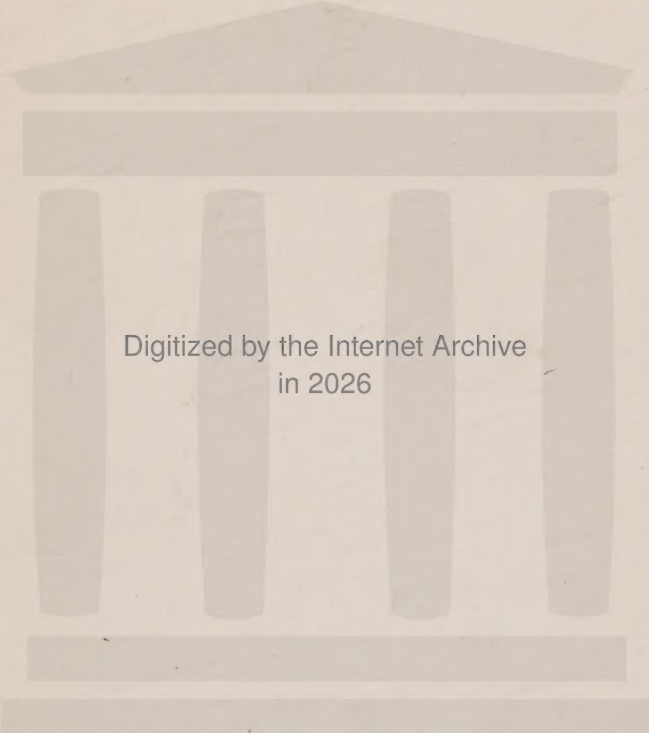

אלע ווערק פון שלום-עליכם

מאטעל פייסי דעם חונ'ס

Digitized by the Internet Archive
in 2026

אלע זוערק פון שלום-עליכם

מאטעל פייסי דעם חזנים

ערשטער טייל: פון דער היים קיין אמעריקע

שלום-עליכם פאלקספאנד אויסגאבע—ניו-יאָרק, 1925

מאַטעל פייסי דעם חזנ'ס

כתבים פון א יונגעל א יתום

ערשטער טייל : פון דער היים קיין אמעריקע

געשריבען אין יאָחר 1907

Copyright 1920, by Olga Rabinowitz (Sholom-Aleichem), New York

א י נ ה א ל ט

9	היינט איז יומ־טוב — מע טאר נישט וויינען!
31	מיר איז גוט — איד בין א יתום!
41	וואס וועט זיין פון מיר?
59	מיין ברודער אליהו האט חתונה
71	איד האב זי רייכע שטעלע
83	א שמאלד־גרוב
93	מיין ברודער אליהו'ס נעטראנק
105	מיר פארפלייצען די וועלט מיט טינט
119	נאכוועהענישען פון דער טינט־פארפלייצונג
127	א גאס ניסט
139	אונזער חבר פייני
151	שאט, מיר פאהרען קיין אמעריקע!
165	מיר גנב'ענען די גרעניץ
181	מיר זענען שוין אין בראד!
195	קראקע מיט לעמבערג
207	מיט די עמיגרענטען
217	וויען איז א שטאָרט און גאט איז א פאטער
231	וואונדער פון אנטווערפען
245	די האליאסטערע
259	די האליאסטערע ווערד צעקראכען
271	זיי געזונט, אנטווערפען!
281	לאנדאָן, פאר וואס ברענסט דו נישט?

I

היינט איז יום־טוב — מע טאָר נישט וויינען !

I

היינט איז יום־טוב — מע טאָר נישט וויינען !

א.

איך געה מיט אייך אין געוועט אויף וויפיעל איהר ווילט, אז קיינער אין דער וועלט איז נישט געווען אזוי צופריעדען מיט'ן ווארעמען ליכטיגען נאך־פסח, ווי איך, פייסי דעם חזנ'ס יונגעל, מאַטעל, און דעם שכנ'ס קעלבעל, וואָס מע רופט דאָס „מעני“ (דאָס האָב איך, מאַטעל, דעם אַ נאָמען געגעבען „מעני“).

ביידע גלייך האָבען מיר דערפיהלט די ערשטע שטראהלען פון דער ווארעמער זון אינ'ם ערשטען ווארעמען נאך־פסח־דיגען מאָג, ביידע גלייך האָבען מיר דערשמעקט דעם ריח פונ'ם ערשטען גרינעם גרעזעלע, וואָס קריכט, שפראַצט־ארויס פון דער נאָר־וואָס אָפגעדעקטער ערד, און ביידע גלייך זענען מיר ארויסגעקראָכען פונ'ם פינסטערען ענגשאַפט צו מקבל־פנים זיין דעם ערשטען זיסען ליכטיגען ווארעמען פריהלינגס־מאָרגען. איך, פייסי דעם חזנ'ס יונגעל, מאַטעל, בין ארויס פון אַ טוואַן, פון אַ קאלטען נאסליכען קעלער, וואָס שמעקט מיט זויערטייג און מיט רפואות פון דער אפטייק; און מעני, דעם שכנ'ס קעלבעל, האָט מען ארויסגעלאָזט נאָך פון איין ערגערען עפוש: פון אַ קליין, פיג

אזוי קאָמיש, אז איך האָב מיך געמוזט צעלאָבען און נאָכמאַכען פונקט דעם אייגענעם „מע“ מיט'ן זעלביגען נוסח, וואָס מעני. מעני'ן איז דאָס, ווייזט אויס, געפעלען, וואָרום עס האָט לאַנג נישט גענומען, האָט דאָס קעלבעל איבערגע'חזר'ט דאָס אייגענע נאָך אַ מאָל, מיט'ן זעלביגען נוסח און מיט'ן זעלביגען שפּרונג. זעלבסטפאַרשטענדליך, אז איך האָב דאָס באַלד נאָכגעטראָגן מיט אלע פישטשעווקעס, מיט'ן קול און מיט'ן שפּרונג. אזוי עטליכע מאָל: איך אַ שפּרונג, דאָס קעלבעל אַ שפּרונג; דאָס קעלבעל אַ „מע“, איך אַ „מע“. ווער ווייסט, ביז וואַנען דאָס שפיעל וואָלט זיך אזוי געצויגען, ווען ניט אַ שנייד פון הינטען אין האַלז אַריין פון מיין עלטערען ברודער אליהו מיט אלע זיינע פינגער:

— איינגעזונקען זאָלסט דו ווערען! אַ בחור'על פון כמעט נייען יאָהר שטעלט זיך אוועק טאַנצען מיט אַ קעלבעל! ... אין שטוב אַריין געה, דו הולטיי איינער! ... דער טאַטע וועט דיר שוין געבען! ...

ב.

בלאָטע! דער טאַטע וועט מיר ניט „געבען“ גאָרניט. דער טאַטע איז קראַנק. ער דאווענט שוין ניט פאַר'ן עמוד פון שמחת־תורה אָן. גאַנצע נעכט הוסט ער. עס געהט צו אונז דער שוואַר־צער דאָקטאָר, אַ גראַבער מיט שוואַרצע וואַנסעס און מיט לאַך כענדיגע אויגען — אַ פרייליכער דאָקטאָר. מיך רופט ער „פּופיק“ און שנעלט מיר מיט די פינגער אין בייכעל אַריין. ער זאָגט אָן יאָלע מאָל דער מאַמען, מע זאָל מיך ניט שטאַפען מיט קיין קאַרטאָפּליעס, און דעם קראַנקען זאָל מען געבען נאָר בוליאָן און מילך, מילך און בוליאָן. די מאַמע הערט איהם אויס, און אז ער געהט אוועק, באַהאַלט זי דאָס פנים אין פאַרטוך און די אַכסלען

סטער, בלאָטיג, פארפאָסדריגט שטעלעכעל מיט אויסגעקרימטע
צעפליקטע ווענט, וואָס ווינטער בלאָזט-אריין אַהין דער שניי און
זומער שמייסט אַריין דער רעגען.

ארויסגעחאָפּט זיך אויף גאָט'ס פרייע ליכטיגע וועלט, האָבען
מיר ביידע, איך און מעני, אויס דאָנקבאַרקייט צו דער נאַטור,
זיך גענומען אויסדריקען אונזער צופריעדענהייט. איך, פייסי דעם
חזו'ס יונגעל, האָב אויפגעהויבען ביידע הענט אַרויף, אויפגעפענט
דאָס מויל און אַריינגעצויגען אין זיך די פרישע וואַרעמע לופט
אַזוי פיעל, וויפיעל איך האָב געקאָנט, — און עס האָט זיך מיר
אויסגעדאַכט, אַז איך וואָכס אין דער הויך, און עס ציהט מיך
אַרויף-אַרויף, אין דער טיעפער-טיעפער בלויער יארמעלקע אַרײַן,
דאָרט וואו די שיטערע רויכניגע וואָלקענס שוועבען, דאָרט וואו
די ווייסע פויגלען טוקען זיך, באַווייזען זיך און ווערען פאַרשוואונג-
דען מיט אַ קוויטש און מיט אַ צוויטשער, און עס רייסט זיך
אַרויס פון מיין אָנגעפילטער ברוסט, אָהן מיין וויסען, אַ מין גע-
זאַנג, נאָך-שענער ווי יום-טוב מיט'ן טאַטען ביי'ם עמוד, אַ גע-
זאַנג אָהן ווערטער, אָהן נאָמען, אָהן אַ שום מאָטיוו, אַ מין נאַטור-
געזאַנג פון אַ וואַסער-פאַל, פון יאָגענדיגע חוואָליעס, אַ מין שיר-
השירים, אַ געטליכע התפעלות, אַ הימלישע באַנייטערונג:
אוי-וועה, טאַטע! אוי-וועה, פאָטער! אוי-וועה, לעבעדיגער
גאָאָאָאָאָט!!!

אַט אַזוי האָט אַרויסבאַוויזען זיין צופריעדענהייט מיט'ן ער-
שטען פריהלינגס-טאָג פייסי דעם חזו'ס יונגעל. גאַנץ אנדערש
האַט דאָס אויסגעדריקט מעני, דעם שכנ'ס קעלבעל.

מעני, דעם שכנ'ס קעלבעל, האָט קודם אַריינגעשטעקט די
שוואַרצע נאַסע מאָרדע אין מיסט אַריין, אַ שאַר געטהאָן מיט'ן
פאָדערשטען פיסעל די ערד אונטער זיך אַמאָל דריי, פאַרריסען
דעם עק, אויפגעשפרונגען נאָכדעם אויף אַלע פיער, און אַרויס-
געלאָזט אַ טומפיען „מע!“ דער „מע“ האָט מיר אויסגעוויזען

די ספרים האָט אַוועקגעקויפט מיכל דער פאָקענטרעגער, אַ איד מיט אַ שיטער בערדעל, וואָס ער האָלט דאָס אין איין קראַצען. מיין ברודער אליהו איז נעכאָך געגאַנגען צו איהם דריי מאָל, איידער ער האָט איהם אַרױפגעבראַכט. די מאַמע האָט זיך מחיה געווען, אַז זי האָט איהם דערזעהן, און באַוויזען איהם מיט'ן פינגער, ער זאָל רעדען שטיל, בכדי דער טאַטע זאָל נישט הערען. מיכל האָט פאַרשטאַנען, פאַרריסען דעם קאַפ אַרויף אויף דער פאָליצע, זיך געקראַצט אונטער'ן בערדעל און אַ זאָג געטהאָן:

— אַנו ווייזט, וואָס האָט איהר דאָרטען?

מיט אַ וואונק האָט מיר די מאַמע באַוויזען, איך זאָל אַרויף אויפ'ן טיש און דערלאַנגען די ספרים. צוויי מאָל איבער'חזר'ען איז נישט געווען נויטיג. איך בין מיט איין שפרונג אַרויף מיט אַזאַ גדולה, אַז איך האָב מיך אויסגעצויגען איבער'ן טיש און נאָך געחאַפט אַ צוגאָב פון מיין ברודער אליהו, איך זאָל ניט שפּרינגען, ווי אַ משוגענער. מיין ברודער אליהו האָט זיך אַליין מטריח געווען אויפ'ן טיש און האָט דערלאַנגט מיכל'ען אַלע ספרים. מיכל האָט מיט איין האַנט געבלעטערט די ספרים, מיט דער אַנדערער זיך געקראַצט דאָס בערדעל און געזאָגט חסרונות. יעדער ספר האָט זיין חסרון: דאָרט איז דער בונד געווען נישט גוט. ביי דעם איז דער רוקען שטאַרק צעגעסען. דאָ איז דער ספר אַליין קיין ספר ניט. און אַז ער האָט שוין גאַנץ גוט איבער־געקוקט אַלע ספרים, מיט אַלע בונדען, מיט אַלע רוקענס, האָט ער זיך אַ קראַץ געטהאָן אין בערדעל:

— ס'זאָל זיין משניות'ען, אַ גאַנצער גאַנג, וואָלט איך זיי אפּשר אַוועקגעקויפט.

די מאַמע איז געוואָרען טוידט ווי די וואַנט, און מיין ברודער אליהו איז, פאַרקעהרט, געוואָרען רויט ווי פייער; ער איז אָנגעפאַלען אויפ'ן פאָקענטרעגער:

טרייסלען זיך ביי איהר... נאָכדעם ווישט זי אויס די אויגען, רופט-אָפּ מיין ברודער אליהו אויף אַ זייט, און מע סוד'עט זיך שטילערהייד. וואָס זיי רעדען — ווייס איך נישט. נאָר מיר דאָכט, זיי קריעגען זיך. די מאַמע שיקט איהם ערגיז, ער וויל נישט געהן. ער זאָגט צו איהר:

— איידער אָנקומען צו זיי, וועל איך דיר בעסער געהן אין דער ערד אריין!... איך וועל בעסער שטארבען היינטיגען טאָג!... — ביים דיר אָפּ די צונג, משומד איינער, וואָס רעדסט דו? אזוי ענטפערט איהם די מאַמע שטיל, ציפעט צונויף די צייהן, מאַכט צו איהם מיט די הענט, איז גרייט איהם דורס זיין. זי ווערט אָבער באַלד ווייך און מאַכט צו איהם:

— וואָס זאָל איך טהון, מיין זוהן, אַ רחמנות אויפ'ן טאָטען!... מע מוז דאָך איהם ראַטעווען!...

— פאַרקויפט מען עפּיס. — זאָגט מיין ברודער אליהו און חאַפט אַ קוק אויף דער גלעזערנער שאַפּע. און די מאַמע קוקט אויף אויף דער זעלבער שאַפּע, ווישט די אויגען און זאָגט שטיל: — וואָס זאָל איך פאַרקויפען? די נשמה? שוין נישטאָ וואָס צו פאַרקויפען. סיידען די לעדיגע שאַפּע?

— פאַר וואָס נישט? — זאָגט איהר מיין ברודער אליהו. — רוצה! — ענטפערט איהם די מאַמע מיט רויטע אויגן. — פון וואַנען האָבען זיך צו מיר גענומען אַזעלכע רוצחים קינדער?!

די מאַמע פייערט און קאָכט, וויינט זיך אויס, ווישט-אויס די אויגען און בעט זיך באַלד איבער. אזוי איז געווען אויך מיט די ספרים, מיט דער זילבערנער עטרה פונ'ם טלית, מיט די צוויי געגילטע בעכערלעך, מיט איהר זיידען מלבוש, און מיט אַלע איבע-ריגע זאַכען, וואָס זענען פאַרקויפט געוואָרען ביי אונז אַיינציג-ווייז, און אַלע מאָל אַיין אַנדער קונה.

סטען פינגער און גענומען טרענען די עטרה אזוי סונציג, אז ווען איך קאָן אזוי טרענען עטרות, וואָלט איך, דאכט זיך, געווען איי-נער ואַ גליקליכער! און פון דעסמווענען, האָט איהר באַדאַרפט אַנקוקען דעמאָלט די מאַמע מיינע, ווי אזוי זי האָט זיך עס אַ ביסעל צעוויינט! אפילו מיין ברודער אליהו, וואָס ער איז שוין אַ בחור און אַ חתן, האָט זיך עפּים אויף מאַדנע אויסגע-בויגען מיט'ן פנים צו דער טיר, כלומרשט געשנייצט די נאָז מיט איין פינגער, פאַרקרימט דאָס פנים און אַרויסגעלאָזט אַ מאַדנעם קוויטש פונ'ם האַלז און געווישט מיט דער פאָלע די אויגען.

— וואָס איז דאָרטען? — פרעגט דער טאטע פון זיין קראַנקען אַלקיר.

— גאָרניט! — ענטפערט איהם די מאַמע און ווישט די רויטע אויגען, און די אונטערשטע ליפּ מיט איהר גאַנצען האַלבען פנים טרייסעלט זיך אזוי, אז מע דאַרף זיין שטאַרקער פון אייזען, מע זאָל ניט פלאַצען פאַר געלעכטער.

נאָר ווי קומט דאָס צו דער גלעזערנער שאַפּע?

ערשטענס, וואָס הייסט מע וועט זי צונעמען? מיר האָט זיך תמיד געדאַכט, אז אונזער גלעזערנע שאַפּע איז צונויפגעוואכסען מיט דער וואַנט, — ווי אזוי וועט מען זי נעמען? צווייטענס, וואו וועט די מאַמע פאַרשליסען דאָס ברויט, מיט דער חלה, מיט די טעלער, מיט די בלייענע לעפעל און גאָפלען (צוויי זילבערנע לעפעל און איין גאָפלע אַ זילבערנעם האָבען מיר געהאַט, האָט זיי די מאַמע שוין לאַנג פאַרקויפט!), און וואו וועלען מיר האַל-טען פסח די מצה? די געדאַנקען זענען מיר געקומען אויפ'ן קאָפּ, בשעת נחמן דער סטאַליער איז געשטאַנען און געמאַסטען די שאַפּע מיט זיין גרויסען רויטען נאָגעל פונ'ם גראָבען פינגער פון דער אויסגעשמירטער האַנט. ער האָט אַלץ געדרונגען, אז די שאַפּע וועט ניט אַרויס פון דער טהיר. אַ סימן: אָט האָט

— האָט איהר דאָך לכתחילה געקאָנט זאָגען, אז איהר קויפט
נור משניות'ען! וואָס זענט איהר געקומען דולען א ספאָדיק און
דרעהען א מוח?

— לאַז זיין שטיל! — בעט זיך ביי איהם די מאמע, און
עם הערט זיך א הייזעריגע שטים פונ'ם צווייטען אלקיר, וואו
דער טאטע ליגט:

— ווער איז דאָרטען?

— קיינער ניט! — ענטפערט איהם די מאמע און שיקט-
אָפּ מיין ברודער אליהו'ן צום קראנקען, און אליין האַנדעלט זי
מיט מיכל דעם פאקענטרעגער, פארהאנדעלט איהם די ספרים,
אפנים, פאר זעהר ווינציג געלט, וואָרום אז מיין ברודער אליהו
קומט-ארויס פונ'ם טאטענ'ס אלקיר און פרעגט זי: „וויפיעל?“ —
שטופט זי ואיהם אָפּ און זאָגט איהם: „ס'איז ניט דיין עסק!“...
און מיכל האפט די ספרים גיך-גיך, פאקט זיי איין אין א זאק
אריין און מאכט פליטה.

ג.

פון די אלע זאכען, וואָס מיר האָבען אויספארקויפט פון
שטוב, האָט מיר קיינע פון זיי ניט צוגעשטעלט אַזוי פיעל פאר-
געניגען, ווי די גלעזערנע שאַפּע.

אמת, די זילבערנע עטרה פונ'ם טאטענ'ס טלית אז מע האָט
באדארפט אָפטרענען, איז אויך געווען פאר מיר א שטיקעל יום-
טוב. קודם — דאָס דינגען זיך מיט יאָסעל דעם גאָלדשמיעד,
א בלייכער איד מיט א רויטער פליאמע אויפ'ן פנים. דריי מאָל
איז ער אוועקגעגאנגען צוריק — און אויסגעפיהרט האָט ער.
נאָכדעם האָט ער זיך אוועקגעזעצט א פוס איבער א פוס צום
פענסטער מיט'ן טאטענ'ס טלית, ארויסגענומען א קליין מעסערעל
מיט א געל קלעצעל פון הירשענביין, אויסגעבויגען דעם מיטעל-

ד.

די בעסטע שמחה פון אלע שמחות איז געווען ביי מיר, אז ס'איז געקומען צו מיין ברודער אליהו'ס קאנאפּקע און צו מיין בעטעל. מיין ברודער אליהו'ס קאנאפּקע איז פריהער געווען א קאנאפּע, וואָס מע פלעגט אויף איהר זיצען. נאָר זינט מיין ברודער אליהו איז געוואָרען א חתן און האָט אָנגעהויבען צו שלאָפען אויף דער קאנאפּע און איך אויף זיין בעטעל, איז די קאנאפּע געוואָרען א „קאנאפּקע“. אַמאָל, אין די גוטע יאָהרען, אז דער טאטע איז געווען געזונט און געדאווענט מוספים אין דער קצב'ישער קלויז מיט פיער משוררים, האָט די קאנאפּע גע־האט אין זיך „שפּרינזינעס“. איצט זענען שוין די „שפּרינזינעס“ געווען מיינע. איך האָב פון זיי געמאַכט כל המינים פאָקוסען שבעולם: צעקאָליטשעט די הענט, שיער ניט אַרויסגענומען זיך איין אויג, אָנגעטהאָן זיי איינמאָל אויפ'ן האַלז און געשטאַנען א מינוט אויף צו דערוואָרגען ווערען. ביז מיין ברודער אליהו האָט מיך גוט אָנגעבוכעט און פאַרוואָרפען די „שפּרינזינעס“ אויפ'ן בוידעם און צוגענומען דעם לייטער.

אַפּגעהאַנדעלט די קאנאפּע מיט'ן בעטעל האָט חנה די אירינע. איידער חנה האָט דאָס מעבעל אָפּגעקויפט, האָט זי די מאמע נישט צוגעלאָזט אַריינקוקען אינוועניג אין תוך אַריין: „אַט דאָס, וואָס איהר זעהט, דאָס קאָנט איהר האַנדלען; קוקען איז נישטאָ וואָס!“ נאָר אז חנה האָט זיך אויסגעדונגען און געגעבען איין אויפגאָב, איז זי צוגעגאַנגען צו דער קאנאפּע און צום בעטעל, אויפגעהויבען דאָס בעטגעוואָנט, פאַוואָלינקע אַריינגעקוקט אין אלע פאַרבאָר גענע ערטער און האָט שטאַרק געשפּיגען... די מאמע איז געווען ברוגז פאַר'ן שפּייען, געוואָלט אומקעהרען דעם אויפגאָב, האָט זיך אַריינגעמישט מיין ברודער אליהו:

— איהר אייך די ברייט פון דער שאפע און אַט האָט איהר די טהיר —
אַסור אויב זי וועט אַרויס!

— ווי אזוי זשע איז זי אַריין? — פרעגט איהם מיין ברודער
דער אליהו.

— געה פרעג זי! — ענטפערט איהם נחמן מיט כעס. — איך
ווייס, ווי אזוי זי איז אַריין? מע האָט זי אַריינגעטראָגען, איז
זי אַריין!...

איין מינוט איז געווען אזעלכע, וואָס איך האָב מורא געהאַט
פאַר דער שאפע. דאָס הייסט, איך האָב געמיינט, זי בלייבט
ביי אונז. עס האָט אָבער לאַנג נישט גענומען, און נחמן דער
סטאַליער איז געקומען מיט זיינע צוויי בנים, אויך סטאַליאַרעס,
וואו מע האָט געגעבען א נעם אונזער גלעזערנע שאפע, טאָקי נאָר
ווי דער רוח דעם מלמד; פריהער איז געגאנגען נחמן, נאָכדעם
ביידע בנים, הינטען — איך. דער פאָטער האָט געקאָמאַנדע-
וועט: „קאָפּעל, אָן א זייט! מענדעל, רעכטס! קאָפּעל, ליט לויף!
מענדעל, האַלט!“... איך האָב זיי געהאַלפּען נאָכטאַנצען. די
מאַמע און מיין ברודער אליהו האָבען ליט געוואָלט העלפּען. זיי
זענען געשטאַנען, געקוקט אויף דער לעדיגער וואַנט, וואָס איז
געווען באַדעקט מיט שפינוועבס, און האָבען געוויינט... איין
אַקציע מיט די צוויי — נאָר זיי וויינען!... פלוצים — טראָף!
סאַמע ביי דער טהיר האָט געפלאַצט דאָס גלאָז, און דער סטאַליער
מיט די בנים האָבען גענומען זיך לען זיך, אַרויפּלעגען איינס אויף
דאָס אנדערע די באַד: „א ריהר פון א בלייענעם פויגעל!“
„בערישע פיס!“ „דער רוח חאַפּט איהם אוועק!“ „ברעך דעם
קאָפּ, צו-נ-אַלדי שוואַרצע יאָהר!“...

— וואָס איז דאָרטען? — הערט זיך א הייזעריג קול פונ'ם
קראַנקען אַלקיר.

— גאָרנישט! — ענטפערט די מאַמע און ווישט די אויגען.

— שוין? דו האָסט זיך שוין וויעדער צונויפגעסקאַמפאָניעט מיט'ן קעלבעל? קאָנסט זיך גאָר ניט צעשיידען מיט דיין טייערען חבר?

אזוי זאָגט צו מיר מיין ברודער אליהו שוין אָהן קללות און נעמט מיך פאַר אַ האַנט און זאָגט, אז ער געהט מיט מיר צו הערש-בער דעם חזן. ביי הערש-בער דעם חזן, זאָגט ער, וועט מיר זיין גוט. ערשטענס, זאָגט ער, וועל איך האָבען וואָס צו עסען. אין דער היים איז ניט גוט, זאָגט ער; דער טאטע, זאָגט ער, איז קראַנק, מע האַרף איהם, זאָגט ער, ראטעווען. מיר ראַטעווען איהם, זאָגט ער, ווי ווייט מיר קאָנען. און מיין ברודער אליהו צעשפילעט די קאפאָטע און ווייזט מיר יאויף זיין זשילעט:

— אַט האָב איך געהאַט אַ זייגער, אַ מתנה פון מיין מחותן, האָב איך איהם פאַרקויפט. דער מחותן זאָל וויסען, וואָלט זיך געטראָגן חושך! די וועלט וואָלט זיך איבערגעקעהרט!...

איך דאַנק און לויב גאָט, וואָס זיין מחותן ווייסט ניט פונ'ם זייגער און וואָס די וועלט קעהרט זיך נאָך ניט איבער. וועה! וועה! ווען חלילה, די שעה זאָל גאָר ניט זיין, עס קעהרט זיך איבער די וועלט, וואָס וואָלט דעמאָלט זיין מיט מענין, מיט'ן שכנ'ס קעלבעל? אַ שטומע צונג!...

— אַט זענען מיר געקומען! — מאַכט צו מיר מיין ברודער אליהו, וואָס ווערד צו מיר אַלע מינוט מעהר צוגעלאָזט און פריינדליך.

הערש-בער דער חזן איז אַ איד א „מנגן“. דאָס הייסט, ער אליין קאָן ניט זינגען; ער האָט נעבאָד קיין קול נישט. אזוי האָב איך געהערט פון טאטען. גאָר ער פאַרשטעהט נגינה. און זינגערלעך האָט ער אַ שטיקלעך פופצעהן, און איז אַ בייזער מענטש — סכנות! ער פאַרהערט מיך זינגען. איך זאָג איהם אַ „מנגאבות" מיט אַ „דריידעל". ער גלעט מיך און זאָגט צו מיין

— געקויפט, איז פארפאלען!

אויסגעבעט אויף דער ערד, האָבען מיר זיך אויסגעצויגען
ביידע, איך און מיין ברודער אליהו, ווי די גראַפֿען, צוגעדעקט
זיך ביידע מיט איין קאָלדע (זיינע האָט מען פארקויפט), און
ס'איז מיר געווען זעהר איינגענעהם צו הערען פון מיין עלטערען
ברודער, אז אויף דער ערד צו שלאָפֿען איז גאָר ניט אזוי שלעכט.
איך וואָרטאָפּ ביז ער לייענטאָפּ קריאת-שמע און ווערד
אנשלאָפֿען, דעמאָלט נעם איך מיך קאטשען איבער דער גאנצער
ערד. פֿלאַץ איז היינט דאָ, ברוך השם, גענוג. א פֿעלד, א פאר-
געניגען, א גן-עדן!...

ה.

— וואָס טהוט מען ווייטער?

אזוי זאָגט די מאַמע צו מיין ברודער אליהו איינמאָל אין א
פריהמאָרגען און באַטראַכט מיט א געקנייטשטען שטערן די לע-
דיגע פֿיער ווענט. איך און מיין ברודער אליהו העלפֿען איהר
באקוקען די פיער ווענט. מיין ברודער אליהו קוקט אויף מיר
פארזאָרגט און מיט רחמנות.

— געה אין דרויסען! — מאַכט ער צו מיר שטרענג. —
מיר דארפֿען דאָ עפֿים רעדען...

אויף איין פֿוס שפּרינג איך אַרויס אין דרויסען אַרויס —
און, פארשטעהט זיך, גלייך צום שכנ'ס קעלבעל.

די לעצטע צייט האָט זיך „מעני“ געגעבען א הויב אויף די
פיסלעך, קיין עין-הרע אויסגעוואַכסען, געוואָרען שען, דאָס שוואַר-
צע מאָרדעלע חנ'עוודיג, די קיילעכיצע אויגען קלוג, מיט פאַר-
שטאַנד, ווי להבדיל א מענטש, א ברדעת, קוקט-אַרויס, מע זאָל
דעם עפֿים געבען אין מויל אַרײַן, האָט לייעב, אז מע קראַצט דעם
מיט צוויי פינגער אונטער'ן העלזעל.

איך רייס מיר איין דאָס געזונט, זי טראָגענדיג. דאָבצי האָט מיר ליעב. זי האַפט מיר אַרום מיט איהרע דאַרע הענטלעך און טשעפעט זיך אָ, מיט די דינע פינגערלעך. זי רופט מיר „קיקאָ“.

וואָס עפּיס קיקאָ, ווייס איך ניט. דאָבצי האָט מיר ליעב. לאָזט מיר ניט שלאָפען גאַנצע נעכט: „קיקאָ, קי!“ — דאָס הייסט, איך זאָל זי וויעגען. דאָבצי האָט מיר ליעב. אז איך עס, רייסט זי ביי מיר פּונ'ם מויל: „קיקאָ, פי!“ — דאָס הייסט: געב עס מיר! ... עס ציהט מיר אַהיים. דאָס עסען איז דאָ אויף ניט אַי-אַי-אַי... יום-טוב. שבועות אויף דער נאַכט. עס ווילט זיך געהן אין דרויסען זעהן, ווי דער הימעל שפּאַלט זיך. דאָבצי לאָזט ניט. דאָבצי האָט מיר ליעב: „קיקאָ, קי!“ — איך זאָל זי וויעגען. איך וויעג זי און וויעג זי און ווער אַנשלאָפען. און עס קומט צו מיר אַ גאַסט — מעני דעם שכנ'ס קעלבעל, קוקט אויף מיר מיט אויגען, ווי אַ ברדעט, און זאָגט מיר: קום! און מיר לאָזען זיך געהן באַרג-אַראָפּ, צום טייך. נישט לאַנג גע-טראַכט, פאַרקאָמטשע איך די הויזלעך: האָפּ! איך בין שוין אין טייך. איך שוויים, און מעני שווימט מיר נאָך. אויף יענער זייט איז גוט. ניטאָ קיין חזן, ניטאָ קיין דאָבצי, ניטאָ קיין קראַנקער טאַטע... איך האָפּ זיך אויף — ס'איז נאָר אַ חלום. אַנטלויפען! אַנטלויפען! אַנטלויפען! ווי אזוי אַנטלויפט מען? וואוהין? אַהיים, געוועהנטליך. הערש-בער דער חזן איז שוין אָבער אויפגעשטאַנען פריהער פון מיר. ער האָט אַ גרויסען קאַ-מערטאָן, פרובט איהם מיט די ציגן, טראָגט-צו צום אויהער. ער הייסט מיר אָנטהון זיך אויף גיך און געהן מיט איהם אין שוהל. מע וועט היינט צו מוסף זאָגען „איין אויסגעשטעלטע זאָך“. אין שוהל זעה איך מיין ברודער אליהו. ווי קומט ער אַהער? ער דאווענט דאָך גאָר ביי די קצבים, דאָרט וואו דער טאַטע איז חזן! וואָס באַדייט עס?... מיין ברודער אליהו רעדט עפּיס מיט הערש-בער דעם חזן. הערש-בער דער חזן איז ניט צופריעדען. ער זאָגט:

ברודער, אז איך האָב אַ „סאַפּראַנאַ“. מיין ברודער זאָגט, אז
ניט נאָר אַ סאַפּראַנאַ, נאָר אַ סאַפּראַנאַ שבסאַפּראַנאַ! ... מיין
ברודער אליהו דינגט זיך מיט איהם, נעמט איין אויפגאָב און
זאָגט מיר, אז איך בלייב שוין דאָ, ביי רב הערשבער דעם חזן.
איך זאָל איהם פאַלגען, זאָגט ער, און איך זאָל ניט בענקען! ...

איהם איז גרינג צו זאָגען, איך זאָל נישט בענקען! ווי אזוי
זאָל איך ניט בענקען זומער-לעבען? די זון באַקט, דער הימעל
איז ווי אַ קרישטאָל, די בלאַטע האָט שוין לאַנג אויסגעטריקענט.
אין דרויסען ביי אונז נעבען שטוב ליגן קלעצער. נישט אונזערע,
דאָס איז יאָסי דעם נגיד'ס קלעצער. ער קלויבט זיך בויען אַ
שטוב, האָט ער צוגעגרייט קלעצער, האָט ער ניט וואו זיי אַפּצור-
לעגען, האָט ער זיי אַפּגעוואָרפען נעבען אונז. לאַנג לעבען זאָל
ער, יאָסי דער נגיד! וואָרום פון די קלעצער קאָן איך מיר מאַכען
אַ „קרעפּאַסט“, און צווישען די קלעצער וואַכסען שטעכעלקעס
מיט קריגעלעך. די שטעכעלקעס זענען גוט אויף צו שטעכען, און
די קריגעלעך בלאַזט מען אָן און מע טהוט זיי אַ קנאַק אָן שטערן —
פלאַצען זיי.

מיר איז גוט. מעני'ן, אונזער שכנ'ס קעלבעל, איז אויך
גוט. איך און מעני זענען די איינציגע בעלי-בתים אַט דאָ, „אינ-
וועניג אין דרויסען“, און ווי אזוי זאָל איך ניט בענקען נאָך מעני'ן,
אונזער שכנ'ס קעלבעל? ...

ו.

עס איז שוין באלד דריי וואָכען, ווי איך בין ביי הערשבער
דעם חזן, און זינגען זינג איך כמעט גאָר ניט. איך האָב איין
אנדער אַרבייט. איך טראָג מיך אַרום מיט זיין דאָכצי'ן. דאָכצי
איז אַ קינד אַ הויקער. קיין צוויי יאָהר אַלט, און פון דעסמ-
וועגען איז זי, קיין עין-הרע, אַ שווערינקע, שווערער פון מיר.

אזוי זאָגט די מאמע צו דער גאנצער כנופיה ווייבער, און צום שכנ'ס ווייב, צו פעסין, זאָגט זי עקסטרא, שטילערהייד. בשעת פעסי שאַקעלט מיט'ן קאָפּ:

— א שטאָדט! עמיצער זאָל זיך אפילו ארומקוקען... דריי און צוואנציג יאָהר אָפגעקלאָפּט ביי'ם עמוד... דאָס געזונט אוועק-געלעגט... איך וואָלט איהם אפשר ראטעווען — נישטאָ מיט וואָס... אלץ, ברוך השם, פארקויפט... דאָס לעצטע קישעלע... דאָס קינד באַשטעלט ביי א חזן... אלץ צוליעב איהם... אלץ צו-ליעב'ן קראנקען...

אזוי באַקלאָגט זיך די מאמע פאַר איהר שכנה פעסי, שטע-הענדיג אין דרויסען. איך דרעה דעם קאָפּ אויף אלע זייטען.
— וועמען זוכסט דו? — מאכט צו מיר די מאמע.
— וועמען זוכט א קונדס? דאָס קעלבעל מן הסתם...

אזוי זאָגט פעסי אונזער שכנה און מאכט צו מיר מיט א מאַדנע פריינדשאַפט:

— ע, יונגעלע! נישטאָ קיין קעלבעל! געמוזט פארקויפען דאָס דעם קצב. א ברירה האָט מען? גענוג אז מע דארף האָ-דעווען איין סקאטיגע — נאָך צוויי סקאטיגעס טראָגען אויפ'ן קאָפּ!...

איז שוין ביי איהר דאָס קעלבעל, דאנקען גאָט, אויך גע-וואָרען א סקאטיגע?...

א מאַדנע אידניע אָט די פעסי. אומעטום שטופט זי אריין איהר נאָז. זי דארף וויסען, צי האָבען מיר א מילכיגע סעודה?
— אקעגען וואָס פרעגט איהר דאס? — פרעגט ביי איהר די מאמע.

— גלאַט אזוי! — זאָגט פעסי, הויבט אויף די שאל און שטופט דער מאמען א טעפעל מיט סמעטענע. די מאמע שטופט-אָפּ דאָס טעפעל מיט ביידע הענט.

— געדענק זשע, למען השם, תיכף נאָכ'ן עסען! ...

— קום! וועסט זיך זעהן מיט'ן טאטען! — אזוי זאָגט צו מיר מיין ברודער אליהו, און מיר געהען אַהיים אין צווייען. ער געהט, און איך שפּרינג. איך לויף, איך פליה.

— האָב צייט! וואָס פליהסט דו אזוי? — זאָגט צו מיר מיין ברודער אליהו און האַלט מיך צו. איהם ווילט זיך, אַפנים, מיט מיר אַ ביסעל רעדען.

— דו ווייסט? דער טאטע איז קראַנק, זעהר-זעהר קראַנק! ... גאָט ווייסט, וואָס ס'וועט זיין מיט איהם... מע דאַרף איהם ראָ-טעווען, נישטאָ מיט וואָס... קיינער וויל נישט העלפּען... אין „הקדש“ זייל די מאַמע איהם נישט לאָזען בשום אופן! זי וועט פריהער שטאַרבן, זאָגט זי, איידער לאָזען איהם אין הקדש!... שאַ, אָט געהט די מאַמע.

ז.

מיט אויסגעשטרעקטע הענט געהט אונז די מאַמע אַקעגען, פאַלט מיר אויפ'ן האַלז, און איך פיהל אויף מייע באַקען אַ פרעמדע טרער. מיין ברודער אליהו געהט צום קראַנקען טאטען, און איך מיט דער מאַמען בלייבען שטעהן אין דרויסען. מע האָט זיך אונז אַרומגעשטעלט פון אַלע זייטען: אונזער שכנים ווייב פעסי די גראַבע, און איהר טאָכטער מינדעל, און איהר שנור שערעל, און נאָך אַ צוויי ווייבלעך.

— איהר האָט אַ גאסט אויף שבועות? גאָט ליעב אייך מיט אייער גאסט!

די מאַמע לאָזט-אַראָפּ די אָנגעשוואַלענע אויגען.

— אַ גאסט. משטוינס געזאָגט, אַ קינד. געקומען געוואָהר ווערען דעם קראַנקען טאטען. פאַרט אַ קינד...

שמרייכטע, פרעמדע האָר. די שוואַרצע אויגען זיצען טיעף, ווי אַריינגעפאַסטע, פרעמדע אויגען. די צייהן זעהען־אויס, ווי אַריינגעזעצטע, פרעמדע צייהן. דער האַלז איז אַזוי דין, אַז קוים וואָס דער קאָפּ האַלט זיך אַיף אויף איהם. אַ גליק, וואָס ער קאָן ניט זיצען... מיט די ליפּען מאַכט ער עפּים מאָדנע, ווי אַ מענטש בשעת ער שווימט: מפּפו!... ער לעגט־ארויף אויף מיין פנים אַ הייסע האַנט מיט בייגעריגע פינגער, דאָס פנים מאַכט אַ קרומען שמייכעל, ווי אַ מת.

אין דעם קומט־אָן די מאמע. נאָך איהר דער דאָקטאָר, דער פרייליכער שוואַרצער דאָקטאָר מיט די גרויסע וואַנסעס. ער באַגעגענט מיך, ווי אַיין אַלטען גוטען ברודער. ער איז מיך מכבד מיט אַ שנעל אין בייכעל און מאַכט צום טאטען פרייליך: — איהר האָט אַ גאסט אויף שבועות? גאָט לייעב אייך מיט אייער גאסט!

— אַ דאנק! — זאָגט די מאמע און ווינקט צום דאָקטאָר, ער זאָל באַטראַכטען דעם חולה און זאָל איהם עפּים פאַרשרייבען. דער שוואַרצער דאָקטאָר עפענט דאָס פענסטער מיט אַ רעש און בייזערט זיך אויף מיין ברודער אליהו, פאַר וואָס מע האַלט דאָס פענסטער צו.

— איך האָב אייך טויענד מאָל געזאָגט, אַז אַ פענסטער האָט לייעב, אַז מע האַלט איהם אָפּען!

מיין ברודער אליהו ווינקט אויף דער מאמע, אַז דאָס איז די מאמע שולדיג: זי לאָזט נישט עפענען קיין פענסטער, האָט מורא פאַר'ן טאטען, ער זאָל זיך חלילה נישט פאַרקיהלען. די מאמע ווינקט צום דאָקטאָר, ער זאָל שוין באַטראַכטען גיכער דעם חולה און זאָל איהם עפּים פאַרשרייבען... דער שוואַרצער דאָקטאָר נעמט־ארויס דעם זייגער, אַ גרויסען גאָלדענעם זייגער. מיין ברודער אליהו קוקט זיך אַיין מיט ביידע אויגען אינ'ם דאָקטאָר'ס זייגער. דער דאָקטאָר באַמערקט דאָס.

— גאָט איז מיט אייך, פעסי! וואָס טהוט איהר דאָס?
וואָס זענען מיר? חלילה עפּים ווייס איך ווער? איהר קענט
מיך נישט?

— אדרבה, — פארענטפערט זיך פעסי — טאָקי ווייל איך
קען אייך. דאָס בהמה'לע, קיין עין-הרע ניט, האָט זיך די לעצטע
צייט פארריכט. פארהאן, קיין עין-הרע, קעז און פוטער. איך
לייז אייך אויס... איהר וועט מיר, אם ירצה השם, אָפגעבען...
און פעסי די שכנה רעדט נאָך לאַנג מיט דער מאמען, און
מיר ציהט דאָס האַרץ צו די קלעצער, צום קעלבעל, צום קעלבעל,
צום קעלבעל!... איך זאָל מיך ניט שעמען, וואָלט איך מיך
צעווייגט...

— אז דער טאטע וועט דיך פרעגען, זאָלסטו דו זאָגען: א
דאנק גאָט!

אזוי זאָגט מיר אָן די מאמע, און מיין ברודער אליהו גיט
דאָס מיר צו פארשטעהן א ביסעל ברייטער:
— זאָלסטו זיך ניט באַקלאָגען, ניט דערצעהלען קיין פזמונות,
נעכטיגע טעג. זאָלסטו נאָר זאָגען: א דאנק גאָט. דו הערסט,
וואָס מע רעדט צו דיר?

און מיין ברודער אליהו פיהרט מיך אריין אין קראנקען חדר.
דער טיש איז אָנגעשטעלט מיט פלעשעלעך, פידעלעך, באַנקעלעך.
סע שמעקט אפטייק. דאָס פענסטער איז צוגעמאַכט. לכבוד
שבועות האָט' מען איהם צוגעקליבען דעם חדר מיט גרינס, צו-
קאָפענס איבער'ן בעטעל האָט מען איהם אויפגעהאַנגען אַ מנך-
דוד פון „ליובינסטיק". דאָס איז מיין ברודער אליהו'ס אַרבייט.
אויף דער ערד איז אויסגעשפּרייט שמעקענדיג גראָז. דער טאטע
דערזעהט מיך, רופט מיך צו צו זיך מיט אַ לאַנגען דארען פינגער.
מיין ברודער אליהו שטופט מיך אונטער. איך געה'צו צום טא-
טען. איך האָב איהם קוים דערקענט. דאָס פנים ווי לעהם.
די גרויע האָר גלאַנצען, שטאַרצען איינציגווייז, ווי אַריינגע-

וואָס איז שוין געוואָרען אַ „סקאַטינע“, ביי'ם טייכעל, וואָס רוישט דאָרט באַרג־אַראָפּ, אָדער גאָר אין דער הויכער, ברייטער, טיעפער, בלויער יארמעלעקע, וואָס מע רופט דאָס הימעל...

ח.

דאָס ביסעל „מילכיגס“, וואָס אונזער שכנה, פעסי די גראַבע, האָט אונז „אויסגעליהען“, איז אונז, נישקשה, צונויז געקומען. איך און מיין ברודער אליהו האָבען דאָס געמאַכט אַ מילכיגע סעודה, געטונקען ביידע פון איין שאָל פרישע חלה אין דער קאַלטער סמעטענע, און ס'איז טאַקי געווען גאָר ניט שלעכט.

„איין חסרון, וואָס אזוי ווינציג.“ — האָט באַמערקט מיין ברודער אליהו, וואָס איז דעם טאָג געווען זעהר האָפּערדיג, אזוי האָפּערדיג, אז ער האָט מיר צוליעב געטהאָן, איך זאָל ניט געהן אזוי גיך צוריק צו הערש־בער דעם חזן און איך זאָל זיך נאָך אַביסעל שפּיעלען אין דער היים.

— דו ביזט דאָך ביי אונז איין אורח אויף שבעות, האָט ער מיר געזאָגט און ערלויבט צו שפּיעלען זיך אין דרויסען אויף די קלעצער, נאָר מיט אַ תנאי, איך זאָל ניט קלעטערען צו פיעל און חלילה ניט צערייסען די איינציגע פאָר הויזלעך.

חאָ-חאָ-חאָ! נישט צערייסען די איינציגע פאָר הויזלעך? נישטאָ ווער ס'זאָל לאַכען, ווי איך בין אַ איד! איחר זאָלט זעהען אַ פאָר הויזלעך — גו-נו! לאָמיר בעסער ניט רעדען פון קיין הויזען! ... לאָמיר בעסער רעדען פון יאָסי דעם נגיד'ס קלעצער. אי, קלעצער, קלעצער! יאָסי דער נגיד מיינט, אז די קלעצער זענען זיינע קלעצער. אַ נעכטיגער טאָג! די קלעצער זענען מיין קלעצער! איך האָב מיר געמאַכט פון זיי אַ פאַלאַץ מיט אַ ווינגאַרטען. איך בין דער פרינץ. דער פרינץ שפּאַציערט אַרום פראַנק און פריי ביי זיך אין ווינגאַרטען, רייסט־אָפּ אַ

— איהר ווילט וויסען, וואו האלט דער זייגער? אָהן פיער האַלב עלף. וויפיעל איז ביי אייך?

— מיין זייגער שטעהט. — ענטפערט איהם מיין ברודער אליהו און ווערט מאָדנע רויט פון דעם שפיץ נאָז ביז אויף יענער זייט אויהערען.

די מאמע רוחט ניט. זי וואָלט געהערען, מע זאָל שוין באַ-טראַכטען דעם חולָה און איהם עפּים פאַרשרייבען... דער דאָק-טאָר האָט אָבער צייט. ער פרעגט זיך אויס ביי דער מאמען זייטיגע ענינים: ווען איז מיין ברודער'ס חתונה? און וואָס זאָגט הערשבער דער חזן אויף מיין שטים? ביי מיר דארף זיין, זאָגט ער, אַ גוטע שטים. אַ שטים, זאָגט ער, געהט בירושה. די מאמע עקט זיך! מיט אַ מאָל טהוט זיך דער דאָקטאָר אַ דרעה-אויס מיט'ן בענקעל צום קראַנקען טאטען, נעמט איהם אָן ביי דער טרוקענער הייסער האַנט:

— נו, חזן, ווי אזוי דאווענט מען עפּים ביי אונז היינטיגען שבועות?
— אַ דאנק גאָט! — ענטפערט איהם דער טאטע מיט אַ שמייכל פון אַ מת.

— דהיינו? ווינציגער געהוסט? גוט געשלאָפּען? — פרעגט איהם דער דאָקטאָר און בויגט זיך איין צו איהם גאנץ נאָהענט.
— ניין! — ענטפערט איהם דער טאטע, קוים וואָס ער האַפט דעם אָטמהעם. — אַדרכה... הוסטען הוסט מען... און שלאָ-פען שלאָפט מען דוקא ניט... נאָר דאַנקען גאָט... ס'איז שבועות... אזא טאָג... מקבל געווען די תורה... היינט אַ גאסט... אַ גאסט אויף שבועות...

אַלעמענ'ס אויגען קוקען אויפ'ן „גאסט“, און דער „גאסט“ קוקט אַראָפּ אויף דער ערד, און דער קאָפּ איז איהם אין דרויסען, ערגיץ ביי די קלעצער, ביי די שטעכעלקעס, וואָס שטעכען, ביי די קריגעלעך, וואָס קנאַקען, ביי'ם שכנ'ס קעלכעל דעם בר-דעת,

יאָסי מאַכט מיט די הענד, בייזערט זיך אויף דער מאַמע און טענה'ט:

— סטייט, סטייט! וואָס האָט מען מיר נישט געזאָגט, אז פייסי דער חזן איז אזוי סלאָף? (ער קאָן נישט אויסרעדען קיין שין). וואָס האָט איהר געסוויגען?

— וואָס זאָל איך שרייען? — פארענטפערט זיך פאר איהם די מאַמע און גיסט מיט טרערען. — די גאנצע שטאָרט האָט געזעהען, ווי איך מוטשע מיר, געוואָלט איהם ראַטעווען... און ער אליין האָט אויך געבעטען זיך, מע זאָל איהם ראַטעווען... און די מאַמע קאָן נישט רעדען ווייטער, פארברעכט מיט די הענט, פארוואַרפט מיט'ן קאָפּ. מיינ ברודער אליהו האַפט זי אונטער:

— מאַמע! וואָס דארפסטו דו זיך פארענטפערען? מאַמע! פארגעס נישט, מאַמע, ס'איז יום-טוב, ס'איז שבעות, מע טאָר נישט וויינען, מאַמע!...

און יאָסי דער נגיד הערט נישט אויף צו פייערען אויף מיינ מאַמע:

— וואָס דערצעהלט איהר מיר — די גאנצע סטאָרט! ווער איז די סטאָרט? זאָגען זאָלט איהר מיר! למען הסם, צו מיר! אלסדינג אויף מיינ חסבון! חברה קדישא, סאַמאָסיס, תכריכים — אלץ אויף מיר, אלסדינג אויף מיינ חסבון!... און טאָמער דאָרף מען עפּים טהון פאר די יתומים, זאָלט איהר געהן צו מיר, איהר זאָלט זיך גאָר נישט סעמען!

יאָסי דעם נגיד'ס ווערטער באַרוהיגען אָבער ווינציג-וואָס מיינ מאַמע. זי האַלט אין איין יאָמערען און אין איין חלש'ען ביי מיינ ברודער אליהו אויף די הענט. און מיינ ברודער אליהו, וואָס האַלט אליין אין וויינען, הערט נישט אויף צו דערמאָנען איהר, אז „היינט איז יום-טוב, מאַמע, היינט איז שבעות, מאַמע! מאַמע, מע טאָר נישט וויינען, מאַמע!“...

קריגעלע — א קנאק אן שטערן, נאך א קריגעלע — א קנאק אן שטערן... אלע זענען מיר מקנא. אפילו יאסי דעם נגיד'ס יונגער, העניך מיט'ן אויגעל, פארגינט מיר ניט מין גוטס. ער געהט פארביי אין זיינע נייע ליוסטרינענע מלבושימ'לעך און ווייזט מיר אויף מיינע הויזען און לאכט און קרימט דאס אויגעל און זאגט צו מיר:

— זעה נאך, זאלסט עפּים ניט פארלירען...

— געה בעסער אוועק מיט גוטען, — זאג איך איהם — אַניט, רופ איך ארויס מין ברודער אליהו!...

פאר מין ברודער אליהו האָבען אלע יונגלעך דרײַדארץ, און העניך מיט'ן אויגעל טראָגט זיך אָפּ, און איך בלייב וויעדער אליין, וויעדער דער זעלבער פרינץ ביי זיך אין וויינגארטען... איין עבירה נאך, וואָס „מעני“ איז דאָ ניטאָ! אונזער שכנ'ס קעלבעל איז שוין מעהר קיין קעלבעל, ס'איז שוין א „סקאטינא“ (אזוי זאָגט אונזער שכנה פעסי). וואָס הייסט דאָס א סקאטינא? און צוליב וואָס האָט מען דאָס פארקויפט צום קצב? שוין זשע אויף אוועקצוקוילען? צוליב דעם איז דאָס געבוירען געוואָרען, מע זאָל דאָס נאָכדעם קוילען? ... צו וואָס ווערד געבוירען א קעלבעל און צו וואָס ווערד געבוירען א מענטש?...

פּלוצים דערהער איך פון שטוב ארויס א מאָדנע אויסגעשריי מיט א געוויין... איך דערקען דער מאַמע'ס קול... איך הויב אויף די אויגען — איין איינגעלויף ביי אונז אין שטוב... אידען און ווייבער... דער ארויס, דער אריין... איך ליג אויף א קלאָץ מיט'ן בויך אַראָפּ. מיר איז גוט! ... שאַט-שאַט! אָט געהט יאָסי דער נגיד! יאָסי דער נגיד איז גבאי אין דער קצב'ישער קלויז, דאָרט וואו מין טאטע איז חזן שוין דריי און צוואַנציג יאָהר. יאָסי איז אליין געווען אַמאָל א קצב. היינט האַנדעלט ער מיט אַבסען און מיט פעל און איז א נגיד, א גרויסער נגיד!

II

מיר איז גוט — איך בין א יתום!

און מיט א מאָל ווערד מיר אַלץ קלאָר. און עס טהוט מיר
א קלעהם דאָס האַרץ, אַ ציה ביי דער נשמה, און עס גלוסט זיך
מיר וויינען, און איך ווייס ניט אויף וועמען... (און רחמנות האָב
איך אויף דער מאַמע, און איך קאָן ניט זעהען ווי זי וויינט, און
ווי זי חלש'ט, און ווי זי צאָפעלט ביי מיין ברודער אויף די הענט.
און איך פאַרלאָז מיין פאַלאַץ, מיט מיין וויינגאָרטען, און איך
געה-צו צו איהר פון הינטען, און איך זאָג איהר מיט'ן זעלבען
לשון, וואָס מיין ברודער אליהו, און טרערען קאָפען פון מיינע
אויגען:

— מאַמע! היינט איז יום-טוב, מאַמע, היינט איז שבועות,
מאַמע! מאַמע, מע טאָר ניט וויינען, מאַמע!...

II

מיר איז גוט — איך בין א יתום!

א.

פון זינט איך בין צו מיין שכל געקומען, געדענק איך ניט, איך זאל זיין וואס מיוחס, ווי אצינר. וואס איז מיט מיר דער יחוס? — מיין טאטע, פייסי דער חזן, ווייסט איהר דאך, איז געשטארבען דעם ערשטען טאג שבועות, און איך בין געבליבען א יתום.

פון דעם ערשטען טאג נאך שבועות האבען מיר אנגעהויבען זאגען קדיש — איך און מיין ברודער אליהו. ער טאקי האט מיר אויסגעלעהרענט זאגען קדיש.

מיין ברודער אליהו איז א געטרייער ברודער, אבער נישט קיין גוטער רבי. ער איז א כעסן, ער שלאגט זיך! ער האט אויפגעפענט א סדור און האט זיך אוועקגעזעצט מיט מיר און האט אנגעהויבען מיט מיר שטודיערען:

— יתגדל ויתקדש שמוה רבה... ער וויל, אז איך זאל שוין קאנען אויסענוועניג. ער חזר'ט-דייבער מיט מיר נאך א מאל און נאך א מאל, פון אנהויב ביז'ן סוף, און הייסט מיר, אז איצט זאל איך שוין זאגען אליין. איך זאג אליין, אבער עס געהט ניט.

ב.

מזל טוב! איך-קאָן שוין גאנץ קדיש אויף אויסענוועניג.
 רבנן-קדיש אויף. אין שוהל שטעה איך אויף א באַנס און קלאָפּ
 דעם קדיש, ווי אַ מזיק. אַ קול-נגינה האָב איך אויך, בירושה
 פון מיין טאטען, איין אמת'ע סאָפּראַנאָ. אלע יונגלעך שטעלען
 זיך אויס אַרום מיר און זענען מיר מקנא. ווייבער וויינען. בעלז-
 בתים שענקען מיר אַ קאָפּיקע. יאָסי דעם נגיד'ס יונגעל, העניף
 מיט'ן אויגעל (ער איז אַ מורא'דיגער ניט-פאַרגינער!), אז עס
 קומט צו רבנן-קדיש, שטעלט ער מיר אַרויס אַ צונג, — ער וויל,
 ער געהט-אויס, ער חלש'ט, איך זאָל מיך צעלאַכען. איהם אויף
 צו-להכעיס וועל איך ניט לאַכען! האָט דעזעהען אהרן דער שמש,
 האָט ער איהם גענומען פאַר איין אויהער און האָט איהם צוגע-
 פיהרט צו דער טיר. אַ מצוה אויף איהם! מחמת איך זאָג קדיש
 אין דער פריה און אויף דער נאכט, געה איך שוין מעהר ניט צו
 הערש-בער דעם חזן און טראָגט מיך ניט אום מיט זיין דאָכצ'ן.
 איך בין פריי. אַ גאנצען טאָג געפין איך מיך ביי'ם טייך —
 אָדער איך חאַפּ פיש, אָדער איך באָד מיך. חאַפען פיש האָב
 איך מיך אויסגעלערענט פון זיך אליין. אז איהר ווילט, קאָן
 איך אייך אויך אויסלעהרנען. מע טהוט-אויס דאָס העמד און
 מע פאַרקניפט דעם אַרבעל און מע געהט פאָוואָלי ביז'ן האַלז
 אין וואַסער. מע דאַרף געהן לאַנג — לאַנג. אז איהר פיהלט,
 ואָו דאָס העמד איז שווער, איז אַ סימן, אז ס'איז פול, געהט
 איהר אַרויס וואָס גיכער און טרייסעלט-אויס דאָס גאנצע גראָז
 מיט דער בלאָטע און קוקט זיך גוט צו. אין גראָז ליגען פאַר-
 פלאַנטעט אָפטמאָל קליינע זשאַבקעלעך — וואַרפט זיי אַריין
 צוריק אין וואַסער אַריין, ס'אַ צער בעלי-חיים. אין דער גע-
 דיכטער בלאָטע קאָנט איהר אַמאָל געפינען אַ פיאָווקע. פיאָוור
 קעס איז געלט — פאַר אַ צעהנדליג פיאָווקעלעך קאָנט איהר באַ-

בזו, "ויצמח פורקניה" איז נאך ווי עס איז, און קומט צו "ויצמח פורקניה", פארטשעפע איך מיך. דערלאנגט ער מיר מיט'ן עלענבויען און זאגט מיר, אז דער קאפ איז מיר, אפנים, ערגיין אין דרויסען (גלייך ווי געטראפן), אדער ערגיין ביי'ם קעלבעל (גלייך ווי ער איז געווען דערביי)... ער פוילט זיך ניט און חזר'ט איין מיט מיר נאך א מאָל. איך האָב מיך קוים דער-שלאָגען בזו, "לעילא ולעילא מן כל ברכתא ושירתא תושבחתא" — און ווייטער נישט א טראָט! ער נעמט מיך אָן פאר'ן אויהער און זאגט, אז דער טאטע זאָל אויפשטעהן און זעהען, וואָס פאר א זוהן ער האָט!...

— וואָלט איך פארשפּאַרט זאָגען קדיש...

אזוי זאָג איך צו מיין ברודער אליהו און חאפּ פון איהם א געשמאקען פאטש מיט דער לינקער האַנט אין דער רעכטער באַס אַריין. דערהערט די מאמע און גיט איהם א פסק, ער זאָל מיך ניט שלאָגען, וואָרום איך בין א יתום.

— נאָט איז מיט דיר! וואָס טהוסט דו? וועמען שלאָנסט דו? האָסט פאַרגעסען, אפנים, אז דאָס קינד איז א יתום?!

שלאָפען שלאָף איך מיט דער מאמען אינ'ם טאטענ'ס בעט — דאָס איינציגע שטיקעל מעבעל אין שטוב. די קאָלדע גיט זי אָפּ כמעט אינגאנצען מיר.

— דעק דיר איין, זאָגט זי צו מיר, און ווער אַנשלאָפען, מיין טייערער יתום. עסען איז גיטאָ וואָס...

דעקען דעק איך מיך איין, אָבער שלאָפען שלאָף איך ניט. איך חזר מיר דעם קדיש, אויף אויסענוועניג. אין חדר געה איך גיט, לערנען לערען איך ניט, דאווענען האווען איך ניט, זינגען זינג איך ניט. פטור פון אלסדינג.

מיר איז גוט — איך בין א יתום.

פעסי איז נישט קיין גביר'טע. איהר מאן איז איין אייניג-
בינדער און הייסט משה. ער האָט א שם פאר'ן בעסטען בעל-
מלאכה. דאָס אליין איז אָבער קארג. מע דארף נאך האָבען
מזל אויך. אזוי זאָגט פֿעסי צו מיין מאמען. מיין מאמע גיט
איהר נאך. זי זאָגט, אז צום שלים-מזל דארף מען אויך האָבען
מזל. פאר א סימן נעמט זי מיך. אָט בין איך א יתום, און
אלע ווילען מיך. פארהאן בעלנים, וואָס ווילען מיך צו זיך אויף
שטענדיג, נאָר ווי לאַנג קרענקען איהרע שונאים, ווי לאַנג זי
וועט מיך אוועקגעבען אויף שטענדיג! אזוי זאָגט די מאמע און
וויינט. זי האלט זיך איין עצה מיט מיין ברודער אליהו.

— ווי מיינסט דו? זאָל ער זיין דערווייל ביי פעסי'ן?

מיין ברודער אליהו איז שוין א גרויסער. אניט, וואָלט מען
זיך מיט איהם גיט געהאלטען קיין עצה. ער גלעט זיך מיט
דער האנט דאָס ריינע נאך גיט באוואכסענע פנים, גלייך ווי ער
וואָלט שוין געהאט א באָרד, און רעדט ווי א גרויסער:

— מהיכי תיתי, אבי ער זאָל נאָר גיט זיין קיין שייגעץ.

און עס בלייבט, אז איך וועל זיין דערווייל ביי אונזער שכנה
פעסי, נאָר בתנאי, איך זאָל גיט זיין קיין שייגעץ. אלסדינג
הייסט ביי זיי א שייגעץ! אָנהענגען דער קאץ א פאפיער אויפ'ן
עק, זי זאָל זיך דרעהען — הייסט ביי זיי א שייגעץ. קלאָפען מיט
א שטעקעל איבער די גראמעס פונ'ם גלח'ס הויף, אלע הינט
זאָלען זיך צונויפלויען — הייסט ביי זיי א שייגעץ. אָפשטע-
קען ביי לייבקע דעם וואסער-פיהרער דעם צאפען פון דעם פאס,
ס'זאָל אויסלויפען העכער האַלב וואָסער — הייסט ביי זיי א
שייגעץ.

— דיין גליק, וואָס דו ביזט א יתום! — זאָגט צו מיר
לייבקע דער וואסער-פיהרער. — אניט, וואָלט איך דיר איבער-

קומען דריי גראָשען, אַנדערהאַלבען קאָפּיקעס. עס געהט נישט צורפּוס... קיין פּיש זאָלט איהר ניט זוכען. אַמאָל איז געווען פּיש אויך, היינט איז נישטאָ. איך יאָג זיך ניט נאָך קיין פּיש. איך בין צופריעדען, עס זאָל האָטש זיין פּיאָוקעס. ניט אַלע מאָל איז דאָ פּיאָוקעס. היינטיגען זומער איז ניט געווען איין פּיאָוקע! פון וואָנען האָט זיך דערוואוסט מיין ברודער אליהו, אז איך האָפּ פּיש — ווייס איך ניט. ער האָט מיר יטער ניט אָפּגעריסען איין אויהער פאַר די פּיש. אַ גליק, וואָס פעסי די גראָבע, אונזער שכנה, האָט דערזעהען. איין אייגענע מאַמע דאַרף זיך אזוי ניט איינשטעלען פאַר איהר קינד.

— אַט אזוי שלאָגט מען אַ יתום?...

מיין ברודער אליהו האָט זיך פאַרשעמט און האָט מיר אָפּ געלאָזט דעם אויהער. אַלע שטעלען זיך איין פאַר מיר. מיר איז גוט — איך בין אַ יתום.

ג.

אונזער שכנה פעסי די גראָבע האָט זיך אין מיר פאַר-ליעבט. זי האָט זיך צוגעטשעפעט צו דער מאַמע, ווי אַ קלעשטש, איך זאָל דערווילע זיין ביי איהר, ביי פעסי'ן הייסט עס.

— וואָס וועט אייך אַהרען? — האָט זי גע'טענה'ט. — עס געהען ביי מיר צום טיש צוועלף, וועט ער זיין אַ דרייצעהנ-טער. ביי דער מאַמען האָט זי קוים גע'פועל'ט. האָט זיך אָבער אַרויסגעשטעלט מיין ברודער אליהו.

— ווער וועט אויף איהם אַכטונג געבען, ער זאָל געהן זאָ-גען קדיש?

— איך וועל אַכטונג געבען, ער זאָל געהן זאָגען קדיש. גו, שוין? האָט איהר צו מיר גאָרניט?

האָט מען א נאָמען געגעבען פייטלען דערפאַר, ווייל ער קאָן נישט רעדען. בערעל איז א גרויסער נאָשער: אז מע גיט איהם א שטיקעל ברויט מיט שמאַלץ, זאָגט ער: „געב מיר נאָך“. זרח'ען האָט מען געגעבען אַ מיאוסען נאָמען „שמיר-מיט-פוטער“ איבער אַ מיאוסען חסרון, וואָס נישט ער איז שולדיג. שולדיג קאָן זיין איז די מוטער, וואָס זי האָט דאָס פאַרלאָזט און קינדווייז ווינציג געצוואָגען. און אפשר איז זי אויך נישט שולדיג? איך וועל זיך נישט געהן שפּאַרען. שלאָגען זיך אודאי נישט! קורץ, ס'איז אַ שטוב, וואָס יעדער האָט אַ צונעמעניש. וואָס דאַרפט איהר מעהר — די קאַץ, שוין גאָר אַ שטומע צונג, שוין געוויס גאָט די נשמה שולדיג, הייסט זי ביי זיי: „פייגע-לאה די גבאי'טע“. איהר ווייסט, פאַרוואָס? דערפאַר, וואָס זי איז אַ גראָבע, און פייגע-לאה נחמן דעם גבאי'ס ווייב איז אויך אַ גראָבע. וויפיעל, מיינט איהר, האָבען זיי שוין געחאַפט פּעטש דערפאַר, זיי זאָלען נישט רופען קיין קאַץ מיט אַ מענטשליכען נאָמען? ווי איין אַרבעט אין וואַנט! האָבען זיי געגעבען עמיצען אַ צונעמעניש, איז פאַר-פאַלען!

ה.

מיר האָבען זיי אַ נאָמען געגעבען — טרעפט ווי אזוי? „מאָד-טעל מיט די לעפצען“... לעפצען איז אַ דייטשעס וואָרט. אויף אונזער לשון הייסט דאָס „ליפען“. אפנים, זיי איז נישט געפעלען מיינע ליפען. זיי זאָגען, אז איך עס, מאָך איך מיט די ליפען. איך וואָלט וועלען זעהען יענעם מענטשען, וואָס זאָל עסען און נישט מאַכען מיט די ליפען! איך בין נישט פון די האָנאָריסטע, וואָס מע טאָר זיי נישט אָנריהרען זייער כבוד. נאָר איך ווייס נישט פאַר-וואָס — מיר איז דאָס צונעמעניש שטאַרק נישט געפעלען! און ווייל ס'איז מיר נישט געפעלען, רייצען זיי זיך מיט מיר און רופען

געבראָכען אַ האַנט מיט אַ פּוס! מעגסט מיר גלויבען אויף נאמנות.

איך גלויב איהם אויף נאמנות. איך ווײס, אז איצט וועט ער מיך נישט אָנריהרען, ווייל איך בין אַ יתום.
מיר איז גוט — איך בין אַ יתום.

ד.

אונזער שכנה פעסי, זאָל מיר מוחל זיין, האָט געזאָגט אַ גרויסען ליגען. צוועלף, האָט זי געזאָגט, געהען ביי איהר צום טיש. לויט מיין רעכענונג, בין איך דער פערצעהנטער. אַפנים, זי האָט פאַרגעסען אַרײַנרעכענען דעם בלינדען פעטער ברוך. און אפשר האָט זי איהם נישט אַרײַנגעשטעלט צווישען די עסערס דער-פאַר, ווייל ער איז שוין זעהר אַלט און האָט קיין צייהן נישט אויף צו קייען. איך וועל מיך נישט שפאַרען. קייען קאָן ער נישט, דערפאַר אָבער שלײנגט ער, ווי אַ גאַנז, און חאַפט. אַלע חאַפּען זיי. זייער חאַפּען איז חוץ לדרך הטבע. איך חאַפּ אויך. שפּאַר גען זיי מיך. מיט די פיס אונטער'ן טיש שלאָגען זיי מיך. מעהר פון אַלע שלאָגט זיך ושתּי. ושתּי איז אַ רוצח. הייסען הייסט ער הערשעל, נאָר מחמת ער האָט אַ גאָלי אויפ'ן שטערן, האָט מען איהם אַ נאָמען געגעבען „ושתּי“. אַלע האָבען זיי דאָ געמען און צוגעמען: „קלעצעל“, „קאָטער“, „טשערנאָהוז“, „בופלאַקס“, „פעטעלעלע“, „געב-מיר-נאָך“, „שמיר-מיט-פוטער“...

האָט קיין יסורים נישט — יעדער נאָמען האָט זיך זיין שורש. פיני הייסט „קלעצעל“ דערפאַר, ווייל ער איז גראָב און קיילעכיג, ווי אַ קלעצעל. וועלכעל איז אַ שוואַרצער, רופט מען איהם „קאָטער“. היים איז אַ בופלאַקס, הייסט ער „בופלאַקס“. מענדעל האָט אַ שפיצעכיגע נאָז, איז ער אַ „טשערנאָהוז“. „פעטעלעלע“

III

וואס וועט זיין פון מיר ?

מיד דוקא איין. איינגעזעטע ברוימ — איך האב נאך איהל
 בע נים געזעהן! ביידע האב איך ביי זיי געזעהן: „באמאל
 מיט די לעבער.“ נאכדעם: גלאס „מיט די לעבער.“ שפד
 סער: „די לעבער.“ נאך שפעטער: „לעבער.“

— לעבער! וואו זענט איך געווען?

— לעבער! ווישט אָפּ די נאָז!

עס פארדינסט מיר אין עס ברענט מיר, אין איך זיין. דער
 זעהט דער פאטער ווערער, פעס'ס כאָ, משה דער איינזיגער,
 איינמאל, אז איך וויל, פֿענט ער מיר: וואס זיין איך? וואס
 איך איחס: ווי אזוי זאל איך נים וויינע, אז איך הייס באמאל
 אין מע רופט מיר „לעבער!“! פֿענט ער: יעד? וואס איך:
 „ישתי.“ וויל ער שלאָנען „ישתי“, וואָנט „ישתי“: ס'איז נים
 איך, ס'איז „לעבער.“ וויל ער שלאָנען „לעבער“, וואָנט „לעבֿערֿ
 צעל“: ס'איז נים איך, ס'איז „קאָטער.“

איינער אויפ'ן אנדערע, דער אנדערע אויפ'ן דריטען — א
 מעשה אָהן איין עק! איז זיך מיישב דער פאטער, משה דער איינ-
 זיגער, אין לענט זיי אזויק אלע איינציגווייז אין שטייט זיי אָפּ
 מיט א מאָוועל פֿין א „ברוך־מנחה“ אין וואָנט זיי:

— ממורום! איך וועל איך וויינע, ווי אזוי צו לע'עווען
 פון א יתום! עס וועט א רוח אין אייער מאמענ'ס ערד אריין!...

אָט אזוי. יעדער נעמט זיך אָן מיין קוידודע. אלע, אלע
 שטעלען זיך איין פאר מיר.

מיר איז נוט — איך בין א יתום...

III

וואָס וועט זיין פון מיר ?

א.

אנו, טרעפט, וואו איז דער גן-עדן ? איהר וועט ניט טרעפען. ווייסט איהר, פאר וואָס ? ווייל ביי איטליכען איז ער אויף איין אנדער אָרט. למשל, די מאמע זאָגט, אז דער גן-עדן איז דאָרטען, וואו מיין טאטע, פייסי דער חזן, געפינט זיך. דאָרטען, זאָגט זי, געפינען זיך אלע עהרליכע נשמות, וואָס זענען נעבאך אָפגעקומען אויף דער וועלט; דערפאר וואָס זיי האָבען ניט די וועלט, קומט זיי יענע וועלט. דאָס איז דאָך קלאָר, ווי דער טאָג. דער בעס-טער באַווייז איז טאָקי דער טאטע מיינער. וואָרום וואו דען זאָל ער זיין, אז ניט אין גן-עדן ? קארג האָט ער זיך אָנגעמוטשעט אויף דער וועלט ? ... אזוי זאָגט די מאמע מיינע און ווישט זיך בשעת מעשה די אויגען, ווי איהר שטייגער איז, אז זי רעדט פונ'ם טאטען. פרעגט-זשע אָבער ביי מיינע חברים, וועלען זיי אייך דערצעהלען מעשיות, ואז דער גן-עדן געפינט זיך ערגיץ אויף אַ באַרג פון סאמע קרישטאָל, הויך ביז'ן הימעל. יונגלעך לויפען דאָרט אַרום פראַנק און פריי, לערנען לערענט מען ניט, נאָר מע באַרט זיך גאַנצע טעג אין מילך און מע עסט האָניג מיט פולע

ביי מיר פון יענער זייט פלייצעס. איך רעכען, אז ס'איז נאָר אַ רגילות, ווי אזוי מע געוועהנט זיך איין. אָט, למשל, פארהאן ביי מיר אַ חבר בערעל, פינטעלט ער מיט די אויגען. נאָך אַ חבר האָב איך, וועלכעל, זופט ער לאָקשען מיט יויך ווען ער רעדט. אלסדינג אויף דער וועלט איז אַ רגילות. און האָטש דאָס מויל איז איהם אויף אַ זייט, פון דעסטוועגען מאַכט מנשה בעסער פון אלע דאָקטוירים. ערשטענס, איז ער ביי זיך ניט אזא פרייז, ווי אנדערע דאָקטוירים. אז מע רופט איהם, קומט ער באַלד צו לויפּען אַ פאַרשוויצטער. און צווייטענס, איז ביי איהם נישט קיין מאָדע שרייבען רעצעפטען. רפואות מאַכט ער אליין. אַנז-מעלטען האָט מיך אַ חאַפּ געטהאָן אַ מין שטעכעניש מיט אַ קעלט מיט אַ ציטערניש (אַפּנים, פון צופיעל ליגען אין טייך?), איז די מאַמע באַלד אוועקגעלאָפּען און האָט אַראָפּגעבראַכט מנשה דעם רופּא. האָט ער מיך באַטראַכט און אַ זאָג געטהאָן מיט'ן קרומען מויל צו דער מאַמען :

— איהר האָט זיך ניט וואָס צו שרעקען. ס'איז אַ געלעכר-טער. דער שייגעץ האָט זיך צוגעקיהלט די לונג.

און מיט די ווערטער נעמט ער אַרויס פון קעשענע אַ בלוי פלעשעלע און שיט אויס אין זעקס שטיקלעך פאַפּיער עפּיס אַ ווייסע זאַך. דאָס ווערד אָנגערופּען „פּראָשקעס“. איין פּראָשקע הייסט ער מיר, איך זאָל איינגעמען באַלד. דרעה איך מיך און קנייטש מיך אויף אלע זייטען. דאָס האַרץ זאָגט מיר, אז עס דאַרף זיין ביטער, ווי דער טוידט. כך הוה. איך האָב דאָך טאַקי געטראָפּען! ביטער צו ביטער איז ניט גלייך. פרישע קאָרע פון קליינע בוימעלעך האָט איהר אַמאָל פאַרזוכט? אָט אזא טעם האָר בען זיינע פּראָשקעס. איהר זאָלט האָבען אַ כּלל: וויבאַלד פּראָשד קעס, מוזען זיי זיין ביטער. עס האָט מיר ניט געהאָלפּען קיין שום רבּונז-שליעולם. איך האָב דעם פּראָשקע איינגענומען און

הויפענס. זענט איהר שוין פארטיג? קומט צו געהן א איד איין
אוינבינדער און טהוט זיך א זאג, אז דער אמת'ער גן-עדן איז גאר
פרייטאג אין באך. איך האב עס אליין געהערט פון אונזער שכנה'ס
מאן, משה דעם אוינבינדער, איך זאל אזוי הערען אלדאס גוטס!
היינט געהט דערגעהט איין עק! מע זאל, אשטייגער, פרעגען מיר,
וואלט איך געזאגט, אז דער גן-עדן — דאס איז מנשה דעם רופא'ס
גארטען. זינט איהר לעבט, האט איהר נאך אזא גארטען ניט גע-
זעהען. דאס איז דער אוינציגער גארטען ניט נאר אויף אונזער
גאס, ניט נאר ביי אונז אין שטאדט, — איך האב מורא, אז אויף
דער גאנצער וועלט איז ניטא נאך אזא גארטען. נישט געווען
און סע וועט ניט זיין! דאס וועלען איך אלע זאגען. וואס ווילט
איהר, זאל איך איך באשרייבען פריהער: מנשה דעם רופא מיט
זיין ווייב מנשה'כע די רופא'טע? צי איך זאל איך מאהלען
פריהער דעם גן-עדן, מיין איך דעם גארטען זייערען? איך רעכען,
אז פריהער פון אלץ זאל איך איך דערצעהלען פון מנשה'ן מיט
מנשה'כען. זיי זענען דאך די בעלי-בתים, קומט זיי פריהער דער
כבוד.

ב.

מנשה דער רופא טראגט סאי ווינטער סאי זומער א הענג-
קאלנער. ער טהוט נאך דעם שווארצען דאקטאָר. איין אויג
האט ער א קליינס, און דאס מויל איז איהם, ניט אין מיין מאס,
א ביסעל אויף א זייט. דאס הייסט, ניט א ביסעל, נאר א סך,
טאקי גאר א סך. פון א ווינטעל איז דאס איהם געקומען. אזוי
זאגט מנשה דער רופא אליין. איך פארשטעה ניט, ווי אזוי ווערד
דאס פון א ווינטעל דאס גאנצע מויל אויף א זייט? וויפיעל וויי-
טען, גרויסע און קליינע, בין איך, אשטייגער, אויסגעשטאנען אין
מיין לעבען! דער גאנצער קאפ וואלט שוין אצינד באדארפט זיין

א מאַנסביל, טראָגט מאַנסבילשע שטיוועל און אז זי רעדט, דאָכט זיך אייך אויס, אז זי ביינערט זיך. זי האָט אַ שענעם שם אויף דער וועלט. זינט זי לעבט, האָט נאָך קיין אָרעמאַן ביי איהר קיין שטיקעל ברויט ניט אויפגעגעסען. און אַ שטוב איז ביי איהר פון כל טוב. ביי איהר קאָנט איהר געפינען איינגעמאַכטע פון פאַר-איאָהרען, פון פאַר דריי יאָהרען און פון פאַר צעהן יאָהרען. וואָס דאַרף זי, למשל, אזוי פיעל איינגעמאַכטס? פרעגט זי, אַשטיי גער, ווייסט זי אליין ניט. אָט אזא טבע איז ביי איהר. אַ פאַר פאַלענע זאך, איהר וועט זי שוין ניט איבערמאַכען. זי ווייסט, אז עס קומט דער זומער, האַלט זי אין איין פרעגלען איינגעמאַכטס. איהר מיינט, זי פרעגלעט אויף קויהלען? ווער-וואָס? זי קאָן באַשטענען אויף שטעכעלקעס, שישקעס, אָפּגעפאַלענע בלעטלעך. זי מאַכט אָן אזא רויך אויף דער גאַנצער גאַס, אז מע קאָן דער שטיקט ווערען. טאָמער וועט זיך אייך מאַכען אַמאָל קומען צו אונז זומער-צייט און איהר וועט דערפיהלען אַ רויך פון „סמאלינע“, זאָלט איהר זיך ניט שרעקען, ס'איז ניט קיין שרפה. דאָס פרע-געלט מנשה'כע די רופא'טע איינגעמאַכטס, אליין, מיט איהרע אייגענע הענט, פון איהרע אייגענע פירות, אין איהר אייגענעם גאָרטען. און אָט אזוי קומען מיר צו צום גאָרטען, וואָס כ'האָב אייך צוגעזאָגט.

ד.

וואָס פאַר אַ פירות געפינט איהר ניט אינ'ם דאָזיגען גאָר-טען? עפעל, און באָרען, און וויינשעל, און פלוימען, און קארשען, און אַגרעסען, און וויימפערלעך, און פערשקעס, און שפאָנקעס, און מאַרעלען, און מאַלינעס, און אָזשעניצעס, און שאַלקאָוויצעס, און וואָס ניט? וואָס דאַרפט איהר מעהר — אפילו וויינטרויבען ערב ראש-השנה אויף שהחיינו וואו קריגט מען? — ביי איהר,

געזעהען זיך מיט'ן טויהט... די איבעריגע פינף פראשקעס, האָט ער אָנגעזאָגט דער מאַמען, זאָל איך אַייננעמען אַלע צוויי שעה א פראשעק. געפונען אַ בעלן אויף אַייננעמען גאָל! די מאַמע האָט זיך נאָר אָפגעקערעוועט אויף אַ מינוט, געגאנגען אָנזאָגען מיין ברודער אליהו, אַז איך בין קראַנק, האָב איך אַלע פינף פראשקעס אויסגעשטאָמען אין פאַמעניצע און אָנגעשטאָמען אין די פאַפיערלעך אַ ביסעל מעהל. אַ גוט שטיקעל אַרבייט האָט אויף זיך געהאַט די מאַמע: אַלע צוויי שעה האָט זי געמוזט לויפֿען צו אונזער שכנה פעסי קוקען אויפֿ'ן זייגער. נאָך יעדען פראשעק, וואָס איך האָב אַיינגענומען, האָט זי באַמערקט, אַז עס ווערט מיר בעסער. נאָך דעם זעכסטען פראשעק בין איך אויפגעשטאַנען אַ געזונטער מענטש.

— אַט דאָס הייסט אַ דאָקטאָר! — האָט זי געזאָגט און נישט געלאָזט מיר געהן אין חדר, געהאַלטען אַ גאַנצען טאָג אין שטובֿ און געגעבען מיר זיסען טיי מיט ווייסער בולקע.

— מנשה איז מעהר דאָקטאָר פון אַלע דאָקטוירים, געבען זאָל איהם גאָט געזונט און אַ סך יאָהרען! ער האָט אַזעלכע פראשעקעס, וואָס זענען מחיה מתים, מאַכען פון טוידט לעבעדיג...

אזוי האָט זיך די מאַמע נאָכדעם באַריהמט פאַר דער גאַנצער וועלט, בשעת־מעשה זיך געווישט די אויגען, ווי איהר שטייגער איז.

ג.

מנשה דעם רופא'ס ווייב רופט מען אויף איהר מאַנ'ס נאָ-מען: „מנשה'כע די רופא'טע". זי איז אַ טרפה אידינע. אזוי זאָ-גען אַלע. ווייסט איהר, פאַר וואָס? ווייל זי איז אַ רשע'טע. אַ פנים האָט זי, ווי אויף צו־לחכעים, אַ מאַנסבילשען, אַ קול פון

ה.

מענדעל דעם שוחט'ס קענט איהר, צי ניין? קענט איהר דאך מענדעל דעם שוחט'ס דירה אודאי נישט. זי איז די אנדערע פון מנשה דעם רופא'ס און קוקט גלייך צו איהם אין גארטען אריין. ביי מענדעל דעם שוחט'ס אז מע זיצט אויפ'ן דאך, קאן מען זעהען אלסדינג, וואס ביי מנשה דעם רופא אין גארטען טהוט זיך. די גאנצע קונץ איז, ווי אזוי קלעטערט מען ארויף צו מענדעל דעם שוחט'ס אויפ'ן דאך? מיר איז דאס גארנישט. ווייסט איהר, פאר וואס? ווייל מענדעל דעם שוחט'ס דירה איז די אנדערע פון אונז און איז א סך נידעריגער פון אונזער דירה. אז מע דראפט זיך ארויף צו אונז אויפ'ן בוידעם (איך טהו דאס אהן א לייטער; איך וועל אייך אפשר אמאל זאגען, ווי אזוי), און שטעלט איהר ארויס א פוס פונ'ם קליינעם פענסטערעל, אזוי זענט איהר שוין ביי מענדעל דעם שוחט'ס אויפ'ן דאך. דארטען לעגט איהר זיך אוועק ווי אזוי איהר ווילט: אדער מיט'ן פנים ארויף, אדער מיט'ן פנים אראפ. יעדענפאלס, לעגען זיך מוזט איהר, אניט — קאן מען אייך חלילה דערזעהען: וואס טהוט איהר ביי מענדעל דעם שוחט'ס אויפ'ן דאך? איך האב אויסגעקליבען תמיד א צייט פארנאכטליך, צווישען מנחה און מעריב, ווען איך בין געגאנגען אין שוהל אריין קדיש זאגען. דעמאלט איז ניט טאג און ניט נאכט, די בעסטע צייט. פון דארטען אראפגעקוקט אין גארטען אריין, שווער איך אייך, אז ס'איז א גן-עדן שבגן-עדן!...

אז דער זומער הויבט זיך אן און די בויער הויבען אן צו בליהען, זיך באדעקען מיט ווייסע פעדערלעך, קאנט איהר האפען, אז ניט היינט איז מארגען — וועלען זיך באווייזען אין די קורצע שטעכעלדיגע בויעלעך גרינע אגרעסען. דאס איז די ערשטע פרי, וואס עס גלויסט זיך אייך פארזוכען. פארהאן מענטשען, וואס ווארטען ביז די אגרעסען ווערען רייט. נאראנים! איך זאל הא-

ביי מנשה'כע דער רופא'טע! אמת, די ווינטרויבען אז מע פאר-
זוכט, דערזעהט מען קראַקע מיט לעמבערג. אזוי שטאַרק זויער
זענען זיי! פון דעסטוועגען, נעמט זי אָפּ פאר זיי נוט געלט!
פון אַלסדינג מאַכט זי געלט. אפילו פון די סאַנישניקעס. גאָט
זאָל אייך היטען, איהר זאָלט ביי איהר בעטען אויסרייסען א סאָ-
נישניק! זי וועט אייך ניט געבען! א צאָהן זיך אויסרייסען
פונ'ם מויל איז ביי איהר גרינגער, ווי אויסרייסען א סאַנישניק
ביי איהר פונ'ם גאָרטען. היינט ווער רעדט פון איין עפעל, א
באַר, א וויינשעל, א פלוים? חיות ניט זיכער! איך בין באַקאַנט
מיט'ן דאָזיגען גאָרטען, ווי א איד אין אשרי. איך ווייס אפילו,
וואו איטליכס בוימעלע געפינט זיך, און וואָס עס וואַכסט אויף
דעם, און צי ס'איז היינטיגס יאָהר געראַטען אָדער ניט אזוי גע-
ראָטען. פון וואַנען ווייס איך דאָס? שרעקט אייך ניט, איך
בין דאָרטען נאָך קיינמאָל ניט געווען. ווי אזוי האָב איך געקאַנט
זיין, אז דער גאָרטען איז אַרומגעצוימט מיט א הויכען פאַרקאַן,
איבערגעדעקט מיט מורא'דיגע שטעכעלקעס? זענט איהר שוין
פאַרטיג? איז אינוועניג דאָ א הונט. נישט קיין הונט, נאָר א
וואָלף! אויף א לאַנגען שטריק שטעהט ער צוגעבונדען — אָט
דער דאָזיגער כלב שבכלבים, און אַנו, לאַז נאָר עמיצער דורכגען
פאַרביי, אָדער לאַז זיך איהם דאַכטען, אז עמיצער געהט פאַרביי,
הויבט ער אָן צו רייסען זיך, שפּרינגען און בילען מיט אַזא כעס,
גלייך ווי דער רוח חאַפּט איהם אַוועק! פרעגט זיך א קשיא:
וויבאַלד אזוי, ווי קום איך אין גאָרטען אַריין? תערט-זשע, וועל
אייך דערצעהלען.

מע שפיעלט זיך מיט זיי אזוי לאנג, ביז מע ווייסט ניט, וואו זיי
זענען אהינגעקומען...

1.

וויפיעל שטערען אין הימעל — אזוי פיעל וויינשעל ביי
מנשה דעם רופא אין גארטען. איהר קאנט פארשטעהן, אז איך
בין א בעלן געווען אויף איין צווייגעלע איבערצעהלען די וויינשעל.
האָב איך געזעהלט, און נישט געקאנט איבערצעהלען! ... וויינשעל
האָבען א טבע, זיי האלטען זיך שטארק אויף די ריטלעך. זעל-
טען-זעלטען ווען עס פאלט אראפ א וויינשעל אויף דער ערד — ער
מוז שוין זיין איבערצייטיג, שוואַרץ אזוי ווי א פלוים. זעהט
איהר, פערשקעס — די פאלען אָפּ, וויבאלד נאָר זיי ווערען דעכט
געל. אָך, פערשקעס! פערשקעס! איך האָב זיי ליעב מעהר פון
אלע פירות. איך האָב אויף מיין לעבען געגעסען נישט מעהר ווי
איין פערשקע, ליגט זי מיר נאָך אין טעם. דאָס איז געווען מיט
עטליכע יאָהר פריהער, איך בין דעמאָלט נאָך נישט אלט געווען
קיין פינף יאָהר. מיין טאטע האָט נאָך געלעבט, און אין שטוב
איז נאָך געווען ביי אונז אַלסדינג: די גלעזערנע שאַפּע, מיט דער
קאנאָפּקע, מיט די ספרים, מיט'ן גאַנצען בעטגעוואָנט. קומט צו
געהן איינמאָל דער טאטע פון שוהל אַהיים און מאַכט צו מיר און
צו מיין ברודער אליהו, און לעגט אַריין די האַנט אין דער הינטער-
שטער קעשענע, דאָרט וואו מע האַלט די נאָזפאַטשיילע:

— קינדער! פערשקעס וועט איהר עסען? איך האָב אייך
געבראַכט פערשקעס. א פאָר פערשקעס.

און ער נעמט אַרויס די האַנט פון דער הינטערשטער קע-
שענע, דאָרט וואו מע האַלט די נאָזפאַטשיילע, און טראָגט אונז
אונטער, מיר און מיין ברודער אליהו, צוויי גרויסע געלע קיילע-

בען די ברכות, וואָס גרינערהייד זענען זיי אַ סך מעהר באַטעמ'ט און געשמאַק. איהר וועט זאָגען, זיי זענען זויער? עס ווערד פון זיי הייליג די צייהן? נו, וואָס-זשע איז? אַ זויערס קוויקט דאָס האַרץ, און צו הייליגע צייהן איז דאָ אַ סגולה: זאָלן. מע שיט אַרויף זאָלן אויף די צייהן און מע האַלט אָפּען דאָס מויל אַקעגען אַ האַלבע שעה, קאָן מען נאָכדעם עסען וויעדער אַ מאָל דיזעלבע אַגרעסען. נאָך די אַגרעסען קומען-אויף די וויינפערלעך. רויט טינקע, מיט שוואַרצע פיסקעלעך, מיט געלע קערעלעך, און צעהנר-לויגער-צעהנרלויגער אויף איין צווייגעלע. איין צווייגעלע אַז איהר פיהרט דורך צווישען די ליפּען, באַקומט איהר אַ פולע מויל מיט וויינפערלעך, ווייניגע, שמעקענדיגע, מחיה נפשות! אַז זיי קומען אויף, קויפט מיר די מאַמע פאַר אַ גראַשען אַ קווערטעלע ווייני-פערלעך אויף שהחיינו — עס איך זיי מיט ברויט. ביי מנשה'כע דער רופאַטע אין גאָרטען זענען דאָ צוויי רייהען קליינע בוימער-לעך, האַרט ביי דער ערד, אָנגעזעצט מיט וויינפערלעך. אויף דער זון ברענען זיי און פינקלען אָפּ, און עס גלויבט זיך האַטש איין צווייגעלע, האַטש איין וויינפערעל מיט צוויי פינגער געבען אַ ריס-אָפּ און גלייך אין מויל אַריין! איהר וועט מיר גלויבען? אַז איך רעד פון גרינע אַגרעסען מיט רויטע וויינפערלעך, ווערד מיר שוין הייליג די צייהן. לאַמיר בעסער רעדען פון וויינשעל. וויינשעל האַלטען זיך ניט לאַנג גרין. וויינשעל ווערען גיך פאַרטיג. איך קאָן אייך שווערען ביי וואָס איהר ווילט, אַז איך אַליין האָב באַ-מערקט, ליגענדיג ביי מענדעל דעם שוחט'ס אויפ'ן דאָך, עטליכע וויינשעלעך זענען אין דער פריה געווען גרין אַזוי ווי גראַז. איך האָב זיי גוט באַמערקט, געמאַכט אויף זיי אַ סימן. בייטאָג האָבען זיי פון דער זון באַקומען רויטע בעקעלעך. דעם זעלבען טאָג פאַר-נאַכט זענען זיי שוין געווען רויט ווי פייער! וויינשעל פלעגט מיר אויך די מאַמע ברענגען אויף שהחיינו. אָבער וויפיעל וויינשעל? פינף שטיק אויף אַ פאָדעם. וואָס טהוט מען מיט פינף וויינשעל?

בערקעס. זי מאכט בעסער פון די פלוימען פאווידלע אויפ'ן וויי-
טער. ווען וועט זי אויפגעסען אזוי פיעל פאווידלע?

ז.

אראפגע'פטר'ט די וויינשעל מיט די פערשקעס מיט די פלוי-
מען, הויבט זיך אן פאר מיר א סדרה עפעל. עפעל, דארפט איהר
וויסען, איז ניט קיין בארען. בארען, זיי מעגען זיין די בעסטע
בארען אין דער וועלט ("בערגאמאטען"), וויבאלד זיי זענען ניט
רעכט פארטיג, קאנט איהר מיט זיי גארניט מאכען. געהט קייט
האלץ! עפעל מעגען זיין ווי גרין, די קערעלעך מעגען זיין ווי ווייס,
האבען זיי שוין א טעם פון עפעל. איהר שטעקט אריין די צייהן
אין א גרינעם עפעל, ווערד אייך זויער אין מויל. ווייסט איהר,
וואס איך וועל אייך זאגען? איך וועל אייך ניט אוועקגעבען קיין
האלבען גרינעם עפעל פאר צוויי צייטיגע. אויף צייטיגע דארף
מען ווארטען ביז העמט-העמט, און גרינע עפעל קאנט איהר האבען
תיכף, נאכדעם ווי דאס בוימעלע האט אפגעבליהט. עס ווענדט
זיך נאך אין דער גרויס. וואס ווייטער איין עפעל וואכסט, ווערד
ער גרעסער, ווי, להבדיל, א מענטש... עס איז ניט קיין ראיא, אז
א גרויסער עפעל דארף זיין גוט. אמאל מאכט זיך, א קליין עפעלע
זאל זיין בעסער פונ'ם גרעסטען עפעל. למשל, נעמט, "ארץ-ישראל-
עפעלעך". זיי זענען ווייניג, אבער געשמאק. צי, אשטייגער,
קיסליצעס, אדער קוואסעפעלעך, וואס געהט זיי אפ? היינטיגען
זומער איז אויף זיי א מורא'דיג גערעטעניש. עס וועט זיין אזוי
פיעל, אז מע וועט זיי פיהרען מיט וועגען. אזוי האב איך גע-
הערט פון מנשה'כע דער רופא'טע'ס מויל. זי האט דאס געזאגט
צו, "ראובן דעם עפעל-איד", בשעת די עפעל זענען נאך געווען אין
רעכטען בליהען. ראובן דער עפעל-איד איז געקומען צו געהן אן-
קוקען דעם גארטען. ער האט געוואלט אפהאנדלען ביי איהר די
עפעל מיט די בארען אויפ'ן בוים. אויף עפעל און אויף בארען

כיגע שמעקענדיגע פירות. מײן ברודער אליהו האָט קיין צייט
 ניט. ער מאַכט אַ ברכה. הויך אויף אַ קול, „בורא פרי העץ“,
 און האַפּט־אַרײַן די גאַנצע פרי אין מויל אַרײַן. איך קאָן כאָ-
 שטעהן פריהער זיך אָנשפּיעלען, זיך אָנשמעקען, אָנשפּיעגלען, און
 נאָכדעם שוין וועל איך זי עסען. אי דאָס — נישט אויף איין
 מאָל, נאָר שטיקלעכקײַט, און מיט ברויט. פערשקעס זענען גוט
 מיט ברויט. פון דעכאָלט אָן האָב איך מעהר קיין פערשקעס נישט
 פאַרזוכט, נאָר דעם טעם פון יענער ערשטער פערשקע קאָן איך
 גיט פאַרגעסען! איצטער שטעהט פאַר מיר אַ גאַנצער בוים מיט
 פערשקעס, און איך ליג ביי מענדעל דעם שוואַט'ס אויפ'ן דאָך און
 קוק און קוק און זעה, ווי עס פאַלט אַ פערשקע נאָך אַ פערשקע.
 איינע אַ געלע, אַזש אַ רויטליכע, האָט זיך פאַרשפּאַלטען און גע-
 עפענט. עס זעהט זיך אַרויס פון איהר דאָס בייכיגע קערעל.
 וואָס וועט זי טהון, די רופּא'טע, מיט אַזוי פיעל פערשקעס? זי
 וועט זיך אַפּטרייטלעך מן הסתם און וועט פּרעגלען פון זיי אַיינגע-
 מאַכטס. דעם אַיינגעמאַכטס וועט זי פאַררוקען ווייט אין דער
 הרובע. ווינטער וועט זי איהם אַוועקשטעלען אין קעלער אַרײַן,
 און דאָרטען וועט ער שטעהן אַזוי לאַנג, ביז ער וועט ווערען גע-
 צוקערט און חאַפּען אַ שימעל.

נאָך די פערשקעס קומען־אויף פלוימען. נישט אַלע פלוימען
 מיט אַ מאָל. איך האָב צוויי סאָרטען פלוימען ביי מנשה דעם רופּא
 אין גאָרטען. איין בוים האָב איך מיט „טשערקינעס“. דאָס איז
 אַ מין קיילעכיקע, זיסע, האַרטע, שוואַרצע פלויים. דער אַנדערער
 בוים איז אַ בוים פון פּראָסטע פלוימען. דאָס איז אַ מין פלוימען,
 וואָס מע רופּט זיי „עמערפלוימען“. מע פאַרקויפט זיי אויפ'ן
 עמער. זיי האָבען אַ דין הייטעל, זענען גליטשיג און קלעפּעדיג
 און וואַסעריג אויפ'ן טעם. פון דעסטוועגען זענען זיי ניט אַזוי
 שלעכט, ווי איהר מיינט. הלואי וואָלט מען זיי נאָר וועלען גע-
 בען. מנשה'כע די רופּא'טע איז אַבער ניט פון די איבעריגע גע-

מיט זיינע גוטע שמייכלענדיגע אויגען. — דאָס קאָן זיך טרעפּען מיט אַ נגיד נאָך גיכער, ווי מיט איין אָרעמאַן, ווייל אַ נגיד האָט מיט וואָס צו קרענקען.

— איהר זענט אַ איד אַ חכם! — ענטפערט איהם מנשה'כע מלא גזלן. — נאָר אַ מענטש, וואָס ווינטשט דעם אנדערען זיך אויסברעכען אַ פּוס, קאָן איהם אָפּדערען די צונג אזוי, אז ער זאָל גאָרניט וויסען, פון וואָנען ס'איז צו איהם געקומען.

— פאר וואָס ניט? — זאָגט זיך ראובן אלץ מיט'ן זעלבען שמייכלעלע. — פאר נויט איז אַ צונג אויך נישקשה, אבי נישט חלילה ביים קבצן...

ח.

איין עבירה, וואָס דער גאָרטען איז ניט אַריבער צו ראובן דעם עפעל־איד אין רשות אַריין. מיר וואָלט דאָס געווען אַ סך מעהר ניחא, ווי ביי דער מכשפה'טע. איהר האָט נאָך אזא צרה ניט געזעהען. לאָז אַראָפּפאלען איין עפעלע אַ ווערעמדיגס, איין איינ־געדארטס, איין איינגעקנייטשטס, ווי ביי איין אלטער באַבעצי דאָס פנים, וועט זי זיך ניט פוילען זיך אָנבויגען, אויפהויבען, אַריינ־לעגען אין פארטוך אַריין און אוועקטראָגען. וואוהין טראָגט זי זיי? אַפנים, אויפ'ן בוידעם, און אפשר אין קעלער? עס ווייזט אויס, אז אין קעלער. מחמת איך האָב געהערט דערצעהלען, אז פאַראַיאַהרען איז ביי איהר פאַרפּוילט געוואָרען אַ קעלער מיט עפעל. איז נישט אַ מצוה, מע זאָל ביי איהר רייסען עפעל? יא, אָבער ווי אזוי רייסט מען זיי? אַריינחאַפּען זיך אין גאָרטען ביי־דערנאָכט, ווען וואַלע שלאָפּען, און אָנשטופּען פולע קעשענעס, וואָלט אוראי געווען אַ שכל. וואָס־זשע וועט אָבער זאָגען דער כלב? און ווי אויף צויל־הכעים וואַכסען היינטיגען זומער עפעל איינס אין איינס. זיי בעטען זיך, זיי חלש'ען, מע זאָל זיי אָפּרייסען! וואָס טהוט מען? ס'זאָל זיין וואַס שפּרוך, אַ מין כישוף, די עפעל

איז ראובן שוין איין מאָל אַ מבין. ער, אז ער טהוט אַ קוק מיט איין אויג אויף אַ בוים, וועט ער אייך באַלד זאָגען, וויפיעל פרנסה דער בוים קאָן געבען. ער וועט אייך קיינמאָל נישט האָבען קיין טעות אויף אַזוי פיעל. סײַדען עס וועלען זיין גרויסע ווינטען, און די עפעל וועלען אָפּפאלען פאַר דער צייט, אָדער אַ וואָרעם וועט זיך אַריינחאַפּען, אַ „האַסעניצע“ וועט זיך זעצען. דאָס איז אַלץ אַזעלכע זאַכען, וואָס אַ מענטש קאָן ניט וויסען. אַ ווינט איז דאָך פון גאָט, און „האַסעניצעס“ אויך. האָטש אפילו איך ווייס ניט, אויף וואָס דאָרף גאָט ווערעם מיט „האַסעניצעס“? סײַדען צוליב דעם, זיי זאָלען צונעמען ביי ראובן דעם עפעל-איד דאָס שטיקעל ברויט? ... ראובן זאָגט, אז ער פאַרלאָנגט נישט מעהר פון אַ בוים, ווי אַ שטיקעל ברויט. ער האָט, זאָגט ער, אַ ווייב און קינדער און זוכט פאַר זיי אַ שטיקעל ברויט. מנשה'כע זאָגט איהם צו נישט נאָר אַ שטיקעל ברויט, נאָר ברויט מיט פלויש. זי ווינטשט זיך אזאַ מזל, וואָס פאַר בויער זי גיט איהם. ס'איז דען בויער? ס'איז גאָלד, ניט קיין בויער.

— איהר ווייסט, אז איך בין אייך, חלילה, נישט קיין שונא'— טע. — זאָגט איהם מנשה'כע. — וואָס איך ווינטש אייך, מעג עס מיר אָנקומען.

— אָמן! — מאַכט צו איהר ראובן מיט אַ שמויכעל אויף זיין גוט רויט פנים, וואָס סע שיילט זיך פון דער זון. — איהר גיט מיר אַרויס אַ כתב פאַר ווינטען, ווערעם און האָסעניצעס, געב איך אייך נאָך מעהר וויפיעל איהר ווילט.

מנשה'כע טהוט אויף איהם אַ מאָדנעם קוק פון אונטען אַרויף און מאַכט צו איהם מיט איהר מאַנסבילשער שטים:

— גיט מיר אַרויס אַ כתב, אז איהר געהט אַוועק פון דאָנען און גליטשט זיך ניט אויס אויפ'ן גלייכען וועג און ברעכט זיך ניט אויס אַ פוס.

— פון אויסגליטשען זיך און אויסברעכען זיך אַ פוס איז קיינער ניט באַוואָהרענט! — זאָגט ראובן און קוקט אויף איהר

נעמט זיי אלע דריי מיט זיך און קלעמערט מיט זיי ארויף צו אונז אויפ'ן בוידעם (א מכשפה קאן!). פונ'ם בוידעם איז זיי שוין געווען ניט שנוער צו זעהן דורכ'ן פענסטערעל, ווי אזוי איך אר-בייט מיט'ן שטעקען.

— נו? וואס זאגט איהר אויף אייער תכשיט? אצינד גלויבט איהר שוין?

די ווערטער האבען געהערט צו דער רופא'ט. איך האב דערקענט איהר מאנסכילשע שטים. איך האב אויסגעדריעהט דעם קאפ צום בוידעם און האב דערזעהן אלע פיער ווייבער. איך האב דעם שטעקען מיט'ן עפעל ניט אוועקגעווארפען. זיי זענען אליין ארויסגעפאלען. א גליק, וואס איך אליין האב מיך גע-האלטען אויף די פיס. איך האב נישט געקאנט קוקען קיינעם אין די אויגען אריין. דער הונט זאל ניט ליגען אין גארטען, וואלט איך זיך דער'הרג'עט פאר בזיון. ערגער פון אלץ איז מיר געווען דער מאמע'ס טרערען. זי האט ניט אויפגעהערט צו קלא-גען און צו יאמערען און צו באוויינען מיד:

— וועה איז מיר! ווינד איז מיר! צו וואס איך האב מיר דערלעבט! איך האב געמיינט, אז מיינ יתום געהט אין שוהל אריין זאגען קדיש נאכ'ן טאטען, צום סוף ליגט ער גאר אויף א בוידעם, א דונער איז מיר, און רייסט עפעל פון א פרעמדען גארטען!...

און די מכשפה שטעהט איבער איהר און לעגט-צו מיט איהר מאנסכילשער שטים:

— שמיסען דארה מען איהם, אט אזא משומד! קאטעווען! גנאטעווען, בלוט זאל געהן! א יונגעל זאל וויסען דאס אנדערע מאל, ווי אזוי צו זיין א ג... .

די מאמע דערלאזט נישט ארויסזאגען דאס ווארט „גנב“. — ער איז א יתום! נעבאך א יתום! — טענה'ט די מאמע צו דער רופא'טע און קושט איהר אין די הענט אריין און בעט ביי איהר, אז זי זאל מיר מוחל זיין, אז מעהר וועט דאס שוין ניט

זאָלען געהן צו מיר! ... איך קלער אזוי לאנג, ביז איך דערקלער.
 נישט קיין שפרוך און נישט קיין כישוף, נאָר איין אנדער זאך.
 א שטעקען, א לאנגען שטעקען מיט א צווייאַק ביי'ס שפיץ. מיט
 דעם שטעקען אבי איהר טרעפט נאָר מיט'ן צווייאַק ביי'ס הענגערעל
 פונ'ם עפעל און טהוט א ציה צו זיך — איז דער עפעל אייערער.
 איהר דארפט נאָר זעהען האַלטען דעם שטעקען אזוי, אז דער
 עפעל זאָל חלילה נישט אַראָפּפאלען אויף דער ערד. און טאָמער
 פאלט דער עפעל אַראָפּ, איז אויך אַהן איין אומגליק. זי וועט
 מיינען, אז דאָס האָט איהם דער ווינט אַראָפּגעשליידערט. פאר-
 שטעהט זיך, איהר דארפט דעם עפעל נישט אָנריהרען מיט'ן צווייאַק,
 זי זאָל זיך נישט שטויסען... איך שווער איך בנאמנות, אז איך
 האָב איין עפעל נישט צעשלאָגען. און אַראָפּגעפאלען איז ביי מיר
 אויך נישט. ביי מיר פאלען נישט קיין עפעל. איך ווייס, ווי אזוי
 מע דארף האַלטען א שטעקען, אז מע רייסט עפעל. דער עיקר
 איז, מע זאָל זיך נישט האַפען. וואָס האָט איהר קיין צייט נישט?
 איהר האָט דערטאָפט איין עפעל? עסט איהם אויף שטילערהייט,
 רוהט זיך אָפּ א ביסעל און רייסט ווייטער. איך בין איך ערב,
 אז קיין פויגעל וועט נישט וויסען!

געהט זייט א נביא, אז די מכשפה וועט נאָר וויסען דעם
 הישבון פון די עפעל נאָך אויפ'ן בוים! אפנים, זי האָט זיי איבער-
 געצעהלט בייטאָג און האָט זיך געחאָפט אויף מאָרגען, אז עס
 פעהלען איהר עטליכע שטיק. האָט זי זיך באַהאלטען ביי זיך
 אויפ'ן בוידעם און גענומען אונטערקוקען זיך, טאָמער וועט איהר
 געראָטען חאָפען דעם גנב. אזוי דענק איך. מחמת פון וואַנען
 דען האָט זי געקאָנט דערוויסען זיך, אז איך ליג ביי מענדעל דעם
 שוחט'ס אויפ'ן דאָך און ארבייט מיט'ן שטעקען? נעחיי וואָלט
 זי מיך האָטש געחאָפט אלליין אַהן עדות, וואָלט איך מיך געקאָנט
 אָפּבעטען ביי איהר. פאָרט א יתום — טאָמער וועט זי האָבען
 אויף מיר רחמנות? איז זי זיך אָבער מיישב און געהט-אָועס צו
 מיין מאמען און צו אונזער שכנה פעסי און צו דער שוחט'קע און

IV

מִיֵּין בְּרוּדֶעַר אֵלֵיהֶוּ הָאֵם חֲתוּנָה

זיין! זי שווערט איהר מיט כל השבועות שבעולם, אז דאָס איז דאָס לעצטע מאָל, אַניט — זאָל זי אָדער אַליין שטאַרבן, אָדער זי זאָל חלילה מיך ביזגראָבען!...

— לאָז ער שווערען, אז ער וועט שוין מעהר אפילו נישט אריינקוקען צו מיר אין גאָרטען אַריין! — פאָדערט די רופא'טע מיט איהר מאַנסבילשער שטים אָהן אַ קאַפּ רחמנות צו אַ יתום.

— לאָז מיר אָפּדארען די הענט! לאָז מיר אַרויס די אוי-גען! — זאָג איך, און געה מיט דער מאַמען אַהיים און הער-אויס איהר מוסר מיט איהר וויינען, און צעוויין מיך אַליין אויך גאַנץ געשמאַק.

— איך פרעג דיך נאָר, וואָס וועט פון דיר זיין? — פרעגט מיך די מאַמע מיט טרערען, און שטעלט מיר צו אַ בענקעלע פאַר מיין ברודער אליהו. מיין ברודער אליהו הערט-אויס די מעשה מיט די עפעל און ווערט בלאָס. ואַפּנים, פאַר כעס. די מאַמע דערזעהט, אז ער איז אויסער זיך. זי האָט מורא, ער זאָל מיך נישט שלאָגען. זי רוימט איהם איין אַ סוד, ער זאָל מיך נישט שלאָ-גען, וואָרום איך בין אַ יתום.

— ווער טשעפעט איהם? — זאָגט מיין ברודער אליהו. — אַיך בין נאָר אַ בעלן צו וויסען, וואָס וועט זיין פון איהם? וואָס וועט זיין פון איהם??!

אזוי זאָגט מיין ברודער אליהו און קריצט מיט די צייהן און קוקט אויף מיר, איך זאָל איהם זאָגען, וואָס וועט זיין פון מיר? איך ווייס, וואָס וועט זיין פון מיר? אפשר ווייסט איהר, וואָס וועט זיין פון מיר?

IV

מיין ברודער אליהו האָט חתונה

א.

מזל טוב! איהר ווייסט? מיין ברודער אליהו האָט חתונה!

וועהר־וועה, וואָס סע טהוט זיך! עס קאָכט די שטאָרט. די וועלט וויעגט זיך! אזוי זאָגט אונזער שכנה, פעסי די גראָבע. זי זאָגט, אז עס וועט זיין א געהויבענע חתונה. אזא חתונה, זאָגט זי, איז שוין לאַנג ניט געווען ביי אונז אין שטאָרט!

וואָס איז די מעשה? נאָר מצד רחמנות. מחמת די מאַמע איז איין אלמנה און דער חתן איז א יתום. און א ביסעל איז טאָקי צוליעב זכות אָבות. דעם טאָטענ'ס נאָמען! דער טאָטע, עליו השלום, האָט איבערגעלאָזט א שענעם נאָמען! פאר'ן לעבען האָט מען עפּיס ניט געהערט, עמיצער זאָל פון איהם אזוי שטאַרק רעדען. איצט, נאָכ'ן טויט, איז פּייסי דער חזן געהויכט און גע־קרוינט. סכנת נפשות! איך הער, וואָס מענטשען זאָגען דער מאַמע מיינער. זיי זאָגען איהר, אז דער מחותן איז ניט קראַנק צו נעמען אויף זיך אלע הוצאות און נאָך עפּיס צוצאָהלען אויך. ער טאָר ניט פאַרגעסען, זאָגען זיי, אז ער נעמט פּייסי דעם חונ'ס זוהן פאַר א חתן! מיין ברודער אליהו הערט דאָס. ער פאַר־

פרעגט, וואָס געהר זיך אָן אַ פרעמדער טאטע צו זיין זייגער? ער איז ניט מחויב, זאָגט ער, מיט זיינע זייגערס אויסצוהאַלטען פרעמדע טאטעס. פונ'ם זייגער איז שוין ביי איהם געוואָרען „זייגערס" און פונ'ם טאטען — „טאטעס"! פעסי זאָגט, אז פון אַ חזיר'שען עק קאָן מען קיין שטריימעל ניט מאַכען!... דאָס מיינט זי אונזער מחותן. ער איז אַ פראָסטער נפש. אַ בעקער איז ער און הייסט יונה דער בייגעלבעקער. ער באַקט בייגעל. „איהר מענט שוין ליגען אין דער ערד און באַקען בייגעל". אזוי זאָגט איהם פעסי, מסתמא אויף קאטאָוועס. און אפשר מיינט זי טאקי אויף דער אמת'ען? איך פאַרשטעה ניט, ווי אזוי קאָן מען ליגען אין דער ערד און באַקען בייגעל: ווער וועט זיי דאָרטען קויפען?... ער איז אַ איד אַ נגיד, אונזער מחותן. פעסי דרינגט, אז ער איז איין אָדיר! זי זאָגט איהם אין די אויגען, אז ווען זי פאַרמאָגט האַלב פון איהם, טהוט זי מיט איהם קיין שידוך ניט. זי האָט פיינט אַ חזיר. ער מוז אָפשווייגען, וואָרום צו איהר אז מע פאַלט אַריין, איז דאָס בעסטע — שווייגען. ער איז שוין מוחל דעם חתן דעם זייגער, אבי לאָז דאָס האַכען אַ סוף. זאָגט אָבער פעסי, אז זי איז ניט מוחל. זי וויל, ער זאָל קויפען דעם חתן אַ נייעם זייגער. עס פאַסט ניט, זאָגט זי, אַ חתן זאָל געהן צו דער חופה אָהן אַ זייגער. טענה'ט ער: וואָס פאַר אַ שייכות האָט זי מיט זיין חתן? זאָגט זי: עס האָט אַ שייכות. דערפאַר, וואָס דער חתן איז פייסי דעם חזנ'ס אַ זוהן, און ער, יונה דער בייגעלבעקער, איז ביידע זאכען: אי אַ נגיד, אי אַ חזיר. פאַר-דריסט דאָס איהם, טהוט ער אַ קלאַפּ מיט דער טיר און זאָגט: „לאָז דאָס געהן אין דער ערד אַריין!" זאָגט איהם פעסי: „אויף געהן אין דער ערד אַריין זענט איהר בילכער — איהר זייט אַ בעקער!"...

די מאמע האָט שטאַרק מורא, טאָמער חלילה שיקט ער אָפּ די תנאים. זאָגט איהר פעסי, זי זאָל שלאָפען רוהיג: אַ יתום שיקט מען נישט אָפּ קיין תנאים. איהר מיינט, ווער האָט אויס-

שעמט זיך, גלעט זיך דאָס בערדעל, ווי אַ גרויסער, ווי אַ מאַנסביל.
 ער איז שוין אַ מאַנסביל. ערשט אָט דאָ ניט לאַנג האָט זיך איהם
 אָנגעהויבען שיטען אַ בערדעל. געוויס איז דאָס איהם געקומען
 פון רויכערען. פון זינט דער טאָטע איז געשטאָרבען, האָט ער
 אָנגעהויבען רויכערען. די ערשטע צייט האָט ער זיך געמוטשעט,
 פלעגט זיך פאַרהוסטען. איצט פאַרציהט ער זיך שוין און קאָן
 אַרויסלאָזען דעם רויך דורך דער נאָז. אַ טייערע מציאה! איהר
 מיינט, אַז איך קאָן דאָס ניט? די גאַנצע צרה, וואָס איך האָב
 ניט קיין טימן! רויכער איך פאַפיער, רויכער איך שטרוי, רויכער
 איך דער רוח ווייסט וואָס. איז געוואָהר געוואָרען דערפון מין
 ברודער אליהו. האָט ער מיר געגעבען! ער מעג, און איך טאָר
 ניט! באַשר איך בין נאָך ניט אַלט קיין גאַנצע נייען יאָהר, אַם בן
 וואָס בין איך שולדיג? איך האָב איהם געגעבען דאָס וואָרט, איך
 האָב איהם געשוואָרען ביי אַ חומש, אַז איין עק, מעהר רויכער
 איך נאָט. ווי מיינט איהר, לאַנג האָב איך געהאַלטען וואָרט?
 איך בעט איך, ווער רויכערט ניט היינטיגע צייטען?

ב.

באַלד וועט זיך איבערקעהרען די וועלט. אזוי זאָגט פעסי,
 אונזער שכנה. זי איז געקומען צו געהן פונ'ם מחותן אַ געקאָכטע.
 ס'איז אַ מיאוסע מעשה. דער מחותן איז געוואָהר געוואָרען, אַז
 דער חתן (מין ברודער אליהו) האָט ניט דעם זייגער. דער זייגער
 איז געווען אַ גוטער זייגער, איין אמת'ער אַ זילבערנער זייגער.
 דאָס האָט איהם דער מחותן געקויפט אַ מתנה. וואו איז אַהינט
 געקומען דער זייגער? ער האָט איהם, חלילה, ניט פאַרשפּיעלט
 אין קאָרטען. ער האָט איהם פאַרקויפט און דאָס געלט אויס-
 געגעבען אויף דאָקטוירים און רפואות. ער האָט געוואָלט ראַטע-
 ווען דעם טאָטען — וואָס קומט איהם דערפאַר? אזוי האָט גע-
 טענה'ט פעסי. דער מחותן איז אָבער אַ פראַסטער איד. ער

אליהו האָט חתונה. גאנץ פריה האָט זיך אויסגעשטעלט א יריד אין שטעדטעל. וויבאלד א יריד, מוז איך דאָרטען זיין. איך האָב ליעב א יריד דאָס חילת. אידען לויפען-אָרום, ווי פאר'סמ'טע מיין. שוויצען, שרייען, פילדערען זיך, רייסען די גוים פאר די פאָלעס, געהען אויס לייזען געלט — א טהעאטער מיט זיי! און די גוים האָבען צייט; זיי געהען דוקא פאָוואָלי, די היטלען אַרויף, קוקען, טאפען, קראצען זיך, דינגען זיך, ווילען האַנדלען מציאות. גויעס מיט משונה מאָדנע שליערס, מיט ברייטע אָפענע פאָזוכעס, מע זעהט אַרויס די בריסט. אין די פאָזוכעס האַפען זיי אַריין אַמאָל, אז מע זעהט ניט, א שטיקעל סחורה. אידען ווייסען שוין, קוקען מיט אויגען. אז מע דערזעהט, טרייסעלט מען אויס, און עס ווערד א חתונה. אַמאָל מאַכט זיך, אז איין ערליך קויפט א ליכטעל אין קלויסטער אַריין און פאַרשטעקט דאָס אין שליער. יונגע לייט האָבען ניט וואָס צו טהון, ווילען זיך מאַכען א שטיקעל יום-טוב, צינדען זיי איהר אָן שטילערהייט דאָס ליכטעל. אַלע קוקען אויף דער ערליך און לאַכען. די ערליך ווייסט ניט וואָס די אידען לאַכען. הויבט זי אָן צו שעלטען אַלע אידען מיט טוידטע קללות. לאַכט מען נאָך מעהר. אַמאָל ווערד דערפון א געשלעג צווישען גוים און אידען. איך זאָג אייך — מע דאַרף נישט קיין טהעאטער!... שענער פון אַלץ איז די „קאָננע“. ווייסט איהר, וואָס דאָס הייסט? דאָס איז דער פערד-מאַרק. דאָרט קויפט מען און מע פאַרקויפט פערד. דאָרט זעהט איהר פערד, ציגינער, בייטשען, אידען, גוים און פריצים. דער טומעל איז דאָ חוץ לדרך הטבע, מע קאָן טויב ווערען. די ציגינער שווערען זיך, אידען פאַטשען איבער די הענט, פריצים קנאַקען מיט די בייטשען און פערדלעך לויפען אַהין און אַהער פּייל אויס'ן בויגען. איך האָב ליעב צו קוקען, ווי פערדלעך לויפען, און ווער שמועסט לאַשעקלעך! איך געה-אויס, איך שטאַרב נאָך א לאַשעקעל! און נישט נאָר קליינע לאַשעקלעך האָב איך ליעב — אַלסדינג וואָס איז קליין: קליינע הינטלעך, קליינע קעצלעך. איהר ווייסט?

געפיהרט? מיר! דער מחותן האָט געקויפט דעם חתן (מיין ברודער אליהו) אַ נייעם זייגער, אויך אַ זילבערנעם. נאָך אַ בעסערען פון יענעם. דער מחותן האָט איהם אַליין געבראַכט צו טראָגען. אוי, ווען איך האָב אזאָ זייגער! וואָס מיינט איהר, וואָלט געווען? קודם וואָלט איך אַרויסגענומען די געדערס אין דערגאַנגען דעם שבל, פאַר וואָס אַ זייגער געהט. און נאָכדעם? נאָכדעם ווייס איך שוין וואָס ס'וואָלט געווען. די מאַמע ווינשעוועט איהם, דעם מחותן, ער זאָל דערלעבען איהם קויפֿען אַ נאָלדענעם זייגער. דער מחותן ווינשעוועט איהר אַפֿ צוריק, זי זאָל דערלעבען חתונה מאַכען דעם מיזיניק. דאָס מיינט מען מיך. איך בין צופריעדען אפילו היינטיגען טאָג, אַבי אַ זייגער. די מאַמע גלעט מיך און זאָגט, אַז עס וועט נאָך גענוג וואַסער איבערלויפֿען, און בשעת מעשה זענען איהר די אויגען נאָס. איך פאַרשטעה ניט, וואָס דאַרף לויפֿען אזוי פיעל וואַסער איידער איך געה חתונה האָבען, און וואָס דאַרף מען דערביי וויינען? וויינען איז ביי איהר אַ וואָכעדיגער גאַנג, און דאָס מוז זי אַלע טאָג. וויינען איז ביי איהר, ווי, למשל, ביי אייך דאוונען, אָדער עסען. דער שניידער האָט אָפגעבראַכט דעם חתן די מלבושים, וואָס דער מחותן האָט באַשטעלט — דאַרף זי וויינען. פעסי האָט איהר אָפגעבאַקען לעקאָך צו דער חתונה — דאַרף מען וויינען. מאָרגען אין דער צייט איז די חופּה — וויעדער געוויינט! איך פאַרשטעה ניט, פון וואַנען נעמען זיך ביי מענטשען אזוי פיעל טרערען?...

ג.

עס גיט זיך אויס אַ מאָל אַ טאָג — אַ גן-עדן! אין דרויסען איז חצי-אלול, און טאַקסי חצי-אלול'דיג. די זון בראַנט ניט אויף צו שוויצען, אויף צו וועלען באָדען זיך. זי וואַרעמט און גלעט און קושט אזוי ווי אַ מאַמע. דער הימעל איז אויסגעצוואַנגען שבת'דיג. דער גאַנצער אינדרויסען פרעהט זיך, וואָס מיין ברודער

די מאַמע וואַשט מיך אַרום, טהוט מיר אָן אַ פּאַר נייע הויזלעך מיט אַ קאַשקעטעל צו דער חתונה. די הויזלעך זענען געמאַכט געוואָרען איך ווייס ניט פון וואָסער אַ מאַטעריע: אַז מע שטעלט זיי אוועק, שטעהען זיי, און אַז מע געהט, שרייען זיי. מאָדנע הויזלעך!

— אַז דו וועסט צערייסען אָמאָ די הויזלעך, איז שוין עס וועלט!

אזוי זאָגט די מאַמע, און איך מיינ אויך אזוי. אַזעלכע הויזען קאָנען זיך שוין ניט צערייסען. סיידען מע זאָל זיי צעברעכען. דאָס קאַשקעטעל איז גאָר פון די אַנטיקען, און אַ דאָר שטעלט האָט דאָס אַ שוואַרצן, אַ גלאַנצענדיגן. אַז עס הערט אויף צו גלאַנצען, באַשפּייט מען דאָס, הויבט עס אָן אויפֿסניי צו גלאַנצען. די מאַמע קוקט אויף מיר און קוועלט, און טרערען קייקלען זיך אויף איהרע געקנייטשטע באַקען. איהר ווילט זיך זעהר, אַז איך זאָל אויף דער חתונה אויסנעמען. זי זאָגט צום חתן:

— אליהו! ווי מיינסט דו? איך וועל מיט איהם ניט פאַרשעמט ווערען? ער געהט אָנגעטחאָן, קיין עין־הרע, ווי אַ מאָדנאַרכ'ס אַ קינד.

מיון ברודער אליהו באַטראַכט מיך, גלעט זיך דאָס בערדעל און קוקט אויף מיינע פיס. איך ווייס, וואָס באַדייט זיין קוקען. ער קוקט, וואָס דעם „מאָנאַרכ'ס קינד" געהט באַרוויס... די מאַמע פאַרשטעהט אויך זיין קוק, נאָר זי מאַכט זיך ניט וויסענדיג... אַליין געהט זי אָנגעטחאָן אין אַ מאָדנע געל מלבוש, וואָס איך האָב עס אויף איהר קיינמאָל נישט געזעהען. דאָס מלבוש איז אויף איהר מגושם ברייט. איך וואָלט געמעגט שווערען, אַז איך האָב עס אַמאָל געזעהען אויף אונזער שכנה פעסי... דערפאַר טראָגט זי אויפֿ'ן קאַפּ אַ זיידענע פאַטשיילע, אַ שפּאַנעל־נייע, נאָך מיט אַלע קנייטשען. דעם קאָליר פון דער פאַטשיילע איז שווער צו באַשרייבען. מע קאָן זאָגען ווייס, מע קאָן זאָגען געל, מע

אפילו אוגערקעלעך קליינינקע, קארטאפּעל יונגעטשקע, ציבעלעך-
לעך, קנעבעלעך — אלץ וואָס קליין איז ליעב. אַ חוץ חזירי'לעך.
חזירים האָב איך פיינט אפילו קליינערהייד... איך קעהר מיך
אום צו די פערדלעך. די פערד לויפען. די לאָשעקלעך לויפען
נאָך די פערד. איך לויף נאָך די לאָשעקלעך. אלע לויפען מיר.
אויף לויפען בין איך אַ פייער. איך האָב זעהר גרינגע פיס.
דערצו געה איך באַרוויס און זעהר לייכט אָנגעטהאָן: אַ העמדעל,
איין הויז, און פון אויבען אַ סיצען אַרבעט־כּנפּות'על. אז איך
לויף אַראָפּ אַ באַרג און ס'איז אַ ווינטעל און די ציצית צעלאָזען
זיך, מאַהלט זיך מיר אויס, אז איך האָב פליגעל און איך פליה.
— מאַמעל! גאָט איז מיט דיר! שטעה אַ ווילע!

אַזוי שרייט צו מיר פעסי'ס מאַן, מישה דער איינבינדער. ער
לויפט פונ'ם יאָרד אַהיים מיט אַ פאָק באַבולע פאפיער. איך האָב
מורא, ער זאָל מיר ניט צושטעלען אַ בענקעלע פאַר דער מאַמען,
און איך זאָל ניט חאָפען קיין פסק פון מיין ברודער אליהו. איך
הער־אויף צו לויפען, געה־צו פאמעליך, מיט אַראָפּגעלאָזטע אויגען,
צו אונזער שכנה'ס מאַן. ער לעגט־אָפּ דאָס פעקעל פאפיער, ווישט
זיך מיט דער פאָלע דעם שווייס און זאָגט מיר מוסר:

— ווי שעמט זיך דאָס ניט אַ יונגעלע אַ יתום דרעהען זיך
יִיִיִיִיִיִי ציגיינערס און לויפען משוגענערהייד מיט אלע פערד?
און נאָך אין אזא טאָג! שוין באַלד די חופה ביי דיין ברודער —
דאָס ווייסט דו? קום אַהיים!

ד.

— וואו ביזט דו געווען? אַ דונער איז מיר!

אַזוי זאָגט צו מיר די מאַמע מיט אַ פליעסק מיט די הענט
און באַטראַכט מיין צעריסען הויזעל, מיינע צעבלוטטיגטע פיס און
מיין פאַרפלאַמט, פאַרשוויצט פנים. לאַנג לעבען זאָל משה דער
איינבינדער. קיין וואָרט האָט ער ניט דערצעהלט פאַר קיינעם.

איבער די הענט, אָדער דרעהען אייך אָן ואיין אויהער. דער רוח
האָפט זיי אוועק, טאָמער ריהרט איהר זיך צו מיט אַ פינגער!
איהר וועט זיי אָפּבייסען! אַך, ווען די מאַמע זאָל זיין אַ גוטע
מאָמע, וואָלט זי מיך געמאַכט פאַר אַ כליזמר. איך ווייס אָבער,
אַז זי וועט דאָס ניט וועלען. ניט מחמת זי איז אַ שלעכטע, נאָר
מחמת די וועלט וועט ניט דערלאָזען, אַז פייסי דעם חזנ'ס יונגעל
זאָל זיין אַ כליזמר. ניט קיין כליזמר און ניט קיין בעל־מלאָכה.
מע האָט שוין גערעדט דערפון ניט איין מאָל, וואָס וועט זיין פון
מיר דער תכלית. די מאַמע, מיון ברודער אליהו, אונזער שכנה
פעסי און איהר מאַן, משה דער איינבינדער. ער האָט חשק מיך
נעמען צו דער אַרבייט. דערלאָזט נישט פעסי. זי זאָגט, אַז פייסי
דער חזן, עליו השלום, האָט ניט פאַרדיענט, אַז זיין זוהן זאָל זיין
אַ בעל־מלאָכה... איך האָב מיך פאַררעדט און גאָר פאַרגעסען
פון דער חתונה. ס'איז שוין לאַנג נאָך דער חופּה. מע גרייט
שוין צום טיש. ווייבער און מיידלעך טאַנצען אַ קאָדריל. איך
האָב מיך אַריינגעפלאַנטעט מיט מיינע הילצערנע הויזען אין
מיטען. די וואָס קוקען ווי מע טאַנצט האָבען מיך גענומען וואָר
פען איינער צום אַנדערען, ווי אַ מיאטש. „וואָס איז דאָס פאַר
אַ פריטשעפע?“ זאָגט איינער. „עפּיס אַ שליס־מזל!“ זאָגט דער
אַנדערער. „אַ רעשטעל צו די צרות!“ זאָגט אַ דריטער. דער
זעהט אונזער שכנה און צעשרייט זיך (זי איז שוין הייזעריג ווי
די וואַנט):

— צי איהר זענט משוגע, צי חסר־דעה, צו מוטייר, צי גע-
ריהרט, צי פונ'ם זינען, צי ניט ביי אלע געדאַנקען? דאָס איז
דאָך דעם חתנ'ס ברודערעל!!!...

אהא! עס האָט זיי גענומען! אוראי האָט מען מיך אוועק-
געזעצט בי'ם טיש גלייך מיט כלה'ס צד. און ווייסט איהר,
מיט וועמען מע האָט מיך באַזעצט? אַז איהר וועט זיין מיט
אַכצעהן קעפּ, וועט איהר אויך ניט טרעפען! מיט דער כלה'ס
שוועסטערעל. יונה דעם בעקער'ס קליין טעכטערעל. אַלטע הייסט

קאן זאָנען רויז — עס ווענדט זיך אָן דער צייט. בייטאָג איז דאָס העל־רויז, פאַרנאכט קוקט דאָס אויס געלבלִיך, און ביינאכט — ווייס. גאנץ פריה מאַהלט זיך עס אויס גרינלִיך, און אַמאָל, אַז מע קוקט זיך שטאַרק אַיין, פאַלט דאָס גאָר אַרײַן אין „אַנטיק־מאַרע“, דאָס הייסט: העל־רויטליך־בלוי־טונקעל־גריין־פאַפּעליאַטע. זאָנען אויף דער פאַטשיילע אַ חסרון קאָן מען ניט, וואָרום ס'איז אַ זעלטענע פאַטשיילע. נישט מעהר, אויף דער מאַמע זעהט זי אויס פרעמד, שטאַרק פרעמד. עפּיס קלעפט זיך ניט די פאַטשיילע צום פנים. די פאַטשיילע איז פאַר זיך, און דאָס פנים איז פאַר זיך. אַ ווייבערשע פאַטשיילע איז ווי, לחבדיל, אַ מאַנסבילש היטעל. דאָס היטעל מיט'ן פנים באַדאַרפען זיך פאַרען, זיין ווי צונויפגענאָסען. אָט, למשל, מיין ברודער אליהו. ער געהט אָנ־געטהאָן אַ קאַרטוועל, איז דאָס ווי אויסגעוואַכסען ביי איהם אויפ'ן קאַפּ. די פאות האָט מען איהם אינגאַנצען אָפּגעשאַרען. און ניט גאָר אָפּגעשאַרען, גאָר אָפּגעגאַלט. אַ מאַנישקע האָט ער אָנגע־טהאָן אַ ווייסע מיט אַ האַרטען קאַלנער, מיט אָפּגעלעגטע שפיצען. און אַ שניפּסעל האָט ער געקויפט אַ ווייס מיט רויטע, גרינע און בלויע פינטעלעך. אַ רייכער שניפּס! שטיוועל מיט'ן גלאַנץ און מיט'ן סקריפּ און אויף שטאַרק הויכע אָבצאַסען — ער זאָל אויס־זעהען אַ ביסעל העכער. עס וועט איהם אָבער העלפּען, ווי אַ טוידטען באַנקעס: ער איז זעהר קליין געוואַכסען. ער איז ניט אַזוי קליין, ווי זי איז גרויס און הויך און מאַנסבילדיג, און רויט און האַבעטיני, און אַ שטימע האָט זי אַ מאַנסבילשע. איך רעד פון דער כלה, פון יונה דעם בעקער'ס טאָכטער. ברכה הייסט זי. אַ פאַרגעניגען געווען צו זעהען דאָס פאַרעל אונטער דער חופּה. איך האָב קיין צייט ניט צו קוקען אויף חתן־כלה. איך בין פאַר־נומען. איך דאַרף זעהען די כלי־זמר. און ניט אַזוי די כלי־זמר, ווי זייערע כלים. מעהר ווי אַלץ — דעם קאָנטערבאַס מיט'ן קעסעל־פּויק. שענע צוויי כלים! דער חסרון, וואָס מע קאָן ניט צוגעהן נאָהענט אַ פּרוב טהון די כלים. באַלד עפּיס געבען זיי

v

אִךְ הָאֵלֹהִים יִשְׁמָעֶלָע

זי. זי איז עלטער פון מיר סך-הכל מיט איין יאָהר און טראָגט צוויי צעפלעך, צונויפגעבונדען פון אונטען מיט א סטענגעלע און זעהער-אויס, ווי א געפלאַכטענער בייגעל. איך און אלטע עסען פון איין טעלער ניט ווייט פון חתן-כלה. דער חתן, מיין ברודער אליהו, קוקט אויף מיר, איך זאָל זיצען ווי א מענטש, איך זאָל עסען מיט א גאָפּעל און זאָל ניט האַפּען, און זאָל אַכטונג געבען אויף דער נאָז. איהר ווייסט, וואָס איך וועל אייך זאָגען? אַך האָב קיין הנאה ניט פון דער וועטשערע. איך האָב פיינט, אַז מע קוקט אויף מיר. צו די אלע זאכען טראָגט אַן דער גוטער יאָהר אונזער שכנה פעסי.

— זאָלט איהר זיין געזונט! — שרייט זי מיט אלע כחות צו דער מאַמע. — טהוט נאָר א קוק אַהער. פאַר וואָס זאָל ניט זיין קיין שידוך? ... א זיווג מן השמים!

אויף איהר הייזעריגען געשריי קומט אַן דער מחותן, יונה דער בעקער, אָנגעהאַן שבת'דיג, און עס ווערד א שמועס, אַז איך און אלטע זענען חתן-כלה. יונה דער בעקער לאַכט מיט א האַלבען מויל. דאָס הייסט: די אויבערשטע ליפ ביי איהם לאַכט, די אונטערשטע וויינט. דער גאַנצער עולם קוקט אויף אונז. מיר ביידע, איך און אלטע, לאָזען אַראָפּ די אויגען אונטער'ן טיש און שטיקען זיך פאַר געלעכטער. בכדי איך זאָל ניט אויסשיסען, האַלט איך מיך צו ביי דער נאָז און בלאָז מיך אַן ווי א פאָחיר. נאָך א מינוט וועט דער פאָחיר פלאַצען, און ס'וועט זיין א סקאַנדאַל. א גליק, וואָס די בליזמר טהוען א זעץ א שענעם ניגון, א וואָלאַך. דער גאַנצער עולם ווערד פאַרטראַכט. איך הויב-אויף דעם קאָפּ און דערזעה די מאַמע מיט'ן געלען פרעמדען מלבוש און מיט דער זיידענער פאַטשיוילע. זי טהוט דאָס, וואָס אלע מאַל: זי וויינט! איהר ווייסט ניט, זי וועט אַמאָל אויפהערען צו ווייגען? ...

V

איך האָב אַ רייכע שטעלע

A.

די מאַמע האָט מיר אָנגעזאָגט אַ בשורה, אז איך האָב שוין אַ שטעלע. נישט חלילה ביי אַ בעל־מלאכה — איהרע שונאים, זאָגט זי, וועלען דאָס ניט דערלעבען, אז פייסי דעם חזנ'ס זוהן זאָל זיין אַ בעל־מלאכה. מיין שטעלע, זאָגט זי, איז אַ רייכע שטעלע, אַ גרינגע שטעלע. אַ גאנצען טאָג וועל איך געהן אין חדר, אין תלמוד־תורה הייסט עס, און ביינאַכט וועל איך געהן שלאָפען צום אלטען לוריא. דער אלטער לוריא איז אַ גרויסער גביר, זאָגט זי. ער איז נאָר אַ קראַנקער, דאָס הייסט, אזוי איז ער געזונט, עסט און טרינקט און שלאָפט, נאָר ניט ביינאַכט. ביינאַכט קאָן ער ניט שלאָפען. קיין איין אויג מאַכט זיך איהם ניט צו. האָבען די קינדער מורא איהם לאָזען איינעם אליין ביינאַכט. דאָרף מען האָבען אַ מענטש זאָל זיין מיט איהם. עס מעג זיין אַ קינד, אַבי אַ מענטש. אוועקזעצען צו איהם איין אלטען אידען פאסט נישט. אַ קינד — גאָרנישט, עלעהיי אַ קעצעל. פינף רובעל אַ וואָך האָבען זיי צוגעזאָגט, און וועטשערע פאַר דיר אלע פאַרנאַכט, ווען דו קומסט פון תלמוד־תורה (אזוי

אין זייט אריין. איך קאן ניט זעהען, ווי מע שלאגט א קאץ. לאכען זיי פון מיר. ביי זיך איז ניטאָ קיין צער בעלי-חיים. איך רעד פון די קינדער, וואָס מיט מיר אין דער תלמוד-תורה. זיי זענען רוצחים. פון מיר לאכען זיי. זיי רופען מיך: „די היל-צערנע הויזען“, און מיין מאמע — „די קלאַגעדיגע“, ווייל זי וויינט שטענדיג.

— אָן געהט דיין קלאַגעדיגע מאמע! — זאָנען זיי צו מיר. דאָס איז זי געקומען מיך אָפּנעמען פון חדר און אָפּפיהרען אויף מיין רייכע שטעלע.

ג.

אויפ'ן וועג באַקלאַגט זיך די מאמע, אז איהר איז ביטער און פינסטער (ביטער אליין איז קארג). גאָט האָט איהר געדעבען צוויי קינדער, און זי דארף זיין אליין. מיין ברודער אליהו האָט, זאָגט זי, חתונה געהאַט, קיין עין-הרע, זעהר גוט, אריין אין אַ שמאַלץ-גרוב. איז אָבער דער חסרון, וואָס דער שוועהר איז אַ גראָבער יונג. אַ בעקער, משטיינס געזאָגט. וואָס קאָן מען פאַרלאַנגען פון אַ בעקער? אזוי טענה'ט מיט מיר די מאמע, און מיר קומען אויף מיין רייכער שטעלע, צום אלטען לוריא. דער אלטער לוריא זיצט אין אַ קייווערליכען פאלאץ. אזוי זאָגט די מאמע. אין אַ קייווערליכען פאלאץ בין איך אַ בעל'ן זיין. דער-וויילע זענען מיר אין קיך. איך און די מאמע. אין קיך איז אויך ניט מיאוס. דער אויווען איז ווייס און גלאַנצט, און די כלים גלאַנצען, און אלסדינג גלאַנצט. מע בעט אונז זיצען. עס קומט אַרויס אַ ווייבעל, אָנגעטהאָן ווי אַ פריצה. זי רעדט מיט דער מאמע און ווייזט אויף מיר. די מאמע שאַקעלט צו מיט'ן קאָפּ, ווישט אלע מאָל די ליפען און וויל ניט זיצען. איך זיך דוקא יא. די מאמע געהט אוועק, זאָגט מיר אָן, איך זאָל זיך האַלטען ווי אַ מענטש. דערביי האַפט זי דערווייל אַ וויין און

זאָגט מיר די מאַמע מיינע). אַ גוטע וועטשערע, אַ נגיד'ישע. וואָס ביי זיי פאַלט אַראָפּ קאָן עס זיין גענוג פאַר אונז אַלע. געה, מיין קינד, אין חדר, פאַרנאָכט וועסט דו קומען, וועל איך דיך אָפּפיהרען אַהין. וועסט נישט האָבען קיין שום אַרבייט. אַ נגיד'ישע וועטשערע און אַ געלעגער אויף אַ גוטען. און פינף רובל אַ וואָך. איך וועל דיר מאַכען אַ פאַר מלבושימ'לעך, שטיי וועלעך דיר קויפען.

דאָכט זיך, גוט — אַי? וואָס זשע דאַרף מען וויינען? קאָן זי אָבער אַנדערש ניט, די מאַמע מיינע. וויינען מוז זי!

ב.

אין תלמוד-תורה געה איך דערווייל אזוי. לערנען לערען איך ניט. נישטאָ פאַר מיר קיין כתה. העלף איך דער רביצין אין שטוב און שפיעל מיך מיט דער קאץ. דער רביצין'ס אַרבייט איז ניט קיין שווערע אַרבייט. אויסקעהרען די שטוב, העלפֿען אַריינטראָגען האָלץ, געהן אַ גאַנג — ס'איז בלאָטע, ס'איז ניט קיין אַרבייט. אבי ניט לערנען. לערנען איז ערגער. דערפאַר אָבער די קאץ — אַ סך מעהר איינגענעהם. אַ קאץ, זאָגט מען, איז אַ טמא. איך זאָג: ס'א ליגען. אַ קאץ איז אַ ריינע חיה. אַ קאץ, זאָגט מען, איז אַ מזיק. איך זאָג: ס'א ליגען. אַ קאץ איז אַ צוגעלאָזטע זאך. אַ הונט האָט אין זיך חניפה, אַ הונט דרעהט מיט'ן עק. אַ קאץ לאַשצט זיך, און אז מע גלעט זי וויכער'ן קעפֿעל, מאַכט זי צו די אויגלעך און הויבט-אָן מורקען. איך האָב ליב אַ קאץ, — וואָס קומט מיר דערפאַר? רעדט-זשע אָבער מיט זיי, מיט מיינע חברים, וועלען זיי אייך דערצעהלען טויזענד מעשיות. אז מע האַלט אַ קאץ, דאַרף מען וואַשען די הענט. אז מע האַלט אַ קאץ, שאַדט צום זכרון. זיי ווייסען יטיון ניט וואָס אויסצומראַכטען. זיי האָבען אַ טבע — לאָז צו- געהן צו זיי די קאץ, דערלאָנגען זיי איהר אַ שנייד מיט'ן פּוּם

צי ער זעהט מיך ניט? ווייזען ווייזט אויס, אז ניין. וואָרום קוקען קוקט ער ניט, און געזאָגט: האָט מען איהם גאָרניט. מע האָט מיך גאָר אַרײַנגעלאָזט אַהער און מע האָט פאַרשלאָסען די טהיר פון יענער זייט. פּלוצים רופט זיך אָן דער אַלטער לוריא, און קוקען קוקט ער אַלץ גאָך ניט אויף מיר:

— קומט אַהער, וועל איך אייך ווייזען אַ שטיקעל רמב"ם. צו וועמען רעדט ער דאָס? צו מיר? מיר זאָגט ער „איהר"? איך קוק מיך אום אויף אַלע זייטען. אַחוץ מיר איז נישטאָ דאָ קיינער. דער אַלטער לוריא ברומט אויס גאָך אַ מאָל אויף זיין גראָבער שטים:

— קומט אַהער, וועט איהר זעהען, וואָס דער רמב"ם זאָגט! איך בין אַ בעלן צוצוגעהן צו איהם גאָהענט.

— מיך רופט איהר?

— אייך, אייך, וועמען דען?

אזוי מאַכט צו מיר דער אַלטער לוריא און קוקט אין גרויסען בוך אַרײַן און נעמט מיך פאַר אַ האַנט און טײטעלט מיט אײַן פינגער און גיט מיר צו פאַרשטעהן וואָס דער רמב"ם זאָגט. און וואָס ווייטער, רעדט ער העכער און מיט אַלץ מעהר היטץ. ער צעקאָכט זיך אזוי שטאַרק, אז ער ווערד אַזש רויט. ער דרעהט מיט'ן גראָבען פינגער, און מיט'ן עלענבויגען דערלאַנגט ער מיר אַלע מינוט אין זייט אַרײַן און מאַכט צו מיר:

— נו, וואָס זאָגט איהר? איאָ, עס איז גוט?

ס'זאָל זיין שטאַרק גוט — זעה איך ניט. דעריבער שווייג איך. איך שווייג, און ער קאָכט זיך. ער קאָכט זיך, און וואיך שווייג. עס הערט זיך אַ קלונג פון אַ שליסעל פון יענער זייט. עס עפענט זיך די טהיר אין עס קומט אַרײַן די זעלבע וואָס געהט פּריציזש אָנגעהאָן. זי געהט צו אַלעמען לוריא און רעדט איהם גלייך אין אויפער אַרײַן. אפנים, ער איז אַ טויבער. אַניט — וואָס דאַרף זי שרייען? זי זאָגט איהם, ער זאָל מיך

א וויש די אויגען. מאָרגען וועט זי קומען נאָך מיר און וועט מיך אָפּפיהרען, זאָגט זי, אין חדר אַרײַן. מע גיט מיר עסען. יויך מיט קוילעטש (אין דער וואָכען קוילעטש!) און פלייש — א גוזמא פלייש! אָפּגעגעסען, הייסט מען מיר געהן אַרויף. ווייס איך גיט, וואָס הייסט „אַרויף“? פיהרט מיך אָפּ די קעכין. חנה הייסט זי. זי איז אַ שוואַרצע מיט אַ לאַנגער נאָז. מע פיהרט מיך אַרויף אויף טרעפּ. די טרעפּ זענען אויסגעבעט מיט ווייכען. מיט באַרוויסע פיס איז אַ מחיה צו געהן. ס'איז נאָך גיט רעכט נאכט, און ביי זיי ברענען שוין לאַמפּען. אָהן אַ שיעור לאַמפּען. די ווענט זענען אויסגעקלעפט מיט צאצקעס און מיט מענטשעלעך. די שטוהלען זענען באַדעקט מיט לעדער. די סטעלי איז צע- מאַהלט, ווי להבדיל אין בית-המדרש. נאָך שענער ווי אין בית-המדרש. מע האָט מיך אַריינגעפיהרט אין אַ גרויסען אַלקיר. דער אַלקיר איז אזוי גרויס, אז ווען איך זאָל זיין איינער אַליין, וואָלט איך געלאָפּען פון איין וואַנט ביז דער אנדערער, אָדער איך וואָלט מיך גאָר אנדערנגעלעגט און געקאטשעט זיך אויף דער סאַמעטענער קאָלדרע, וואָס איז אויסגעשפּרייט איבער דער גאנ- צער ערד. אויף אזא קאָלדרע דאַרף זיין גיט שלעכט צו קאטשען זיך. שלאָפּען דאַרף זיין אויך נישקשה'דיג.

ד.

אַ שענער איד, אַ הויכער, מיט אַ גרויען באָרד, מיט אַ ברייטען שטערן, אַ זיידענער האַלאַט, אַ יארמעלקע פון גאָלע סאַמעט, שטעקשיך אויף די פיס, אויך פון סאַמעט מיט בליטשקע אויסגע- ניהט, — אָט דאָס איז דער אַלטער לוריא. ער זיצט איבער אַ גרויסען גראַבען ספר. זאָגען זאָגט ער גאָרניט, נאָר ער קויט די שפיצען פונ'ם באָרד, קוקט אַרײַן אין ספר, שאַקעלט מיט אַ פוס און ברומט שטילערהייד צו זיך אַליין. אַ מאָדנער איד אָט דער אַלטער לוריא. איך קוק אויף איהם און טראכט: ער זעהט מיך,

ה.

אַ נוטע בשורה האָט ער מיר אָנגעוואָנט, אָט דער אלטער לוריא. ער מוז מיר אויפֿעסען! וואָס וועט די מאמע זאָגען? עס פאלטאָן אויף מיר אַ פחד. עס ציטערט אויף מיר דאָס לייב. די סאָפּע, וואָס איך ליג אויף איהר, איז אָפּגערוקט פון דער וואנט. ביסלעכווייז רוק איך מיר צו דער וואנט און גליטש מיר אַראָפּ אויף דער ערד, צווישען סאָפּע און צווישען וואנט. עס קלאָפּט מיר אַ צאָהן אָן אַ צאָהן. איך הער מיר איין און ווארט, ווען וועט ער מיר עסען. און ווי אזוי? שטילערהייט רופּ איך די מאמע און פיהל, ווי נאָסע טראָפּענס קאטשען זיך מיר איבער די באַקען, פון די באַקען אין מויל אַרײַן. די טראָפּענס זענען גע- זאָלצען. איך האָב קיינמאָל אזוי ניט געבענקט נאָך דער מאמע, ווי אַצינד. נאָך מיין ברודער אליהו בענק איך אויך, נאָר ניט אזוי. און אָן דעם טאטען דערמאן איך מיר, וואָס איך זאָג נאָך איהם קדיש. ווער וועט נאָך מיר זאָגען קדיש, אז דער אלטער לוריא וועט מיר אויפֿעסען?...

• • • • •

אפנים, איך בין גוט געשלאָפּען? וואָרום אז איך האָפּ מיר אויף, קוק איך מיר אַרום, וואו בין איך אין דער וועלט? איך טאָפּ די וואנט. איך טאָפּ די סאָפּע. איך שטעק אַרויס מיין קאָפּ — אַ גרויסער, אַ ליכטיגער אַלקיר. סאמעטענע קאלדרעס אויף דער ערד. די ווענט אויסגעקלעפט מיט מענטשעלעך. די סטעלי — ווי להבדיל אין בית־המדרש. דער אלטער לוריא ויצט נאָך אלץ איבער יענעם גרויסען ספר, וואָס ער רופּט איהם רמב"ם. מיר געפעלט דער נאָמען „רמב"ם". עס קומט אויס ביי מיר ווי „בימבאָם". פלוצים דערמאן איך מיר, אז דער אלטער לוריא האָט מיר ערשט נעכטען געוואָלט אויפֿעסען. איך האָב מורא,

אָפּלאַזען, וואָרום איך דאַרף שוין שלאָפּען. זי נעמט מיך צו פון זיינע הענט און באַלעגט מיך אויף אַ סאָפּע מיט „שפּרינזינעס“. דאָס בעטגעוואַנט איז ווייס אַזוי ווי שניי. אַ קאָלדע אַ זיידענע, אַ ווייכע — טעם גיָדען! די וואָס געהט פּריציז אָנגעטהאָן דעקט מיך אַיין, געהט אַוועק און פאַרשליסט די טהיר פון יענער זייט. דער אַלטער לוריאַ געהט־אַרום איבער דער שטוב, די הענט פאַרלעגט אַהינטער, קוקט־אַראָפּ צו זיך אויף די שענע שטעק־שיך, און ברומט, און באַמקעט, און מאַכט עפּיס מאַדנע מיט די ברעמען. מיר קלעפּען זיך די אויגען. איך וויל שלאָפּען. פּלוצים געהט־צו צו מיר דער אַלטער לוריאַ און זאָגט מיר:

— דו ווייסט? איך וועל דיך אויפּעסען.

איך קוק אויף איהם און פאַרשטעה ניט וואָס ער זאָגט.

— שטעה אויף, וואָס וועל דיך אויפּעסען.

— וועמען? מיך?

— ריך! ריך! איך מוז דיך אויפּעסען! אַנדערש קאָן דאָס ניט זיין!

אַזוי זאָגט דער אַלטער לוריאַ. ער געהט אַרום איבער דער שטוב, האַלט דעם קאָפּ אַראָפּ, די הענט אַרונטער, דעם שטערן פאַרקנייטשט. ער רעדט אָבער אַלע מאָל שטילער, צו זיך אַליין. איך הער זיך צו צו איטליכס וואָרט. קוים וואָס איך חאַפּ דעם אָטהעם. ער אַליין פרעגט ביי זיך און ענטפּערט זיך אַליין. אָט וואָס דער אַלטער לוריאַ זאָגט:

— דער רמב"ם זאָגט, אַז די וועלט איז ניט קיין קדמון. פון וואַנען איז געדרונגען? ווייל אַ סכּה מוז האָבען אַ מסבב! מיט וואָס קאָן איך דאָס באַווייזען? מיט מיין רצון. ווי אַזוי? אָט וויל איך איהם אויפּעסען, עס איך איהם אויף. אי וואָס? רחמנות? עס קעהר זיך גאָר ניט אָן. איך טהו מיין רצון. דער רצון איז ניט דער תכלית. איך עס איהם אויף. איך וויל איהם אויפּעסען. איך מוז איהם אויפּעסען!...

זיך און גיט מיר פון איהר פוטערגעבעקסעל העכער האלב. דער-
זעהט חנה די קעכין און מאכט א גוואלד, גלייך ווי מע האט זי
געקוילעט:

— וואס טהוט איהר דאס? עסט, עסט, ס'איז דא גענוג!

און חנה די קעכין גיט מיר נאך א פוטערגעבעקסעל. האב
איך שוין צוויי מיט א האלבען. איך הער מיך צו צו זייער
שמועס. דער שמועס איז מיר באקאנט. די מאמע קלאגט זיך
אויף איהר מזל. איין אלמנה, צוויי קינדער, איינער אין א
שמאלץ-גרוב, דער אנדערער נעבאך אזוי. איך וואלט וועלען
וויסען, ווי אזוי איז דאס מיין ברודער אליהו אין א שמאלץ-גרוב?
א גרוב מיט שמאלץ? תמיד פליישיג? חנה הערט-אויס די
מאמע, שאקעלט מיט'ן קאפ. נאכדעם הויבט אן חנה רעדען.
קלאגען זיך אויף איהר מזל, וואס זי דארף זיין ביי יענעם. זי
איז א טאטענ'ס א קינד. איהר טאטע איז געווען א איד א בעל-
הבית, איז ער אפגעברענט געווארען. נאכדעם האט ער אנגע-
הויבען קרענקען. נאכדעם איז ער געשטארבען. איהר טאטע,
זאגט זי, זאל אצינד אויפשטעהן און געבען א קוק אויף זיין חנה,
ווי זי שטעהט ביי א פרעמדען אויווען! זי קאן זיך ניט באקלאגען.
דאנקען גאט דערפאר. זי האט א גוטע שטעלע. איין חסרון —
דער אלטער בעל-הבית איז א ביסעל...

וואס „א ביסעל“ — ווייס איך גיט. חנה ווייזט עפּים מיט'ן
פינגער אויפ'ן שטערן. די מאמע הערט-אויס חנה'ן, שאקעלט
מיט'ן קאפ. נאכדעם הויבט-אן וויעדער די מאמע רעדען. חנה
הערט-אויס די מאמע, שאקעלט מיט'ן קאפ. אויפ'ן וועג גיט זי
מיר מיט נאך א פוטערגעבעקסעל, און איך ווייז די יונגלעך אין
תלמוד-תורה. זיי רינגלען מיך ארום און קוקען אין די אויגען,
ווי איך עס. אפנים, ביי זיי איז דאס א גאנצער אנטויק? איך
גיב זיי אלעמען צו קליינע שטיקעלעך. זיי לעקען די פינגער.

— וואו האסטו גענומען אזא מאכל?

ער זאָל מיך ניט דערזעהען און ווידער וועלען עסען. באהאלט
איך מיך צוריק צווישען וואַנט און צווישען סאָפּע און שווייג.
עס עפענט זיך די טהיר מיט אַ קלונג פון יענער זייט. עס קומט
אריין אלץ יענע, וואָס געהט אָנגעטהאָן ווי אַ פּריצה. נאָך איהר
געהט נאָך די קעכין, וואָס מע רופט זי חנה, מיט אַ גרויסען
בעקען. אויפ'ן בעקען שטעהען קריגעלעך מיט קאווע, הייסע מילך
און פוטערבולקעס פרישע.

— וואו איז דאָס בחור'על? — פרעגט חנה און קוקט זיך
ארום אויף אלע זייטען. זי דערזעהט מיך צווישען וואַנט און
צווישען סאָפּע.

— ביזט אַ רעכטער שייגעץ, ווי איך זעה! וואָס טהוסט
דו דאָ? קום אַראָפּ מיט מיר אין קיך. דאָרט וואַרט אויף דיר
די מאמע.

איך טהו אַ שפרונג-ארויס פון מיין באהעלטעניש און לויף-
אַראָפּ איבער די אויסגעבעטע טרעפּ מיט די באַרוויסע פיס און
זינגט אונטער צום טאקט: ראַמבאַם, ביס-באַם! ביס-באַם,
ראַס-באַם! — ביז איך קום אין קיך אריין.

— חאַפּט זיך נישט! — זאָגט חנה די קעכין צו דער מאַ-
מע. — לאָז ער אויסטרינקען חאַמטש אַ גלעזעל קאווע מיט אַ
פוטער-געבעקסעל! און איהר אליין, נישקשה, מעגט אויכעט נע-
מען אַ גלעזעל קאווע. דער גוטער יאָהר וועט זיי ניט נעמען.
זיי האָבען גענוג.

אזוי זאָגט חנה די שוואַרצע, און די מאמע דאַנקט איהר
און זעצט זיך אַוועק, און מע דערלאנגט אונז הייסע שמעקעדיגע
קאווע מיט פרישע פוטער-געבעקס.

איהר האָט אַמאָל געגעסען אייער-קיכלעך מיט צוקער? —
אָט דאָס זענען די נגיד'ישע פוטער-געבעקסלעך. און אפשר נאָך
בעסער. דעם טעם פון דער קאווע קאָן איך אייך ניט באַשרייבען.
טעם גן-עדן! די מאמע האַלט דאָס גלאָז און זופט און קוויקט

VI

א שמאל-גרוב

איך שטופ אָן ביידע באַקען, שטעל זיך אוועק אַקעגען זיי מיט די הענט אין די מיעפע קעשענים פון מיינע הילצערנע הויזען און קיי און שלינג און טאַגז-אונטער אויף מיינע באַרוויסע פיס אָהן ווערטער, ווי איינער רעדט:

— עך, קבצנ'ישע טאַרבעס וואָס איהר זייט! א טייערע מציאה פוטערגעבעקס, האַחא-חא! איהר וואָלט נאָך פרובירען מיט קאווע, וואָלט איהר ערשט דעמאָלט געוואוסט וואָס הייסט טעם נאָרען אויף דער וועלט!...

VI

א שמאלץ-גרוב

א.

דאָס איינציגע שטיקעל גליק, וואָס האַלט מיין מאַמען אויף די פיס, איז דאָס, וואָס מיין ברודער אליהו איז, דאנקען גאָט, גוט. ער האָט זיך אַרײַנגעחאַפּט אין אַ שמאַלץ-גרוב. אַזוי זאָגט די מאַמע מײנע, און פאַר גרויס נחת חאַפּט זי אַ וויש די אויגען, ווי איהר שטייגער איז. זי האָט איהם שוין פאַרזאָרגט, זאָגט זי, אויף אייביג. איהר שנור, זאָגט זי, איז אפילו ניט קיין אַי-אַי (איך מיין אויך אַזוי!). האָט איהם אָבער גאָט צוגעשיקט דער-פאַר אַ רייכען שוועהר. ער איז אַ בעקער. יונה רופט מען איהם, יונה דער בעקער. דאָס הייסט, ער אַליין באַקט ניט. באַקען באַקען אַנדערע. ער קויפט גאָר מעהל און פאַרקויפט ברויט. פסח באַקט ער מצות פאַר דער גאַנצער שטאָדט. ער איז צו בעקעריי אַ ברען, און דערצו איז ער אַ בײזער איד — סכנות. איך מעג זאָגען, אַז ער איז אַ רוצח. ער האָט מיך אײַגמאַל גע-חאַפּט, בשעת איך בין געווען צוגאַססט ביי מיין ברודער אליהו און האָב מיך מכבד געווען מיט אײַן אײער-בײגעל. דער בײגעל איז געווען אַ פרישער, אַ וואַרעמער, גאָר-וואָס פונ'ם אויווען. האָט דער רוח באַדאַרפט אָנטראָגען יונה דעם בעקער. איהר

ב.

הערט איהר, אפנים, אז מיט גאט טאָר מען זיך טאָקי נישט שפיעלען! איהר וואָלט וויסען וואָסער א סוף יונה דער בעקער האָט געהאַט! איך האָב דאָך אייך געזאָגט, אז ער אליין באַקט נישט. באַקען באַקען אנדערע. עפּים צוויי אידען שוואַרצע מיט דריי ווייבער פרעמדע, אָפּגעריסענע, אָפּגעשליסענע, מיט רויטע וואַרעמע פאַטשיילקעס אויפ'ן קאָפּ (האַטש אין דרויסען איז אַ היץ — סכנת נפשות!). האָט זיך געטראָפּען אַ מעשה. נישט איין מעשה, נאָר עטליכע מעשיות. דער עולם האָט זיך געקלאָגט, אז מע געפינט אין די בולקעלעך פאָדעס, און טאַשמעס, און טאַראַד-קאַנעס, און שטיקלעך גלאָז. איינער אַ כריסט האָט געבראַכט צו טראָגען צו דעם בעקער אַ גאַנצען זשמוט מיט האָר, שוואַרצע האָר. פאַר אַ כריסט האָט זיך יונה דער בעקער איבערגעשראַקען. ובפרט דער כריסט האָט געסטראַשעט מיט פאָליציע. מע האָט זיך גענומען צו די בעקערס, פאַרגלייכען וועמענ'ס האָר. די מאַנסבילען האָבען געזאָגט אויף די ווייבער. די ווייבער האָבען געזאָגט אויף די מאַנסבילען. די ווייבער האָבען גע'טענה'ט, אז זיי האָבען אַלע געלע האָר. די מאַנסבילען האָבען גע'טענה'ט: וואו האָט איהר געזעהען ביי מאַנסבילען אַזעלכע לאַנגע האָר? ביז די ווייבער האָבען זיך צעקריעגט. און אז די ווייבער האָבען זיך צעקריעגט, איז מען געוואָהר געוואָרען שענע זאַכען: איינע האָט פאַרלוירען אַ זאָקענבענדעל אין דער חלּה. איינע האָט פאַרקנאָמען אין טייג אַ זאַניטעצע פון אַ קראַנקען פינגער. נאָך איינע פלעגט זיך לעגען אַלע ביינאַכט צוקאָפּענס די אויפגעוירענע חלּה. זי האָט געשוואָרען מיט כל השבועות שבעולם, אז ס'איז שקר וכזב. סך הכל האָט זיך דאָס געטראָפּען איין מאָל, אַדער, העכסטענס, צוויי מאָל. זי האָט נישט געהאַט קיין קישען... די גאַנצע שטאָדט האָט זיך געוויעגט. יונה דער בעקער האָט נעכאָך געהאַט דאָס לויפעניש. עס האָט נישט געהאָלפּען

זאָלט געווען זעהען זיין רציחה'דיג פנים מיט זיינע גול'עוואָיע
אויגען! פון דעמאָלט אָן געה איך ניט מעהר אַהין. מיין פוס
וועט שוין דאָרט ניט זיין מעהר, איך זאָל וויסען גאָר! אַ איד
זאָל האָבען אַ טבע אָנגעמען פאַר'ן קאָלער אין אַדוויסוואַרשען
אויף יענער זייט טהיר, און נאָך געבען גיטע דריי סטיסאָלעס
פון הינטען! איך האָב עס דערזעהלט דער מאמע, איז זי באַר
אוועקגעלאָפּען אַהין — זי האָט איהם געוואָלט אָפּשפּיעלען אַ
חתונה, ווי איהם קומט. האָט אָבער מיין ברודער אליהו ניט
דערלאָזט. ער האָט איהם אָפּגעגעבען דעם גערעכט. ער האָט
געדונגען דער מאמע, אז ער האָט דורך מיר בזיונות. אלע
מאָל, ווען איך קום צו איהם, עס איך, זאָגט ער, בייגעל. ער
וועט מיר בעסער געבען, זאָגט ער, אַ קאָפּיקע און לאָס איך געהן
ערגיץ אנדערש זיך קויפּען אַ בייגעל. זאָגט איהם די מאמע,
אז ער האָט אויף מיר קיין קאפּ רחמנות ניט, אז עס אַהרט איהם
ניט, וואָס דאָס קינד איז אַ יתום. זאָגט איהר מיין ברודער אליהו,
אז מע קאָן זיין אַ יתום און מע טאָר ניט חאַפּען קיין בויגעל פון אַ
פרעמדען אויווען. זאָגט איהם די מאמע, ער זאָל רעדען אַ ביסעל
שטילער. זאָגט איהר מיין ברודער אליהו, אז ער וועט דוקא
שרייען הויך, בכדי אלע זאָלען וויסען. אז איך בין אַ גנב. דאָס
וואָרט „גנב“ קאָן די מאמע נישט הערען. זי ווערד אַלערליי
פאַרבען און זאָגט צו מיין ברודער אליהו, ער זאָל ניט פאַרגעסען,
אז ס'איז דאָ אַ גאָט אויף דער וועלט. מיט גאָט שפּיעלט מען
זיך ניט. גאָט וועט ניט שווייגען. ער איז איין אביריחומים.
ער וועט זיך אָנגעמען פאַר'ן יתום. נישקשה, ער איז אַ גרויסער
גאָט. ער קאָן. אז גאָט וויל, קאָן יונה דער בעקער ניט פאַר
מאָגען וואָס אַ בייגעל איז ווערטה! ... אזוי זאָגט-אָפּ די מאמע
צו מיין ברודער אליהו. זי נעמט מיך פאַר אַ האַנט, טהוט אַ
קלאָפּ מיט דער טהיר, און מיר געהען אַהיים.

נאך ניט געטראפּען, אז א בעל-מלאכה זאל גאר זאָגען א דעה, ווי אזוי צו שלאָגען זיך! פון העכערען דעם פרייז איז גאר ניטאָ וואָס צו רעדען. ער קאָן קריגען צעהן אַנדערע אויף זייער אָרט. א טייערע מציאה אַרבייטער! קאָרג מענטשען שטאַרבען פון הונגער? ער איז אוועק זוכען בעקערס. ניטאָ קיין בעקערס. קיינער וויל ניט געהן. וואָס איז די מעשה? אלע בעקערס האָבען זיך געמאַכט יד-אחת. זיי וועלען צו איהם ניט געהן, ביז ער וועט ניט צונעמען אלע פריהעריגע בעקערס, און ביז ער וועט ניט מקיים זיין אלע דריי זאַכען: (1) א קערבעל אַ וואָך. (2) ביי-נאַכט אַהיים שלאָפען. (3) ניט שלאָגען זיך מיט די הענט אין די צייהן... שען געווען אַנצוקוקען, ווי יונה האָט זיך געקאַכט, געפינגעט, געקלאָפּט מיט די הענט אין טיש און געשאַלטען זיך. אי, האָב איך געהאַט אַ נקמה! גאר דאָס איז נאָך גאַרניט אַקעגען דעם, וואָס ס'איז געווען ווייטער.

ד.

א הייסער זומערטאָג. גאר וואָס זענען אויפגעקומען דינים מיט קאווענעס (אַרבוזעס). דאָס איז די בעסטע צייט אין יאָהר. שפעטער אַ ביסעל הויבען זיך אָן די וויינענדיגע טעג. גאָט זאל מיך ניט שטראָפּען פאַר די רעד — איך האָב פיינט די וויינענדיגע טעג. איך האָב בעסער לייעב, אז ס'איז פרייליך. און וואָס קאָן זיין פרייליכער פון אַ פולען מאַרק מיט דינים און מיט קאַ-ווענעס? אומעטום, וואו איהר טהוט זיך אַ קעהר, איז אָדער דינים, אָדער קאווענעס. די דינים זענען געל און שמעקען ווי אַתרוגים. די קאווענעס זענען רויט (אינוועניג), ווי פייער, און קערלעך האָבען זיי שוואַרצע, און די זיסקייט זייערע איז ווי אַ גוטער האָניג. מיין מאַמע האַלט ניט פון קאווענעס. זי זאָגט, אז דינים זענען שפּאַרעוודיגער. אז זי קויפט, זאָגט זי, אַ דינ, האָט זי אויף צוויי טעג פאַר אונז ביידען — אויף אַנבייסען.

קיין שום רבנו-של-עולם. מע האָט נישט געוואָלט נעמען זיין געבעקס אין די הענט אַריין! האָטש וואָרף עס אַרויס פאַר די הינט! אַ מצוה אויף איהם!

ג.

יונה דער בעקער איז אָבער אַ יונג מיט ביינער. ער האָט צעטריבען די בעקערס, די אידען מיט די ווייבער, און האָט צו-גענומען אַנדערע בעקערס. שבת האָט ער געלאָזט אויסרופען אין אַלע שוהלען, אַז ער האָט צוגענומען נייע בעקערס, און אַז פון היינט אָן און ווייטער גיט ער אַכטונג אַליין, ס'זאָל זיין ריין און ציכטיג. ער איז ערב מיט צעהן רובעל שטראָף, טאָמער גע-פינט מען ביי איהם אין דער חלָה איין האָר אפילו. פון דע-מאָלט אָן האָט ער אָנגעהויבען לייווען געלט. דער עולם האָט געזוכט האָר ביי איהם אין די געבעקס און מע האָט דוקא נישט געפונען. אפילו אַז מע האָט יאָ עפּיס געפונען און מע האָט איהם געבראַכט, האָט ער אַרויסגעטריבען. ער האָט געזאָגט, אַז דאָס האָט מען אומיסטנע אַריינגעלעגט, בכדי צו באַקומען די צעהן רובעל שטראָף. מע ווייסט די מעשות! ... אַ רעכטער חברה-מאַן אָט דער יונה דער בעקער! גאָט האָט אָבער געוואָלט זיך אָפרעכענען מיט איהם, האָט ער איהם צוגעשיקט אַ נייעם אומ-גליק. איינמאָל אין אַ שענעם פריהמאָרגען זענען אַלע זיינע בעקערס אויפגעשטאַנען, צונויפגענומען די קלומקעס און זענען אַוועק. זיי וועלען מעהר ניט באַקען ביי איהם פאַר קיין געלט. סיידען ער וועט זיי העכערען דעם פרייז אויף אַ קערבעל אַ וואָך, און וועט זיי לאָזען אויף ביינאַכט אַהיים שלאָפען, און וועט זיי ניט שלאָגען מיט די הענט גלייך אין די צייהן אַריין. ביי יונה דעם בעקער איז אַזאַ טבע: באַלד עפּיס — גיט ער מיט די הענט אין די צייהן אַריין. יונה איז געוואָרען אָנגעצונדען. ער איז שוין אַ בעל-חבית פון היבשע עטליכע יאָהר, האָט זיך איהם

זעצט הייסט דאָס ביי אונז. זענען געקומען די בעלי-חובות און האָבען איהם אָפגעשריבען פון קאָפּ ביז פיס. זיי האָבען צוגע-
נומען ביי איהם ביז'א פאָרעם. אלץ וואָס אין שטוב, און אפילו
די שטוב אליין אויך, נאָך מיט וואָסערע בזיונות! מע האָט איהם
געבעטען מחילה, ער זאָל אָפרייניגען די שטוב. דאָס הייסט,
מע האָט איהם אַרויסגעוואָרפען, זאָגט ער, אויף דריי שפענדלעך.

— וועה איז מיר! — זאָגט די מאמע און ברעכט די הענט. —
וואו איז אַהינגעקומען זיין געלט? ער איז דאָך געווען אזא נגיד!

ענטפערט איהר מיין ברודער אליהו, אז, ערשטענס, איז ער
נאָך ניט געווען אזא נגיד. און צווייטענס... דאָ מישט זיך אַרײַן
מיין שוועגערין ברכה, אז איהר טאטע איז דוקא יא געווען א
נגיד. חוץ זיין שאָרען אויף איהר געזאָגט געוואָרען האָטש האַלב.
נאָר וואָס דען? איהר חתונה האָט איהם אָפגעקאָסט איין אוצר!
זי האָט לייעב רעדען פון איהר חתונה. אלעמאָל, ווען זי קומט צו
אונז, הערט איהר נאָר פון איהר חתונה. אזא חתונה, ווי איהר
חתונה, איז ניט געווען, זאָגט זי, ואויף דער גאַנצער וועלט. דאָס
געבעקס וואָס אויף איהר חתונה, די געבראָטענס וואָס אויף איהר
חתונה, די טאָרטען מיט די לעקאַכער, מיט די שטרודלען, מיט
די מלכות-ברויטלעך, מיט די איינגעמאַכטסען וואָס אויף איהר
חתונה!... דערווייל איז זי געבליבען ווי זי שטעהט און געהט,
מיט א פוטערען קעלנערעל און מיט א פארעווען דורכשלאָג. דאָס
נדן, וואָס איהר פאָטער האָט צוגעזאָגט, שמועסט מען ניט, אז
ס'איז פארפאלען. מיין ברודער אליהו האָט נאָך געהאַט רווחים:
מע האָט איהם אָפגעשריבען זיינע שבת'דיגע מלבושים, מיט'ן
טלית, מיט'ן בעטגעוואַנט. דעם זייגער אויך. ער איז געבליבען
ווי אויפ'ן וואסער. מיין מאמע האָט איינגעלעגט די וועלט.
סטייטש, אזא-אומגליק! ווער האָט זיך געקאָנט ריכטען? איהר
האָבען דאָך אלע מקנא געווען אויפ'ן שידוך! אפנים, לייט האָבען
איהר א גוט אויג געגעבען, אָדער זי אליין האָט איהם דעמאָלט
מיט איהר מויל פארשאַלטען? ... ווי אזוי די מעשה איז, איהר

אויף ווארעמעם און אויף וועטשערע. און א קאווענע, זאגט זי, איז א נאשעריי: פויזשעט נאָר אָן א פולען בויד מיט וואסער. איך מיינ, אז זי האָט א טעות. איך זאָל זיין א קייסער, וואָלט איך א גאנץ יאָהר געגעסען קאווענע מיט ברויט. עס מאכט ניט אומס, וואָס ס'איז דאָ אין זיי א סך קערלעך. א גוטע קאווענע אז מע טהוט א רעכטען טרייסעל, טהוען די קערלעך א פאל-ארויס — און דעמאָלט עסט וויפיעל איהר ווילט אליין! אָהאָ! זעהט נאָר, איך האָב מיך אזוי פאררעדט פון די קאווענעס, אז איך האָב פארגעסען פון וואָס איך האָב אָנגעהויבען. איך האָלט ביי מיין ברודער אליהו'ס שוועהר, יונה דעם בייגעלבעקער. ס'איז געקומען אויף איהם א רעכטע מפלה. קיינער האָט זיך אויף אזעלכעס ניט געריכט. שטעלט איך פאָר, מיר זיצען מיט מיין מאמען ביים טיש און עסען ווארעמעס: דיני מיט ברויט. עפענט זיך די טהיר און עס קומט אריין מיין ברודער אליהו מיט א חומש אין האנט, דעם טאטענ'ס חומש. נאָך איהם שלעפט זיך נאָך זיין ווייב ברכה. אין איין האנט האָלט זי א פוטערנעס קאָלנער מיט ווידעלעך, אין דער אנדערער האנט — א פארעווען „דורכשלאָג“. איהר ווייסט ניט, וואָס הייסט א דורכשלאָג? אזא כלי, וואָס מע זייעט-אָפּ אויף דעם די לאַקשען. מיין ברודער אליהו איז טוידט, ווי די וואנט. מיין שוועגערין ברכה איז רויט, ווי א העליש פיער.

— שוועגער, מיר זענען געקומען צו אייך. — זאגט מיין שוועגערין ברכה.

— מאמע, מיר זענען קוים ארויס מיט'ן לעבען. — זאגט מיין ברודער אליהו.

און ביידע זעצען זיך אוועק וויינען, און די מאמע העלפט זיי אונטער. וואָס האָט זיך געטראָפּען? אָפּגעברענט געוואָרען? ארויסגעטריבען? עס הויבט זיך גאָר ניט אָן! מיין ברודער אליהו'ס שוועהר, יונה דער בעקער, האָט זיך געשטעלט. אָנגע-

VII

מִיּוֹן בְּרוּדְעֵר אֱלִיהוֹם גַּעַטְרָאָנֶק

האָט דאָס געטראָפּען, זאָגט זי, מעהר פון אלעמען. אַ שמאַלץ-
גרוב האָט זיך איהר פאַרגלױסט!

— די שמאַלץ רינט-אױס, די גרוב בלייבט איבער. זיי
דערווייל ביי מיר, מיין קינד, ביז גאָט וועט רחמנות האָבען...

אזוי זאָגט די מאַמע און טרעט-אַפּ דער שנור איהר בעט,
דאָס איינציגע שטיקעל מעבעל, וואָס ביי אונז אין שטוב.

VII

מיין ברודער אליהו'ס געטראנק

א.

„פאר איין רובעל — הונדערט רובעל! הונדערט רובעל א מאנאט און מעהר קאן פארדיענען יעדער איינציגער, ווער עס וועט זיך באקענען מיט'ן אינהאלט פון אונזער בוך, וואס קאסט סך הכל איין רובעל מיט פארטאָ. לויפט, קויפט! סטאפט, האפט — איהר וועט פארשפעטיגען!“

אָט אזא מיין זאך האָט אויסגעלייענט ערגיץ אויף די בלעטער מיין ברודער אליהו באלד ווי ער איז אַראָפּ פון קעסט. און אַראָפּ פון קעסט איז מיין ברודער אליהו ניט דערפאַר, ווייל עס איז איהם „אויסגעגאנגען די יאָהרען“. צוגעזאָגט האָט מען איהם, אייגענטליך, קעסט גאנצע דריי יאָהר, און געהאלטען האָט מען איהם אפילו נישט קיין דריי פערטעל יאָהר. עס האָט זיך מיט זיין רייכען שוועהר געטראָפּען איין אומגליק. יונה דער בעקער האָט אָנגעזעצט און איז געוואָרען פון אַ נגיד אַ קבצן. פון וואַנען דער בראָך איז געקומען — האָב איך אייך שוין דערצעהלט. צוויי מאָל איין זאָך דערצעהל איך קיינמאָל נישט, סיידען מע בעט מיך. איצטיגס מאָל וועט זיך ניט העלפען קיין בעטען אויך, ווייל איך בין זעהר פאַרנומען. איך פאַרדיען געלט. איך טראָג אַרום אַ

ב.

שט, שוין דאָ אַ בוך! מיר האָבען דאָס נאָר אויסגעפאַקט, האָט מיין ברודער אליהו זיך אוועקגעזעצט לייענען דאָס בוך. וועהרועה, וואָס ער האָט דאָרטען אויסגעלייענט! וויפיעל סגולות אויף צו מאַכען געלט דורך פאַרשיעדענע רעצעפטען! אַ רעצעפט אויף צו פאַרדיענען הונדערט רובעל אַ חודש דורך מאַכען די בעסטע טינטען. אַ רעצעפט אויף צו פאַרדיענען הונדערט רובעל אַ חודש דורך מאַכען טאָ-ראַקאנעס און אנדערע מיאוסקייטען. אַ רעצעפט אויף צו פאַרדיענען הונדערט רובעל אַ חודש און מעהר דורך מאַכען ליקערען, זיסע בראַנפּענס, לימאָנאָד, סאָדע-וואַסער, קוואַס און אנדערע נאָך מעהר ביליגע געטראַנקען.

מיין ברודער אליהו האָט זיך אָפּגעשטעלט אויפ'ן לעצטען רעצעפט. ערשטענס, ווייל דורך איהם קאָן מען פאַרדיענען נאָך מעהר פון הונדערט רובעל אַ חודש. אזוי שטעהט דאָך בפירוש געשריבען אין בוך. צווייטענס, מע דאַרף זיך ניט פאַטשקען מיט טינט און מיט שוהוואַכס און ניט האָבען צו טהון מיט מיין, טאָראַקאנעס און אנדערע מיאוסקייטען. די פראַגע איז נאָר, צו וואַסער אַ געטראַנק זאָל מען זיך נעמען? צו ליקערען און זיסע בראַנפּענס דאַרף מען האָבען רויטשילד'ס פאַרמעגען. צו לימאָ-נאָד און סאָדע-וואַסער דאַרף מען האָבען אַ מאַשינע אַזעלכע, עפּיס אַ מין שטיין, וואָס קאָסט מי יודע וויפיעל! בלייבט איבער נאָר איין זאך: קוואַס! קוואַס איז אזא מין געטראַנק, וואָס קאָסט וואָללועל און עס געהט אַ סך. ובפרט נאָך אין אזא הייסען זומער, ווי היינט. פון קוואַס, דאַרפט איהר וויסען, איז ביי אונז ברודער דער קוואַסניק געוואָרען אַ גביר. ער מאַכט „בוטעל-קוואַס“. זיין קוואַס האָט אַ שם אויף דער וועלט. ער שיסט פון די פלעשער, ווי פון אַ האַרמאַט. וואָס איז דער שכל, וואָס עס שיסט, ווייסט

געטראנק, וואָס מײן ברודער אליהו מאַכט איהם אליין מיט זיינע אייגענע הענט. ער האָט זיך אויסגעלערענט מאַכען דאָס פון אַ בוך, וואָס קאָסט סך הכל איין רובעל, און פאַרדיענען קאָן מען מיט דעם הונדערט רובעל אַ חודש און מעהר. מײן ברודער אליהו, וויבאַלד ער האָט נאָר איבערגעלייענט, אז ס'איז דאָ אזא בוך אויף דער וועלט, אזוי האָט ער באַלד אוועקגעשיקט אויף דער פּאָסט אַ קערבעל (דאָס לעצטע קערבעל) און האָט אָנגעזאָגט דער מאַמען אַ בשורה, זי זאָל ניט זאָרגען מעהר.

— מאַמע! דאַנקען גאָט, מיר זענען געהאַלפֿען. מיט פרנסה זענען מיר שוין פאַרוואָרגט אָט אזוי ווייט (ער ווייזט מיט דער האַנט אויפֿ'ן האַלז).

— וואָס איז דען? — פרעגט די מאַמע. — האָסט גע- קריגען אַ שטעלע?

— נאָך בעסער פון אַ שטעלע! — ענטפערט איהר מײן ברודער אליהו, און די אויגען ביי איהם לייכטען. אַפּנים, פון גרויס שמחה. ער הייסט איהר וואַרטען נאָך עטליכע טעג, ביז דאָס בוך וועט איהם אָנקומען.

— וואָסער בוך? — פרעגט איהם די מאַמע.

— ס'איז שוין איין מאָל אַ בוך! — זאָגט איהר מײן ברודער אליהו און פרעגט זי, אויב זי וועט זיין צופריעדען מיט הונדערט רובעל אַ חודש? לאַכט פון איהם די מאַמע און זאָגט איהם, אז זי וואָלט געווען צופריעדען מיט הונדערט רובעל אַ יאָהר, אַבי זיכערע. ענטפערט איהר דערויף מײן ברודער אליהו, אז ביי איהר איז צו אַ קליינע השגה, און ער לאָזט זיך געהן אויף דער פּאָסט. אַלע טאָג געהט ער אויף דער פּאָסט און פרעגט זיך נאָך אויפֿ'ן בוך. שוין העכער אַ וואָך, אז ער האָט אוועקגעשיקט דאָס קערבעל, און קיין בוך איז נישטאָ! דערווייל דאַרף מען לעבען. „די נשמה אויסשפּייען קאָן מען ניט“. אזוי זאָגט די מאַמע. איך פאַרשטעה ניט, ווי אזוי שפּייט מען דאָס אויס אַ נשמה?

ניט איך? מיין ברודער אליהו'ן פאסט ניט. ער איז דאך שוין
א באווייבטער. דער מאמען — אודאי ניט. מיר וועלען גאר
ניט דערלאזען, אז די מאמע זאל ארומגעהן מיט א קרונ איבער'ן
מארק און שרייען: „קוואס! קוואס! קוואס! אידען, קוואס!“ אלע
האבען גע'פסק'ענט, אז דאס דארף זיין מיין ארבייט. איך אליין
האב אויך אזוי געדענקט. איך האב מיך מחיה געווען, אז איך
האב דערהערט דאס נייעס. מיין ברודער אליהו האט גענומען
מיך לערנען, ווי אזוי איך זאל טהון. דעם קרונ זאל איך האלטען
אין איין האנט אויף א שטריקעל, דאס גלאז אין דער אנדערער
האנט, און בכדי דער עולם זאל זיך אפשטעלען, זאל איך זינגען
הויך, און מיט א ניגון, אט אזוי:

אידען, א געטראנק!

א קאפיקע א גלאז!

קאלט און זיס —

א דערקוויקעניש!...

א קול, האב איך אייך שוין לאנג געזאגט, אז איך האב א
שענס. א סאפראנא-שטימע, בירושה פון מיין טאטען, עלוי השלום.
איך האב געגעבען א זינגארויס אויף א קול און האב איבערגע-
דרעהט דעם פסוק מיט די פיס ארויף:

זיסער קוואס א גלאז!

א קאפיקע א איד!

א קוויק און א קאלט —

א דערטרינקעניש!...

איך ווייס ניט: צי מיין געזאנג איז אזוי געפעלען געווארען?
צי דאס געטראנק איז טאקי געווען אזוי גוט? צי אפשר ווייל
דער טאג איז געווען זעהר א הייסער? איך האב דעם ערשטען
קרונ אויספארקויפט אין איין האלבע שעה און בין געקומען אהיים
מיט כמעט פינף גילדען פדיון. מיין ברודער אליהו האט אפ-
געגעבען דאס געלט דער מאמען, און מיר האט ער באלד אנגע-
גאסען א פרישען קרונ. ער האט געזאגט, אז אויב איך וועל מיך

קיינער ניט. דאָס איז ברוכ'ס סוד. מע זאָגט, אז ער לעגט אַריין אינוועניג עפּים אזעלכעס, וואָס שיסט. אנדערע זאָגען — אַ ראַזינקע. אנדערע זאָגען — האָפּען. קומט דער זומער, האָט ער ניט קיין הענט. אזוי פיעל לייזט ער געלט!

אונזער קוואַס, וואָס מײן ברודער אליהו מאַכט נאָכ'ן רעד צעפט, איז ניט קיין בוטעל-קוואַס און שיסט ניט. אונזער קוואַס איז איין אנדער מין געטראַנק. ווי אזוי ער ווערד געמאַכט — קאָן איך אייך ניט זאָגען. מײן ברודער אליהו לאָזט קיינעם נישט צו, בשעת ער מאַכט איהם. אז ער גיסט וואַסער — זעהען אלע. נאָר אז ער האַלט אין רעכטען מאַכען, פאַרשליסט ער זיך אין דער מאַמע'ס אַלקיר. נישט איך, נישט די מאַמע, נישט מײן שוועגערין ברכה — קיינער האָט ניט די זכיה צו זיין דערביי. נאָר אויב איהר זאָגט מיר צו, אז ס'וועט זיין אַ סוד, קאָן איך אייך זאָגען, וואָס אין דעם געטראַנק געפינט זיך שאַלעכץ פון לימענע, שיטערער האַניג (מעליס), אַ זאָך וואָס מע רופט דאָס קרימעטאַר-טערום און וואָס איז זויערער פון עסיג, און דאָס איבעריגע — וואַסער. וואַסער איז דאָרטען דאָ מעהר פון אַלסדינג. וואָס מעהר וואַסער — מעהר קוואַס. דאָס אַלץ ווערד גוט אויסגעמישט מיט אַ פראָסטען שטעקען, אזוי שטעהט געשריבען אין בוך, און דאָס געטראַנק איז פאַרטיג. נאָכדעם ווערד ער אַריינגעגאָסען אין אַ גרויסען קרוג, און מע וואַרפט אַריין אַהין אַ שטיק אייז. אייז איז דער עיקר! אָהן אייז טויג דאָס גאַנצע געטראַנק אויף תשעה נײַענציג כפרות. דאָס זאָג איך אייך ניט פונ'ם בוך, נאָר איך האָב איינמאָל אַליין פאַרוואַכט אַ ביסעל קוואַס אָהן אייז, האָב איך געמיינט, אז ס'איז איין עק פון מײן לעבען!

ג.

געמאַכט דאָס ערשטע פעסעל קוואַס, איז געבליבען, אז אַרויס-טראָגען פאַרקויפּען איהם אויף דער גאָס זאָל איך. ווער דען, אז

ד.

עס נעהט אונז, קיין עין-הרע, דורך טיר און דורך טויער. איין טאָג איז הייסער פונ'ם אנדערען. עס ברענט! מענטשען געהען-אויס פאר היץ, קינדער פאלען אזוי ווי פליעגען. ווען ניט דאָס גלעזעל קוואַט, וואָלט מען פארברענט געוואָרען. איך קעהר מיך אום מיט'ן קרוג, בלא גוזמא, צעהן מאָל אַ טאָג! מײן ברודער אליהו קוקט אריין אין פאָס אריין מיט איין אויג און זאָגט, אז עס טאָגט שוין. פאלט ער אויף איין עצה און גיסט-צו נאָך אַ פאָר עמער וואַסער. אויף דער עצה בין איך געפאלען נאָך פריהער פון איהם. איך מוז מיך מודה זיין פאר אייך, אז איך האָב אָפּ-געטאָן אַ שפיצעל שוין עטליכע מאָל. כמעט אלע טאָג האָפּ איך מיך אריין צו אונזער שכנה פעסי און געב ויהר פארזוכען אַ גלעזעל פון אונזער אייגענעם געטראַנק. איהר מאַן, משה דעם אייגנדיגער, געב איך צוויי גלעזלעך. ער איז אַ גוטער מענטש. די קינדער אלע געב איך אויך צו גלעזלעך קוואַט. לאָזען זיי אויך וויסען, וואָס פאר אַ געטראַנק מיר קאָנען מאַכען. דעם בלינדען פעטער געב איך אויך אַ גלעזעל קוואַט אויף צו פאר-זוכען. אַ רחמנות, ער איז נעבאָך אַ קאָליקע. אלע מיינע באַ-קאנטע געב איך קוואַט. אומזיסט, אָהן אַ קאָפיקע געלט. און בכדי ס'זאָל ניט זיין קיין שאָדען, דערגיס איך דעם קרוג מיט וואַסער. אויף איטליכס גלעזעל קוואַט, וואָס איך געב-אוועק אומ-זיסט, דערגיס איך צוויי גלעזער וואַסער. דאָס אייגענע טהוט מען אין דער היים אויך. למשל, מײן ברודער אליהו טרינקט-אויס אַ גלעזעל קוואַט, דערגיסט ער באלד מיט וואַסער. ער איז גע-רעכט. ס'איז איין עבירה אַ קאָפיקע. מײן שוועגערין ברכה טרינקט-אויס אַ פאָר גלעזלעך קוואַט (זי האָט לייעב מײן ברודער אליהו'ס קוואַט — סכנות!), דערגיסט זי באלד מיט וואַסער. די מאַמע פארזוכט אַמאָל אַ גלעזעל קוואַט (זי דאַרף מען בעטען. אליין וועט זי ניט נעמען!), דערגיסט מען באלד מיט וואַסער.

קאָנען אויסדרעהען אזוי פינף-זעכס מאָל דורכ'ן טאָג, וועלען מיר האָבען פארדיענט פונקט הונדערט רובעל אַ חודש. איצט רעכענט, זייט מוחל, אַראָפּ די פיער טעג שבת, וואָס אין חודש, וועט איהר שוין אַליין וויסען, וויפיעל דאָס געטראַנק קאָסט אונז און וואָס פאַר אַ פּראָצענט מיר פארדיענען ביי איהם? דאָס געטראַנק קאָסט אונז זעהר וואָלוועל. מע קאָן זאָגען, כמעט גאָרניט. דאָס גאַנצע געלט געהט-אָוועק אויפ'ן אייז. דעריבער דאַרף מען זעהען, וואָס גיכער אויספאַרקויפּען דעם קרוג מיט'ן געטראַנק, בכדי דאָס שטיקעל אייז זאָל צוניץ קומען. אויפ'ן צווייטען קרוג, און אויפ'ן דריטען קרוג, און אזוי ווייטער. דעריבער דאַרף מען מיט'ן גע-טראַנק געהן גיך, טאַקי לויפּען. נאָך מיר לויפּען-נאָך יונגלעך, שקצים, אַ גאַנצע טיטשקע. זיי קרימען מיך איבער, ווי איך זינג. איך הער זיי אָבער מיט'ן קאָטער. איך זעה וואָס גיכער אויס-ברענגען דעם קרוג און לויפּען אַהיים נעמען נאָך אַ קרוג. וויפיעל איך האָב געמאַכט דעם ערשטען טאָג — וויים איך אַליין ניט. איך וויים נאָך, אז מיין ברודער אליהו מיט מיין שוועגערין ברכה מיט מיין מאמען האָבען מיך שטאַרק געלויבט. וועטשערע האָט מען מיר געגעבען אַ שטיק דיני מיט אַ שטיק קאווענע מיט צוויי פלוימען אינגערשע. פון קוואַס שמועסט מען ניט. קוואַס טרייט קען מיר אַלע אזוי ווי וואַסער. פאַר'ן שלאָף בעט מיר אויס די מאמע אויף דער ערד און פרעגט מיך, צי עס טהוען מיר ניט וועה חלילה די פיס. מיין ברודער אליהו לאַכט פון איהר. ער זאָגט אויף מיר, אז איך בין אזא יונגעל, וואָס מיר טהוט קיינמאָל ניט וועה קיין זאך.

— געוויס! — זאָג איך. — אַ סימן, ואויב איהר ווילט, געה איך באַלד מיט אַ קרוג אין מיטען האַלבע נאַכט.

אַלע דריי צעלאַכען זיך פון מיין בריה'שאַפט. נאָר אויף דער מאמע'ס אויגען זעה איך טרערען. נו, דאָס איז דאָך איין אַלמער כלל — אַ מאמע דאַרף וויינען! איך וואָלט וועלען וויסען: אַלע מאמעס וויינען אזוי שטענדיג, ווי מיין מאמע?

— יונגעלע! וואָס איז דאָס ביי דיר פאר א געטראנק?
 איך הער איהם אין טראַק. עס שמעהען נאָך צוויי אידען
 און ווארטען, ואיך זאָל זיי שוין אָנגיסען. איינער זופט-אָפּ א
 האַלבע גלאָז, דער אנדערער א דריטעל. זיי באַצאָהלען, שפּייען-
 אויס און געהען אוועק. נאָך איינער טראַגט צו דאָס גלאָז צו
 די ליפּען. ער פאַרזוכט און זאָגט, אז סע שמעקט מיט זייף און
 ס'איז, דאכט זיך, געזאָלצען. נאָך איינער טהוט א קוק אויפ'ן
 גלאָז און גיט מיר אָפּ צוריק מיט די ווערטער:

— וואָס איז דאָס ביי דיר?

— אזא געטראנק. — זאָג איך.

— א געטראנק? — מאכט ער צו מיר. — א געשטאַנק,
 נישט קיין געטראנק!

איינער געהט-צו, פאַרזוכט און טהוט א פאָליאָסקע-אויס
 דאָס גלאָז גלייך מיר אין פנים אַרײַן. ואין א מינוט אַרום שטע-
 הען אַרום מיר א גאַנץ רעדעל מיט אידען, ווייבער און קינדער.
 אלע רעדען, מאַכען מיט די הענט, קאַכען זיך. דערזעהט א יון,
 אז מע קלייבט זיך, געהט ער צו און פרעגט, וואָס איז דאָ? דער-
 צעהלט מען איהם. געהט ער און קוקט אַרײַן צו מיר אין קרונ
 אַרײַן און הייסט זיך געבען פאַרזוכען. גיס איך איהם אָן א
 גלעזעל מיט קוואַס. דער יון טהוט א טרונק-אָפּ און שפּיט-אויס
 און ווערד מלא רציחה.

— וואו האָסט דו גענומען אזעלכע פאָמאָיעס? — פרעגט
 ער מיך.

— דאָס איז פון א בוך, זאָג איך איהם, מיון ברודער'ס
 מלאכה. מיון ברודער אַלײַן מאכט דאָס.

— ווער איז דיין ברודער? — פרעגט ער מיך.

— מיון ברודער אליהו. — זאָג איך איהם.

— וואָסער אליהו? — פרעגט ער מיך.

— דבר נישט, דו נאָרישער יאָלד, אויף דיין אַחי! — זאָגען
 צו מיר עטליכע אידען אלע מיט א מאָל. עס ווערד א טומעל, א

הכלל, עם נעהט ניט חסר קיין טראָפּען, און מיר מאַכען, קיין עין־הרע, פיין געלט. די מאַמע האָט זיך אַרומגעצאָהלט מיט אַ סך חובות. אויסגעלייזט אַ פּאָר נויטיגע משכונות, דאָס בעט־געוואָנט. אין שטוב האָט זיך באַוויזען אַ טישעל, אַ בענקעל. אויף שבת האָבען מיר פיש און פלייש און ווייסע קוילעטשען. מיר האָט מען צוגעוואָנט, אים ירצה השם, אויף ימים־טובים אַ פּאָר שטיוועלעך נייע. מיר דאַכט, אז קיינעם איז ניט אזוי גוט, ווי מיר!

ה.

נעהט זייט אַ נביא און טרעפט, אז ס'וועט זיך טרעפען אזא מין אומגליק, און אונזער געטראַנק וועט ווערען פסול, האָטש נעמט גיסט איהם אַרויס אין פּאָמעניצע! נאָך אַ גליק, וואָס מע האָט מיך ניט פאַרנומען אין פּאָליציע. הערט אַ מעשה! איינ־מאַל האָב איך פאַרבלאָנזעט מיט'ן קרוג קוואַס צו אונזער שכנה פעסי. דער גאַנצער עולם האָט גענומען צו גלעזלעך קוואַס, און איך אליין אויך מיט זיי. אויסגערעכענט, אז עס פעהלט מיר אַ גלעזלעך צוועלף־דרייצעהן געטראַנק, האָב איך מיך אַריינגעחאַפט אין הויז, דאָרטען וואו דאָס וואַסער שטעהט ביי זיי. אָנשטאָט דער דייזשע מיט וואַסער האָב איך, אַפנים, געטראָפּען צו דער באַליע, וואו מע וואַשט גרעט, און אַריינגעפליאָסקעט אַ פופצעהן־צוואַנציג גלעזער צו מיר אין קרוג אַריין, און בין אוועק אין גאַס אַריין מיט אַ נייעם ניגון, וואָס איך אליין האָב צוגעטראַכט:

אידען, אַ געטראַנק!

מעם גן־עדן!

אזא יאָהר אויף מיר,

אויף אייך און אויף אונז ביידען!

שטעלט מיך אָפּ אַ איד, באַצאָהלט מיר אַ קאָפּיקע און ער הייסט זיך אָנגיסען אַ גלעזלע קוואַס. ער טרינקט־אויס דאָס גאַנצע גלאָז און פאַרקרימט זיך.

VIII

מיר פארפלייצען די וועלט מיט זינגט

רעש, א מהומה. אלע מינוט קומען-צו נייע מענטשען. דער יון האלט מיך פאר א האנט און וויל אונז אָפּפיהרען (מיך מיט'ן געטראַנק) גלייך אין פּאָליציע אַרײַן. דער טומעל ווערד נאָך גרעסער: „א יתום! נעבאָך, א יתום!“ — הער איך פון אלע זייטען. דאָס האַרץ זאָגט מיר, אז איך האַלט שמאָל. איך קוק אויפ'ן עולם, וואָס אַרום מיר: „אידען, האָט רחמנות!“ ... מע וויל אַרײַנרוקען דעם יון אַ מטבע. דער יון נעמט ניט. רופט זיך אָן צו מיר אײַנער, אײַן אַלטער איד מיט גנבה'שע אויגען, פאַרשטעלט, אויף לשון-קודש:

— מאַטעל! רײַס אַרויס דעם יד פונ'ם יון און הויב אויף די רגלים און מאַך פּליטה!
איך טהו זיך אַ רײַס-אויס, נעם די פיס אויף די פלייצעס און מאַרש אַהײם! ניט טוידט, ניט לעבעדיג, פאַל איך אַרײַן אין שטוב אַרײַן.

— וואו איז דער קרוג? — פרעגט מיך מיין ברודער אליהו.
— אין פּאָליציע! — ענטפער איך איהם און פאַל-צו צו דער מאַמען מיט אַ געוויין.

VIII

מיר פארפלייצען די וועלט מיט טינט

א.

אוי, בין איך געווען א נאר! דערפאר, וואָס איך האָב פאַר-
קויפט ניט אזאָ גוטען קוואַס, האָב איך געמיינט, אז מע וועט מיך
קעפּען! צום סוף — גאָרנישט. אומזיסט איבערגעשראָקען. יענ-
טע מעג פאַרקויפּען חלב פאַר גענזענשמאַלץ? און גדליה דער קצב
האָט גיט געהאָדעוועט די שטאָדט אַ קיילעכיג יאָהר מיט טרפה
פלייש? אזוי האָט אונזער שכנה פעסי אויסגערעדט מיין מאַמע
דאָס האַרץ. איין אַקציע מיט מיין מאַמען! אַלסדינג נעמט זי
זיך צום האַרצען. דערפאַר האָב איך ליעב מיין ברודער אליהו.
מיין ברודער אליהו פאַלט גיט אַראָפּ ביי זיך דערמיט, וואָס מיר
האָבען זיך אָפּגעבריהט אויפ'ן קוואַס. אַבי ער האָט דעם בוך, איז
איהם גוט. ער האָט געקויפט אַ בוך פאַר אַ רובעל. דאָס בוך
הייסט „פאַר אַ רובעל הונדערט!“ ער זיצט און לערענט איהם
אויף אויסענוועניג. דאָרטען זענען דאָ אַהן אַ שיעור רעצעפטען,
ווי אזוי מע מאַכט געלט. ער קען שוין כמעט אַלע רעצעפטען.
ער ווייסט שוין, ווי אזוי מע מאַכט טינט, ווי אזוי מע מאַכט שוה-
וואַכס, ווי אזוי מע טרייבט-אַרויס מיין און טאראקאנעס און אַנ-

טינט, האָט מען, זאָגט ער, באַדאַרפט קויפּען גאָליש-עפּעלעך, די גאָליש-עפּעלעך צעקלאָפּען, נאָכדעם קאָכען זיי אויפ'ן פייער, ווייס איך וויפיעל, נאָכדעם אַרייַנוואַרפּען קופּערוואַסער; און בכדי די טינט זאָל גלאַנצען, האָט מען נאָך געמוזט צוגעבען אַ שטיקעל צוקער — אַ גאנצער טאָרערעם! היינט, זאָגט ער, איז אזא חיות! איך קוּיף מיר, זאָגט ער, אין דער אַפטיק אַ „פּראָשעק“ אַזעלכען מיט אַ פּלעשעל „גליצעריןע“, מיש דאָס אויס מיט וואַסער, אַ זיד אויפ'ן פייער — און פאַרטיג טינט. אַזוי זאָגט מוין ברודער אליהו. ער איז אַוועק אין דער אַפטיק און האָט געבראַכט אַ גוזמא „פּראָשקעס“, און „גליצעריןע“ אַ גאנצע פּלאַש. נאָכדעם האָט ער זיך פאַרשפּאַרט אין אַלקיר און האָט עפּיס געטהאָן. וואָס — ווייס איך ניט. ס'אַ סוד. אַלסדינג איז ביי איהם אַ סוד. אַז ער דאַרף זאָגען דער מאַמען, לַמשלָה, זי זאָל איהם געבען דאָס אויבערשטע פּונ'ם שטויסעל, רופּט ער זי אָפּ אויף אַ זייט און זאָגט איהר שטילערהייד: „מאַמע! דאָס אויבערשטע פּונ'ם שטויסעל“. די „פּראָשקעס“ מיט דער „גליצעריןע“ האָט ער אויס-געמישט אין אַ גאַנץ גרויסען טאָפּ (אַ גייעם טאָפּ געקויפּט). דעם טאָפּ מיט'ן געמישעכץ האָט ער פאַררוקט אין אויווען און האָט געבעטען די מאַמע שטילערהייד, זי זאָל פאַרקייטלען די מיר. מיר אַלע האָבען געמיינט, מי יודע וואָס. די מאַמע האָט אַלע מינוט געהאַפּט אַ קוק צום אויווען. אַפּנים, זי האָט מורא געהאַט, דער אויווען זאָל ניט צעפּאַלען ווערען אויף שטיקלעך. נאָכדעם האָט מען אַרייַנגעקאַטשעט אין שטוב אַריין דאָס פעסעל פון קוואַס. נאָכדעם האָט מען פּאַוואָלינקע אַרויסגענומען דעם טאָפּ פּונ'ם אויווען און מע האָט פּאַוואָלינקע אַרייַנגעגאַסען דאָס געמישעכץ אין פעסעל אַריין. נאָכדעם האָט מען אָנגעהויבען גיסען אין פּע-סעל אַריין וואַסער. אַז דאָס פעסעל איז געוואָרען אָנגעפּילט העכער האַלב, האָט מוין ברודער אליהו אַ זאָג געטהאָן: „גענוג!“ און האָט זיך גענומען צום בוך וואָס „פאַר אַ רובּעל — הונדערט“. געקוקט און געהייסען שטילערהייד זיך ברענגען אַ פּרישע פּען מיט

דערע מיאוסקייטען. ער רעכענט, קודם כל, זיך נעמען צו טינט. טינט, זאגט ער, איז א גוטער ארטיקעל. אלע לערנען זיך שריי-
בען. ער איז א בעלן געווען פרעגן ביי יודעל דעם שרייבער,
וויפיל געהט אוועק ביי איהם טינט? זאגט ער: א פארמעגן!
יודעל דער שרייבער האט אפשר זעכציג מיידלעך, וואס ער לעהרענט
זיי שרייבען. יונגלעך לערנען ניט ביי איהם. מע האט פאר
איהם מורא. ער שלאגט זיך. ער שלאגט מיט א ווירע איבער
די הענט. מיידלעך קאן מען ניט שלאגען. שמייסען אוראי ניט.
עס טהוט מיר באנג, וואס איך בין ניט געבוירען געווארען בעסער
א מיידעל. ערשטענס, וואלט איך פארשפארט דאוונען יעדען
טאג. ס'איז מיר גמאס געווארען. אלע טאג איין זאך. היינט
וואלט איך נישט געוואוסט פון קיין תלמוד-תורה. א האלבען טאג
געה איך אין תלמוד-תורה. לערנען לערען איך אויפ'ן שפיץ מע-
סער, נאך פעטש חאפ איך אהן א שיעור. איהר מיינט, פונ'ם
רבין? דוקא פון דער רביצין. איהר עסק, וואס איך האָדעווע די
קאץ! איהר זאלט אָנקוקען ביי איהר א קאץ — א גאט'ס רחמנות!
המיד איז זי הונגער. ניאוקען ניאוקעט זי שטילערהייט, מיט
א געוויין, ווי לובדיל א מענטש. עס רייסט-אויס א שטיק האַרץ!
ביי זיי איז אָבער ניטאָ קיין קאפ רחמנות. וואס האָבען זיי צו
איהר? לאָז זי צוגעהן צו עמיצען א שמעק טהון — טהוט מען
אויף איהר א געשריי: א טפרוס! פליהט זי אוועק וואו דער
שווארצער פעפער וואכסט. קיין קאפ לאָזט מען איהר ניט אויפ-
הויבען. אנומעלטען איז זי גאָר פארפאלען געווארען אויף עטליכע
טעג. איך האָב געמיינט, אז זי איז חלילה גע'פגר'ט. צום סוף
האָט זי זיך געקעצעלט... איך קעהר מיך אום צו מיין ברודער
אליה'ס טינט.

ב.

מיין ברודער אליהו זאגט, אז די וועלט איז געוואָרען גאָר
נישט דאָס, וואָס אמאָל. אמאָל, אז מע פלעגט וועלען מאַכען

און א „לייקע“ האָט ער געקויפט אַ נייע, און אַ קווערטעל אַ בלע-
כענס, אויף צו גיסען די טינט פון פּאַס אין די פלעשער. דאָ האָט
ער וויעדער אַיינגערוימט דער מאַמען אַ סוד, זי זאָל פאַרקייטלען
די טהיר. גאָכדעם האָט מען זיך אלע פיער גענומען צו דער
אַרבייט. די אַרבייט איז געווען אַייגעטיילט דוקא גוט. מיין
שוועגערין ברכה האָט די פלעשער דורכגעשווענקען און איבער-
געגעבען צו דער מאַמען. די מאַמע האָט אַריינגעקוקט אין יעדער
פלאַש און איבערגעגעבען צו מיר אין די הענט אַריין. איך האָב
נאָר באַדאַרפט אַריינשטעקען אין פלאַש אַריין די „לייקע“ און
צוהאַלטען מיט איין האַנט די לייקע, מיט דער אַנדערער די פלאַש.
און מיין ברודער אליהו האָט געהאַט איין אַרבייט: אָננעמען
מיט'ן קווערטעל פון פּאַס און גיסען צו מיר איבער דער „לייקע“.
איין אַרבייט איז דאָס זעהר אַ וואוילע, אַ פרייליכע. איין חסרון
נאָר: ס'איז טינט — עס פלעקט די פינגער, די הענט, די גאָז,
דאָס גאַנצע פנים. מיר ביידע, איך און מיין ברודער אליהו, האָבען
זיך געמאַכט שוואַרץ ווי די שדים. דאָס ערשטע מאָל זעה איך,
מיין מאַמע זאָל לאַכען. פון מיין שוועגערין ברכה שמועסט מען
ניט: יענע איז שיער צעזעצט געוואָרען פאַר געלעכטער. מיין
ברודער אליהו האָט פיינט, אַז מע לאַכט פון איהם, ביזערט ער זיך
אויף מיין שוועגערין ברכה, און פרעגט זי, וואָס זי לאַכט. לאַכט
זי נאָך שטאַרקער. ווערד ער נאָך מעהר אין כעס, לאַכט זי נאָך
מעהר. אלע מינוט האַפט זי אָן אַ ספּאַזמע. ממש זי נעמט אַיין
אַ מיתה משונה! ביז די מאַמע הויבט זיך אָן בעטען, עס זאָל
האָבען אַ סוף, און אונז זאָגט זי, מיר זאָלען זיך אַיינוואַשען. מיין
ברודער אליהו האָט אָבער קיין צייט ניט. איהם קריכט ניט אין
קאָפּ וואַשען זיך. איהם ליגט דער קאָפּ אין פלעשער. אויסנע-
גאַנגען אלע פלעשער. ניטאָ קיין פלעשער! וואו קריגט מען נאָך
פלעשער? ער רופט אָפּ מיין שוועגערין ברכה אויף אַ זייט, גיט
איהר געלט און רוימט איהר אַיין אַ סוד, זי זאָל געהן נאָך פלעשער.
הערט זי איהם אויס, טהוט איהם אַ קוק אין פנים אַריין און שיסט

א ווייסען בויגען פאפיער. „וואָס מע שרייבט פראָשעניעס“ — האָט ער א זאָג געטהאָן שטילערהייד דער מאַמען אויפ'ן אויהער. איינגעטונקען די פען אין פאס און געגעבען א שרייב עפּיס אויפ'ן ווייסען בויגען פאפיער מיט א דריידעל און מיט א צוק. דאָס אָנ-געשריבענע האָט ער צוגעטראָגען פריהער צו דער מאַמען, נאָכדעם צו מיין שוועגערין ברכה. די ביידע האָבען געגעבען א קוק-אריין און א זאָג צו איהם :

— סע שרייבט !

באלד נאָכדעם האָט מען זיך גענומען וויעדער צו דער פריהער-ריגער ארבייט. אָנגעגאָסען נאָך א פאָר עמער וואסער, האָט מיין ברודער אליהו אויפגעוויבען די האנט : „גענוג !“ וויעדער א מאָל איינגעטונקען די פען אין פאס, וויעדער א מאָל געגעבען א שרייב-אריין אין ווייסען פאפיער אריין און וויעדער א מאָל צוגעטראָגען דאָס אָנגעשריבענע פריהער צו דער מאַמען און נאָכדעם צו מיין שוועגערין ברכה. די ביידע האָבען וויעדער געגעבען א קוק-אריין אין פאפיער אריין און א זאָג :

— סע שרייבט !

אָט אזוי עטליכע מאָל, ביז דאָס פאס איז געוואָרען פול, ווי איין אויג. עס איז שוין ניט געווען וואוהין צו גיסען וואסער. דעמאָלט האָט מיין ברודער אליהו געגעבען א הויב-אויף די האנט : „גענוג !“ — און מיר אלע פיער האָבען זיך געזעצט עסען.

ג.

נאָכ'ן עסען האָבען מיר זיך גענומען צום צעניסען די טינט אין פלעשער. פלעשער האָט מיין ברודער אליהו צוגעבראכט פון דער גאנצער וועלט. אלערליי פלעשער און פלעשלעך. גרויסע און קליינע. פלעשער פון ביער, פלעשער פון וויין, פלעשער פון קוואס, פלעשער פון בראָנפען. און גלאט פלעשער. אויך פראָב-קעס האָט ער איינגעהאנדעלט אלטע, מ'זאָל קאָסטען וועלוועלער,

ברודער אליהו, און עס קומט פאר צווישען די צוויי א מאָרנער שמועס. איך געב אייך איבער דאָ דעם שמועס וואָרט ביי וואָרט:

א ל י ה ו : וואָס*האָט איהר זיך אזוי דערשראָקען?

א י י נ ב י נ ד ע ר : וואָס איז ביי דיר אין די פלעשער?

א ל י ה ו : וואָס זאָל זיין? וויין!

א י י נ ב י נ ד ע ר : וואָסער וויין? ס'דאָך טינט!

א ל י ה ו : היינט וואָס זשע פרעגט איהר?

א י י נ ב י נ ד ע ר : וואָס וועסטו דו טהון מיט אזוי פיעל

טינט?

א ל י ה ו : טרינקען.

א י י נ ב י נ ד ע ר : ניין, איך מיין אָהן קאטאָוועס. וועסט

פארקויפֿען לאַחדים אויך?

א ל י ה ו : וואָס בין איך, א משוגענער? אז פארקויפֿען, וועל

איך פארקויפֿען צעהן פלעשער, צוואַנציג פלעשער, פופציג פלעשער.

דאָס ווערד אָנגערופֿען „הורט“. איהר ווייסט, וואָס הייסט „הורט“?

א י י נ ב י נ ד ע ר : איך ווייס, וואָס הייסט הורט. וועמען

וועסט דו פארקויפֿען?

א ל י ה ו : וועמען? דעם רב!

און מיינ ברודער אליהו געהט־אָוועק צו די קרעמער. געקומען

צו איינעם, א גרויסען הורטאָוויק, הייסט ער זיך ברענגען אַ פלע-

שעל. ער וויל עס אָנקוקען. דעם אַנדערען האָט ער געבראַכט אַ

פלאַש טינט, וויל ער ניט נעמען אין די הענט אַריין, וויל ס'איז

אָהן אַ קוויטעל. אויפ'ן פלעשעל דאַרף זיין, זאָגט ער, אַ שען

קוויטעל מיט אַ צאָצקע. זאָגט איהם מיינ ברודער אליהו: „איך

מאָך ניט קיין צאָצקעס, איך מאַך טינט“. ענטפערט ער איהם:

„מאכט געזונטערהייד“. האָט ער זיך אַ וואָרף געטהאָן צו יודעל

דעם שרייבער. האָט איהם יודעל דער שרייבער געזאָגט עפּים

זעהר אַ מיאוס וואָרט. ער האָט שוין, זאָגט ער, זיך אָנגעקויפֿט

מיט טינט אויף אַ גאַנצען זומער. פרעגט איהם מיינ ברודער

אליהו: „וויפיעל פלעשער טינט האָט איהר דאָס איינגעהאַנדעלט?“

אויס א געלעכטער. ווערד ער אין כעס און רופט אוועק די מאמע אויפ'ן זעלבען סוד. די מאמע געהט אוועק קויפען פלעשער, אין מיר נעמען זיך גיסען וואסער אין פאס אריין. פארשטעהט זיך, ניט מיט א מאָל — ביסלעכווייז. נאָך יעדען עמער וואסער טהוט ער א הויב-אויף די האנט און א זאָג צו זיך אליין: „געניג!“ נאָכדעם טהוט ער א טונק-אין די פען אין פאס און א שרייב-אריין אין וויסען פאפיער אריין און א זאָג צו זיך אליין:

— סע שרייבט!

און אזוי עטליכע מאָל, ביז די מאמע קומט צו געהן מיט א נייעם טראנספאָרט פלעשער. מיר נעמען זיך וויעדער צו דער פריהעריגער ארבייט: גיסען טינט פון פאס אין פלאש. ביז מיר בלייבען וויעדער אָהן פלעשער.

— ביז וואנען איז דער שיעור? — טהוט א זאָג מיין שווער-נערין ברכה.

— קיין עין-הרע ניט! — מאכט די מאמע, און מיין ברודער אליהו טהוט אויף ברכה'ן א בייזען קוק, ווי איינער רעדט:

— ביזט מיר טאקי א ווייב, נאָר א בהמה ביזט דו, זאָל זיך נאָט דערבארעמען!

ד.

וויפיעל טינט מיר האָבען — קאָן איך אייך ניט זאָגען. איך האָב מורא, אויב ניט טויזענד פלעשער! נאָר וואָס קומט ארויס — ס'איז ניטאָ זיי וואו אהינצוטהון. מיין ברודער אליהו איז געווען שוין אומעטום. פארקויפען לאחדים, פלעשלעכווייז — איז נישט קיין פלאן. אזוי זאָגט מיין ברודער אליהו צו אונזער שכנה'ס מאן, משה דעם איינבינדער. אז ער איז אריינגעקומען צו אונז און דערזעהען, קיין עין-הרע, אזוי פיעל פלעשער, האָט ער זיך דער-שראָקען און זיך געגעבען אוש א וואָרף צוריק. דערזעהט מיין

מיד דארף מען לאנג ניט בעטען. איך שטעל מיד אוועק ביי דער טיר און הער זיך צו, וואָס זאָגט מען: ווער עס שטעלט זיך אָפּ און וואָס מע רעדט. אָפּגעשטאַנען אָקעגען אַ האַלבע שעה, קום איך אַריין צוריק אין שטוב. מיין ברודער אליהו געהט צו צו מיר און פרעגט מיד שטיל:

— נו?

— וואָס נו?

— וואָס האָבען זיי געזאָגט?

— ווער?

— די מענטשען, וואָס זענען געגאַנגען פֿאַרביי.

— זיי האָבען געזאָגט, אז ס'איז שוין אָנגעשריבען.

— און מעהר גאָרנישט?

— מעהר גאָרנישט.

מיין ברודער אליהו זיפצט. וואָס זיפצט ער? די מאמע פרעגט איהם אויך דאָס זעלבע.

— וואָס זיפצט דו, גארעלע? ווארט אויס אַ קאפּ. אין איין טאָג, ווילסט דו, זאָל אויספארקויפט ווערען די גאַנצע סחורה? — האָטש אַ פעטשאַטעק! ... — זאָגט איהר מיין ברודער אליהו מיט טרערען אין האַלז.

— ביזט אַ גרויסער נאָר, זאָג איך דיר. ווארט אויס, מיין קינד, דו וועסט, אם ירצה השם, האָבען אַ פעטשאַטעק אויך. אזוי זאָגט צו איהם די מאמע און גרייט צום טיש. מיר וואַשען זיך און געהען עסען. מיר שפּאַרען זיך צונויף אַלע פיער אינאיינעם. איבער די פלעשער איז ענג אין שטוב — סכנות. נאָר-וואָס מיר האָבען געמאַכט המוציא, לויפט אַריין אַ בחור'על. אַ ציקאווע בחור'על. ער איז שוין אַ חתן. איך קען איהם. קאָ-פעל הייסט ער. דער מאַמע זיינער איז נאָ שניידער. אַ דאַמסקי שניידער.

— דאָ פארקויפט זיך מינט לאחדים?

— יא, וואָס איז דען?

זאגט איהם יודעל דער שרייבער: „פלעשער? איך האָב געקויפט א פלאַש טינט, וועל איך האָבען און האָבען, ביז ס'וועט אויסגעהן, וועל איך קויפּען נאָך א פלאַש“... אַט האָסט דו דיר א געשעפט! א שרייבערוק קאָן! פריהער האָט ער געזאָגט, אז אויף טינט געהט ביי איהם אוועק א פארמעגען; איצט קויפט ער א פלאַש טינט, וועט ער האָבען און האָבען!... מיין ברודער אליהו איז נעבאָך אויס מענטש. ער ווייסט ניט, וואָס זאָל ער טהון מיט אזוי פיעל טינט? פריהער האָט ער געזאָגט, אז לאַחדים פארקויפט ער ניט קיין טינט, נאָר הורט. איצט איז ער בעסער געוואָרען. ער וועט שוין אָנהויבען, זאָגט ער, פארקויפּען לאַחדים. איך וואָלט שוין א בעלן זיין וויסען, וואָס הייסט „לאַחדים“? אַט וואָס „לאַחדים“ הייסט. איהר מענט דאָס האָרענען.

ה.

מיין ברודער אליהו האָט געבראכט צו טראָגען א גרויסען בויגען פאַפּיער. ער האָט זיך אוועקגעזעצט און אָנגעשריבען מיט גרויסע סדר-אותיות:

דאָ פארקויפט מען טינט הורט
און לאַחדים גוט און וואָללעל.

די צוויי ווערטער „לאַחדים“ און „וואָללעל“ זענען געווען אזוי גרויס, אז זיי האָבען פארנומען כמעט דעם גאנצען בויגען. אז דאָס אָנגעשריבענע האָט זיך אויסגעטריקענט, האָט ער דאָס פאַפּיער אויסגעהאנגען ביי אונז אויף דער טהיר פון יענער זייט. א סך מענטשען זענען דורכגעגאנגען און האָבען זיך אָפגעשטעלט קוקען. איך האָב עס געזעהען דורכ'ן פענסטער. מיין ברודער אליהו קוקט אויך אין פענסטער אריין און ברעכט די פינגער. א סימן, אז ער איז צעטראָגען. ער מאכט צו מיר:

— ווייסט דו וואָס? געה אומיסטנע, שטעל זיך אוועק ביי דער טיר און הער זיך צו, וואָס זאָגט מען?

אזוי האָט איהם געזאָגט אונזער שכנה'ס מאן, משה דער
 איינבינדער. א מאָדנער איד אָט דער איינבינדער! ער האָט אייך
 א טבע זאָלצען יענעם אויף די וואונדען. אזוי איז ער, דאכט זיך,
 נישקשה פון א מענטש, נאָר א ביסעל א נורניק. האָט לייעב זיך
 איינעסען יענעם אין דער גרגרת. מיין ברודער אליהו האָט איהם
 אָבער גוט געגעבען! ער האָט איהם געזאָגט, אז ער זאָל בעסער
 אכטונג געבען אויף זיך אליין, ער זאָל ניט פארבייטען די יוצרות.
 גיט בינדען א הגדה מיט א סליחה אינאיינעם... משה דער איינ-
 בינדער ווייסט שוין, וואָס דער שטאָך באדייט! ער האָט אמאָל
 גענומען א שטיקעל ארבייט ביי א אידען א בעל-עגלה. א הגדה
 האָט איהם דער בעל-עגלה געגעבען איינבינדען. האָט זיך געטראַ-
 פען איין אומגליק: על-פי טעות, האָט דער איינבינדער אריינ-
 געבונדען אין דער הגדה א שטיק פון א פרעמדער סליחה. דער
 בעל-עגלה וואָלט זיך אפשר ניט האַפּען, האָבען די שכנים דער-
 הערט, אז אָנשטאָט „שפּוך חמתך על הגוים" האָט דער בעל-עגלה
 געגעבען א זינג-אויס מיט א וויינענדיגען ניגון פון סליחות „הנשמה
 לך והגוף פעלך"... ס'איז געוואָרען זעהר א גרויס געלעכטער. אויף
 מאָרגען איז דער בעל-עגלה געקומען צו אונזער שכן דעם איינ-
 בינדער און האָט איהם געוואָלט צערייסען אויף צווייען.

— גזלן, וואָס האָט איהר געהאַט צו מיר? למאי האָט איהר
 אריינגעהאַקט אין מיין פסח'דיגער הגדה א חמצ'דיגע סליחה?
 אָט רייס איך אייך ארויס די קישקעס פון בויד!...

יא, מיר האָבען געהאַט דעמאָלט א פּדייליכען פסח.
 נאָר האָט קיין פאראיבעל ניט, וואָס איך בין אריין מיט א
 פרעמדער מעשה. איך קעהר מיך באַלד אום צוריק צו אונזערע
 גאָלדענע געשעפטען.

— איך האָב געוואָלט אַ ביסעל טינט.

— וויפיל דאַרפסט דו טינט?

— גיט מיר פאַר אַ קאַפיקע טינט.

מיין ברודער אליהו איז אויסער זיך. ער זאָל זיך ניט שעמען פאַר דער מאַמען, וואָלט ער אָט דעם חתן קאַפּעל פריהער דורכ־געפאַטשט און נאָכדעם אַרויסגעוואָרפּען פון שטוב. ער האָלט זיך אַיין און גיסט איהם אָן פאַר אַ קאַפיקע טינט. עס געהט ניט אַוועק קיין פערטעל שעה, קומט אַריין אַ מיידעל. דאָס מיידעל קען איך גיט. זי קאַלופּעט מיט'ן פינגער די נאָז און רעדט צו מיין מאַמען:

— דאָ מאַכט מען טינט?

— יא, וואָס איז דען?

— די שוועסטער האָט געבעטען, טאָמער קאָנט איהר איהר לייהען אַ ביסעל טינט? זי דאַרף אַוועקשרייבען אַ בריוועל קיין אַמעריקע צו איהר חתן.

— ווער איז דיין שוועסטער?

— בַּתִּיה די נייַהאַרין.

— אַ? זעה נאָר, ווי זי איז אויסגעוואַכסען! קיין עין־הרע!

איך האָב דיר גאָרניט דערקענט. אַ טינטורעל האָסט דו?

— ווי קומט צו אונז אַ טינטורעל? מיין שוועסטער האָט געבעטען, טאָמער האָט איהר אַ פען, זי וועט נאָר אָנשרייבען דאָס בריוועל קיין אַמעריקע, גיט זי אַיך אָפּ צוריק די טינט און פען. מיין ברודער אליהו איז נישטאָ ביים טיש. ער איז אין אַלקיר. ער געהט אַרום מיט שטילע טריט, קוקט אַראָפּ און בייסט די נעגעל.

ו.

— וואָס האָסט דו אָנגעמאַכט אזוי פילע טינט? האָסט,

אַפנים, געוואָלט פאַרזאָרגען די וועלט מיט טינט, טאָמער וועט זיין אַ הונגער אַויף טינט?

IX

גאָכוועהענישען פון דער טינט-פאַרפלייצונג

IX

נאכוועהענישען פון דער טינט-פארפלייצונג

א.

מיין ברודער אליהו געהט-ארום אין איינע צרות. וואָס טהוט מען מיט דער טינט?

— וויעדער אמאָל טינט? — זאָגט איהם די מאמע.

— איך רעד נישט פון קיין טינט! — ענטפערט איהר מיין ברודער אליהו. — האפט דער רוח די טינט! איך רעד פון די פלעשער! עס ליגט א קאפיטאל אין די פלעשער! מע דארף זעהען אויסלעדיגען די פלעשער און מאכען פון זיי געלט!...

פון אלסדינג מאכט ער געלט! און עס בלייבט, אז מע דארף די טינט אויסגיסען צו אלדי שווארצע יאָהר! שלעכט איז נאָר איין זאך: וואוהין גיסט מען אויס אזוי פיעל טינט? עס איז פשוט א בזיון!...

— עס וועט זיך ניט העלפען. — זאָגט מיין ברודער אליהו. — מע וועט מוזען צוואַרמען ביז ביינאכט. ביינאכט איז פינסטער, וועט קיינער ניט זעהען.

קוים דערלעבט נאכט. אויף צו-להכעים, שיינט די לבנה, ווי א לאנטערן. דעמאָלט ווען מע דארף, וועט זי זיך באהאלטען.

מיך אויף און טהו זיך אן אויף גיך. מײן מאמע איז פארוויינט (ווען איז זי נישט פארוויינט?). מײן שוועגערין ברכה איז אין כעס (ווען איז זי נישט אין כעס?). און מײן ברודער אליהו שטעהט אין מיטען שטוב, דעם קאפ אראפ, האטש מעלס איהם אויס. וואס איז די מעשה? נישט איין מעשה, נאָר עטליכע מעשיות! אונזערע שכנים זענען אויפגעשטאנען אין דער פריה, האט זיך אָנגעהויבען אַ חתונה — מע האט זיי געקוילעט. איינעם האט מען אָפּגערשפּריצט די גאנצע וואנט מיט טינט. דעם אנדערען האט מען אָפּגעגאָסען דעם פארקאן, א נייעם פארקאן. דער דריטער האט געהאט צוויי ווייסע ציעגען. האט מען זיי איהם געמאכט שווארץ, גישט צו דערקענען. דאס אלץ וואלט נאך געווען צו דערליידען, ווען נישט דעם שוואט'ס זאקען. א נייע פאָר זאקען, ווייסע זאקען, האט די שוואט'קע אויסגעהאָנגען ביי אונזער שכנה אויפ'ן פארקאן, האט מען פון זיי געמאכט א תל. עמיצער האט זי געבעטען, זי זאל אויסהענגען זאקען אויף א פרעמדען פארקאן. די מאמע האט איהר צוגעזאגט אָפּקויפּען א פאָר נייע זאקען, אבי ס'זאל זיין שטיל. וואס זשע וועט זיין מיט דער וואנט? מיט'ן פארקאן? ס'איז געבליבען, אז מײן מאמע מיט מײן שוועגערין ברכה זאלען מחילה זיך אוועקשטעלען מיט צוויי בערשטלעך און מיט ווייסער לייהם און פארשמירען די פלעקען.

— אייער גליק, וואס איהר האט אָנגעטראָפּען אויף עהרליכע שכנים. ווען איהר טרעפט מיט אייער טינט אויף מנשה דעם רופא'ס גארטען, וואלט איהר געוואוסט וואס פאר א נאָט מיר האָבען!

ואזוי זאגט אונזער שכנה פעסי צו מײן מאמען.

— וואס זשע מיינט איהר? צו שליס-מזל באדארף מען אויך האָבען מזל! — ענטפערט איהר די מאמע און קוקט אויף מיר.

וואס מיינט זי, אשטייגער?...

איצט איז זי דאָ. מע האָט געשיקט נאָך איהר! ... וואָזוי זאָגט מיין ברודער אליהו, און מיר טראָגען-ארויס אַ פּלאַש נאָך אַ פּלאַש — און פּלויך אין דרויסען אַרויס. פון גיסען אויף איין אָרט ווערד אַ טייך. מע דאַרף נישט גיסען כסדר אויף איין אָרט. אזוי זאָגט צו מיר מיין ברודער אליהו, און איך פאַלג איהם. איך זוך אויס אַלע מאָל אַ פּריש אָרט. יעדע פּלאַש האָט ביי מיר איין אנדער אָרט. דער שבנאָס וואָגט — פּלויך! דעם שבנאָס פאַר-קאָן — פּלויך! צוויי ציעגען ליגען אַקעגען דער לבנה און מעלח-גרהן — פּלויך!

— היינטיגס מאָל גענוג! — זאָגט מיין ברודער אליהו, און מיר געהען שלאָפּען. שטיל און פינסטער. עס לאָזט זיך הערען דער טשירקון. פון אונטער'ן אוווען הערט זיך אַ מרוקען פון דער קאַץ. אַ גרויסע פּעפּערין: טאָג ווי נאַכט וואָלט זי זיך נאָר גע-וואָרעמט און געדרימעלט. אין הויז אויף יענער זייט טיהר הערען זיך שטילע טריט. אפשר אַ ניט-גוטער? ... די מאַמע שלאָפּט נאָך נישט. זי שלאָפּט, דאַכט זיך, קיינמאָל נישט. איך הער זי שטענדיג, ווי זי קנאַקט די פינגער, זיפּצט און קרעכצט און רעדט צו זיך אליין. אזא טבע ביי איהר. אַלע נאַכט טענה'ט זי זיך אויס אַ ביסעל. זי דערצעהלט איהרע גרויסע צרות. מיט וועמען רעדט זי דאָס? מיט גאָט? ... וואָלע מינוט לאָזט זי אויס מיט אַ קרעכץ: — אוי, גאָט! גאָט! ...

ב.

איך ליג נאָך אויף מיין געלעגער, אויף דער ערד, און הער פונ'ם שלאָף אַ הרהא. עס לאָזען זיך הערען אַלערליי באַקאַנטע קולות. ביסלעכווייז עפען איך אויף די אויגען — ס'איז שוין גרויסער טאָג. די שיין פון דער זון האָט זיך אַריינגעריסען דורכ'ן פּענסטער. רופט מיך אין דרויסען אַרויס. איך וויל מיך דער-מאַנען, וואָס איז געווען נעכטען — אַהא! טינט! ... איך האָפּ

מיר זיך אָנגעהאָרעוועט, ווי די אַכסען. אַנשלאָפּען געוואָרען זענען מיר, ווי די גע'הרג'עטע. אויפגעוועקט האָט אונז די מאמע מיט אַ געוויין:

— פאַרפֿינסטערט בײַן איך געוואָרען און וועה איז מיין וועלט!
וואָס האָט איהר געטהאָן אזעלכעס מיט'ן טייך?...

עס האָט זיך אַרויסגעשטעלט, אז מיר האָבען אומגליקליך גע-
מאַכט אַ גאַנצע שטאָרט: די וועשערינס האָבען ניט וואו צו
וואַשען גרעט. די בעלי-עגלות האָבען ניט וואו אָנצוטרינקען די
פערד. די וואַסער-פיהרער. . . אַט וועלען זיי זיך צונויפנעמען
אַלע אינאיינעם און וועלען קומען זיך רעכענען מיט אונז. אזוי
זאָגט אונז אָן די מאמע אַ בשורה. מיר אָבער ווילען אויף זיי
ניט וואַרטען. מיר ווילען ניט זעהען, ווי אזוי וואַסער-פיהרערס
וועלען זיך מיט אונז רעכענען. איך און מיין ברודער אליהו נעמען
די פֿיס אויף די פלייצעס און — מאַרש צו זיינעם אַ חבר פיני.

— דאָרט לאָזען זיי אונז זוכען, אז זיי באַדאַרפּען!...
אזוי זאָגט מיר מיין ברודער אליהו, נעמט מיך פאַר אַ האַנט,
און מיר לאָזען זיך גיך און געשווינד באַרג-אַראָפּ, צו זיין חבר פיני.
אז מיר וועלען זיך זעהען, וועל איך אייך אַמאָל באַקאַנט מאַכען
מיט מיין ברודער אליהו'ס חבר פיני. ס'איז כּראַי, איהר זאָלט
זיך מיט איהם באַקענען: ער האָט אויך אין זיך נוטע געראַנקען.

ג.

— איצט וועל איך שוין זיין קליגער. — מאכט צו מיר מיין ברודער אליהו. — לאָז נאָר ווערען נאכט, אזוי טראָגען מיר אָפּ די פֿלעשער צום טייך.

גערעכט, ווי איך בין א איד! וואָס קאָן זיין נאָך קליגער דערפון? ס'אי ווי ס'אי גיסט מען אין טייך אריין כל הפאסקודי סטוועס! דאָרט וואַשט מען גרעט, דאָרט באָרט מען פערד, דאָרט פאָליאָסקען זיך חזירים. איך בין מיט'ן טייך א נאָהענטער מחותן. איך האָב אייך שוין אמאָל באַשריבען, ווי איך האָפּ דאָרטען פיש. דערפון וועט איהר לייכט פארשטעהן, ווי איך האָב אַרויסגעקוקט אויף דער מינוט, ווען מיר וועלען געהן צום טייך. עס איז נאָר געוואָרען נאכט, האָבען מיר אָנגעפאקט פולע קוישען מיט פֿלעשער און גענומען טראָגען זיי צום טייך. אויסגעגאסען די טינט, אָפּ געטראָגען די לעדיגע פֿלעשער אהיים און אָנגענומען ווידער א מאָל פולע פֿלעשער. א גאנצע נאכט האָבען מיר אזוי געאַרבייט. איך האָב שוין לאַנג נישט געהאַט אזא גוטע פרייליכע נאכט. שטעלט אייך פאָר: די שטאָרט שלאָפּט. דער הימעל איז אויסגעשטע- רענט. די לבנה שיינט-אַראָפּ אין טייכעל אריין. ס'איז שטיל- מחיה. דאָס טייכעל איז א לעבעדיג טייכעל. קומט נאָך פסח, אז עס צעגעהט דאָס אייז, אַרבייט דאָס מעשים! בלאָזט זיך אָן, צעשפרייט זיך און צעגיסט זיך. וואָס ווייטער ווערד דאָס קלענער, שמעלער און פלאַטשגער. צום סוף זומער ווערד דאָס גאָר אַזוי שווינען. עס האַפט א דרימעל. עמיצער אויפ'ן דנא אין בלאָטע מאכט: בול-בול-בול. א פאָר זשאַבקעס רופען זיך אָפּ פון יענער זייט: קרוא-קרוא! ס'איז א בזיון, ניט קיין טייך! איהר קאָנט פארשטעהן, אז איך קאָן איהם איבערגעהן צופוס פון ברעג צו ברעג, נישט אויסגעטהאָן די הויזען!

פון אונזער טינט איז דאָס טייכעל געוואָרען א ביסעל גרעסער. א קלייניגקייט, אפשר טויזענד פלאַש טינט! דערפאר אָבער האָבען

X

א גאס נ'סמ

X

א גאס ניסט

א.

ווייסט איהר, וואָס פאַר אַ סדרה עס געהט ביי אונז היינט? —
 מיין! מיין ברודער אליהו האָט אַ גאנצע וואָך געלערענט דאָס
 בוך, וואָס מע מאַכט דורך דעם געלט, „פאַר אַ רובעל — הונדערט“.
 ער האָט זיך שוין אויסגעלערענט, זאָגט ער, אַרויסטרייבען מיין,
 טאַראַקאַנעס און אנדערע מיאוסקייטען. שטשערעס אויך. לאָז
 מען איהם נאָר אַריינלאָזען ערגיץ מיט זיין פראַשעק — וואָזוי בלייבט
 נישט איין מוין. זיי צעלויפּען זיך. אַ סך פּגראַען אַוועק. נישטאָ
 מעהר קיין מיין! ווי אַזוי ער מאַכט דאָס — ווייס איך ניט.
 ס'איז אַ סוד. פונ'ם סוד ווייס נאָר דאָס בוך און ער, ווייטער
 קיינער ניט. דאָס בוך האַלט ער אין כוועם־קעשענע. דעם פראַ-
 שעק אין אַ פאַפּיער. דער פראַשעק איז רויטליך און צעריבען דין,
 ווי שמעק־טאַבאַק. רופּען רופּט זיך עס „שעמעריצי“.

— וואָס הייסט דאָס שעמעריצי?

— טערקישער פעפּער.

— וואָס הייסט דאָס טערקישער פעפּער?

— איך וועל דיר געבען אַ „וואָס־הייסט־דאָס“, וועסטו דו ביי

מיר עפענען מיט'ן קאָפּ די מיר!

ב

די ערשטע נאכט איז אונז ניט גערעכטען. נישט געהאפט
 איין מויו אפילו! מיין ברודער אליהו זאגט אפילו, אז ס'איז א
 גוטער סימן. די מיין, זאגט ער, האָבען דערשמעקט דעם פראַשעק,
 זענען זיי זיך צעלאָפּען. דער איינבינדער דרעהט מיט'ן קאָפּ און
 שמייכלט מיט איין ליפּ. אפנים, ער גלויבט נישט. פונדעסט-
 וועגען, איז אַרויס אַ קלאַנג אין שטאָדט, אז מיר פאַרטרייבען מיין.
 דער קלאַנג האָט זיך גענומען פון אונזער שכנה פעסי. זי איז
 אוועק גאנגן פריה אין מאַרק און האָט צעפויקט איבער דער גאַנצער
 שטאָדט, „אז אזוי ווי מיר פאַרטרייבען מיין, פאַרטרייבט קיינער
 נישט.“ זי האָט אונז געמאַכט אַ נאָמען. פריהער מיט'ן קוואַס האָט
 זי אויך געפויקט איבער דער גאַנצער שטאָדט. נאָכדעם האָט זי
 אויסגעפויקט, אז מיר מאַכען אזא טינט, וואָס סע עקט זיך די וועלט.
 וואָס האָט אָבער געהאַלפּען איהר פויקען, אז קיינער דאַרף נישט קיין
 טינט? מיין איז נישט דאָס, וואָס טינט. מיין זענען פאַרהאַן
 אומעטום, כמעט אין יעדער שטוב. יעדער בעל-הבית האָט אַ קאַץ.
 נאָר וואָס העלפט איין קאַץ קעגען אזוי פיעל מיין? ובפרט שטשע-
 רעס! שטשערעס הערען אַ קאַץ, ווי המן דעם גריינער. אַ סכּרה,
 אז פאַר שטשערעס האָט אַ קאַץ אליין אויך מורא. אזוי זאָגט
 בערע דער שוסטער. ער דערצעהלט זיך אָן פון שטשערעס אַזעלכע
 מעשיות, אז אַ שרעק! מע האַלט איהם אפילו פאַר אַ שטיקעל
 בעל-מגזם. נאָר לאָז זיין, אז ס'איז נאָר האַלב אמת, איז דאָס
 אויך שען. ער זאָגט, אז די שטשערעס האָבען ביי איהם אויפ-
 געגעסען אַ פאָר נייע שטיוועל. ער שווערט מיט אַזעלכע שבועות,
 אז מע מעג גלויבען אַ משומד. ער זאָגט, אז ער האָט אליין גע-
 זעהען, ווי צוויי גרויסע שטשערעס זענען אַרויס פון זייערע נאָרעס
 און האָבען פאַר זיינע אויגען אויפגעגעסען אַ פאָר שטיוועל. ביי-
 נאכט איז דאָס געוועזען. צוגעהן נאָהענט האָט ער מורא געהאַט —
 צוויי מורא'דיגע שטשערעס, ווי קעלבלעך די גרויס. פון דער-

אזוי זאגט צו מיר מיין ברודער אליהו. ער האָט פיינט, אז מע פרעגט איהם קשיות סאַמע ביי דער דעכטער אַרבייט. איך קוק און שווייג. איך זעה, אז חוץ דעם רויטען פראָשעק, איז דאָ ביי איהם נאָך אַ פראָשעק. אויך גוט צו מיין. נאָר מע דאַרף זיין מיט דעם געהיט!

— סם-המות! — זאָגט מיין ברודער אליהו אפשר הונדערט מאָל דער מאַמען, ברכה'ן און מיר. דער עיקר — מיר, איך זאָל מיך חלילה צו דעם ניט צוריהרען — ס'איז סם!

די ערשטע פרוב האָבען מיר געמאַכט אויף אונזער שכנה פעס'ס מיין. דאָרט האַלטען זיך מיין אָהן אַ שיעור. איהר ווייסט דאָך, אז איהר מאַן איז איין איינבינדער. משה רופט מען איהם. תמיד איז ביי איהם אַ פולע שטוב מיט ספרים. מיין האָבען ליעב ספרים. און ניט אזוי ספרים, ווי פאַפּ. פאַפּ איז דאָס, וואָס מע קלעפט מיט דעם ספרים. צוליבע דעם פאַפּ עסען זיי שוין ספרים אויך. טהוען איהם אָן גרויסע שאַדענס. אַנר מעלטען האָבען זיי איהם דורכגעלעכערט אַ מחזור. אַ שפּאַנגעל-נייעם מחזור. סאַמע דאָרט, וואו ס'איז מיט גרויסע אותיות גע-ווען אָפּגעדרוקט דער „המלך“. זיי האָבען זיך דאָס אַ ביסעל צו-געחאַפט צום „המלך“! איבערגעלאָזט נאָר דאָס אויבערשטע קע-פעל פון דעם למ"ד.

— לאָזט מיך אויף איין נאַכט! — בעט זיך מיין ברודער אליהו ביי'ס איינבינדער. דער איינבינדער וויל נישט. ער זאָגט: — איך האָב מורא, זאָלסט מיר ניט איבערפיהרען די ספרים. — מיט וואָס וועל איך אייך איבערפיהרען די ספרים? — פרעגט איהם מיין ברודער אליהו. — איך ווייס אליין ניט מיט וואָס, נאָר איך האָב מורא. ס'איז פרעמדע ספרים.

נו, געהט רעדט מיט איין איינבינדער! קוים גע'פועל'ט, ער זאָל אונז צולאָזען אויף איין נאַכט.

א ווייכען אָרט. אַניט, וואָלט ער זיך צעשלאָגען דעם קאָפּ. מיין ברודער אליהו הערט-אויס די מעשה, און די ברעמען ביי איהם שמייכלען. דאָס הייסט, ער אליין לאַכט ניט, נאָר די ברעמען לאַכען. אַ מאָדנער געלעכטער. בערע דער שוסטער באַמערקט דאָס ניט. ער הערט ניט אויף צו דערצעהלען זיינע וואונדער-ליכע מעשיות. איין מעשה איז מורא'דיגער פון דער אנדערער. אַט אזוי זענען מיר אָפּגעזעסען ביז טאָג. און שטשערעם? איהר זאָלט זאָגען — איין שטשער אפילו.

— איהר זענט אַ כישוף-מאכער! — זאָגט בערע דער שוסטער צו מיין ברודער אליהו. און ער געהט אַרויס אין שטאָרט און דערצעהלט זיך אָן חרושים, ווי אזוי מיר האָבען ביי איהם מיט אַ שפרוך צעטריבען אלע שטשערעס אין איין נאָכט. ער שווערט, אז ער האָט אליין געזעהען, ווי אזוי מיין ברודער אליהו האָט עפּים געשעפטשעט, זענען אַרויס די שטשערעס פון די נאָר-רעם און האָבען זיך געלאָזט לויפען באַרג-אַראָפּ, אהין, צום טייך צו, אַריבערגעשוואומען דעם טייך און אוועק ווייטער. ער ווייסט ניט וואוהין...

ד.

— דאָ טרייבט מען מיין? — אזוי קומט מען אלע מאָל צו אונז מיט אַ נייעם און מע רופט אונז, מיר זאָלען זיך מטריח זיין קומען אַרויסטרייבען די מיין מיט אונזער שפרוך... מיין ברודער אליהו איז אָבער איין אמת'ער מענטש. ער האָט פיינט „ליגינים“. ער זאָגט, אז טרייבען טרייבט ער מיין ניט מיט קיין שפרוך, נאָר מיט אַ פראָשעק. ער האָט אַ פראָשעק אזעלכען, וואָס אז די מיין דערשמעקען איהם, צעלויפען זיי זיך. — לאָז זיין אַ פראָשעק, לאָז זיין אַ שוואַרץ יאָהר, אבי איהר זאָלט מיר אַרויסטרייבען די מיין!... וויפיעל וועט דאָס קאָסטען?

ווייטען האָט ער זיי געטריבען, געפייפט אויף זיי, געטופעט מיט די פיס, געשריגען: קישי-קישי-קישי! עס האָט נישט געהאַלפּען קיין זאך. ער האָט זיי אַ וואָרף געטהאָן אַ קאָפּיטע פון אַ שטיין וועל, האָבען זיי אַ קוק געטהאָן אויף איהם און געטהאָן זייערס. גאַכדעם האָט ער זיי אַ שמיץ געטהאָן אין פנים די קאץ. זענען זיי אָנגעפאלען אויף דער קאץ און האָבען זי אויך אויפגעגעסען. קיינער האָט איהם נישט געוואָלט גלויבען, נאָר אז אַ מענטש שווערט!

— לאָזט מיר קאָרשט אויף איין נאכט, — זאָגט צו איהם מיין ברודער אליהו, — וועל איך איך אַרויסטרייבען אלע שטשערעס!
— אַך, מיט'ן גרעסטען כבוד! — זאָגט בערע דער שום-טער. — איך וועל איך נאָך זאָגען אַ דאנק!...

ג.

אַ גאַנצע נאכט זענען מיר אויסגעזעסען ביי בערע דעם שום-טער. בערע אליין איז אויך געזעסען מיט אונז. אַך, וואָסערע שענע מעשיות ער דערצהלט זיך אָן! ער דערצהלט פון דער טערקישער מלחמה (ער איז איין אויסגעדריענטער סאַלדאַט). ער איז געווען אין אזא איין אָרט, וואָס ס'הייסט „פלעוונע“. האָט מען דאָרט געשאַסען מיט האַרמאַטען. איהר ווייסט, וויפיל אַ האַרמאַט האַלט די גרויס? זייט זיך משער, אז איין קויל איז גרעסער פון דער גאַנצער שטוב, און וואַרפען וואַרפט זי אַרויס אין אַ מינוט אפשר טויזענד אַזעלכע קוילען. זענט איהר צו-פריעדען? די קויל, אז זי פליהט, שרייט זי אזוי, אז מע ווערד טויב. איינמאָל איז ער געשטאַנען אויף דער וואַך — אזוי דער צעהלט בערע דער שוםטער. פלוצים דערהערט ער אַ קנאַק, און ס'ע טראָגט איהם אין דער לופטען, הויך טראָגט דאָס איהם, ביז אריבער דער חמאַדע, און דאָרט צערייסט זיך די קויל אויף טויר זענד שטיקלעך. אַ גליק, זאָגט ער, וואָס ער איז געפאלען אויף

אָדער „קבצנישע קישקע“. איצט האָט זי מיך פאַרצויגען. איך היים שוין ביי איהר „מאָטעלע“:

— מאָטעלע! דערלאנג מיר די שיד.

— מאָטעלע! נעם מיר אָן א קוואַרט וואַסער.

— מאָטעלע! טראָג אַרויס דאָס מיסט.

אַז מע פאַרדיענט נעלט, ואיז גאָר אַנדערע ווערטער.

ה.

דער חסרון פון מיין ברודער אליהו — וואָס ער האָט ליעב א סך. קוואַס — א דייזשקע. טינט — טויזענד פלעשער. א פראָשעק פון מיין — א פולער זאק. אונזער שכנה'ס מאן, דער איינבינדער, האָט איהם אָבער געזאָגט: „וואָס דארף מען אזוי פיעל?“ — האָט איהם נאָך מיין ברודער אליהו גוט מכבד געווען. וואָלט מען האָטש דעם זאק פאַרשלאָסען ערניץ אין א שאַפּע. געהען זיי אַלע אַוועק און לאָזען מיך איבער איינעם אַליין מיט'ן זאק. וואָס קומט מיר דערפאַר, וואָס איך האָב מיך אַוועקגע-זעצט אויף איהם אויף א ווילע רייטענדיג? עלעהיי ס'איז א פערדעל! זאָל איך זיין א נביא, אַז דער זאק וועט פלאַצען, און עס וועט זיך געבען א שאַט-אויס פון איהם עפּיס א געלע זאך! דאָס איז טאַקי דער פראָשעק, וואָס מיין ברודער אליהו פאַר-טרייבט מיט איהם מיין. ער האָט אַזא שאַרפען ריח, אַז מע קאָן חלש'ען! איך בויג מיך אָן, איך וויל צונויפנעמען דאָס, וואָס האָט זיך צעשאַטען, פאַלט אָן אויף מיר א ניסעריי. איך זאָל אריינציהען אין גאָז אַרין א גאַנצע פושקע מיט שמעקטאָבעקע, וואָלט איך ניט באַדאַרפט אַזוי שטאַרק ניסען. איך ניס אַזוי לאַנג, ביז איך האָפּ מיך אַרויס אין דרויסען. טאָמער וועל איך אויפהערען ניסען. ווער-וואָס? עס קומט אָן די מאַמע און דער-זעהט, איך ניס. פּרעגט זי מיך: וואָס איז? איך קאָן איהר ענטפערען גאָר טשחי! און טשחי! און ווידער א מאָל טשחי!

מיין ברודער אליהו האָט פיינט דינגען זיך. ער זאָגט, אז פאַר'ן פּראָשעק קומט איהם אזוי פיעל, און פאַר דער טרחה אזוי פיעל און אזוי פיעל. געוויינטליך, זאָגט ער אלע מאָל טייערער. אלע טאָג העכערט ער דעם פרייז. דאָס הייסט, גיט ער העכערט, נאָר מיין שוועגערין העכערט.

— ממנהנפשך, — זאָגט זי — עסט מען חויר, זאָל רינען איבער'ן באָרד. אז דו ביזט שוין יאָ געוואָרען אַ מייזענטרייבער, נעם האָטש געלט.

— נו, און יושר וואו איז? וואו איז גאָט? — אזוי מישט זיך אריין די מאַמע. און מיין שוועגערין ברכה ענטפערט איהר אָפּ: — יושר? אָט איז יושר! (זי ווייזט איהר אָן אויפ'ן אוי-ווען). גאָט? אָט איז גאָט! (זי טהוט זיך אַ פאטש איבער דער קעשענע).

— ברכה! וואָס האָסט דו געזאָגט?! גאָט איז מיט דיר!!!

אזוי שרייט-אויס די מאַמע און טהוט אַ בראַך מיט די הענט.

— וואָס רעדסט דו מיט אַ בהמה?! — זאָגט מיין ברודער אליהו, שפּאַציערט איבער דער שטוב און ציפּעט זיך דאָס בערדעל. ער האָט שוין אַ היבש בערדעל. ס'ע וואַכסט ביי איהם מיט רוחות. ער ציפּעט דאָס, און ס'ע וואַכסט. מאָדנע וואַכסט דאָס בערדעל. אויפ'ן האַלז גאָר האָט זיך עס ביי איהם צעוואַכסען. דאָס פנים איז גלאַט, נאָר דאָס האַלז איז פול מיט באָרד. איהר האָט געזעהען אַמאָל אזא באָרד?

איין אנדערס מאָל וואָלט איהם מיין שוועגערין ברכה פאַר'ן וואָרט „בהמה" אָפּגעשפּיעלט אַ פריהמאָרגען, אז עס וואָלט איהם פינסטער געוואָרען אין די אויגען. איצט האָט זי איהם פאַר-שוויגען, ווייל ער פאַרדיענט געלט. אלע מאָל, ווען מיין ברודער אליהו פאַרדיענט געלט, ווערד ער ביי איהר אַ מיוחס. איך ווער אויך ביי איהר טייערער, וואָרום איך העלף מיין ברודער פאַר-דיענען געלט. אזוי רופט זי מיך „שלעפּער" אָדער „שליס-מזל",

אונזער שכנה מאכט מיט ביידע הענט. עס קומט־ארויס
איהר מאן, דער איינבינדער. דער איינבינדער קוקט אויף אונז
און לאכט.

— וואָס איז דאָס אויף אייך אָנגעפאלען פלוצים פאר א
ניסעריי?

— זייט זיך מטריח אַהי — טשחי! טשחי! טשחי! —
זאָגען מיר צו איהם און ווייזען איהם אלע אַהין, אין שטוב אַריין.
דער איינבינדער געהט אַריין צו אונז אין שטוב אַריין, און
שפּרינגט־ארויס צוריק מיט א געלעכטער:

— איך ווייס שוין וואָס דאָס איז! איך האָב א שמעק גע-
טהאָן! דאָס איז שעמע — טשחי! טשחי!

און ער האַפט זיך מיט ביידע הענט ביי די זייטען און ניסט
געשמאַק. נאָך יעדען ניס טהוט ער א שפּרונג־אונטער, בלייבט
שטעהן אויף די שפיץ פינגער און טהוט א ניס, און ווידער א
שפּרונג־אונטער, און ווידער א ניס, און אזוי ווייטער. אין
איינ האַלבע שעה ניסען שוין אלע אונזערע שכנים און שכנות
מיט זייערע פעטערס און מוהמעס און גליעדשוועסטער־קינדער
און זייערע באַקאנטע — די גאַנצע גאַס, פון איין עק ביז'ן אנ-
דערען, האַלט אין איין ניסען!

וואָס האָט זיך מיין ברודער אליהו אזוי דערשראָקען? אַפנים,
ער האָט מורא, מע זאָל ניט אויסלאָזען דעם כעס צו איהם פאַר'ן
ניסען, וואָס מע ניסט? ער נעמט מיך פאַר א האַנט, און ניסענדיג
לאָזען מיר זיך ביידע געהן באַרג־אַראָפּ, צו זיין חבר פיני. עס
נעמט גוטע אָנדערהאַלבען שעה, ביז מיר זענען אימשטאַנד צו
רעדען אזוי ווי מענטשען. מיין ברודער אליהו דערצעהלט זיין
חבר פיני'ן די גאַנצע מעשה. זיין חבר פיני הערט איהם אויס
מיט קאָפּ, אזוי ווי א דאָקטאָר הערט־אויס א חולה. אז מיין
ברודער אליהו האָט געענדיגט, מאַכט צו איהם זיין חבר פיני:

— אַנו, ווייז נאָר אַהער דאָס בוך.

— ווינד איז מיר, וואו האָסט דו געחאָפּט אזאָ קאָטאָר? —
זאָגט צו מיר די מאַמע און ברעכט די הענט. איך הער ניט אויף
צו ניסען און ווייז איהר מיט דער האַנט אַהין, אין שטוב אַריין.
זי געהט אַריין און לויפט אַרויס צוריק נאָך מיט אַיין ערגערער
ניסערײַ, ווי איך. קומט-אָן מיין ברודער אליהו און דערזעהט
אונז ביידע ניסען. פרעגט ער: וואָס איז דאָס? ווייזט איהם
די מאַמע מיט דער האַנט אַהין, אין שטוב אַריין. ער חאַפּט זיך
אַריין און לויפט-אַרויס צוריק קעגן אַ נוואַלד:

— ווער האָט דאָס צע — טשחי! טשחי! טשחי!...

איך האָב שוין לאַנג ניט געזעהען מיין ברודער אליהו אין
כעס, אזוי ווי אַצינד. ער לאָזט זיך מיט ביידע הענט גלייך אויף
מיר. אַ גליק, וואָס ער ניסט, אָניט — וואָלט איך פון זיינע
הענט אַרויס אַ קאַליקע. מיין שוועגערין ברכה קומט-אָן, טרעפט
זי אונז אַלע דריי האַלטען זיך מיט די הענט ביי די זייטען און
ניסען.

— וואָס איז מיט אַיך? וואָס האָט איהר זיך פלוצים
צעניסט?

וואָס זאָלען מיר איהר זאָגען? מיר קאָנען דען אויסרעדען
א וואָרט? ווייזען מיר איהר מיט דער האַנט אַהין, אין שטוב
אַריין. חאַפּט זי זיך אַריין, און לויפט באַלד אַרויס צוריק רויט,
ווי העליש פייער, און פאַלט-אָן אויף מיין ברודער אליהו:

— וואָס האָב איך דיר גע — טשחי! טשחי! טשחי!...

קומט-אָן אונזער שכנה, פעסי די גראָבע. זי רעדט צו אונז,
נאָר קיינער קאָן איהר ניט ענטפערען קיין וואָרט. מיר ווייזען
איהר מיט דער האַנט אַהין, אין שטוב אַריין. זי געהט-אַריין און
לויפט-אַרויס צוריק:

— וואָס האָט איהר אַזעלכעס גע — טשחי! טשחי!
טשחי!...

XI

אונזער חבר פֿיני

מיין ברודער אליהו נעמט-ארויס דאָס בוך פון כוועם-קעשענע
און גיט דאָס איבער צו זיין חבר פיני. זיין חבר פיני לייענט-
איבער דאָס אויבערשטע בלעטעל: „פאַר איין רובעל — הונדערט
רובעל! א סגולה ווי אזוי פון גאַרניט, מיט די פינף פינגער,
מאכען הונדערט רובעל א חודש און מעהר“... ער נעמט דאָס
בוך און טהוט דאָס א וואָרף-אריין אין אויווען אַריין גלייך אויפ'ן
פייער. מיין ברודער אליהו טהוט זיך א לאָז מיט ביידע הענט
צום פייער. זיין חבר פיני שטעלט איהם אָפּ:

— פאָוואָלי, נישט געחאָפּט!

נאָך א פאַר מינוט — און פון מיין ברודער אליהו'ס בוך,
וואָס לעהרענט, ווי אזוי צו מאכען הונדערט רובעל א חודש און
מעהר, איז געבליבען נישט מעהר ווי א בערגעל אויפגעבלאָזענע אַש.
פון איין זייט איז פאַרבליבען א שטיקעל נישט-פאַרברענט פאַפיער,
קוים-קוים וואָס מע האָט געקאָנט איבערלייענען: ש'ע-מ'ע-ר-יו-צ'י.

XI

אונזער חבר פֿיני

א.

געדענקט איהר, איך האָב אייך אַמאָל געזאָגט, אז איך וועל
אייך באַקענען מיט מיין ברודער אליהו'ס חבר פֿיני? איך האָב
אייך צוגעזאָגט באַקענען, ווייל ער האָט אין זיך גוטע געדאַנקען.
נאָר איידער איך וועל אייך דערצעהלען פון פֿיני'ן, מוז איך אייך
דערצעהלען פֿריהער פון זיין זיידען, נאָכדעם פון זיין טאַטען,
נאָכדעם פון זיין פעטער, און ערשט נאָכדעם שוין פון פֿיני'ן אליין.
שרעקט אייך נישט — איך וועל האָס אייך מאַכען בקיצור.
איך הויב אָן פון זיידען.

פון רב העסי דעם גלעזער האָט איהר אַמאָל געהערט? דאָס
איז פֿיני'ס זיידע. ער איז אַ גלעזער, און אַ שפּיעגעל-מאַכער,
און אַ פאַרבער, און קאָן מאַכען טאַבעקע. היינט האָט ער אַוועק-
געוואָרפֿען אַלע אַרבייט און פאַרנעמט זיך נאָר דערמיט, וואָס
ער רייבט טאַבעקע און פאַרקויפט. כל זמן, זאָגט ער, אַ מענטש
לעבט, דאַרף ער אַרבייטען, נישט אָנקומען צו קיינעם. ער איז
אַ הויכער, אַ דאַרער, מיט רויטע אויגען און מיט אַ מורא'דיגער
נאָז, אונטען ברייט, אויבען שמאָל, און אויסגעבויגען ווי אַ שופּר.
איך האָב מורא, אויב עס איז איהם ניט געקומען פון דעם, וואָס
ער שמעקט טאַבעקע. ער איז אַ זקן. ער איז אַלט אפּשר הונד-

העכער פון איהם, און האָט אויך אַ לאַנגע נאָז, און איז אַ זייגער-מאַכער. געזאָלט האָט ער גאָר זיין אַ רב, אָדער אַ שוחט, אָדער אַ מלמד. אזאָ קאָפּ האָט ער געהאַט צום לערנען! האָט ער בע-סער געוואָלט זיין אַ זייגערמאַכער. ווי קומט צו איהם זייגער-מאַכעריי? וועט איהר הערען.

אז ער איז נאָך געווען אַ יונגעל און האָט געלערענט אין חדר, אזוי דערצעהלט שניאור אליין, האָט איהם דער קאָפּ גע-טראָגען אויף גרויסע זאַכען. למשל, דערגעהן דעם שכל פון אַ שלאָס. פאַר וואָס, אז מע טהוט אַ דרעה רעכטס, עפענט עס זיך, און אז מע טהוט אַ דרעה לינקס, פאַרשליסט עס זיך? אָדער ווי אזוי געהט אַ זייגער? פאַר וואָס שלאָנט ער אַקוראַט דעמאָלט, ווען דער גרויסער ווייזער קומט-צו צום צוועלף? דאָס ערשטע מאָל, אז ער האָט, זאָנט ער, דערוועהן אַ זייגער מיט אַ פויגעל, איז ער שיער ניט אַראָפּ פון זינען. דעם זייגער מיט'ן פויגעל האָט דער אַלטער רב העסי באַקומען אַ מתנה פון איין אויסגע-דיענטען פאָלקאָוויק, וואָס פלעגט איהם געבען אַרבייט. אַלע שעה, אז דער זייגער האָט באַדארפט קלינגען, האָט זיך אויפגע-עפענט אַ טהירעל, און ס'איז אַרויס אַ פויגעל מיט אַ קורקו! דער פויגעל איז געווען נאָטירליך, ווי לעבעדיג. איהר קאָנט פאַר-שטעהן, אז אפילו די קאץ האָט געהאַט אַ טעות. אַלע מאָל ווען דער פויגעל איז אַרויס מיט אַ קורקו, פלעגט זיך די קאץ אָנבלאָזען און פלעגט איהם וועלען חאַפען. שניאור האָט זיך געגעבען דאָס וואָרט, אז ער מוז דערגעהן דעם שכל פונ'ם פויגעל. ואיינמאָל, אז קיינער איז ניט געווען אין דער היים, האָט ער זיך צוגעחאַפט צום זייגער. ער האָט איהם אַראָפּגענומען פון וואַנט, אָפּגעדערהט אַלע שרייפלעך און אַרויסגענומען די געדערים. איז אָנגעקומען דער פאָטער, האָט ער איהם אזוי געשלאָגען, אז מע האָט שוין נישט געהאַלטען פון זיין לעבען. עד היום, זאָנט ער, שטעהען ביי איהם סימנים אויפ'ן לייב. ער האָט אָכער אויסגעפיהרט זיינס — ער איז אַ זייגערמאַכער. איך ווײס ניט, צי ער איז

דערט יאָהר, און איז נאָך ביי אלע געדאנקען. ס'איז א סברה, אז ער האָט נאָך היינט אויך מעהר שכל ווי זיינע צוויי זיהן: הערש-ליב דער מעכאניק און שניאור דער זייגערמאכער. הערש-לייב דער מעכאניק איז אויך אזוי דין און הויך, ווי רב העסי. ער האָט אויך א גרויסע נאָז, נאָר ער שמעקט ניט קיין טאבעקע. אפשר וועט ער אַמאָל שמעקען. דערווייל נאָך ניט. ער איז א מעכאניק פון אויווענס. ער מאכט אויווענס. אלע זאָגען אויף איהם, אז ער איז א קאָפּמענטש. ער האָט טאקי א גרויסען שטערן. מע זאָל איהם געווען, זאָנט ער, לעהרנען א מלאכה, וואָלט ער זיין איינער אין דער וועלט. עס איז נאָר ניטאָ קיין זאך אויף דער וועלט, וואָס ער זאָל עס ניט פארשטעהן מיט'ן שכל. אזוי זאָנט ער אליין אויף זיך. אלסדינג חאפט ער מיט'ן קוק. אויווענס מאכען האָט ער זיך אויסגעלערענט פון זיך אליין. ער האָט געזעהען א פאָר מאָל, ווי אייוואן פיטשקור מאכט אויווענס, האָט ער זיך געהאלטען ביי די זייטען פון געלעכטער. ער האָט געזאָגט, אז דער גוי הויבט ניט אָן צו פארשטעהן, וואָס הייסט איין אויווען. איז ער געקומען אהיים און האָט צעוואָרפען דעם אויווען און האָט אוועקגעשטעלט, טאקי פון די זעלבע ציגעל, איין אנדער אויווען. די ערשטע צייט האָט דער אויווען גערוי-כערט, מע האָט געקאָנט דערשטיקט ווערען. האָט ער צעוואָרפען דעם אויווען און געשטעלט א נייעם אויווען. אזוי עטליכע מאָל, ביז ער איז געוואָרען דער באַריהמטער מעכאניק. ער האָט מיט זיין אייגענעם שכל דערקלערט אזא מין אויווען, וואָס ס'איז גענוג, מע זאָל איהם הייצען איין מאָל אין אכט טעג. דער גאנצער חסרון, ער האָט נאָך ניט די ציגעל, זאָנט ער, וואָס מע דארף דערצו האָבען. ווען מע גיט איהם, זאָנט ער, „קאכליאָווע“ ציגעל, שטעלט ער אייך אויף איין אויווען, וואָס מע דארף איהם געהן זעהען אויף חדושים! ער זאָגט, אז אין איין אויווען ליגט מעהר שכל, ווי אין א זייגער. דאָס זאָגט ער שוין אויף צירלהכעים זיין ברודער שניאור. זיין ברודער שניאור איז יונגער פון איהם און

א לאנגען האלז, ווי א נאָנער, און א נידעריגע ראיא דערצו. וואו
 ער זאָל ניט געהן, מוז ער זיך מיט עמיצען צעבוצקען. שטעלט
 ער זיך אוועק, מוז ער עמיצען אָנטרעמען אויפ'ן פוס. איין הויז
 מוז ביי איהם זיין פאָרקאטשעט. איין זאָק מוז זיין אראָפּגע-
 לאָזט. דאָס העמד מוז זיין צעשפיליעט. דאָס שניפסעל מוז זיין
 פון יענער זייט. און אז ער רעדט, האָרבעלט ער, און האָט ליעב
 צוקערקעס. ווען איהר זאָלט איהם נישט באַגעגענען, האָלט ער
 עפּיס אין מויל און סמאָצקעט. דערפאַר איז ער אָבער א געראַ-
 טענע בלי. ניטאָ איין זאָך אויף דער וועלט, וואָס ער זאָל ניט
 קאָנען. מיט זיין לערנען האָט ער, זאָגט מען, אַריבערגעיאָגט
 דעם רב. מיט זיין שרייבען וועט ער פאַרשטעקען אין גארטעל
 אלע קענערס. אחוץ וואָס ער האָט א זעלטענע האַנטשריפט, איז
 ער א גרויסער בריה אויף גראַמען. וואָס ער זאָל ניט שרייבען,
 שרייבט ער מיט גראַמען. ער האָט שוין באַשריבען די גאַנצע
 שטאָדט: דעם רב, דעם שוחט, די גבאים, די יאטקעס, זיין אייגענע
 משפּחה — אלעמען האָט ער שוין באַשריבען, און אלעמען אין
 גראַמען. פיני'ס גראַמען זענען א צייט אַרומגעגאַנגען פון האַנט
 צו האַנט און מע האָט זיך געקאטשעט פאַר געלעכטער. אַנדערע
 האָבען זיי אויסגעלערענט אויף אויסענוועניג. למשל, איך געדענק
 א פאַר פון זיינע גראַמען:

אונזער גבאי,
 רב שמואל-אבא,
 האָט א גרויסען בויך;
 זיצט ביי'ם טישעל,
 לקח'ענט פון דער שיסעל,
 אזש עס געהט א רויך!

זיין ווייב נחמה,
 א כשר'ע נשמה —
 איך וויל פון איהר ניט ריידען.

פון די בעסטע, נאָר ער נעמט נישט טייער און מאַכט גיך. מיין ברודער אליהו האָט ביי איהם שוין וויפיעל מאל צורעכט גע- מאַכט דעם זייגער. כמעט אַ וואָך איבער אַ וואָך פאַרריכט ער איהם דעם זייגער. אַ מאָדנער זייגער ביי מיין ברודער אליהו: אָדער ער לויפט משוגע'נערווייז, אָדער ער געהט איינגעהאַלטען מיט אַ שעה פיער, אָדער ער שטעלט זיך גאָר אוועק — און טהוט איהם עפּים! מיין ברודער אליהו וואָלט אפשר געגאנגען צו איין אַנדער זייגערמאַכער, פאַסט איהם ניט פאַר זיין חבר פּיני. זיין חבר פּיני זאָגט, אַז שולדיג איז מסתמא דער זייגער, ניט דער פעטער שניאָר. וואָרום ממה'נפשך: איז דער זייגער אַ זייגער, וועט דאָך איהם יעדער זייגערמאַכער קאָנען צורעכט מאַכען. אלא וואָס דען? דער זייגער אַליין איז קיין זייגער ניט, היינט וואָס וועט איהם העלפּען דער זייגערמאַכער?

נעהט זאָגט, אַז ער איז אומגערעכט!

ב.

מיין ברודער אליהו'ס חבר פּיני איז אויך אַ קאָפּמענטש, אַזוי ווי זיין טאַטע הערש-לייב דער מעכאַניק און אַזוי ווי זיין פעטער שניאָר דער זייגערמאַכער. אַ נאָז האָט ער אויך אַ לאַנגע, אַזוי ווי זיי. נעזעריג זענען זיי אַלע, די גאַנצע משפּחה זייערע. זיי האָבען אַ מוהמע קרייני, האָט זי אַ טאַכטער מלכה, האָט זי אַ נאָז, וואָס מע דאַרף געהן קוקען אויף חרושים. און ניט אַזוי די נאָז, ווי דאָס פנים. ס'איז גאָרנישט קיין מענטשליך פנים. זעהט'אויס ווי אַ פויגעל, אָדער ווי אַ חיה. זי שעמט זיך אַרויס- געהן אויף דער גאס. ס'איז אויף איהר אַ גאָט'ס רחמנות! פּיני איז אַ ביסעל אין איהר געראַטען, נאָר ער איז אַ מאַנסביל. אַ מאַנסביל מאַכט נישט אויס. ער זעהט אפילו אויס מאָדנע. אַז איהר טהוט אויף איהם אַ קוק, מוזט איהר זיך צעלאַכען. נישט ענוג, וואָס ער איז דין און הויף, האָט ער אַ פאָר לאַנגע אויהערען,

שולדיג, אז ער קאן נישט זיצען אין קלייט? ער קאן נישט, זאגט ער. דער קאפ טראגט איהם, דער קאפ פליהט. ס'איז ביי זיי, זאגט ער, אזא משפחה פון פליהענדיגע קעפ...

אזוי זאגט פיני און וויל נישט געהן אין קלייט אריין. ער וועט בעסער, זאגט ער, זיצען איבער א ביכעל, וועט ער מעהר הנאה האבען. זיין שוועהר, דער מילנער, איז דערפאר גוט ברוגז, נאך ער מוז שווייגען. ער האט מורא פאר'ן איידעם, ער זאל איהם נישט באשרייבען, און אויסער דעם איז די טאכטער ביי איהם זעהר ציטעריג. זי איז א בתיחידה. טייבעל הייסט זי. זי איז א ביסעל קאסאקע אויף איין אויג, נאך זעהר א גוטע. מין מאמע זאגט אויף איהר, אז זי איז אהן א גאל. איך פארשטעה נישט, וואס הייסט, זי איז אהן א גאל? וואו איז אהינגעקומען איהר גאל? ... גאנצע טעג זיצט זי אין קלייט, און פיני איז אין דער היים. מיר קומען צו איהם מיט מיין ברודער אליהו כמעט אלע טאג. ער רעדט זיך אויס פאר אונז דאס הארץ. אלע מאל, ווען מיר קומען צו איהם, זיפצט ער און קרעכצט און באקלאגט זיך אויף זיין פינסטער מזל. ס'איז איהם דא ענג, זאגט ער, און דושנע. ער פיהלט, זאגט ער, אז ער ווערד דערווארגען. ער זאל זיין, זאגט ער, איז איין אנדער שטאדט, וואלט געווען נאך אנדערש. ווען מע לאזט איהם, זאגט ער, ארויס פון דאנען האטש אויף איין יאהר, קעהרט ער איבער די וועלט! אזוי זאגט ער צו מיין ברודער אליהו. קיינעם פארגלויבט ער נישט אזוי פיעל, וויפיעל מיין ברודער אליהו. ער ווייזט איהם בריעה, וואס ער האט. די בריעה זענען פון גרויסע מענטשען. די „גרויסע מענטשען“ שרייבען איהם, אז ער האט אין זיך עפס אינוועניג. פיני זאגט, אז ער אליין פיהלט אויך, אז ער האט אין זיך עפס אינוועניג. איך קוק אויף איהם און טראכט מיר: „רבנו של עולם! וואס האט ער אזעלכעס אין זיך אינוועניג?“...

זי איז קליג,

ווי דעם רבינ'ס ציג —

חאפט דער רוח זיי ביידען...

די גאנצע שטאָרט האָט געקאָכט מיט די דאָזיגע גראַמען. איינער האָט צוגעמאַט צו דעם אַ ניגון פון זמירות. די גאנצע שטאָרט האָט זיך אַרומגעטראָגען מיט'ן ליעדעל, ביז ס'איז אָנגער-קומען צום גבאי מיט דער גבאי'טע. האָבען זיי געשיקט רופען צו זיך דעם פּאָטער, הערש-לייב דעם מעכאַניק, און האָבען גע-וויינט פאַר איהם מיט טרערען. זיי האָבען איהם געפרעגט: וואָס האָט צו זיי זיין פיני? ... געקומען אַהיים, האָט דער פּאָטער, הערש-לייב דער מעכאַניק, אַריינגערופען פיני'ן אין שטוב אַרין, פאַרשלאָסען טהיר און טהויער און האָט איהם גיט אַריינגעצימ-בעלט. ער האָט איהם אַזוי לאַנג געשמיסען, ביז פיני האָט איהם געמוזט געבען תקיעת-כף, אז ער וועט שוין מעהר קיין גראַמען ניט שרייבען, ווייל ער וועט לעבען.

ג.

פון דעמאָלט אָן שרייבט שוין פיני מעהר ניט קיין גראַמען. עס קריכען איהם שוין ניט אין קאָפּ קיין גראַמען. ער איז אויף גרויסע צרות. אַזוי זאָגט אויף זיך פיני אַליין. עס האָט זיך איהם פאַרגלוסט חתונה האָבען. דאָס הייסט, ניט איהם, זיין מאַמען הערש-לייב האָט זיך פאַרגלוסט, אז פיני זאָל חתונה האָ-בען און זאָל ווערען אַ „מענטש“. פיני האָט חתונה געהאַט פאַר אַ מילנער'ס אַ טאָכטער. דער מילנער האָט איהם געעפענט אַ קלייטעל פון מעהל. מיין ברודער אליהו איז איהם מקנא, וואָס ער האָט אַ געשעפט. פיני לאַכט פון איהם. ער זאָגט: ס'איז אַ געשעפט, נאָר ניט פאַר איהם. וואָס איז דאָס, זאָגט ער, פאַר איין עובדא פאַטשקען זיך מיט מעהל? דאָס פאַסט, זאָגט ער, פאַר אַ גראַבען יונג, פאַר אַ מילנער... וואָס איז ער, זאָגט ער,

פֿיני: אויף אויסצאָהלען. מיר וועלען זיי אַמאָל אויס-
צאָהלען. דערווייל האָבען מיר זיי אומזיסט.

אַליהו: נו, און ביז'ן שיף? הוצאות? היינט בילעטען?
באהן?

פֿיני: וויפיעל בילעטען דארפען מיר דען האָבען, נארעלע?

אַליהו: אדרבא, וויפיעל דארפען מיר האָבען?

פֿיני: רעכען אויס: איך און מיין טייבעל איז ניט צוויי.

דו און דיין ברכה צוויי, איז ניט פיער.

אַליהו: און די מאמע איז ניט פינף.

פֿיני: איז פינף.

אַליהו: נו, און מאַטעל?

פֿיני: פאר איהם איז גענוג אַ האַלבער בילעט. און אפשר

קיין האַלבער אויף ניט... מיר וועלען זאָגען, אז ער איז נאָך ניט
אַלט קיין דריי יאָהר.

אַליהו: ביזט משוגע?

* * *

וואָס זאָל איך טהון? איך קאָן מיר מעהר נישט איינהאַלטען.

פאר גרויס פרייד לאָז איך אַרויס אַ קוויטש. ביידע דרעהן זיך
אויס צו מיר.

— אוועק, דו שייגעז! וואָס פאַר אַ תנועה זיך אונטער

הערען, אז גרויסע רעדען צווישען זיך?

איך לאָז מיר לויפען, שפּרינג-אונטער און פאַטש מיר מיט

ביידע הענט אין די ליטקעס פון די פיס. אַ קלייניגקייט — איך

פאַהר! ... שיף! ... באַהן! ... בילעט! ... אַ האַלבער בילעט! ...

וואוהין, אַשטייגער, פאַהרען מיר? איך וויל גאָרניט וויסען וואו-

הין. וואָס געהט עס מיר אָן וואוהין? איך פאַהר — און גענוג!

איהר ווייסט, וואָס איך וועל אייך זאָגען? אז מיר זאָלען זיך

וועלען גוט אויסרעכענען, בין איך דאָך נאָך קיינמאַל אויף מיין

לעבען אין ערגיץ נישט געפאַהרען. איך ווייס אפילו נישט דעם

מעם, וואָס הייסט דאָס פאַהרען? אַ ביסעל האָב איך יאָ פאַרוכט

ד.

איינמאל קומט צו אונז פֿיני און רופט־ארויס מיין ברודער אליהו אויף א סוד. וויבאלד א סוד, מוז איך וויסען. איך האָב ליעב וויסען אלע סודות. איך געה זיי נאָך פֿון הינטען און הער זיך איין און האָפּ ווערטער. פֿיני רעדט, און מיין ברודער אליהו רעדט. איך געב איך איבער זייערע ביידענ'ס ווערטער:

פֿיני: וואָס וועלען מיר דאָ אויסציען?

אליהו: איך זאָג אויך דאָס אייגענע.

פֿיני: אָט האָב איך געלייענט, אז איינער איז אוועקגע-
פֿאָהרען אַהין מיט פינף פינגער, א האַלב יאָהר געשלאָפֿען אין
דרויסען, געקעהרט די גאָסען פֿאַר'ן שטיקעל ברויט.

אליהו: נו, און היינט?

פֿיני: אויף אונז ביידען געזאָגט געוואָרען.

אליהו: אזוי?

פֿיני: אזוי! אזוי! וואָס זשע? איך וועל דיר אָפּגאָרען?
איך האָב שוין גערעדט מיט מיין טיבלען.

אליהו: וואָס זשע זאָגט זי?

פֿיני: וואָס זאָל זי זאָגען? זי פֿאָהרט.

אליהו: זי פֿאָהרט? נו, און דער שוועהר?

פֿיני: ווער הערט איהם? אז איך וועל אוועקפֿאָהרען
אַליין, וועט איהם זיין בעסער? ער זעהט דאָך, אז דער קאָפּ
טראַגט מיר, איך קאָן דאָ ניט זיין!

אליהו: און איך, מיינסט דו, קאָן דאָ זיין?

פֿיני: טאָ לאָמיר זיך אויפהויבען און לאָמיר פֿאָהרען.

אליהו: אויפהויבען און פֿאָהרען? מיט וואָס?

פֿיני: שיפסקארטען גיט מען דאָך אונז אומזיסט, גארעלע.

אליהו: וואָס הייסט, אומזיסט?

XII

שאט, מיר פאָהרען קיין אמעריקע !

דעם טעם. איך בין אמאל זיך דורכגעפאָהרען אויף אונזער שכנ'ס ציעג, האָט דאָס מיך געקאָסט טייער. אחוץ וואָס איך בין גער פאלען און צעבלוטונגט די נאָז, האָב איך נאָך געחאָפט אַ פאָר פעטש אויף. דערפאר רעכען איך ניט די גסיעה.

איך בין דעם גאנצען טאָג ווי אַ צעמישטער. איך האָב פאָר-לאָרען דעם אָפעטיט צום עסען. ביינאכט חלומ'ט זיך מיר, אז איך פאָהר. ניט איך פאָהר, נאָר איך פליה. איך האָב פליגעל, ווי אַ טויב, און איך פליה. לעבען זאָל אונזער חבר פיני! ער באַקומט אין מיינע אויגען טויזענד מאָל מעהר חן, ווי פריהער. איך זאָל מיך ניט שעמען, וואָלט איך איהם געקושט און געהאַלט. אַ טייערער פיני דאָס איז!

נו, האָב איך אייך נישט געוואָנט, אז ער האָט אין זיך נוטע געדאַנקען?

XII

שאט, מיר פאָהרען קיין אמעריקע!

א.

שאט, מיר פאָהרען קיין אמעריקע! וואו איז אמעריקע? — ווייס איך ניט. איך ווייס נאָר, אז ס'איז ווייט, שרעקליך ווייט. מע דארף אַהין פאָהרען און פאָהרען אזוי לאַנג, ביז מע קומט. און אז מע קומט, איז פארהאן א „קעסטעל-גארטעל“. דאָרט, אין „קעסטעל-גארטעל“, טהוט מען אייך אויס נאָקעט און מע קוקט אייך אין די אויגען. האָט איהר געזונטע אויגען, איז גוט. אלא ניט, פאָהרט, זייט מוחל, צוריק! דאכט זיך, איך האָב געזונטע אויגען. איינמאָל נאָר האָב איך געהאט צו טהון מיט די אויגען. יונגלעך פון דער שקאַלע האָבען מיך דערטאָפט, אוועקגעלעגט און אריינגעבלאָזען מיר אין די אויגען אַריין טאָבאָק. אַי, האָט זיי מיין ברודער אליהו געפאַטשט! איצט זענען ביי מיר די אויגען לויטער, ווי קרישטאָל. זעהט איהר, מיט מיין מאַמען איז ניט פרייליך. אזוי זאָגט מיין ברודער אליהו. ווער איז שולדיג? אז טאָג ווי נאכט וויינט זי. זינט דער טאטע איז געשטאָרבען האָט זי נאָך גאָרניט אויפגעהערט צו וויינען.

— אום גאָטעס ווילען! דו האָסט קיין רחמנות ניט אויף אונז! איבער דיר וועלען מיר חלילה אַלע דארפֿען פאָהרען צוריק!

— וויעדער אַ מאָל געוויינט? ווילסט אונז, אפנים, אַלעמען
אומגליקליך מאַכען?!...

ב.

טאָמער איז קאָרג, טראָגט עס אָן אונזער שכנה פעסי. דער-
זעהען אונז ביי דער אַרבייט, ווי מיר שיטען איבער די קישענס,
שטעלט זי זיך אַוועק אונז אויסרעדען אַ ביסעל דאָס האַרץ. זי
לייענט אונז אַ גאַנצע תחינה:

— פֿאָהרט איהר, הייסט עס, טאָקי קיין אַמעריקע? הלואי
דער אויבערשטער זאָל געבען, איהר זאָלט קומען געזונטערהייט
און זאָלט דאָרט באַגליקען. ביי גאָט איז אַלץ מעגליך. אָט איז
פאַראַיאָהרען אַוועקגעפֿאָהרען מיינע איין אייגענע, ריוועל הייסט
זי, מיט איהר מאַן הילי. שרייבען זיי, אז זיי מוטשען זיך, נאָר
זיי מאַכען אַ לעבען... וויפיעל מע בעט זיך ביי זיי, זיי זאָלען
שרייבען ווי מענטשען: וואָס און ווען און ווי אזוי? ענטפערען
זיי: אַמעריקע איז אַ לאַנד פאַר אַלעמען. יעדער מוטשעט זיך
און מאַכט אַ לעבען... האָט איהר עפּיס צו זיי? נאָך גוט, וואָס
זיי שרייבען האָטש. די ערשטע צייט האָבען זיי גאָרניט גע-
שריבען, פאַרגעסען דעם זייגעזונט. מיר האָבען שוין געמיינט,
אז זיי זענען חלילה אַריינגעפאַלען אין ים אַריין. ערשט העט
ווייס איך ווען, קומט-אָן אַ ידיעה, אז זיי זענען שוין, אַ דאָנק
גאָט, אין אַמעריקע. זיי מוטשען זיך און מאַכען אַ לעבען!...
אוראי, זאָג איך אייך, איז כדאי דער גאַנצער טאָרעראַם, מיט'ן
ברעכען זיך, מיט'ן איבערשיטען דאָס בעטגעוואַנט, מיט'ן פֿאָהרען
איבער'ן ים, מיט נאָך אַזעלכע זאַכען!

— איך בעט אייך, איהר וועט אַמאָל אויפהערען לעגען
קנייטלעך?

אזוי פאַלט-אָן מיין ברודער אליהו אויף אונזער שכנה פעסי
און באַקומט פון איהר אַ פֿאַרציע:

אזוי טענה'ט מיט איהר מיין ברודער אליהו, און זי ענט-
פערט איהם :

— נאָריש קינד וואָס דו ביזט ! איך וויין דען ? עס וויינט
זיך אליין, אָהן מיר !...

אזוי זאָגט די מאמע, ווישט די אויגען אין פארטוך און נעמט
זיך צום בעטגעוואנט, צו די קישענס. מע דארף איבערשיטען
אלע קישענס. אמעריקע איז א לאַנד, וואו ס'איז ניטאָ קיין
קישענס. אלסדינג איז דאָרט דאָ, נאָר ניט קיין קישענס. ווי
אזוי שלאָפען דאָרט די מענטשען — פארשטעה איך ניט. עס
דארף זיי זיין הארט צוקאָפענס ! מיין שוועגערין ברכה העלפט
איהר איבערשיטען די קישענס. מיר האָבען, ניט צו פארזינדיגען,
היבשע עמליכע קישענס. דריי גרויסע איבערבעטען מיט זעכס
קישענס מיט פיער קליינע קישעלעך. ממזרימ'לעך הייסען זיי.
פון אלע פיער ממזרימ'לעך מאַכט די מאמע איין קישען. איין
עבירה. איך האָב ליעב די קליינע ממזרימ'לעך בעסער פון די
גרויסע. איך שפיעל זיך מיט זיי אַמאָל אין דער פריה. איך
מאָך פון זיי אַ המן-טאַש, אַ ספּאָדיק...

— מיר וועלען קומען, אס ירצה השם, געזונטערהייד אַהין,
וועלען מיר זיי צוריק איבערשיטען אין קליינע ממזרימ'לעך.

אזוי זאָגט די מאמע צו מיר און צו מיין שוועגערין ברכה
און ניט איהר אָנצוהערעניש, אז זי זאָל אויך אזוי טהון. מיין
שוועגערין ברכה טהוט אויך אזוי, האַטש זי איז פון דער נסיעה
ניט צופריעדען. ס'איז איהר שווער זיך שווערן מיט איהר טאַטע-
מאמע. מע זאָל איהר געווען, זאָגט זי, זאָגען פאַראַיהרען אין
דער צייט, אז זי וועט פאַהרען קיין אמעריקע, וואָלט זי יענעם,
זאָגט זי, אָנגעשפיגען אַ פולען פנים.

— מע זאָל מיר געווען זאָגען פאַראַיהרען, אז איך וועל
זיין איין אלמנה...

אזוי זאָגט די מאמע און צעוויינט זיך. דערזעהט מיין ברוד-
ער אליהו און מאַכט אַ גוואָלד :

לע — וואָס קאָן זיין נאָך בעסער פון דעם? אונזער חבר פּיני עסט אויך מיט אונז. ער איז יאָך פון תמיד אַ פאַרטראָגענער. דער קאָפּ פליהט ביי איהם. נאָר פון זינט מיר פֿאָהרען קיין אַמעריקע, איז ער גאָר צעדולט. אזוי זאָגט אויף איהם די מאַמע. איין הויז איז ביי איהם פאַרקאטשעט אַרויף, איין זאָק אַראָפּ. דאָס האַלזטיכעל שפאַרט שוין אָן אויף יענער זייט. און קומט ער אַריין צו אונז אין שטוב, אזוי מוז ער חאַפּען אַ זעץ אין שטערן. אלע מאָל האָט צו איהם די מאַמע די זעלבע טענה:

— דו זעהסט דאָך, אז דו ביזט הויך אויסגעוואַכסען, בויגט מען זיך איין אַ ביסעל.

— ער האָט אַ נידעריגע ראיה, מאַמע!

אזוי פאַרענטפערט איהם מיין ברודער אליהו, און ביידע געהען זיי מאַכען איין עק מיט אונזער האַלבער דירה. מע דאַרף זיך צעשרייבען. מיר האָבען אונזער האַלבע דירה שוין לאַנג פאַרקויפט. אונזער האַלבע דירה האָט אַוועקגעקויפט זילי דער שניידער. אזוי גיך קויפט אַ שניידער אַ דירה! אַ גרויסער גור-ניק אָט דער זילי דער שניידער! פריהער איז ער דריי מאָל אַ טאָג געקומען אָנקוקען אונזער האַלבע דירה איינער אליין. געשמעקט די ווענט, געטאַפט דעם קוימען, געקראָכען אויפ'ן בוידעם, באַטראַכט דעם דאָך. נאָכדעם האָט ער געבראַכט דאָס ווייב. מעני הייסט זי. ווען איך קוק אויף איהר, מוז איך מיך צעלאַכען. אונזער שכנה'ס קעלכעל האָט אויך געהייסען „מעני“. ביידע „מענים“ האָבען איין פנים. מעני דאָס קעלכעל האָט געהאַט אַ ווייסע מאָרדע מיט קיילעכיגע אויגען. מעני דעם שניידער'ס אויך אזוי... שפעטער האָט זילי דער שניידער אָנגעהויבען פיהרען מבינים אָנקוקען די דירה. צום מייסטען, שניידערס. יעדער האָט געפונען אויף אונזער האַלבער דירה איין אנדער חסרון. ביז ס'איז געבליבען, מע זאָל אַראָפּברענגען פּיני'ס טאַטען, הערש-לייב דעם מעכאַניק. הערש-לייב דער מעכאַניק איז אַ מבין אויף דירות. ער איז איין עהרליכער מענטש. אויף איהם קאָן מען זיך פאַר-

— לענען קנייטלעך? זעה נאָר, אַ גאַנצער חכם פון דער מהג'שחנה! ער פאָהרט קיין אמעריקע זיך מוטשען און מאַכען אַ לעבען! ווי לאַנג האָב איך דיך געהאַלטען אויף די הענט, זיך געניאנטשעט, געהאַט צו טהון? אַנו, פרעג נאָר די מאַמע דיינע, וואָס איך האָב געהאַט מיט'ן ביינרעל, וואָס דו האָסט קינדווייז איינגעשלונגען איינמאָל פרייטאָג צורנאַכטס ביי די פיש. ווען ניט איך טהו דיך אַ חאַפּ פון הינטען איינס-צוויי-דריי, וואָלסט דו שוין איצער ניט געפאָהרען קיין אמעריקע זיך מוטשען און מאַכען אַ לעבען!...

אונזער שכנה פעסי וואָלט נאָך גערעדט און גערעדט. אַ גליק, וואָס די מאַמע מישט זיך אַריין און הויבט אָן צו איהר מיט גוטען:

— איך בעט אייך, פעסיניו, נשמה'ניו, האַרצעניו, ליובעניו, זאָלט איהר מיר זיין געזונט און שטאַרק!...

מעהר קאָן די מאַמע ניט רעדען. זי צעוויינט זיך. דער-זעהט מיין ברודער אליהו, אַז זי וויינט, ווערט ער אָנגעצונדען. ער טהוט אַ וואָרף די אַרבייט און לויפט-אַרויס פון שטוב מיט אַ קלאָפּ די טהיר:

— לאַז דאָס געהן ואין דר'ערד אַריין!

ג.

אין שטוב איז שוין ביי אונז פוסט — אַ חורבה. דער אַלקיר איז פול מיט פעקלעך און מיט בעטגעוואַנט. דאָס בעט-געוואַנט פארנעמט כמעט ביז דער סטעלי. אַז קיינער איז נישטאָ, דראַפּע איך מיך אַרויף אויף אַלע קישענס און גליטש מיך אַראָפּ, ווי אויף אַ שליסען. מיר דאַכט זיך, אַז אַזוי גוט, ווי איצט, איז מיר נאָך קיינמאָל נישט געווען. קאָכען קאָכט מען שוין ניט ביי אונז פון לאַנג. מיין ברודער אליהו ברענגט פון מאַרק אַ גע-טריקענט פישעל, עסען מיר דאָס מיט ציבעלע. פישעל מיט ציבע-

וועגען אַמעריקע. הערש־לייב דער מעכאַניק ווינטשט זיך אזא שטיק גאָלד, ווי מיר וועלען אלע, אם ירצה השם, קומען צוריק פון אַמעריקע. ווען ניט דער „פּריוויו“, וואָלט ער זיין פיניץ, זאָגט ער, ניט געלאָזט פֿאָהרען קיין אַמעריקע. אַמעריקע, זאָגט ער, איז פֿע! פרעגט איהם זילי דער שניידער: ער זאָל קיין פֿאַראיבעל ניט האָבען, מיט וואָס איז אַמעריקע פֿע? ענטפֿערט איהם הערש־לייב: דערפֿאַר, ווייל אַמעריקע איז אַ פֿאַסקודנע לאַנד. פרעגט איהם וויעדער אַ מאָל זילי דער שניידער: ער זאָל קיין פֿאַראיבעל ניט האָבען, פון וואַנען ווייסט ער, אז אַמעריקע איז אַ פֿאַסקודנע לאַנד? ענטפֿערט איהם הערש־לייב, אז ער פֿאַרשטעהט דאָס על־פי שכל. זאָגט איהם זילי, ער זאָל איהם געבען צו פֿאַרשטעהן דעם שכל. הויבט אָן הערש־לייב מעכאַניק צו שטאַמלען מיט דער צונג, געבען צו פֿאַרשטעהן על־פי שכל. נאָר עס קלעפט זיך ניט אַ וואָרט צו אַ וואָרט, מחמת ער איז שוין אַ ביסעל אונטער'ן גלעזעל. אלע זענען אונטער'ן גלעזעל. אלע פיהלען זיך גוט, אויסגעציי־כענט גוט. איך אויך. נאָר די מאַמע מיינט באַהאַלט אלע מינוט דאָס פנים אין פֿאַרטוך און ווישט די אויגען. מיין ברודער אליהו קוקט אויף איהר און זאָגט צו איהר שטילערהייד:

— גזל'טע! דו האָסט קיין רחמנות ניט אויף די אויגען!

דו קוילעסט אונז...!

ד.

איצט האָט זיך אָנגעהויבען אַ נייע חתונה — געזעגענען זיך. פון שטוב צו שטוב געהען מיר זיך געזעגענען. מיר זענען שוין געווען ביי אלע אונזערע קרובים, שכנים אין באַקאַנטע. ביי אונז זער מחותן, יונה דעם בעקער, האָבען מיר פֿאַרבראַכט אַ גאַנצען טאָג. אונזערע מחותנים האָבען געמאַכט פֿאַר אונז אַ וואַרמעס, צונויפגערויפֿען די משפּחה, געשטעלט ביער צום טיש. מוין האָט מען אוועקגעזעצט באַזונדער מיט מיין שוועגערין'ס שוועסטערעל.

לאָזען. הערש-לייב טהוט צוליעב. ער באטראכט אונזער האלבע
דירה פון אלע זייטען. ער הויבט-אויף דעם קאָפּ ווי הויך ער איז,
פארקאטשעט דאָס היטעל, טהוט זיך אַ קראַץ אונטער'ן האַלז און
אַ זאָג:

— אָט די דירה קאָן שטעהן, בלי גוזמא, אַ יאָהר הונדערט,
אויב נישט מעהר.

האפט זיך אַרויס איינער אַ שניידער, פון זילי דעם שניידער'ס
מבינים.

— געווים! אבי מע זאָל זי נאָר איבערשיטען מיט ציגעל,
אונטערשאַפּרען מיט אַ פּאָר גוטע אַבאפּאַלקעס, אַרײַנחמאַלען
פיער נייע ווענט און אַרײַנצימבלען אַ בלעכענעם דאָך, וועט זי
שטעהן און שטעהן, אַם ירצה השם, ביז משיח וועט קומען!
מע זאָל געווען הערש-לייב דעם מעכאַניק, אַשטײַגער, אויס-
שעלטען אין טאַטען אַרײַן, אָדער אָפּניסען מיט אַ טאָפּ זורײַג וואָ-
סער, וואָלט ער נישט באַדאַרפט ווערען מעהר אין כּעס. ער האָט
נאָר געוואָלט וויסען איין זאָך: „ווי האָט דאָס אין זיך אַ איד אַ
פּאַרד, אַ שניידער, אַ גנב, אַ פּאַליגע, אזא פּאַטעפּאַלנאָסט צו רעדען
מיט איהם, מיט הערש-לייב דעם מעכאַניק, אַזעלכע ווערטער, מיט
אַזעלכע רעד, מיט אַזעלכע דבורים, מיט אזא שפּראַך, און מיט
אַזא לשון?!“ איך בין אומזיסט געווען פּרײַליך: איך האָב גער-
מיינט, אָט-אַט פליהען פעטש. צום סוף האָבען זיך אַרײַנגעלעגט
מענטשען (אומעטום וואַכסען-אויס „מענטשען“!) און מע האָט זיי
צענומען, און מע האָט געמאַכט שלום, און מע האָט זיך אָנגער-
הויבען דינגען, און מע האָט זיך אויסגעגלייכט מיט'ן מקח, און
מע האָט געשיקט נאָך בראָנפּען, און מע האָט געטרונקען לחיים.
מע האָט אונז געווינשעוועט, מיר זאָלען פּאָהרען געזונט, און קומען
געזונט, און מאַכען גוטע געשעפטען, און פאַרדיענען אַ סך געלט,
און קומען צוריק, אַם ירצה השם...

— פּאַוואָלי! נישט אזוי גיך קומט מען צוריק פון אַמערי-
קע! — זאָגט מײַן ברודער אליהו, און עס פאַרבינדט זיך אַ שמועס

„ושתי“, דערפאר וואָס ער האָט אַ גאָלי אויפ'ן שטערן. ער לאָזט פון מיר קיין אויג ניט אַראָפּ. ער זיפצט און זאָגט צו מיר: „דו וועסט זיך עס אָנזעהן אַ וועלט!“

יא, איך וועל זיך אָנזעהן אַ וועלט! ווי דערלעבט מען שוין!...

ה.

שוין געקומען לייווער מיט די „אָדלערס“. דריי ברענענדיגע פערד! זיי קאָנען ניט וואַינשטעהן אויף איין אָרט. אָדער זיי טופען מיט די פיס, אָדער זיי פאַרשקען מיט די נאָזלעכער און באַשפּריצען מיר דאָס פנים. איך ווייס ניט, וואָס איך זאָל טהון פריהער: צי איך זאָל קוקען אויף די פערד, צי איך זאָל העלפּען טראָגען די פעקלעך מיט די קישענס אין וואָגען אַריין? איך קאָן באַשטעהן ביידע זאכען: איך שטעה ביי די פערד און זעה, ווי מע טראָגט די פעקלעך מיט די קישענס. אַ פולער וואָגען מיט פעקלעך און מיט קישענס. אַ גאנצער באַרג מיט בעטגעוואַנט. שוין צייט אויפצוזעצען זיך און פֿאָהרען. מיר האָבען פינף אין בערציג וויאָרסט צו דער באַהן. אַלע זענען שוין דאָ: איך, אין מיין ברודער אליהו, און מיין שוועגערין ברכה, און אונזער חבר פיני, און זיין ווייב טייבעל, און די גאנצע משפּחה זייערע: פיני'ס טאטע, הערשלייב מעכאניק, שניאור דער זייגערמאַכער, פיני'ס שוועהר און שוויגענער, דער מילנער מיט דער מילנערקע, און דער מוהמע קרייני'ס טאָכטער מיט'ן פויגעלש פנים, און אפילו דער אַלטער זיידע רב העסי איז אויך געקומען אָנזאָגען פיני'ן, ווי אזוי ער זאָל זיך פיהרען אין אַמעריקע. פון אונזער משפּחה זענען געדויען נאָר אונזערע מחותנים, יונה דער בעקער מיט זיינע בנים. איין עבירה, וואָס איך האָב אייך ביז אַהער נאָך נישט באַקענט מיט זיי. איצט איז ניט די צייט. מיר פֿאָהרען קיין אַמעריקע. אַלע דרעהען זיך אַרום אונז, קוקען אויף אונז, געבען אונז עצות, מיר זאָלען זיין געהיט פאר גנבים.

אלטע הייסט זי. איך האָב אייך שוין אמאָל דערצהלט פון איהר. זי איז עלטער פון מיר מיט א יאָהר און טראַגט צוויי צעפֿלעך, צונויפֿעדדעהט פון אונטען ווי א בייגעל. מע האָט זי מיר אמאָל גערעדט פֿאַר אַ כלה. פון דעמאָלט אָן, אז מע זעהט אונז ביידען, רופט מען אונז: „די חתן-כלה“. פון דעסטוועגען, שעמען מיר זיך ניט רעדען צווישען זיך. זי פרעגט ביי מיר, אויב איך וועל נאָך איהר בענקען? — געוויס וועל איך נאָך איהר בענקען! נאָך דעם פרעגט זי מיר, אויב איך וועל איהר שרייבען בריוולעך פון אמעריקע? — געוויס וועל איך שרייבען בריוולעך פון אמעריקע! — ווי אזוי וועסט דו שרייבען? דו קאָנסט דען שרייבען? — א טייערע מציאה אין אמעריקע זיך אויסלערנען שרייבען! — זאָג איך און האַלט די הענט אין די קעשענעס. אלטע קוקט אויף מיר און שמייכלט. איך ווייס, וואָס זי שמייכלט. זי מאַכט זיך אַ האַרץ. זי איז מיר מקנא, וואָס איך פֿאַהר און זי ניט. אלע זענען מיר מקנא, אפילו יאָסי דעם נגיד'ס יונגעל, הענדיך מיט'ן אויגעל, זאָל מיר קאָנען דערטרינקען אין אַ לעפעל וואַסער! ער שטעלט מיר אָפּ און מאַכט צו מיר מיט'ן אויגעל:

— הער נאָר, דו, דו פֿאַהרסט קיין אמעריקע!

— יא, איך פֿאַהר קיין אמעריקע.

— וואָס וועסט דו דאָרטען טהון? געהן איבער די הייזער? זיין גליק, וואָס מיין ברודער אליהו איז דערביי נישטאָ. ער וואָלט איהם געגעבען א „געהן איבער די הייזער“! ... איך וויל זיך מיט איהם ניט אָנהויבען, מיט אזא לאַכוס. איך ווייז איהם נאָר אַ צונג און לויף-אָוועק צו אונזער שכנה פעסי זיך געזעגענען מיט איהר חאַליאַסטרע. אַ היבשע חאַליאַסטרע. איך האָב אייך שוין אמאָל דערצהלט פון זיי. אַכט שטיק, איינס אין איינס. אלע אַכט רינגלען מיר אַרום. זיי פרעגען מיר, צי בין איך צופרידען, וואָס איך פֿאַהר קיין אמעריקע? אַ שעהנע מעשה, נאָר אַ קורצע! וואָס טויג מיר גרויס — זיי זענען מיר גוט מקנא. מעהר פון אלע איז מיר מקנא הערשעל. אָט דער, וואָס מע רופט איהם

אונטער זיינע ברייטע פלייצעס. פלוצים ווערד א קושעריי מיט א געוויין, א יללח. ערגער ווי תשעה-בבב. מעהר פון אלע וויינט די מאמע. זי פאלט אונזער שכנה פעסי אויפ'ן האלז און זאגט: „איהר זענט מיר געווען א שוועסטער. געטרייער פון א שוועסטער!“... אונזער שכנה פעסי וויינט ניט, נאָר איהר גראַבער גיידער טרייסעלט זיך, און גרויסע טרערען, ווי באָב, קיסקלען זיך איבער איהרע פעטע גלאַנצענדיגע באַקען. אלע האָבען זיך שוין צעקושט, נאָר פיני נאָך נישט. זעהען פיני'ן קושען זיך — דאָרף מען נישט קיין טהעאטער. מחמת ער האָט א נידעריגע ראיה, טרעפט ער ניט וואו מע דאָרף. אָדער ער קושט אין באָרד אַריין, אָדער אין שפיץ נאָז, אָדער ער טהוט זיך נאָר א בוצקע אין שטערן. דערצו האָט ער א טבע, אז ער געהט, שפּרינגט ער אונטער און פארטשעפט זיך ביי זיינע אייגענע פיס. איך זאָג אייך, פון פיני'ן קאָן מען בלייבען אָהן א בויך לאַכענדיג. דאנקען השם יתברך, מיר זיצען שוין אין וואָגען. דאָס הייסט, איך האָב געוואָלט זאָגען: אויפ'ן וואָגען. אויבער-אָן, אויף די קישענס און צווישען די קי-שענס, זיצען: די מאמע, ברכה און טייבעל. פאָריטש (אָקעגען) — מיין ברודער אליהו און אונזער חבר פיני; איך מיט לייווער'ען — אויף דער קעלניע. די מאמע וויל אפילו, איך זאָל מיך אוועקזעצען ביי איהר צופוסענס. זאָגט אָבער מיין ברודער אליהו, אז אויף דער קעלניע וועט מיר זיין בעסער. געוויס וועט מיר זיין בעסער! אויף דער קעלניע זעה איך פאר זיך די גאנצע וועלט, און די גאנצע וועלט זעהט מיך. לייווער נעמט זיך צו דער בייטש. דער עולם געזעגענט זיך נאָך. די ווייבער וויינען.

— זייט געזונט!

— פאָהרט געזונט!

— שרייבט אונז פון אייער געזונט!

— זייט מצליח!

— פאָרגעסט אונז ניט!

— שרייבט אלע וואָך! למען השם, יעדע וואָך א בריעף!

— אין אמעריקע איז נישטאָ קיין גנבים.

אזוי זאָגט מיין ברודער אליהו און טאַפּט זיך ביי דער קער-
שענע, וואָס די מאמע האָט איהם איינגעגלייט אין אזאָ אָרט,
וואָס קיין גנב אין דער וועלט וועט נישט איינפאלען, אז דאָרט זאָל
זיין אַ קעשענע. דאָרט ליגט דאָס גאנצע געלט, וואָס מיר האָבען
אָפגעלייזט פאַר אונזער האַלבע דירה. אַפנים, ס'איז דאָרט אַ
היבשע פּוטיקע. וואָרום אלע פרעגן איהם, צי האָט ער האָטש
גוט באהאַלטען דאָס געלט?

— גוט! גוט! האָט קיין יסורים נישט! — זאָגט מיין ברודער
אליהו. עס איז איהם שוין פשוט נמאס געוואָרען איטליכען באַר-
זונדער אָפגעבען דין-וחשבון פאַר'ן געלט. דער עולם הויבט אָן
זאָגען, מע זאָל זיך געזעגענען. אלע הויבען אָן זיך גרייטען צום
געזעגענען. מע טהוט זיך אַ חאַפּ — נישטאָ די מאמע! וואו
איז די מאמע? קיינער ווייסט נישט, וואו איז די מאמע! מיין
ברודער אליהו איז אויסער זיך. אונזער חבר פּיני האָט אינ-
גאנצען פאַרלאָרען דאָס האַלזטיכעל. לייזער טרייבט האַלז און
נאָקען. ער זאָגט, אז מיר קאָנען פאַרשפּעטיגען די באַהן. שאַט!
אָן געהט די מאמע. דאָס פנים איז איהר רויט. די אויגען פאַר-
שוואַלען. מיין ברודער אליהו פאַלט'צו צו איהר.

— וואָס איז מיט דיר? וואו ביזט דו געווען?

— אויפ'ן הייליגען אָרט, זיך געזעגענען מיט'ן טאטען...

מיין ברודער אליהו קערעוועט זיך אָפּ אָן אַ זייט. אלע בליי-
בען שטעהן אָהן לשון. זינט מיר פאַהרען קיין אמעריקע איז דאָס
דאָס ערשטע מאָל, וואָס דער טאטע קומט מיר אויפ'ן זינען. עס
טהוט מיר אַ צופּ ביי'ם הארצען. איך טראַכט מיך: „אלע פאַהרען
קיין אמעריקע, און דער טאטע נעבאָד בלייבט דאָ, אויפ'ן הייליגען
אָרט, איינער אליין“... לאַנג טראַכטען לאָזט מען מיך נישט. מע
טהוט אויף מיר אַ הוק און מע הייסט מיר קריכען אויפ'ן וואַגען.
ווי אזוי קאָן איך קריכען אויף אזא הויכען וואַגען מיט אזא באַרג
מיט בעטגעוואַנט? ס'איז דאָ איין עצה: לייזער שטעלט מיר

XIII

מ'ר גנב'ענען די גרעניץ

— לאָזט געריסען משה'ן, מיט בתיה'ן, מיט מאיר'ען, מיט זלאטען, מיט חנה-פערלען, מיט שרה-רחל'ען, מיט זייערע קינדער.

— גאָר פריינדליך! זייט געזונט! זייט געזונט!

אזוי שרייען מיר אלע בונ'ם וואָגען אַרויס, און איך וואָלט געמעגט שווערען, אז מיר פאָהרען שוין. לייזער האָט געשענקט אלע דריי אָדלערס צו רעכטע שמיץ. איינעם האָט ער מכבד געווען מיט'ן שטעקען אַחוץ. די רעדער קאטשען זיך. מיר שאַקלען זיך און העצקען זיך. איך שפּרינג-אונטער אויף דער קעלניע און פאַל שווער נישט אַראָפּ פאַר פרייד. עס קיצעלט מיך, עס גענוצעלט מיך אין האַלז. עס גלוסט זיך מיר זינגען. מיר פאָהרען, מיר פאָהרען, מיר פאָהרען קיין אמעריקע!

XIII

מיר גנב'ענען די גרעניץ

א.

פאָהרען מיט דער באַהן איז אַ גן־ערן! מיט דער פוהר איז אויך ניט שלעכט, נאָר סע טרייסעלט, און די זייטען טהוען נאָכ־דעם וועה סכנות. לייזער'ס פערד פליהען טאקי ווי די אַדלערס, פון דעסטוועגען האָבען מיר זיך גענוג געשלעפט, ביז מיר זענען געקומען צו דער סטאַנציע. און אז מיר זענען געקומען צו דער סטאַנציע, האָבען מיר נישט געקאָנט אַרויס. מיר איז געווען גרינגער פון אלעמען. איך בין דאָך געזעסען מיט לייזער'ען אויף דער קעלניע. האָרט איז טאקי געווען, און די ביינער האָבען גוט וועה געטהאָן. דערפאַר האָט מען אָבער געקאָנט אַראָפֿ־שפרינגען אין איין מינוט. זיי האָבען שוין ניט געקאָנט שפרינג־גען. איהר ווייסט דאָך ווער: מיין ברודער אליהו מיט מיין שוועגערין ברכה, אונזער חבר פיני מיט זיין ווייב טייבעל, און די מאַמע מיינע. ערגער פון אלע איז געווען די ווייבער. זיי זענען אַריין און פאַרהרוזנעט געוואָרען! מע האָט פריהער באַ־דארפט אַרויסוואַרפען פונ'ם וואָגען אלע פעקלעך מיט'ן גאַנצען בעטגעוואָנט, און ערשט נאָכדעם שלעפען די ווייבער איינציגווייז.

און קישעלעך, פאר וועלכע מיר געבען דיר א טרונק בראָנפֿען —
און שווייג, חזיר!

אודאי האָט איהם דער גוי ניט אָפגעשוויגען. ער האָט איהם
אָנגערופען מיט אלערליי נעמען: „זשיד חאלאַמיו“, „הינטישע
מאָרדע“, „חזיר'שער אויהער“, „פאָהאָנער גלויבען“. מיר האָבען
מורא געהאַט פאַר אַ סקאַנדאַל, פאַר פּאָליציע. מיין מאַמע האָט
שוין געבראַכען די הענט, געוויינט פאַר פיני'ן:

— ווער האָט דיר געבעטען, זאָלסט אַרויס מיט דיין צונג,
באווייזען, אז דו קענסט?

— האָט קיין מורא ניט, דער ערל וועט נעמען אַ חצי רי"ב,
און מע וועט זיך איבערבטען.

כך הוה. זיי האָבען זיך טאַקי איבערגעבטען. פיני האָט
ניט אויפגעהערט צו שיטען מיט רוסיש. דער ערל האָט ניט
אויפגעהערט צו שעלטען און האָט איבערגעטראָגען אלע פעקלעך
מיט אלע קישענס אין אַ גרויסע שטוב מיט הויכע פענסטער,
וואָס מע רופט דאָס „וואָקזאַל“. און ערשט דאָ הויבט זיך אָן
די רעכטע חתונה. וואָס איז שוין ווייטער? דער גוי זאָגט, אַז
מע וועט אונז ניט אַריינלאָזען אין וואַגאָן אַריין מיט אזוי פיעל
קישענס און מיט אזוי פיעל שמאַטעס (דאָס מיינט ער, אַפנים,
די קאָלדרעס: אַ ביסעל צעריסען דער אונטערשלאַג, זעהט זיך
אַרויס די וואַטען, הייסט דאָס שוין ביי איהם שמאַטעס!). עס
בלויבט, מע זאָל געהן צום „נאַטשאַלניק“. ווער זאָל געהן? גע-
וויינטליך, פיני! פיני געהט מיט'ן גוי צום „נאַטשאַלניק“. איך
געה זיי נאָך. מיט'ן „נאַטשאַלניק“ שטעלט זיך וואַוּעק פיני אויס-
טענה'ן שוין גאָר מיט איין אנדער לשון. ער בייזערט זיך שוין
ניט אזוי שטאַרק, נאָר ער רעדט און מאַכט מיט די הענט. ער
זאָגט איהם עפּים מאָדנע ווערטער, וואָס איך האָב זיי קיינמאָל
ניט געהערט: „קאָלומבוס“... „ציוויליזאַציע“... „אַלעקסאַנדער
פאָן הומבאָלד“... „סאָאָנימסקי“... „מאַטעמאַטיקע“... די איבעריגע
ניערטער האָב איך שוין פאַרגעסען. דער „נאַטשאַלניק“ האָט איהם

און דאָס האָט אלץ געטהאָן לייווער. ער איז טאָק אַ בייזער איד
און שעלט מיט טוידטע קללות. ער איז אָבער איין עהרליכער,
אַ געטרייער בעל-עגלה. איין עבירה, וואָס ער האָט אונז אָפּגע-
וואָרפּען מיט די פעקלעך און מיט'ן בעטגעוואַנט אויף דער סטאַנ-
ציע פון דער באַהן, און אליין איז ער אוועק זוכען פאַרשווינען
אויף צוריק. מיר זענען געבליבען אָהן איהם עלענדר, ווי אויפ'ן
וואַסער. ערשטענס, האָט אונז דער גוי פון דער באַהן אָנגע-
טהאָן צרות. ער האָט זיך געטשעפּעט צו אונז פאַר די פעקלעך.
און ניט אזוי פאַר די פעקלעך, ווי פאַר'ן בעטגעוואַנט. זיין עסק,
וואָס מיר פיהרען אַ סך קישענס. די מאַמע רעדט צו איהם
מיט גוטען. זי זאָגט איהם, אז מיר פאָהרען קיין אמעריקע.
ווערד ער גולן און זאָגט אונז, אז מיר זאָלען פאָהרען אין אזא
איין אָרט, וואָס איך שעם מיך אויסצוזאָגען.
— מע דאַרף מיט'ן ערל שלאָגען בלאַט, איהם עפּים נתנ'ען
אויף דער יד...

אזוי זאָגט מיין ברודער אליהו צו אונזער חבר פיני. אונזער
חבר פיני איז אונזער פיהרער, אונזער קאָפּ. ער קאָן רעדען גוט
רוסיש. אַ חסרון, וואָס ער איז אַ ביסל צו אַ היציגער. מיין
ברודער אליהו איז אויך אַ גוטער כּעסן, אָבער ניט אזוי היציג,
ווי פיני. באַלד צינדט ער זיך אָן, ווי אַ פייער, און זידעלט זיך.
ער געהט-צו צום גוי און טהוט מיט איהם אַ שמועס אויף רוסיש.
איך געב עס אייך איבער מיט זיין רוסישער שפּראַך און זעץ עס
אייך באַלד איבער אויף אונזער לשון:

— סלוחאי נאָ, טשאַלאָוויקו! טשאַרט טאָבי נע ווויאו
קאס מי פאָיעחאָלי וו'אמעריקו איז מנאָזשעסטווענע טשיסלאָ פאָ-
דושקי אי פאָדושעטשקו קאטאָרע מי טאָבי דאל נא וואָדקע אי
מאָלטשי סוויניא!

אויף אידיש קומט דאָס אויס אַ סך שענער:

— הער נאָר, דו מענטשעל! דער שוואַרץ-יאָהר וועט דיך
ניט נעמען, וואָס מיר פאָהרען קיין אמעריקע מיט אַ סך קישענס

טעל! מאַטעל? " און עפּים איינער א פּריצ'על מיט בלויע ברילען
 קרימט איהר איבער און זאָגט איהר נאָך מיט'ן אייגענעם גנון:
 "מאָטעל! מאָטעל?" אַלע כריסטען לאַכען. די אידען מאַכען
 זיך ניט וויסענדיג. די מאַמע הערט זיי אודאי ווי דעם פאַר-א-
 יאָהריגען שניי. זי הערט ניט אויף צו שרייען: "מאָטעל! מאָ-
 טעל?" וואָס וויל זי ווייטער? זי וויל, איך זאָל עפּים נעמען אין
 מויל אַריין. מיר פיהרען מיט זיך פון כל טוב: רעטאָך, און
 ציבעלעס, און קנאַבעל, און גרינע אונגערקעס, און האַרטע אייער,
 אויף יעדען איינציגען איין איי. איך האָב שוין לאַנג נישט אזא
 הנאה געהאַט פונ'ם עסען. א ביסעל האָט אונז פאַרשטעהרט די
 סעודה טאַקי פּיני אַליין. ער דאַרף זיך אָננעמען דעם אידענ'ס
 קריוודע. ער קאָן ניט ליידען, למאי די כריסטען לאַכען, וואָס
 מיר עסען ציבעלקעס מיט קנאַבעל. ער ציהט זיך אויס, ווי לאַנג
 ער איז, און רופט זיך אָן צום פּריצ'על, וואָס מיט די בלויע ברילען,
 אויף זיין רוסישער שפּראַך:

— א קאַס ווי קושאיעטע סוויניאַ? (און אז איהר עסט
 חזיר?)

די דאָזיגע ווערטער האָבען דערלאַנגט די כריסטען ביז'ן ביין
 אַריין. איינעם פון זיי האָט דאָס, אפּנים, אָנגענומען ביי דער
 לעכער. ער האָט זיך אויפגעחאַפט און האָט אַראָפּגעלאָזט אונזער
 חבר פּיני'ן א פאַטש, אז עס האָט געגעבען א קלונג. פּיני האָט
 פיינט אָפּשווייגען. ער האָט איהם געוואָלט געבען צוויי צוריק.
 איז ער דאָך אָבער בלינד. טרעפט ער אין איין אַנדער כריסט.
 א גליק, וואָס עס קומט אַריין דער קאָנדוקטאָר מיט'ן אָבער-קאָנ-
 דוקטאָר, און עס ווערד וואָס טומעל, א מהומה. אַלע רעדען. די
 אידען קלאָגען זיך אויף די כריסטען. איינעם האָט מען אָפּגע-
 קוועטשט א פינגער פון פוס מיט א טשעמאַדאַן. איינעם האָט
 מען אַרויסגעוואָרפען דאָס היטעל דורכ'ן פענסטער. די כריסטען
 שרייען: ס'א ליגען! ס'א בלבל! די אידען שטעלען עדות, און
 דוקא צוויי כריסטען. איינער פון זיי איז א גלח. א גלח וועט

גוט אויסגעהערט, אָנגעקוקט און אָפּגעשווינגען. אַפּנים, אז פּיג
האַט איהם גוט דערלאָנגט! פון דעסטוועגען, האָט דאָס אויך גיט
געהאַלפּען. מע האָט געמוזט אוועקגעבען דאָס גאַנצע בעטגעוואַנט
אין באַגאַזש און אַרויסנעמען אַ קוויטאַנציע. די מאַמע איז גע-
ווען אויסער זיך: אויף וואָס וועלען מיר שלאָפּען?

ב.

די מאַמע האָט זיך אומזיסט געזאָרגט: אויף וואָס וועלען
מיר שלאָפּען? איך בין אייך שוין מוחל דאָס שלאָפּען. איך
וואָלט אַ בעלן געווען, ס'זאָל האָטש זיין וואו צו זיצען. ווי אויף
צוֹלהכעים, איז אין וואַגאָן אזוי ענג, אז מע קאָן דערשטיקט ווערען.
אַחוץ אונז, פאָהרען נאָך אַ סך פאַרשווינגען, אידען און כריסטען,
און מע שלאָגט זיך פאַר די ערטער. איבער'ן בעטגעוואַנט האָבען
מיר פאַרשפּעטיגט אַלע בעסטע ערטער. מיר האָבען קוים באַ-
זעצט די ווייבער מיט די פעקלעך אויף דער ערד. די מאַמע אין
איינ זייט וואַגאָן, ברכה און טייבעל אין דער אַנדערער זייט וואַגאָן.
אז זיי ווילען רעדען, מווען זיי שרייען הויך איבער'ן גאַנצען וואַגאָן.
לאַכט מען פון זיי. מיין ברודער אליהו און אונזער חבר פּיג
זענען געבליבען הענגען, ווי אין דער לופטען, גיט אַהין, גיט אַהער.
פּיג איז בלינד, תאַפּט ער אַלע מאָל אַ קלאָפּ אין שטערן. און
איך? פאַר מיר זאָרגט אייך נישט. מיר איז גוט. מיר איז אויס-
געצייכענט. מע קוועטשט מיך טאַקי פון אַלע זייטען. איך שטעה
אַבער ביי אַ פענסטער. דאָס, וואָס איך זעה, האָט איהר געוויס
קינמאָל גיט געזעהן. פאַר מיינע אויגען פליהען שטיבער, וויאָרס-
טען, בוימער, מענטשען, פעלדער, וועלדער — ס'איז גיט צו באַ-
שרייבען! און ווי אזוי פליהט די באַהן! און ווי אזוי קלאָפּען
די רעדער! ווי אזוי טראַסקעט דאָס! ווי אזוי פייפט דאָס! ווי
אזוי קוויטשעט דאָס! די מאַמע האָט מורא, איך זאָל גיט אַרויס-
פאלען דורכ'ן פענסטער, שרייט זי אַלע מינוט אויף אַ קול: „מאָ-

— דאָס לאָזט איבער אויף שבת. זאָגט בעסער, אידען, וואָס
טהו איך מיט דער גרעניץ?
— איהר וועט טהון דאָס, וואָס מיר טהוען, דאָס וואָס אלע
טהוען.

דאָ רוקען זיך צונויף אלע אידען אינאיינעם, און מע שמועסט
וועגען גנב'ענען די גרעניץ. איך פארשטעה ניט, וואָס הייסט דאָס
„גנב'ענען די גרעניץ“? מיר זענען דען גנבים?... וועמען פרעגט
מען? די מאמע איז א איד'ינע. וואָס ווייסט א איד'ינע? מין
ברודער אליהו האָט פיינט, אז מע דולט איהם א קאָפּ. א יונגעלע
ווי איך, זאָגט ער, דאָרף זיך נישט אריינמישען צווישען גרויסע.
פיני איז פארטראָגען. ער רעדט. אלע רעדען. איטליכער דער-
צעחלט איין אנדער מעשה פון איין אנדער גרעניץ. איינער זאָגט,
אז די בעסטע גרעניץ אויף צו גנב'ענען איז נאָוואָסעליץ. דער
אנדערער זאָגט, אז אויף בראָד איז בעסער ווי אומעטום. קומט
צו געהן א דריטער און זאָגט, אז אונגעני איז אויך ניט שלעכט.
ווערד א געלעכטער: „אונגעני אויך מיר א גרעניץ! רומעניע
אויך מיר! לאַנד! ימח שמם זאָלען זיי ווערען מיט זייער לאַנד
און מיט זייער גרעניץ!“...

— שאַט! מיר זענען שוין ביי דער גרעניץ!

ג.

„די גרעניץ“, האָב איך געמיינט, איז מיט הערנער. צום
סוף — גאָרנישט: די אייגענע הייזער, די אייגענע אידען מיט
די אייגענע גוים, וואָס ביי אונז. אפילו א מאַרק מיט קלייטען
מיט שטעלעכלעך — אלסדינג אזוי ווי ביי אונז. מין שוועגערין
ברכה און אונזער חבר פּיני'ס ווייב טייבעל זענען געגאנגען אין
מאַרק איינקויפּען. איך וויל אויך מיט זיי געהן — לאָזט מיר
די מאמע ניט אָפּ פון זיך אויף איין מינוט. זי האָט מורא, מע
זאָל מיר ניט אוועק'גנב'ענען סאמע ביי דער גרעניץ. מין ברודער

ניט זאָגען קיין ליגען. די כריסטען זאָגען, אז די אידען האָבען אונטערגעקויפט דעם גלח. דער גלח האָלט אַ באַנצע דרשה. עס לויפֿען אָפּ אזוי עטליכע סטאַנציעס. אויף יעדער סטאַנציע לעדיגט אויס דער וואַגאָן אַ פּאָר פאַרשוינדלעך. עס ווערד אלע מאָל גראָמער. אונזערע ווייבער זיצען שוין, ווי די פּריצות, אויף די בענק מיט זייערע פעקלעך. מײן ברודער אליהו און אונזער חבר פּיני האָבען זיך מחיה געווען. זיי האָבען די בעסטע ערטער. ערשט דאָ דערזעהט טייבעל, אז ביי איהר מאַן פּיני איז אויפגע- לאָפֿען אַ באַק, און מע קאָן דערקענען פּינגער. טייבעל איז אויס מענטש. זי האָט אויף איהם רחמנות. פּיני שווערט איהר, אז ער פיהלט ניט קיין זאך. ער פיהלט נאָר, ווי סע שמאַרצט. ס'וועט באַלד איבערגעהן. ער האָט פּיינט רעדען פון אזעלכע זאַכען. ער רעדט בעסער מיט די אידען. ער פרעגט זיי, וואוהין זיי פאָהרען. אַ סך פון זיי פאָהרען קיין אַמעריקע. דערהערט, אז קיין אַמע- ריקע, ווערד אויף אונז אַ גדולה.

— סטייטש, וואָס-זשע האָט איהר געשוויגען ביז אַהער?
מיר פאָהרען דאָך אויך קיין אַמעריקע!

אזוי זאָגט זיי פּיני, און מיר ווערען גיך באַקאנט. מיר ווייסען אלע, פון וואָסער אַ שטאָרט איטליכער פאָהרט און צו וועמען.

— איהר קיין ניו-יאָרק? מיר קיין פּילאָדעלפּיע!

— וואָס איז דאָס פּילאָדעלפּיע?

— אויך אַ שטאָרט, ווי ניו-יאָרק.

— פאָוואָלי, האָלט זיך איין! פּילאָדעלפּיע קענען ניו-יאָרק

איז אזוי ווי איינשיטאָק קענען ווילנע, דראַזשנע קענען אַדעס, אָט- וואָס קענען וואַרשעו, סעמיאָגעווקע קענען פעטערבורג, קאָזעלעץ קענען האַרקאָוו...

— טע-טע-טע! איהר זענט דאָך עפּיס אויסגעווען אַ וועלט,

קיין עין-הרע!

— לאָס איך עס פאַרמאָגען! אויב איהר ווילט, וועל איך

איין אויסרעכענען אלע שטעט, וואָס איך בין דאָרט געווען...

פיני הערען אויף צו האנדלען מיט די אנענטען. זיי זאָגען: איין עק, מיר פאָהרען ניט קיין אמעריקע און גנב'ענען ניט די גרעניץ! מיר רייסט זיך אָפּ אין פארצען. איך מוין, ס'איז טאָקסי איין אמת. צום סוף, איז דאָס נאָר אַ מאַניפאָרגע. פיני'ס קאָפּ! דאָס האָר בען זיי אומיסטנע אזוי געזאָגט, בכדי זיך אָפּטשעפען פון די אנענטע טען. און מיר האָבען גענומען האַנדלען מיט דער אידינע. די אידינע האָט גענומען איין אויפגאָב און האָט אונז געזאָגט, מיר זאָלען זיין גרייט אויף היינט אַרום האַלבע נאַכט. די נעכט זענען פינסטערע נעכט. סוף חודש. אויסגעצייכענט גוט אויף צו גנב'ענען די גרעניץ. איך וואָלט שוין געוואָלט דערלעבען זעהן, וואָס הייסט דאָס „גרעניץ“ און ווי אזוי וועלען מיר דאָס גנב'ענען?

ד.

אַ גאַנצען מאָג זענען מיר געווען באַשעפטיגט מיט די זאַכען. מיר האָבען אַלסדינג באַדארפט איינפאַסען און צוועקענען דאָס דער אידינע. די זאַכען וועט זי אונז איבערפעקען נאָכדעם. דער עיקר איז ביי איהר, זאָגט זי, די נפשות. און זי זאָגט אונז אָן, ווי אזוי מיר זאָלען זיך פיהרען. אז ס'וועט ווערען, זאָגט זי, האַל-בע נאַכט, זאָלען מיר אַרויסגעהן הינטער דער שטאָרט. דאָרט איז פאַרהאן, זאָגט זי, אַ בערגעל. זאָלען מיר, זאָגט זי, דאָס בערגעל דורכלאָזען, און נעמען זיך לינקס, און געהן און געהן, ביז מיר וועלען דערזעהן נאָך אַ בערגעל. פון דעם בערגעל זאָלען מיר זיך נעמען, זאָגט זי, רעכטס, און געהן אזוי לאַנג, ביז מיר וועלען קומען צו אַ שענקעל. אין שענקעל זאָל אַריינגעהן נאָר איינער פון אונז, ניט אלע. אין שענקעל וועלען מיר טרעפּען, זאָגט זי, צוויי ערלים טרינקען בראַנפּען ביי איין טישעל, זאָלען מיר צוגעהן, זאָגט זי, צו די ערלים און אַ זאָג טהון „חיימאָוואַ“ — איז שוין גענוג. וויבאַלד זיי וועלען דערהערען, זאָגט זי, דאָס וואָרט „חיימאָוואַ“ (ס'איז איהר נאָמען), אזוי וועלען זיי אויפשטעהן און געהן מיט

אליהו און אונזער חבר פֿיני זענען נישטאָ. זיי דרעהען זיך ארום מיט פרעמדע אידען, וואָס איך קען זיי ניט. די מאַמע זאָגט, אַז דאָס זענען אַגענטען. די אַגענטען וועלען מיט אונז גנב'ענען די גרעניץ. איינער זעהט טאקי אויס ווי אַ גנב. אַ גרינע קאפּאַטע, אַ ווייסער שירם, און אויגען גנב'ישע. דער אַנדערער איז דוקא אַ פֿינער מענטש מיט אַ קאפּעליש. און אַ אידנע דרעהט זיך אויך ארום אין קאָהן. די אידנע ווייזט אויס אַ פרומע, איין עהרליכע. זי טראָגט אַ שייטעל אויפ'ן קאָפּ און רעדט מיט גאָט. זי פרעגט די מאַמע, וואו וועט זי בענטשען ליכט, אויב מיר האָל'טען דאָ שבת? די מאַמע זאָגט, אַז מיר האַלטען דאָ ניט קיין שבת. שבת וועלען מיר שוין, זאָגט זי, מיט גאָט'ס הילף זיין אויף יענער זייט. די אידנע מאַכט אַ פֿרום פנים און זאָגט: אָמן, רבונ'ש-עולם! זי האָט אָבער מורא, זאָגט זי, אַז מע פֿיהרט אונז אין באָד אַריין. די אַגענטען, זאָגט זי, וואָס מיר האַנדלען מיט זיי, זענען פֿראַסטע גנבים. זיי וועלען אויסנאַרען ביי אונז דאָס געלט, זאָגט זי, און וועלען אונז אַריינפֿיהרען אין אַ בלאָטע אַריין. אויב מיר ווילען, זאָגט זי, גנב'ענען די גרעניץ, זאָלען מיר גנב'ענען מיט איהר, וועט אונז זיין, זאָגט זי, אַז וואויל און גוט! ... אזוי? איז זי, הייסט עס, אויך אַ גנב'טע? היינט וואָס טראָגט זי אַ שייטעל און רעדט מיט גאָט? ...

שוין געקומען מײן ברודער אליהו מיט אונזער חבר פֿיני. ביידע זענען עפֿים שטאַרק צעטראָגען. אַפנים, זיי האָבען זיך צעקריעגט? איינער זאָגט אויפ'ן אַנדערען, אַז איבער איהם וועלען מיר דאָ מווען שבת האַלטען. שבת האַלטען אַליין איז נאָך גאָר-נישט. מיר ווערען געוואָהר, אַז ביידע אַגענטען האָבען זיך באַ-ריהמט, אַז מע וועט אונז מסר'ען, אַז מיר ווילען גנב'ענען די גרעניץ. ביז עפֿים וואָס — די מאַמע וויינט דערוויילע. מײן ברודער אליהו בייזערט זיך אויף איהר, וואָס זי מאַכט אַ תל פון די אויגען. איבער איהרע אויגען, זאָגט ער, וועט מען אונז אַלע-מען נישט אַריינלאָזען קיין אַמעריקע! מײן ברודער אליהו און

זענען די ערליים? — „זיי שלאָפּען“. — „פאַר וואָס האָסטו זיי נישט געוועקט?“ — „פון וואָנען ווייסט איהר, אז איך האָב זיי נישט געוועקט?“ — „פאַר וואָס האָסטו זיי נישט געזאָגט „חיימאָ-וואָ?“ — „פון וואָנען ווייסט איהר, אז איך האָב זיי נישט געזאָגט?“ — „נו? — „נורנו!“ — „איז דאָך שלעכט!“ — „ווער זאָגט דען, אז ס'איז גוט?“...“

ה.

מיין ברודער אליהו איז טאָקי אַ חכם. ער זאָגט, זיי זאָלען געהן ביידע אין שענקעל אַרײַן, פרובען זיך נאָך אַ מאָל אויפוועקען די ערליים. כּך הוה. עס האָט נישט גענומען קיין האַלבע שעה, מיר טהוען אַ קוק, זיי געהען מיט די צוויי ערליים. די ערליים זענען נאָך פאַרשלאָפּען, אַ ביסעל שבור'ליך און שפּײַען און שעל'טען זיך — סכנת נפשות. דאָס וואָרט „טשאָרט“ ווערד איבער-גע'חזר'ט אפשר הונדערט מאָל. די ווייבער הויבען אָן, האַכט מיר, מורא האָבען. איך דערקען נאָך זייער זיפּצען און זייער קרעכצען און נאָך דעם „רבנו-של-עולם“, וואָס די מאַמע דערמאָנט אַלע מינוט שטילערהײַד. הויך האָט זי מורא. מע הערט נישט פון אונז קיין פּיפּס. מיר געהען און געהען, און מעהר קיין גוים זעהען מיר נישט. וואו זענען די איבעריגע פיער? פלוצים שטעלען זיך אָפּ אונזערע צוויי ערליים און רופען זיך אָפּ צו אונז, מיר זאָלען זיי זאָגען, וויפיעל געלט מיר האָבען. עס פאַלט אָן אויף אונז אַזא פחד, ואז מיר קאָנען נישט רעדען קיין וואָרט. שטעלט זיך אַרויס די מאַמע און זאָגט, אז מיר האָבען נישט קיין געלט. זאָגען זיי: ס'א ליגען. אַלע אידען האָבען געלט. און נעמען-אַרויס צוויי לאַנגע מעסערס און טראָגען אונז צו גלייך צום פנים און זאָגען: „וועט איהר אונז נישט אָפּגעבען באלד אינאָנצען וואָס איהר האָט, זענט איהר געקוילעטע!“... אַלע שטעהען אָהן לשון און ציטערען, ווי די לעמעלעך. רופט זיך אָפּ די מאַמע צו מיין

איין ביז'ן וועלדעל. אין וועלדעל וועלען אויף איין ווארטען נאך פיער גוים. טאמער וועלען זיי שלאפען, זאלט איהר זיי אויפ-וועקען. אין וועלדעל אז איהר וועט געהן, זאלט איהר, זאגט זי, זיין שטיל, קיין פיפס ניט ארויסלאזען, מע זאל היליגה ניט דער-הערען און אויסשיסען. אויף יעדען טריט, זאגט זי, איז דא א סאלדאט מיט א ביקס און שיסט... פון וועלדעל, זאגט זי, וועלען איין שוין די ערליכ ארויספיהרען אויפ'ן רעכטען וועג, בארג-ארקא, און אט זענט איהר שוין אויף יענער זייט...

מיר איז די מעשה מיט'ן בערגעל, מיט'ן שענקעל, מיט'ן וועלדעל שטארק געפעלען. די מאמע האט א ביסעל מורא. ברכה און טייבעל — אויך. מיר לאכען פון זיי. נקבות ציטערען פאר א קאץ אויך!...

קוים דערלעבט נאכט. אפגעראווענט מעריב, אפגעגעסען וועטשערע, האבען מיר אפגעווארט ביז עס וועט ווערען רעכט פינסטער. פונקט צוועלף דעם זייגער האבען מיר זיך אלע, זאלבע-זעכסט, געלאזט אין וועג אריין. פריהער זענען געגאנגען מיר, מאנסבילען. נאך אונז זענען נאכגעגאנגען די ווייבער, ווי געוועהנ-ליך. אזוי ווי די אידינע האט נביאות געזאגט, אזוי איז טאקי געווען. ארויסגעגאנגען פון שטאדט, האבען מיר דערזעהן א בער-געל. האבען מיר דורכגעלאזט דאס בערגעל און זיך גענומען לינקס. פון דארטען זענען מיר געגאנגען און געגאנגען און דערזעהן נאך א בערגעל. פון דעם בערגעל האבען מיר זיך גענומען, ווי זי האט אונז אָנגעזאגט, רעכטס און זענען געגאנגען אזוי לאנג, ביז מיר האבען דערזעהן א שענקעל. אין שענקעל איז אריין איינער פון אונז. ווער? געוועהנליך, פיני. מיר ווארטען א האלבע שעה, א שעה, צוויי שעה — נישטא פיני. הויבען אָן די ווייבער זאגען, מע זאל געהן זעהן, וואו איז פיני? ווער זאל געהן? מיין ברודער אליהו. זאגט די מאמע: זי וויל ניט. זאג איך: „אמא געה איך“. זאגט די מאמע: זי האט מורא. שאט! אט איז פיני. „וואו ביזט דו געווען אזוי לאנג?“ — „אין שענקעל“. — „וואו

איד פון דער ציעג באטראכט אונז פון קאפ ביז פיס. פיני פאר-
 בינדט מיט איהם א שמועס. דער איד פון דער ציעג רעדט עפּים
 מאַדנע. טאַקי אונזער־לשון, נאָר מיט פתח'ען. פיני פרעגט איהם,
 צי ס'איז נאָך עפּים ווייט צו דער גרעניץ? דער איד פון דער ציעג
 קוקט איהם אָן: „וואָסער גרעניץ?“ ... עס לאָזט זיך אויס אַ
 מעשה, אז מיר זענען שוין לאַנג אויף דער זייט, מיר זענען שוין
 ווייט פון דער רוסישער גרעניץ.

— וויבאלד אזוי, היינט וואָס־זשע לויפען מיר, ווי די
 משונעים?

עס פאלט־אָן אויף אונז אַלעמען אַ מורא'דיג געלעכטער. די
 ווייבער פאלען אַזש צו דער ערד לאַכענדיג. נאָר די מאַמע הויבט
 אויף די הענט אַרויף: „איך דאַנק דיר, גאָטעניו!“ — און צע-
 וויינט זיך.

ברודער אליהו, ער זאל אויפבינדען די קעשענע און אָפּגעבען דאָס געלט (דאָס איז דאָס געלט, וואָס מיר האָבען אָפּגעלייזט פאַר אונז זער האַלבע דירה). אין דער מינוט געפֿעלט מיין שוועגערין ברכה צו פאַלען חלשות. דערזעהען, אז ברכה איז געפאַלען, שרייט די מאַמע: וואָלד! אויף איהר קוקענדיג, שרייט טייבעל אויך: וואָלד! פלוצים — טראַך-טאַרעראַך!!!... דאָס האָט מען אויס-געשאַסען. דער שאַס צעטראָגט זיך מיט אַ וויעדער-קול איבער'ן גאַנצען וואָלד. די ערליים זענען אויסגעטריקענט געוואָרען. ברכה האָט זיך אויפגעחאַפט. די מאַמע חאַפט מיך מיט איין האַנט און מיין ברודער אליהו מיט דער אַנדערער האַנט: — קינדער! לאָמיר לויפֿען!... דער שומר ישראל איז מיט אונז!...

איך ווייס ניט, וואו עס נעמט זיך צו איהר אזוי פיעל כח אויף צו לויפֿען? אַלע מאָל פאַרטישעפֿען מיר זיך אָן אַ בוים און פאַלען. מיר שטעהען-אויף און לויפֿען ווייטער. אַלע מאָל דרעהט-אויס די מאַמע דעם קאָפּ צוריק און טהוט אַ פּרעג שטילער-הייד:

— פיני, דו לויפסט? ברכה, דו לויפסט? טייבעל, דו לויפסט? לויפט, לויפט, דער שומר ישראל איז מיט אונז! וויפיעל מיר זענען אזוי געלאָפֿען — קאָן איך אייך ניט זאָגען. פונ'ם וואָלד זענען מיר שוין לאַנג אַרויס. עס הויבט אָן ווערען ווי טאָגליך. עס בלאָזט אַ קיהל ווינטעל. נאָר אונז איז הייס סכנות. מיר דערזעהען פאַר זיך אַ גאַס, און נאָך אַ גאַס. אַ ווייסען קלויסטער, גערטנער, הויפֿען, שטיבלעך. אַפנים, דאָס איז דאָס שטערטעל, וואָס די אירינע האָט אונז געזאָגט נביאות. וויר באַלד אזוי, זענען מיר דאָך שוין פון „יענער זייט“. מיר באַ-געגענען אַ אירען, מיט אַזעלכע פאות, וואָס איך האָב אויף מיין לעבען נישט געזעהען. אַ קאַפּאַטע טראָגט ער אַ לאַנגע, אַ צע-פליקטע. אויפ'ן האַלז אַ גרינעם שאַל. ער טרייבט אַ ציעג. מיר שטעלען איהם אָפּ מיט דער ציעג און געבען איהם „שלום“. דער

XIV

מיר זענען שוין אין בראַד!

XIV

מיר זענען שוין אין בראָד!

א.

ווייסט איהר, וואו מיר שפארען-אָן? אַזש אין בראָד! איך
 מיין, אז מיר זענען שוין נאָהענט צו אמעריקע. אַ שענע שטאָדט
 אָט דאָס בראָד! ס'איז גאָרניט די שטאָדט, די גאָסען, די מענ-
 טשען, וואָס ביי אונז. אפילו די אידען זענען דאָ ניט די אידען,
 וואָס ביי אונז. דאָס הייסט, די אידען זענען די אייגענע אידען,
 וואָס ביי אונז. און אויב איהר ווילט, זענען זיי נאָך מעהר אידען,
 ווי אונזערע אידען. די פאות אַ סך לענגערע, ווי ביי אונזערע.
 די קאפאָטעס ביי זיי זענען כמעט ביז דער ערד. זיי טראָגען
 מאָדנע קאפּעלישלעך, גארטעלעך, מיט שיד און זאָקען, און די
 ווייבער — פאָריקען. נאָר דאָס לשון זייערס — אוי, דאָס לשון!
 דייטש רופט מען דאָס. ס'איז גאָרניט דאָס, וואָס ביי אונז. דאָס
 הייסט, די ווערטער זענען די אייגענע ווערטער, וואָס ביי אונז,
 נאָר מיט פתח'ען. למשל: „וואָס“ איז „וואס“, „דאָס“ איז
 „דאָס“, „שלאָפּען“ איז „שלאָפּען“, „ברויט“ איז „בראָייט“,
 „פלייש“ איז „פלאַייש“, „מאיר“ איז „מאָיער“, אַ „בהמה“ איז
 „בהאָיימע“, אַ „שויגעז“ — „שאָייגעז“, „מילך“ איז „מעלך“, „ליכט“
 איז „לעכט“, אַ „איד“ איז אַ „יאיד“, אַ „אידינע“ — אַ „יאידנע“,

— ביי אונז, גארעלע, ווייסט דער גוי אליין, אז ער איז א גנב. אזוי זאגט די מאמע און דערצעהלט א מעשה מיט כימקען. ס'איז געווען ביי אונז אמאל א שיקסע כימקע. דער טאטע, עליו השלום, האט נאך דעמאלט געלעבט. איז די כימקע געווען זעהר א וואוילע שיקסע, נאך א ביסעל א גנב'טע. אז אלע זענען אוועק-געגאנגען פון שטוב, פלעגט זי ניט וועלען בלייבען אליין. זי האט מורא געהאט פאר זיך אליין, זי זאל עפּים ניט אוועק'גנב'ענען...

ב.

אלסדינג איז ביי די דייטשען אנדערש. אפילו דאס געלט איז אויך ניט, ווי ביי אונז. דא ווייסט מען ניט פון קאפיקעס, גריוונעס, צוואנציגער, פערציגער. דא ווייסט מען נאך גרייצערס. אלסדינג פארקויפט זיך דא אויפ'ן גרייצער. פאר אונזערען א רובעל גיט מען אייך אָהן א שיעור גרייצערס. מײן מאמע געפינט, אז ס'איז נישט קיין געלט. ס'איז קנעפלעך. מײן ברודער אליהו זאגט, אז זיי צעגעהען זיך עפּים אונטער די פינגער, אזוי ווי שניי. אלע טאג זעצט ער זיך אוועק אין א ווינקעלע, און טרענט אויף די קעשענע, און נעמט-ארויס א רובעל, און פארנייט די קעשענע צוריק. אויף מארגען טרענט ער ווידער אויף די קעשענע, נעמט-ארויס א רובעל און פארנייט צוריק. אט אזוי אלע טאג. און די טעג געהען-אוועק, און אונזערע פעקלעך מיט אונזער בעטגע-וואנט זענען נאך אליין נישטא. די אידינע, וואס האט מיט אונז גע'גנב'עט די גרעניץ, האט אונז, אפנים, אנגעטראָפֿן א רעכטען ספּאָדיק. אחוץ וואס מען איז אונז באפאלען אין וואלד, טאקי איז דער שומרים אליין, וועלען מיר נאך אפשר בלייבען אָהן זאכען. די מאמע הערט ניט אויף צו ברעכען די הענט און צו וויינען אויף די זאכען. „דאס בעטגעוואנט! די קישענס! ווי אזוי וועלען מיר זיך ריהרען קיין אמעריקע אָהן בעטגעוואנט, אָהן קישענס?“...

"קינד" איז "קונד", א "טינטורעל" איז א "טונטירעל", א "ציבעלע" איז א "צייבעלע", א "סירניקעל" — א "שוויבעלע". היינט דאָס רעדען זייערס! נאָך זיי רעדען, זינגען זיי. עס קומט אויס גלייך, ווי זיי וואָלטען שטענדיג מעביר געווען די סדרה. מיר האָבען באַלד געחאָפט דעם שניט. דער ערשטער איז געווען אונזער חבר פּיני. ער האָט אָנגעהויבען רעדען דייטש כמעט פונ'ם ערשטען טאָג, וואָס מיר זענען געקומען. איהם איז געווען גרינגער, ווייל דייטש האָט ער געלערענט נאָך אין דער היים. מיין ברודער אליהו זאָגט, אז חאָטש ער האָט קיין דייטש קיינמאל נישט געלערענט, פון דעסטוועגען פארשטעהט ער נישט ווינציגער פון איהם. איך הער מיך צו, ווי מע רעדט אויף דייטש, און לערען מיר. אין א פרעמד לאַנד מוז מען קענען די שפראך. אזוי זאָגט פּיני. זיין ווייב טייבעל רעדט שוין אויך האַלב דייטש, האַלב אידיש. מיין שוועגערין ברכה, אליהו'ס ווייב, וואָלט אפשר אויך וועלען רעדען דייטש, קאָן זי נעכאָך נישט. א גראַכער קאָפּ ביי איהר! זעהט איהר, די מאַמע וויל נישט הערען פון קיין דייטש. זי וועט, זאָגט זי, רעדען אזוי ווי זי האָט גערעדט אין דער היים. ברעכען זיך די צונג צוליבע די דייטשען איז זי נישט מחויב. זי איז גאָר אויף זיי ברוגז. זי האָט געמיינט, אז די דייטשען זענען עהרליכע מענטשען. צום סוף, איז זי געוואָהר געוואָרען, אז זיי זענען אויך נישט קיין גרויסע צדיקים. אנומעלט איז זי געווען אין מאַרק, האָט מען זי אָפגענאָרט אויף דער וואַג. זי האָט געזאָגט, מע זאָל איהר נעבען א פונט, און געגעבען האָט מען איהר — זי ווייסט אליין נישט וויפיעל.

אזוי דערצעהלט די מאַמע און לאַזט-דאָס, אז צווישען די דייטשען זענען, אפנים, אויך דאָ גנבים. דערהערט מיין שוועגערין ברכה, האָפט זי זיך אויף און פייערט און מאַכט מיט די הענט: — גנבים זאָגט איהר, שוועגער? א גנב אויף א גנב! איין גנב גרעסער פונ'ם אנדערען! מע דארף זיך פאַר זיי היטען ערגער ווי ביי אונז! ביי אונז ווייסט מען חאָטש, אז וואָס גוי איז א גנב.

ג.

אויף דער זייט גרעניץ איז אונז גוט, בעסער ווי אין דער היים. טהון טהוען מיר ניט קיין האנט אין קאלט וואסער. אָדער מיר זיצען אויף דער אכסניה, אָדער מיר געהען אויפ'ן שפאציער, אָנ-קוקען בראָד. א שענע שטאָדט. איך ווייס ניט, וואָס מיין שווע-גערין ברכה האָט צו דער שטאָדט. אלע טאָג געפינט זי ואיין אַנ-דער חסרון אויף דער שטאָדט. דאָס געפעלט איהר ניט — ס'איז בלאָטיג. דאָס זאָגט זי — סע שטינקט, ערגער ווי ביי אונז. איינמאָל ביינאכט האַפּט זי זיך אויף מיט א גוואָלד: מע האָט זי באַפּאלען. מיר זענען אלע אַראָפּ פון די געלעגערס:

— ווער האָט דיך באַפּאלען? גזלנים?

— וואָסערע גזלנים? וואַנצען!...

אין דער פריה דערצעהלען מיר דעם בעל-הבית פון דער אכסניה, ווייסט ער ניט מיט וואָס מען עסט דאָס. גיט איהם פּיני צו פאַר-שטעהן אויף דייטש, וואָס דאָס איז. זאָגט ער, אַז ביי זיי ווייסט מען ניט דערפון. אין זייער דייטשעם לאַנד זעהט מען דאָס ניט. דאָס האָבען מיר, זאָגט ער, מסתמא געבראכט מיט זיך פון דער היים... אַי, איז ברכה געווען אין כּעס! זי האָט פיינט, זאָגט זי, דעם אידען, ערגער ווי א משומד! איך ווייס ניט, פאַר וואָס. דאכט זיך, זעהר א פיינער מענטש. אַז ער רעדט, האַלט ער א ביסעל דאָס מויל אויף א זייט און שמייכלט. היינט האָט ער לייעב געבען עצות. וואוהין מיר זאָלען געהן, ביי וועמען מיר זאָלען קויפּען און ביי וועמען ניט. און אַז מיר געהען עפּיס קויפּען, געהט ער מיט. און קויפּען קויפּען מיר, צום מיינסטען, מלבושים. מיר האָבען אָנגעהויבען צו ביסלעך אויסקליידען זיך. אונזער חבר פּיני זאָגט, אַז ס'איז ניט שען, וואָס מיר געהען, ווי די שלעפּערס. אין א פרעמדער שטאָדט דאַרף מען, זאָגט ער, אַרויסגעהן ווי מענ-טשען. וכּפּרט דאָ, אין אויסלאַנד, וואו עס איז האַלב אומזיסט.

פיני פאלט אלע מאָל אויף איין אנדער פלאץ. ער וועט געהן, זאָגט ער, מיט אַ „זאָיאַוולעניע“ דורך דער באַהן, מיט אַ „פּראָ-שעניע“ צום „נאַטשאַלניק“ פון דער גרעניץ. ער וועט זיך אַרייַ בערחאַפּען אַהין צו דער אידינע און וועט איהר מאַכען אַ פינד סטערען סוף. ער וועט זי פרעגען: היתכן?! ... ס'איז אָבער קאַלטע פּריפּאַרקעס! עס וועט ניט העלפּען קיין „זאָיאַוולעניעס“ מיט קיין „פּראָשעניעס“. אַריבערחאַפּען זיך צו דער אידינע וועט איהם טייבעל נישט לאָזען, ס'איז בלאָטע, מע זאָל איהר אָנשיטען די שטוב מיט גאָלד. אזוי האָט זי געזאָגט בפּירוש. עס ליגט איהר נאָך אין טעם דאָס „גנב'ענען די גרעניץ“. מיר אַלע גע-דענקען נאָך דעם טעם פון דער גרעניץ. מיר דערצעהלען איט-ליכען די מעשה, ווי אזוי מיר האָבען גע'גנב'עט די גרעניץ, ווי אזוי די אידינע האָט אונז געגעבען ערליים אויף אַריבערצופּעקלען אונז, ווי אזוי די ערליים האָבען אונז געפיהרט און פאַרפיהרט אין אַ וואַלד און געוואַלט אונז קוילען. אַ גליק, וואָס מיין שוועגערין ברכה האָט אַ טבע פון חלש'ען און וואָס מיין מאַמע האָט געמאַכט אַ גוואַלד. האָבען דערהערט די סאָלדאַמען און האָבען אָנגעד-הויבען שיסען. זענען זיך די ערליים צעלאָפּען, און מיר זענען גענעזען געוואָרען. אזוי דערצעהלט די מאַמע. מיין ברודער אליהו דערצעהלט די אייגענע מעשה, נאָר אַ ביסעל אנדערש. שלאָגט איהם ברכה איבער און דערצעהלט טאַקי דאָס אייגענע, נאָר אַ ביסעל אנדערש. זאָגט אונזער חבר פיני'ס ווייב, טייבעל, אז ברכה געדענקט ניט אַקוראַט, וואָרום ברכה האָט גע'חלש'ט. און טייבעל וויל אָנהויבען דערצעהלען די מעשה פון אָנהויב אָן, האַקט איהר פיני איבער און זאָגט, אז זי ווייסט גאָרניט. אָט וועט ער דערצעהלען נאָך אַ מאָל פון אָנהויב ביז'ן סוף. אַלע טאָג און איטליכען באַזונדער דערצעהלען מיר די מעשה, ווי אזוי מיר האָבען גע'גנב'עט די גרעניץ. אַלע די, וואָס הערען, שאַקלען מיט די קעפּ, שמוצערען מיט די ליפּען. זיי זאָגען, אז מיר זענען גליק-ליכע! מיר דאַרפּען בענטשען גומל!

— אחוץ געלט. געלט איז ביי זיי טייערער, ווי ביי אונז! א „גרייצער“ איז ביי זיי די נשמה. פאר א „קרוין“ וועלען זיי אייך פארקויפען דעם טאטען, און פאר א „גולדען“ — גאט אליין!

אזוי זאגט ברכה, און טייבעל האלט זי אונטער. אלע דריי ווייבער, ווי איך האב אייך שוין געזאגט, זענען עפּים ניט צו פריערען מיט די דייטשען. איך ווייס ניט, פאר וואָס. מיר זענען זיי דוקא געפעלען. ווען ניט אמעריקע, וואָלט איך דאָ געוואָלט זיין אייביג און אייביג. וואו האָט איהר אזעלכע הייזער, ווי דאָ? היינט די מענטשען? אזעלכע גוטע מענטשען! אלסדינג פאר-קויפען זיי אייך! אפילו די בהמות זענען ניט די בהמות, וואָס ביי אונז. שכל, קאָן זיין, האָבען זיי ניט מעהר ווי אונזערע, נאָר זיי זעהען-אויס לייטישער. אלסדינג האָט דאָ איין אנדער פנים. און דערט מיט די ווייבער, זאָגען זיי, אז ביי אונז איז בעסער. קיין זאך געפעלט זיי ניט, אפילו די אכסניה אויך ניט. און ניט אזוי די אכסניה, ווי די בעלי-בתים. זיי רייסען די הויט, זאָגט ברכה. פאר א גלעזעל וואָרעם וואָסער הייסען זיי זיך באַצאָהלען. א ביסעל זאָלץ וועלען זיי אייך נישט געבען אומזיסט. אז מיר וועלען ניט אָפּפאָהרען פון דאָנען בייציטענס, וועלען מיר דארפֿען געהן איבער די הייזער.

אזוי זאָגט מיין שוועגערין ברכה. נאָר וואָס מיין שוועגערין ברכה קאָן זאָגען! למאי זי זאָגט אויף מיין ברודער אליהו, אז ער איז א אידניע? און אויף אונזער חבר פּיני זאָגט זי, אז ער איז כליבו, וואָס אין דער קאָרט. איין אנדערע אויף טייבעל'ס אָרט וואָלט איהר געגעבען א וויסמען פעטשאַטעק. טייבעל איז אָבער, ווי די מאַמע זאָגט, א מענטש אָהן א גאָל. זי שווייגט איהר אָפּ. אלע שווייגען איהר אָפּ. איך אויך. אויף מיר איז זי גולן. מיך רופט זי דער „ווישקראָבעק“, אָדער „מאָטעל מיט די פּיסקעס“. איך האָב זיך אויסגעהאָדעוועט, זאָגט זי, אין וועג א פאָר גוטע פּיסקעס. מיך הויבט דאָס אפילו ניט אָן צו אַרען. נאָר די מאַמע

דאָס איז דאָך באַוואוסט אויף דער גאַנצער וועלט. קודם כל האָט ער זיך ג' קויפט אַ קאַפּעלישעל, ווי מע טראָגט ביי די דייטשען, און אַ פירזשאַק אַ קורצען ביז די קניע מיט אַ נייעם שניפּס. אַנקוקען פיני'ן אין זיינע דייטשע מלבושים דאָרף מען זיין שטאַר-קער פון אייזען. לאַנג און דין איז ער. אַ נידעריגע ראיה האָט ער. און אז ער געהט, שפּרינגט ער. היינט די נאָז? די מאַמע זאָגט, אז ער האָט אַ פנים פון חוזק. מיין ברודער אליהו געפינט, אז ער זעהט אויס ווי אַ „וויינגער“ אָדער ווי אַ „קאַטערינשטיק“. פיני זאָגט, אז ער ווייסט ניט וואָס איז שענער: צי אַ „וויינגער“, צי אַ „קאַטערינשטיק“, צי גאָר אַ „שלעפּער“? דאָס מיינט ער טאָקי אונז. מיין ברודער אליהו זאָגט, אז ער זאָל וועלען, קאָן ער זיך אויך אויסקליידען ווי אַ דייטש. ס'איז אָבער נישט קיין גרויסע קונץ, זאָגט ער, אויסברענגען געלט, טרענצלען קערבלעך. מע דאָרף, זאָגט ער, דאָס קערבעל היטען קיין אַמעריקע... זאָגט איהם פיני: אין אַמעריקע דארפּען מיר קיין געלט ניט. דאָרטען, זאָגט ער, זענען מיר אַליין געלט! ער רעדט איבער אונז אזוי לאַנג, ביז מיין ברודער אליהו קויפט זיך אויך אַ קאַפּעליש מיט אַ פירזשאַק, און מיר אויך אַ קאַפּעלישעל מיט אַ רעקעל. מיר געהען אַלע דריי איבער די גאַסען און רעדען דייטש. איך בין זיכער, אז אַלע מיינען, אז מיר זענען דייטשען. איין חסרון נאָר, וואָס אונז געהען נאָך די ווייבער. איך מיינ טאָקי די מאַמע, מיין שוועגערין ברכה און פיני'ס ווייב טייבעל. זיי טרעטען נישט אָפּ פון אונז אויף קיין ווילע. די מאַמע האָט מורא, איך זאָל צווישען די דייטשען ניט פאַרבלאָנזעט ווערען, און יענע געהען גלאַט נאָך, ווי די קעלבר לעך. וואָס האָבען זיי מורא — ווייס איך ניט. מחמת מיר דרעהען זיך אַרום זאָלבעזעכסט, קוקט די גאַנצע וועלט אויף אונז. וואָס האָבען זיי ניט געזעהען?

— די גרעסטע גאַראַנטים אין דער וועלט זענען דייטשען. —

אזוי זאָגט מיין ברודער אליהו. אַ סימן, וואָס איהר זאָלט ניט זאָגען, גלויבען זיי איך אויף נאמנות.

נאָמען. זי האָט אזעלכען ניט געהערט. עס בלייבט לאַנדאָן. פֿיני זאָגט, אז לאַנדאָן איז דאָס בעסטע. ער האָט געלייענט ווי פֿיעל מאָל אין דער געאָגראַפֿיע (אזא בוך), אז לאַנדאָן איז אַ שאַרפע שטאָרט. היינט קומט אַרויס פֿון דאָרטען משה מאָנטע-פֿיאַרע, און רויטשילד, זאָגט ער, איז אויך פֿון לאַנדאָן.

— רויטשילד איז נאָר פֿון פֿאַרין!

אזוי זאָגט מיין ברודער אליהו. דאָס איז דאָך ביי זיי אַ כֵּל. וואָס איינער זאָגט, זאָגט דער אנדערער פֿאַרקעהרט. אז דער זאָגט: טאָג, זאָגט יענער: נאַכט. דאָס הייסט, מע זאָל זיך קריגען — דאָס ניט, נאָר מע שפּאַרט זיך. זיי קאָנען זיך אַמאָל אזוי אוועקשפּאַרען אַ שעה כסדר, ביז מע צענעמט זיי. אַנומעלט האָבען זיי זיך צעאַמעפֿרט איבער אַ דייטשעס וואָרט: „חרין“. איינער האָט געזאָגט, אז חרין איז אויף דייטש: „חראָן“. דער אנדערער האָט געדרונגען, אז חרין דאַרף מען זאָגען אויף דייטש: „חראָן“. אַ שעה צוויי האָט מען זיך אוועק-געריסען, ביז ס'איז געבליבען, מע זאָל קויפֿען אַ ווערצל חרין און מע זאָל דאָס ווייזען דעם בעל-הבית פֿון דער אַכסניה. גע-בראַכט דאָס ווערצל חרין, פרעגט מען איהם: „רב דייטש! מיר האָבען צו אייך אַ בקשה, נאָר איהר זאָלט אונז זאָגען דעם ריינעם אמת. ווי אזוי הייסט ביי אייך אויף אייער לשון אָט די דאָזיגע פֿרי — „חראָן“, אָדער „חראָן“? רופֿט זיך אָפֿ דער בעל-הבית: „אויף אונזער דייטשער שפּראַכע הייסט דיעזע פֿרוכט ניט „חראָן“ און ניט „חראָן“, נאָר „מערעטיד“... נאט אייך אזא משוגעת! קירע-דייטש איז אַ גוטער צולעהכעם'ניק. ער קאָן אייך אַמאָל געבען אַ זאָג אַ וואָרט, זאָל זיין וואָס צו הערען. למשל, נעמט, אַשטייגער, אַ זייגערעל. דאַכט זיך, וואָס קאָן שוין זיין מעהר פשוט פֿון אַ זייגערעל? הייסט דאָס ביי קירע-דייטש ניט אַ זייגערעל, נאָר „אַ האָר“. און אַ האָר איז ביי איהם „אַ האָר“. אַ האָר איז ביי איהם „אַ היר—היר“. אז מע זאָגט קירע-דייטש, זאָל מען גלויבען!

וויל ניט ליידען, למאי זי רעדט פון מיינע פיסקעס. הויבט אָן די מאַמע וויינען. און מײן ברודער אליהו האָט פיינט, אז די מאַמע וויינט. ער זאָגט, אז זי מאַכט זיך קאַלי די אויגען, און מיט קאַלעדיגע אויגען לאָזט אַמעריקע נישט אַריין.

ד.

איך קאָן אייך איבערגעבען אַ נייעס. מיר האָבען אַ גרוס פון אונזערע זאַכען. די אידנע, וואָס האָט מיט אונז גע'גנב'עט די געניץ, האָט מען איינגעזעצט אין טורמע. אונזער חבר פּיני קוועלט. ער זאָגט, אז ס'איז אַ גרויסע מצוה. זאָגט די מאַמע: „ס'מיינט, און מיינע זאַכען?" זאָגט פּיני: „נו, און מיינע זאַכען כען?" ... אַצינד ווייסען מיר שוין פאַר געוויס, אז אונזערע זאַכען זענען פאַרפאַלען. וואָס טהוט מען? מע דאַרף פאַהרען ווייטער. אַ ברירה האָבען מיר? מײן ברודער אליהו געהט אַרום אָהן אַ קאַפּ. די מאַמע רעדט איהם אויס דאָס האַרץ. זי זאָגט איהם: וואָס וואָלטען מיר געטהאָן, נאַרעלע, ווען מע זאָל געווען צונעמען ביי אונז דאָס געלט, וואָס מיר האָבען אָפּגעלייזט פאַר דער האַל-בער דירה, און נאָך קוילען אויך? אונזער חבר פּיני גיט אָפּ דער מאַמען דעם גערעכט. ער זאָגט, אז אַ איד דאַרף שטענדיג זאָגען: „גם זו לטובה". ברכה לעגט אויך צו אַ קנייטעל. זי זאָגט, אז ניט אומזיסט האָט זי איהם אַ נאָמען געגעבען „אידנע". מיר גרייטען זיך אין וועג אַריין. מיר צעפרעגען זיך ביי מענטשען, ווי אזוי פאַהרט מען קיין אַמעריקע? מענטשען הערען-אויס און געבען אונז עצות. אימליכער איין אַנדער עצה. איינער זאָגט: אויף פאַרזי. דער אַנדערער — אויף לאַנדאָן. אַ דריטער דרינגט, אז אויף אַנטווערפען איז געהענטער. מע פאַרדולט אונז אזוי דעם קאַפּ, אז מיר ווייסען שוין אַליין ניט, וואָס צו טהון. פאַר פאַרזי האָט די מאַמע מורא. אַ צו גרויסער טומעל, זאָגט מען. אַנט-ווערפען געפעלט ניט ברכה'ן. עפּיס אַנטווערפען — אַ מאַדנער

דערהערט אזא מעשה, האַפט זיך אויף מיין שוועגערין ברכה מיט אַ פֿלעסק אין די הענט.

— שוויגער! וואָס האָב איך אייך געזאָגט? זענען די דייטשען ניט ערגער ווי די נאַכט־גולנים אין וואַלד? זענען אונז זעכס רוסישע חוליגאַנעס ניט קיין צדיקים אַקעגען זיי? מיר זענען דען אין בראַד? מיר זענען דאָך אין סדום!!!...

דאָס פאַרגלייכען איהם מיט די רוסישע חוליגאַנעס, ווייזט אויס, האָט דעם בעל־הבית ניט אזוי פאַרדראָסען, ווי דאָס פאַרגלייכען בראַד מיט סדום. ער איז געוואָרען אָנגעצונדען! ער האָט אונז געזאָגט, אז ס'איז זעהר רעכט, וואָס די רוסישע „חוליגאַנעס“ מאַכען אויף אונז פאַגראַמען. ער געפינט, אז ס'איז נאָך ווינציג, וואָס מע טהוט אונז. ווען ער זאָל זיין, זאָגט ער, דער רוסישער „קאָזער“, וואָלט ער „געהאַייסען“, מע זאָל אונז אַלע־מען „אויסקאָלען“ ביז „איינעם“!

מיר דאכט, איך האָב אייך שוין געזאָגט, אז אונזער חבר פּיני איז אַ היציגער פאַרשוין. ביז מע ריהרט איהם ניט שטאַרק אָן, קאָן ער אייך שווייגען און שווייגען. נאָר טאָמער דערלאַנגט מען איהם מיט אזא וואָרט, וואָס ער האָט פיינט, איז חיות ניט זיכער! פּיני האָט זיך אויפגעחאַפט, אויסגעצויגען זיך ווי לאַנג ער איז, צוגענאָנגען גלייך צום בעל־הבית פון דער סטאַנציע און האָט איהם אויסגעשריען אויפ'ן קול גלייך אין פנים אַרײַן:

— קירע־דאָטאָייטש!!!... אַ רוח אין דיין טאַטאַטען אַרײַן! אמת, דער „קירע־דייטש“ האָט אונזער חבר פּיני'ן געקאָסט טייער. דער בעל־הבית האָט איהם פאַר'ן „קירע־דייטש“ אויפ־געוואָרפען צוויי שווערע, געשמאַקע פעטש, אז פונקען זענען גע־פֿלויגען. עס האָט אָבער געהאַט דעם זיעבעטען חן. גאַנץ בראַד האָט זיך צוגיפגעלאָפֿען. ס'איז געווען „ליהודים“. איך האָב לייעב, אז ס'איז פּרייליך.

דעמזעלבען טאָג זענען מיר אַנטלאָפֿען קיין לעמבערג.

ח.

האָט קיין פאראיבעל ניט, איך האָב מיך פאררעדט וועגען די נאָרישע דייטשען מיט זייער משוגע'נער שפראך, און האָב פארגעסען, אז מיר פאָהרען קיין אמעריקע. דאָס הייסט, ניט גלייך קיין אמעריקע — דערווייל פאָהרען מיר קיין לאַנדאָן. און ניט גלייך קיין לאַנדאָן, נאָר קיין לעמבערג. דאָרט, אין לעמבערג, איז פארהאן, זאָגט מען, אַ קאָמיטעט פאר עמיגראַנטען. אפשר וועלען מיר קאָנען דורכ'ן קאָמיטעט עפּים באַהילפּיג ווערען. מיט וואָס זענען מיר ערגער פון אלע אנדערע עמיגראַנטען? ובפרט, מיר האָבען נאָך געהאַט אזא שאָדען — אונזערע אלע פעקלעך מיט אונזער גאַנצען בעטגעוואַנט. די מאַמע גרייט זיך שוין, ווי אזוי זי זאָל זיי זאָגען, ווי אזוי זי זאָל פאר זיי וויינען. מיין ברודער אליהו בעט זיך ביי איהר: „נאָר ניט געוויינט! מע דאַרף אין זינען האָבען די אויגען. אָהן אויגען לאָזט אמעריקע ניט אַרײַן“...

אזוי זאָגט מיין ברודער אליהו און געהט אַרײַן צום בעל-הבית זיך צעצאָהלען פאר דער אַכסנייה. אין עטליכע מינוט אַרום קומט אַרײַן מיין ברודער אליהו אַ טוידטער. וואָס איז? דער בעל-הבית האָט איהם אוועקגעלעגט אַ חשבון, איז איהם, זאָגט ער, פינסטער געוואָרען אין די אויגען. פאר אַלסדינג רעכענט ער אונז געלט. פאר לייכטער אויף ליכט-בענטשען רעכענט ער זעכס לייכטער — זעכס גרייצערס. פאר הברלה — פיער גרייצערס. וואָסער הברלה? ער, דער בעל-אכסנייה, האָט געמאַכט הברלה און מיר האָבען געהערט, קומט איהם פיער גרייצערס. פרעגען מיר איהם: „וואָס עפּים פיער?“ — זאָגט ער: „וויילט איהר פינף, לאָז זיין פינף“. היינט רעכענט ער אונז עפּים אַ מין זאך מיט'ן נאָמען „קאָמיסיוַן“. וואָס איז דאָס פאר אַ שלאַק? דאָס קומט איהם, זאָגט ער, פאר דער טרחה, וואָס ער איז געגאַנגען מיט אונז קויפּען מלבושים.

XV

קראַקע מיט לעמבערג

XV

קראַקע מיט לעמבערג

א.

לעמבערג, זעהט איהר, איז שוין גאָר ניט דאָס, וואָס בראָד.
 ערשטענס, די שטאָדט אליין. ריין, ברייט, ציכטיג, שען — פאַר-
 נעמט איין אויג! דאָס הייסט, ס'איז פאַרהאַן אין לעמבערג אויך
 אזעלכע גאַסען, ווי אין בראָד, וואָס אז מע געהט אין מיטען זומער,
 דאַרף מען אָנטהון טיעפע קאַלאָשען און פאַרשטעלען די נאָז.
 דערפאַר אָבער איז פאַרהאַן אין מיטען שטאָדט אַ גאָרטען, וואָס
 אלע מעגען דאָרטען געהן שפּאַציערען, אפילו ציעגען. אַ פרייע
 מדינה. שבת געהען אידען מיט שטריימלעך פראַנק און פריי אויף
 אלע גאַסען, און קיינער זאָגט זיי ניט אַ וואָרט. היינט די מענ-
 טשען? גאָלד און זילבער! מיין מאמע זאָגט, אז פון בראָד ביז
 לעמבערג איז אזאַ חילוק, ווי פון טאָג צו נאַכט. מיין ברודער
 אליהו זאָגט, אז עס טהוט איהם באַנג, וואָס ביי דער גרעניץ
 שטעהט פריהער בראָד און נאָכדעם לעמבערג. עס וואָלט באַ-
 דאָרפט, זאָגט ער, זיין פאַרקעהרט. גיט איהם אונזער חבר פּיני
 צו פאַרשטעהן, אז דערפאַר איז לעמבערג בעסער פון בראָד, ווייל
 עס שטעהט ווייטער פון דער גרעניץ און נעהענטער צו אַמעריקע.
 זאָגט איהם אליהו: „אַ פאָלג מיך אַ גאנג! וואו איז לעמבערג

עפענט מען די טהיר. דאָרף מען געהן אויף טרעפּ. אז מע קומט אַרויף, טרעפט מען אַ סך מענטשען. צום מיינסטען, אונזערע רוסישע, עמיגראַנטען רופט מען זיי. כמעט אלע זענען זיי הונד-גערין און אלע האָבען קליינע זויגערדיגע קינדער. די וואָס האָבען ניט קיין זויגערדיגע קינדער זענען אויך הונגערדיג. מע הייסט זיי קומען מאָרגען. מאָרגען זאָגט מען זיי וויעדער אַ מאָל, זיי זאָלען קומען מאָרגען. מײן מאַמע באַקענט זיך מיט אַ סך ווייבער. איטליכע פון זיי האָט אויף זיך איין אנדער אומגליק. פאַרגליי-כען, זאָגט זי, איהר אומגליק מיט זייערע אומגליקען, קומט-אויס, אז זי איז נאָך איינע אַ גליקליכע! אַ סך פון זיי זענען אַנטלאָפענע פון פאַגראַמען. וואָס זיי דערזעהלען זיך אָן איז אַ גוואַלד! אלע פאָהרען זיי קיין אמעריקע, און קיינער האָט ניט מיט וואָס. אַ סך פון זיי האָט מען אָפּגעשיקט צוריק. אייניגע גיט מען אַרבייט. אייניגע שיקט מען אָפּ קיין קראַקע. דאָרט איז, זאָגט מען, דער אמת'ער קאָמיטעט. וואָס זשע איז דאָ? — זיי ווייסען אַליין ניט. מע הייסט זיי קומען מאָרגען, קומען זיי. וואו איז דער קאָמיטעט? אָט דאָס איז דאָך דער קאָמיטעט. ווער איז דער קאָמיטעט? זיי זאָלען אזוי ווייסען פון ביז! עס קומט אַרײַן אַ הויכער פאַרשוינ מיט אַ געשטופעלט פנים און מיט גוטע לאַכענדיגע אויגען.

— אָט דאָס איז איינער פונ'ם קאָמיטעט. ער איז אַ דאָקטאָר. טאָר.

דער דאָקטאָר מיט די גוטע לאַכענדיגע אויגען זעצט זיך אוועק אויף אַ שטוהל. אלע מינוט געהט-צו צו איהם איין אַנדער עמיגראַנט און טענה'ט עפּים, מאַכט מיט די הענט. דער דאָקטאָר הערט איהם אויס און ענטפערט איהם, אז ער איז איין מענטש אַליין. ער קאָן גאָרנישט העלפען. פאַרהאן, זאָגט ער, ביי אונז אַ קאָמיטעט פון עטליכע און דרייסיג פאַרשוינ, נאָר קיינער וויל ניט קומען. וואָס קאָן איך, איין מענטש אַליין, טהון?

און ו'או איז אמעריקע!" זאגט איהם פיני, אז וואס ס'איז שוין צו שטערט, מעג ער זיך נאך דערווילע לערנען ביי איהם, וואָרום ער האָט געלערענט געאָגראַפיע. זאָגט איהם מין ברודער אליהו: „אז דו האָסט געלערענט געאָגראַפיע, זאָג זשע מיר, וואו איז דער קאָמיטעט?" — „וואָסער קאָמיטעט?" — „דער עמיגראַנטען-קאָמיטעט!" — „א סמיכות-הפרשה! וואָס געהער זיך עס אָן מיט געאָגראַפיע?" — „דער וואָס ווייסט געאָגראַפיע, דער דארף וויסען אלסדינג."

אזוי זאָגט צו איהם מין ברודער אליהו, און מיר פרעגען זיך נאָך אויפ'ן קאָמיטעט. וועמען מיר פרעגען, ווייסט קיינער ניט. א מאָדנע שטאָדט.

— זיי ווייסען, נאָר זיי ווילען ניט זאָגען!

אזוי פסק'ענט מין שוועגערין ברכה. איהר געפעלט קיין זאך ניט. אויף לעמבערג האָט זי אויך א חסרון: צו ברייטע גאסען. א חסרון — די כלה איז צו שטען. אונזער חבר פיני'ס ווייב טייבעל האָט איין אנדער חסרון אויף לעמבערג. דהיינו? למאי זאָגט מען ביי אונז „קראָקע מיט לעמבערג"? אז מען עסט א זויערע זאך, זאָגט מען: „ס'איז אזוי זויער, אז מע קאָן דער-זעהען קראָקע מיט לעמבערג". אָדער אז מע דערלאנגט איינעם א גוטען פאטש, זאָגט מען, אז „ער האָט דערזעהען קראָקע מיט לעמבערג".

בקיזור, די ווייבער האָבען שוין אזא טבע. זעלטען זיי זאָלן עפּים געפעלען!...

ב.

מיר וואָבען זיך שוין דערפרעגט צום קאָמיטעט. א הויכע שטוב מיט א רויטען דאָך. פריהער דארף מען שטעהן א ביסעל אין דרויסען. דאָס הייסט, ניט א ביסעל, נאָר א סך. נאָכדעם

חזן און האָט געקערענקט און געקערענקט. נאָכדעם איז ער גע-
שטאַרבן, איבערגעלאָזט זי איין אלמנה מיט צוויי קינדער, איי-
נעם איין עלטערען און איינס נאָך כמעט איין עופה'לע (דאָס
מיינט מען מיד). האָט זי דעם עלטערען חתונה געמאַכט, אריינ-
געגעבען איהם אין אַ שמאַלץ-גרוב. די שמאַלץ איז אויסגערונען,
די גרוב איז געבליבען. דער שוועהר האָט זיך געשטעלט, און דער
זון דאַרף שטעהן צום פריזיוו...

— מאמע, וואוהין ביזט דו פאַרפאַהרען?

אזוי זאָגט מיין ברודער אליהו און שטעלט זיך אַוועק דער-
צעהלען די אייגענע מעשה, נאָר אין איין אַנדער אופן. ער הויבט
אָן אזוי:

— יאָ פריזיוו, ניט פריזיוו — מיר פאַהרען, הייסט עס, קיין
אַמעריקע. דאָס הייסט, איך, און מיין מאמע, און מיין ווייב, און אַ
קליין ברודערעל (דאָס מיינט מען מיד), און אַט דער יונגערמאַן (ער
ווייזט אויף פיני') פאַהרט אויך, הייסט עס, מיט אונז. האָבען
מיר באַדאַרפט אַריבער די גרעניץ. זענען מיר, הייסט עס, גע-
קומען צו דער גרעניץ. און אזוי ווי קיין פעסער, הייסט עס,
האָבען מיר ניט, וואָרום מיר דאַרפען ביידע שטעהן צום פריזיוו...
— אַט דאָ לאָז מיד! — רופט זיך אָן אונזער חבר פיני און
שטופט אָפּ מיין ברודער אליהו און דערצעהלט די אייגענע מעשה,
נאָר אַ ביסעל אַנדערש. האָטש אליהו איז מיר אַ ברודער, פון
דעסטוועגען מוז איך מודה זיין, אַז פיני רעדט אַ סך שענער פון
איהם. ערשטענס, איז ביי איהם נישטאָ קיין „הייסט עס“, ווי ביי
מיין ברודער אליהו. היינט קען ער רוסיש זעהר גוט. אַ סך
ווערטער זענען ביי איהם רוסישע, און גלאַט שענע ווערטער,
מחיה'דיגע. אַ סך פון זיי פאַרשטעהן איך ניט וואָס ער מיינט,
נאָר זיי זענען שטענדיק. אַט ווי אזוי אונזער חבר פיני האָט אָנ-
געהויבען:

— איך וועל אייך געבען אין קורצען אַ וונגליאד אויף דער
גאַנצער פאָלאָזשעניע, וועט איהר האָבען אַ טאָטשקע זרעניע.

די עמיגראנטען ווילען ניט וויסען, וואָס ער איז איין מענטש אליין. זיי קאָנען דאָ מעהר ניט זיצען. זיי האָבען שוין אזוי-געגעסען פון זיך וואָס זיי האָבען געהאט. זיי זאָגען, אָדער מע זאָל זיי געבען בילעטען קיין אמעריקע, אָדער מע זאָל זיי אָפּ-שיקען צוריק. דער דאָקטאָר טענה'ט, אז ער קאָן זיי נאָך שיקען קיין קראָקע, אויב זיי ווילען. דאָרט איז דאָ אַ קאָמיטעט. אפשר וועט זיי יענער קאָמיטעט עפּים קאָנען העלפען. די עמיגראנטען הערען דאָס אויס און זאָגען, אז זיי האָבען ניט דערווילע פון וואַנען אַ טאָג איבערצולעבען. דער דאָקטאָר נעמט-ארויס דאָס בייטעלע און שענקט זיי אַ מטבע. די עמיגראנטען באַטראַכטען די מטבע און געהען אוועק. עס קומען אָן נייע עמיגראנטען. זיי פאלען, זאָגען זיי, מיט'ן פנים צו דער ערד.

— וואָס ווילט איהר? — טענה'ט נעבאָך דער דאָקטאָר.

— מיר ווילען עסען! — זאָגען די עמיגראנטען.

— אַט האָט מען מיר געבראכט עסען, עסט.

אזוי זאָגט זיי דער דאָקטאָר מיט די גוטע לאַכענדיגע אויגען און ער ווייזט זיי אויפ'ן אָנבייסען, וואָס מע האָט איהם געבראכט: קאווע מיט ווייסע בולקעלעך. ער זאָגט, אז ער מיינט דאָס ערנסט. ער גיט זיי אוועק זיין אָנבייסען. וואָס זאָל ער טהון, איין מענטש אליין? די עמיגראנטען באַדאנקען איהם. זיי זאָגען, אז ניט פאר זיך בעטען זיי, פאר זייערע קינדער נעבאָך.

— נו, ברענגט אהער די קינדער! — זאָגט דער דאָקטאָר

און טהוט אַ וואונק צו אונז מיט זייטע גוטע לאַכענדיגע אויגען.

— וואָס ווילט איהר?

ג.

טרעט-ארויס די מאמע צום גוטען דאָקטאָר מיט די לאַכענדיגע אויגען און הויבט איהם אָן דערצעהלען אַ מעשה פונ'ם אָנ-הויב, ווי אזוי זי האָט געהאט אַ מאַן. דער מאַן איז געווען אַ

אנדערען, גראָבען, מסר'ען, יאבערען, ביז ס'האָט זיך אונטערנע-
חאפט איינע א אידנע, הייסט עס, א לייטישע, איין עהרליכע,
א פרומע, א כשר'ע, און האָט זיך אויסגעגלייכט מיט אונז פאר'ן
מקח, הייסט עס, זיך אונטערגענומען אונז אלעמען אריבערפעקלען,
פריהער אונז, און נאָכדעם די זאכען. האָט זי אונז געגעבען, די
אידנע, הייסט עס, צוויי ערלים, שומרים, הייסט עס...

— אָט אזוי גיך? זעה נאָר! ער איז שוין פארטיג מיט די
ערלים.

אזוי שפרינגט-ארויס מיין שוועגערין ברכה, שטופט-אָפּ מיין
ברודער אליהו און דערצעהל'ט בעסער אלליין די מעשה. טאקי
די אייגענע מעשה, נאָר א ביסעל אנדערש: ווי אזוי די אידנע
האָט אונז געהייסען געהן און געהן, ביז מיר וועלען דערזעהען א
בערגעל. פונ'ם בערגעל זאלען מיר זיך נעמען רעכטס און געהן
און געהן, ביז מיר וועלען קומען צו נאָך א בערגעל. זאלען מיר
זיך פון יענעם בערגעל נעמען לינקס און געהן און געהן, ביז מיר
וועלען קומען צו א שענקעל. זאל אריינגעהן איינער פון אונז אין
שענקעל, וועט ער טרעפן צוויי ערלים טרינקען בראָנפּען. זאל
מען צוגעהן צו די ערלים און זאָגען זיי נאָר איין וואָרט „חיימאָ-
ווא“, וועלען זיי שוין וויסען און וועלען אונז פיהרען איבער א
וועלדעל. א גליק, וואָס איך האָב א טבע פון חלש'ען...

רופט זיך אָן דער דאָקטאָר:

— ווייסט איהר, וואָס איך וועל אייך זאָגען, מיינע ליבע
ווייבער? איך האָב אויך א טבע פון חלש'ען. זאָגט מיר אין
קורצען, וואָס ווילט איהר?

טרעט-ארויס די מאמע וויעדער א מאָל, און עס קומט-פאָר
צווישען איהר און צווישען דאָקטאָר אזא מין געשפרעך:

מאמע: איהר ווילט אין קורצען? מע האָט ביי אונז צו-
גענומען די זאכען.

מיר פאָהרען קיין אמעריקע ניט אזוי צוליעב וואַינסקי פאָווינ-
נאָסט, ווי צוליעב סאַמאָסטאַטעלנאָסט און ציוויליזאַציע, וואָ-
רום מיר זענען דאָרט זעהר סטיעסניטעלני נישט נאָר אין פראָ-
גרעס, נאָר אפילו אין וואָזדוך, ווי טורגעניעוו זאָגט — און וואָ-
וואָריך, זינט עס האָט זיך אָנגעהויבען ביי אונז דער יעוורייסקי
וואָפראָס מיט די פאָגראָמען, קאָנסטיטוציע און טאָמו פאָדאָבנע,
ווי באָקל זאָגט אין זיין היסטאָריא ציוויליזאַציע...

איין עבירה! דאָ האָבען ערשט אָנגעהויבען געהן די שענע
ווערטער. אונזער חבר פּיני האָט זיך ערשט רעכט צעשאַקעלט.
ער האָט זיך ערשט פאַרקאָממעט רעדען און רעדען — צום סוף
האַט איהם איבער דער דאָקטאָר סאַמע אין מיטען, טהוט אַ זוף
די קאווע און רופט זיך אָן צו איהם מיט אַ שמייכל:

— זאָגט: וואָס ווילט איהר?

טרעטאַרויס וויעדער מיין ברודער אליהו און מאַכט צו
פּיני'ן:

— למאי זאָלסט דו האָבען אַ טבע רעדען נישט צו דער זאָך?
דאָס פאַרדריסט, אפנים, אונזער חבר פּיני'ן, מחמת ער טרעט-
אָפּ אויף אַ זייט, פאַרטשעפעט זיך פאַר זיינע אייגענע פיס, און
רופט זיך אָן ברוגז'ליך:

— דו רעדסט בעסער? רעד דו!

און מיין ברודער אליהו געהט צו צום טיש און דערצעהלט
נאָך אַ מאָל די מעשה בקיצור.

ד.

— זענען מיר, הייסט עס, געקומען צו דער גרעניץ. געקומען
צו דער גרעניץ, האָבען מיר אָנגעהויבען האַנדלען, הייסט עס,
מיט די אַגענטען. און די אַגענטען, ווייסט איהר דאָך, זענען
גרויסע ממזרים. האָבען זיי אָנגעהויבען לויפען איינער איבער'ן

פאָהרען קיין קראַקע, לאָז זיך אונז דאכטען, עלעתיי מיר זענען אויך
עמיגראַנטען.

— אז מיר זענען אין לעמבערג, מוזען מיר שוין זיין אין
קראַקע אויך. — זאָגט אונזער חבר פיני.

— בכדי ס'זאָל אויסקומען, אַפנים, קראַקע מיט לעמבערג? —
חאַפּט אונטער זיין ווייב טייבעל.

זייט געזונט, מיר פאָהרען קיין קראַקע.

דאָקטאָר: וואָסערע זאכען?

מאמע: דאָס בעטגעוואנט: צוויי איבערבטען, פיער קיר-שענס גרויסע, און נאך צוויי גרויסע קישענס, און דריי קלייניטשקע ממזרים'לעך איבערגעשטען.

דאָקטאָר: דאָס איז גאָר?

מאמע: און קאלדרעס דריי, צוויי אלטע, איינע א נייע. און מלבושים א פאָר, און א פאטשיילע א זיידענע, און...

דאָקטאָר: נישט דאָס פרעג איך. מעהר קיין אומגליק האָט איהר ניט געהאט?

מאמע: וואָסער איין אומגליק ווילט איהר נאָך?

דאָקטאָר: איך מין, וואָס פעהלט אייך?

מאמע: בעטגעוואנט.

דאָקטאָר: דאָס איז גאָר?

מאמע: ס'איז אייך קארנ?

דאָקטאָר: און בילעטען האָט איהר? געלט האָט איהר?

מאמע: נישט צו פארזינדיגען. מיר האָבען שיפסקארטען, מיר האָבען אויף בילעטען.

דאָקטאָר: זענט איהר דאָך, דאנקען גאט! איך בין אייך מקנא. לאָמיר זיך בייטען. מיינט ניט, איך שפאס. איך זאָג עס אייך אָהן ליצנות. גאט אייך מין אָנבייסען, גאט אייך מיינע עמיגרעאנטען, גאט אייך מין קאמיטעט, און גיט מיר אייערע שיפס-קארטען מיט אייערע בילעטען, פאָהר איך אוועק קיין אמעריקע היינטיגען טאָג. וואָס קאָן איך דאָ טהון, איין מענטש אליין, מיט קיין עין-הרע אזוי פיעל אָרעמע לייט?

דער דאָקטאָר איז עפּיס — מיר ווייסען אליין ניט וואָס! — אזוי האָבען מיר אָפּגע'פסק'ענט, און מיר ווילען נישט מאַכען דאָ קיין לאַנגע שהיות. מין ברודער אליהו זאָגט: איין עבירה די הוצאות. לאָמיר בעסער פאָהרען קיין קראָקע. א סך עמיגרעאנטען

XVI

מיט די עמיגרענטען

XVI

מיט די עמיגראנטען

א.

אז איחר ווילט פֿאָהרען קיין יַמעריקע, זאָלט איחר פֿאָהרען
נאָר מיט עמיגראַנטען. אז איחר פֿאָהרט מיט עמיגראַנטען, איז
איין גוט. קומט איחר אין אַ שטאָדט, פאַרשפּאַרט איחר זוכען
אין אכסניה. מע האָט איין אָנגעגרייט אין אכסניה פון פריהער.
דערויף איז דאָך געמאַכט געוואָרען אַ קאָמיטעט. אַ קאָמיטעט
זעהט, אז איחר זאָלט האָבען אַלסדינג גרייט. מיר, אז מיר זענען
אָנגעקומען די ערשטע נאַכט קיין קראָקע, האָט מען אונז באַלד
פאַרטריבען אין אזא מין שטוב, אָדער אַ קאַמער, אָדער אַ שטאַל.
דאָרט האָבען מיר אָפּגעוואַרט ביז אין דער פריה. אין דער פריה
איז מען געקומען צו אונז פונ'ם קאָמיטעט און מע האָט אונז פאַר-
שריבען אַלע ביי די נעמען. די מאַמע האָט אפילו ניט געוואָלט
זאָגען אונזערע נעמען. זי האָט מורא געהאַט פאַר'ן פּריוו. אַ
קשיא אויף אַ מעשה? האָבען די עמיגראַנטען זי אויסגעלאַכט:
וואָס געהט'אָן קירע-דייטש אונזער רוסישער פּריוו? נאָכדעם
האָט מען אונז געבראַכט אַלעמען אויף אַ גרויסער אכסניה. אַ
גאַנצע שטוב מיט אַ סך בעטלעך מיט אָהן אַ שיעור עמיגראַנטען.
„עס זעהט דאָ אויס ווי ביי אונז אַ הקדש“. אזוי געפינט מײן

גרעניץ, ווי אזוי די אנגענטען האָבען אונז באַפאַלען, ווי אזוי מיר האָבען זיך באַקענט מיט אַ אידנע, ווי אזוי די אידנע האָט ביי אונז אויסגענאַרט די זאַכען, ווי אזוי איהרע שומרים, צוויי ערליים, האָבען אונז פאַרפיהרט אין אַ וואַלד, געפרעגט אונז, וויפיעל געלט מיר האָבען, און אַרויסגענומען מעסערס אויף צו קוילען. אַ גליק, וואָס אונזער ברכה האָט אַ טבע פון חלש'ען און וואָס די מאַמע האָט געמאַכט אַ גוואַלד, — האָט זיך דערהערט אַ שאַס, זענען די ערליים אַנטלאָפּען און מיר זענען דערווייל אַריבער אויף יענער זייט... אַלע הערען־אויס אונזער מעשה, שאַקלען מיט די קעפּ און שמוצערען מיט די ליפּען. איינער אַ הויכער עמיגראַנט מיט אַ בייזען קוק און מיט וואַטע אין די אויהערען טהוט אונז אַ פרעג: — ווי אזוי זעהט זי אויס, די אידנע? אַ פרומע, אַ כשר'ע,

מיט אַ שייטעל אויפ'ן קאָפּ?

דערהערט, אַז אונזער אידנע איז אַ פרומע, אַ כשר'ע, מיט אַ שייטעל אויפ'ן קאָפּ, — טהוט דער הויכער עמיגראַנט מיט'ן בייזען קוק זיך אַ חאַפֿ־אויף און אַ זאָג צו זיין ווייב, וואָס זי הייסט שרה:

— שרה! דו האָרכסט? ס'איז דאָך די אייגענע אידנע!

— אַ חלירע זאָל קומען אויף איהר און אויף אַלע אנגענטען,

רבנו של עולם!

אזוי זאָגט זיין ווייב שרה, און זי דערצעהלט אונז אויך אַ שענע מעשה, ווי אזוי די אייגענע אידנע מיט'ן שייטעל האָט זי אָפּגענאַרט, באַנומען פון קאָפּ ביז פיס און געוואַלט אַריינרוקען זיי שיפסקאַרטען קיין אַמעריקע.

דערהערט דאָס וואָרט „שיפסקאַרטען“, חאַפט זיך אויף איין עמיגראַנט, אַ שניידער, מיט שוואַרצע אויגען און מיט אַ בלאַס פנים, און רופט זיך אָן:

— שיפסקאַרטען? לאָזט מיר, וועל איך אייך דערצעהלען

אַ מעשה פון שיפסקאַרטען.

מאמע. און מיין שוועגערין ברכה זאגט: „שוועגער, לאמיר בעסער פאָהרען ווייטער.“ איך האָב אייך שוין געזאָגט אמאָל, אז די ווייבער האָבען אַ טבע — עס געפֿעלט זיי ניט קיין זאך. אויף אלסדינג מאַכען זיי אייך אַ חסרון. אויף דער שטאָדט קראַקע האָבען זיי גלאַט געוואָרפען איין אומחן פון דער ערשטער מינוט. אפילו מיין ברודער אליהו איז אויך אין כּעס אויף קראַקע. קראַקע, זאָגט ער, איז ניט לעמבערג. אין לעמבערג איז האַטש דאָ אידען, און אין קראַקע איז ניטאָ קיין אידען. דאָס הייסט, ס'איז דאָ אידען, נאָר משונה־מאָדנע אידען — אנדרוגינוסען, האַלב איד האַלב פֿליאַקע, פארדרעהט די וואָנסים און „פראַשע פאָני!“... אזוי זאָגט מיין ברודער אליהו. נאָר אונזער חבר פּיני וויל איהם איבערשפּאַרען. ער זאָגט, אז דאָ איז פאַרהאַן מעהר „ציווילי־זאַציע“. איך וואָלט וועלען וויסען, וואָס איז דאָס אזעלכעס „ציוויליזאַציע“, וואָס אונזער חבר פּיני קאָן זיך אָהן דעם ניט באַנעהן?

ב.

אויף דער אכסניה, וואָס מע האָט אונז אָנגעגרייט פונ'ם קאָ-מיטעט, איז אויסגעצייכענט גוט. דאָס הייסט, עס איז ניט אזוי גוט, ווי פּרויליך. מע באַקענט זיך אלע מאָל מיט נייע עמיגראַנטען. מע זיצט אינאיינעם, מען עסט אינאיינעם, מע דערצעהלט מעשיות. אך, וואָסערע שענע מעשיות! נסים ונפלאות! נסים פון פאָגראַם. נסים פונ'ם פּריזיוו. נסים פון דער גרעניץ. איטליכער דער-צעהלט איין אנדער מעשה פון זיין אַגענט. איינער פרעגט ביי'ם אנדערען: „ווער איז געווען אייער אַגענט ביי דער גרעניץ — א רויטער, צי אַ שוואַרצער?“ ענטפערט איהם דער אנדערער: „ניט קיין רויטער, ניט קיין שוואַרצער, נאָר אזוי אַ גנב...“

געוויינטליך, דערצעהלען מיר אונזער נס אויך, ווי אזוי גאָט האָט מיט אונז געפיהרט, ווי אזוי מיר האָבען גע'גנב'עט די

הער אלץ פון די עמיגרנטען, מע זאגט: „פאָגראָם“, „פאָגראָם“, נאָר וואָס דאָס איז — ווייס איך ניט. רופט זיך אָן צו מיר קאָפעל:

— א פאָגראָם ווייסט דו ניט? עה! ביזט דו דאָך נאָר א ניונקעלע! א פאָגראָם איז א זאך, וואָס איז היינט אומעטום. הויבען הויבט זיך עס אָן כמעט פון גאָרניט, און אז עס הויבט זיך אָן, ציהט זיך עס אוועק דריי טעג...

— וואָס-זשע, זאָג איך, איז דאָס? א יאָריד?

— וואָסער יאָריד? א שענער יאָריד! מע שלאָגט פענס-טער! מע ברעכט מעבעל! מע טרענט קישענס! פערדערען פליהען, אזוי ווי שניי!

— אַקעגען וואָס?

— נא דיר נאָר אַקעגען וואָס! אַקעגען שמערלעך! א פאָגראָם איז ניט נאָר אויף הייזער אליין. א פאָגראָם איז אויף קלייטען. מע צעשלאָגט אלע קלייטען, און מע וואַרפט אַרויס פון דאָרטען די סחורה אויף דער גאס, און מע צעטראָגט, און מע צעראַבעוועט, און מע צעשיט, און מע באַגיסט מיט גאז, און מע צינדט-אונטער, און מע ברענט.

— געה שוין, געה!

— וואָס דען מיינסט דו? איך וועל דיר אויסטראַכטען? נאָכדעם, אז ס'איז נישטאָ שוין וואָס צו ראַבעווען, געהט מען איבער די הייזער מיט העק, מיט אייזענס און מיט שטעקענס, און פאָליציע געהט נאָך פון היינטען. מע זינגט און מע פייפט און מע שרייט: „עי, רעביאַטא, בעי זשידאָוו!“ און מע שלאָגט, מע הרג'עט, מע קוילעט, מע שטעכט מיט שפיזען...

— וועמען?

— וואָס הייסט וועמען? אידען!

— פאר וואָס?

און דער שניידער מיט די שווארצע אויגען און מיט'ן בלאסען פנים וויל אנהויבען דערצעהלען א מעשה פון שיפסקארטען, שטעהט אויף נאך איין עמיגרנט, וואס מע רופט איהם טאפאלינסקי. ער זאגט, אז ער האט א שענערע מעיטה מיט שיפסקארטען, ווי אזוי אין שטערטעל ביי זיי איז דא א קאמפאניע, וואס פאר קויפען כלומרשט שיפסקארטען פון ליבאווע קיין אמעדיקע, האבען זיי דערטאפט א יונגען מאן און האבען ביי איהם אויסגענארט עטליכע און זעכציג קארבען און האבען איהם אריינגערוקט עפּים א סוכה-שער מיט א רויטען אָדלער. דער יונגערמאן קומט קיין ליבאווע, וויל זיך זעצען אויפ'ן שיף, נעמט-ארויס און באווייזט דעם סוכה-שער, מיט'ן רויטען אָדלער. ווער? וואָס? א נעכטליכער טאָג! ס'איז ניט קיין שיפסקארטע, ס'איז נאָר א שיר-המעלות!

ג.

די מעשה מיט די שיפסקארטען הויבען מיר אָן ווערען נמאס. איך האָב ליעב עמיגרנטען. איך האָב מיר בעסער באקענט, אין וואָגאָן זיצענדיג, מיט א יונגעל פון די עמיגרנטען אין מינע יאָהרען. מע רופט איהם קאפּעל, און ער האָט א צעשפּאַלטענע ליפּ. די ליפּ איז איהם געקומען פון א פּאַל. ער איז געקראַכען אויף א לייטער און איז געפאלען אויף א שייט האַלץ. ער שווערט, אז ס'האָט איהם נאָר ניט וועה געטהאָן, נאָר בלוט איז גענאָנגען א סך. ניט גענוג, זאָגט ער, ער האָט זיך צעשפּאַלטען די ליפּ, האָט ער נאָך געחאָפט קלעפּ פּונ'ם טאַטען. אָט דער הויכער, וואָס מיט'ן בייזען קוק און מיט וואַטע אין די אויגערען, דאָס איז טאַקי זיין טאַטע. און די אידנע, וואָס מע רופט זי שרה, דאָס איז זיין מאַמע. זיי זענען געווען, זאָגט ער, אַמאָל גרויסע נגידים. דאָס הייסט, ניט אַמאָל, טאַקי אָט דאָ ניט לאַנג, פאַר'ן פאַגראָם. איך פרעג איהם, ווי אזוי איז דאָס א פאַגראָם? איך

ד.

מיר האָבען אין קראָקע נישט געמאַכט גאָר נישט ניט. אין קאָמיטעט זענען מיר ניט געווען. די עמיגרנטען האָבען אונז געזאָגט, אז ס'איז אַרויסגעוואָרפֿען. אז איהר קומט, זאָגען זיי, אין קאָמיטעט, הויבט זיך אָן אַ דולעניש. קודם פאַרשרייבט מען אייך די יאָהרען. נאָכדעם שיקט מען אייך אָפּ צו אַ דאָקטאָר, ער זאָל אייך באַטראַכטען. נאָכדעם הייסט מען אייך וואַרטען. נאָכדעם הייסט מען אייך קומען. קומט איהר צו געהן, פרעגט מען אייך: וואָס זענט איהר געקומען? זאָגט איהר, אז מע האָט אייך געהייסען קומען, זענט איהר געקומען. הויבט מען אייך אָן זאָגען מוסר, למאי איהר פאַהרט קיין אַמעריקע. פרעגט איהר: וואוהין רען זאָלען מיר פאַהרען? זאָגט מען אייך: וואו שטעהט דאָס געשריבען, אז איהר דאַרפט פאַהרען? דערצעהלט איהר זיי אַ מעשה מיט אַ פאַגראָם. זאָגען זיי: איהר זענט אליין שולדיג. אַ סימן, אָט האָט נעכטען אַ יונגעל פון אייערע עמיגרנטען אוועק-גע'גנב'עט אַ בולקע אין מיטען מאַרק. זאָגט איהר: אפשר איז ער געווען הונגעריג? זאָגען זיי: אָט האָט זיך נעכטען צעשלאָגען פון אייערע עמיגרנטען אין מיטען גאָס אַ מאָן מיט אַ ווייב, מע האָט געמוזט אַראָפּברענגען זשאַנדאַרמען. זאָגט איהר: דאָס ווייבעל איז געווען גערעכט; זי האָט דערקענט איהר מאָן, וואָס האָט זי אוועקגעוואָרפֿען אין דער היים, געוואָלט אַנטלויפֿען קיין אַמעריקע. האָט זי איהם דערזעהן דאָ אומגעריכט און האָט איהם געפאַקט. האָט ער זיך געוואָלט אויסרייסען און אַנטלויפֿען. האָט זי געמאַכט אַ גוואָלד... זאָגען זיי: למאי געהען אייערע עמיגראַנט-טען, צום מיינסטענס, אָפּגערייסען? זאָגט איהר: זיי זענען אָרעם; לאָז מען זיי געבען קליידער, וועלען זיי ניט געהן אָפּגערייסען. בקיצור, מוסר זאָגען זיי, און קיין געלט געבען זיי ניט. אזוי קלאָגען זיך פאַר אונז די עמיגרנטען. זיי זאָגען, אז מיר זענען גליקליכע מענטשען, וואָס מיר האָבען ביז אַהער ניט

— נא דיר גאר פאר וואָס! ס'איז דאָך אַ פּאָגראַם!

— און אז אַ פּאָגראַם, איז וואָס?

— געה אוועק, דו ביזט אַ קעלכעל! איך וויל מיט דיר ניט

רעדען!

אזוי זאָגט צו מיר קאָפּעל, שטופט מיך אָפּ פון זיך און לעגט אריין די הענט אין די קעשענעס, ווי אַ גרויסער. מיר שטעהט ניט אָן די מעשה. סע פארדריסט מיך אויף קאָפּלען, וואָס ער האַלט זיך אזוי גרויס אַקעגען מיר. נאָר איך מאַך אַ שווייג. „וואַרטאָים, גדלניוק! וועסט אַמאָל אָנקומען צו מיר!“... אזוי טראַכט איך מיר, און לאָז דורך עטליכע מינוט. איך געהצו וויערער אַ מאָל צו קאָפּלען און מאַך מיט איהם אַ שמועס. שוין נישט פון פּאָגראַמען — פון אנדערע זאַכען. איך פרעג איהם, צי ער קאָן רעדען אויף דייטש. צעלאַכט ער זיך: „ווער קאָן דאָס ניט קיין דייטש? דייטש איז דאָך אידיש!“...

— אזוי? אז דו קאָנסט יאָ דייטש, זאָג זשע מיר, ווי אזוי

זאָגט מען חריין אויף דייטש?

צעלאַכט זיך קאָפּעל גאָך שטאַרקער, קוים וואָס ער קאָן אויס-

רעדען אַ וואָרט.

— וואָס הייסט, ווי אזוי איז חריין? חריין איז חריין!

— אויב אזוי, זאָג איך, ווייסט דו טאַקי ניט!

— ווי אזוי זשע דען איז חריין?

אויף צו-לחכעים, האָב איך אַליין אויך פאַרגעסען, ווי אזוי מע זאָגט אויף דייטש חריין. איך האָב געוואוסט, נאָר איך האָב פאַרגעסען. געה איך צו צו מיין ברודער אַליהו און פרעג איהם: ווי אזוי איז אויף דייטש חריין? זאָגט ער: ער וועט מיר געבען אַ חריין, וועט מיר פאַרגעהן אין די צייהן... מיין ברודער אַליהו איז, אַפנים, אין כעס. אַלע מאָל, ווען ער געהט צו דער קעשענע נעמען געלט, איז ער אין כעס. אונזער חבר פיני לאַכט פון איהם. זיי ווערטלען זיך. איך זוך מיר אויס איין אָרט אויף דער ערד צווישען די פעקלעך און לעג מיך שלאָפען.

XVII

ווייזן איז א שטאדט און גאט איז א פאטער

באדארפט אָנקומען צו דער לאַסקע פונ'ם קאָמיטעט. די מאַמע זאָגט: זי וואָלט איצטער אויך ניט אָנגעקומען צו זיי, ווען ניט דאָס בעטגעוואַנט. ווען מע נארט ניט אויס ביי אונז די זאכען אויף דער גרעניץ, וואָלט זי איצטער געווען אַ „קייסערינע“. איך דערמאן מיך אָן דער מאַמע'ס זיידענע געלע פאטשויילע, וואָס זי פלעגט טאקי אויסזעהען אין איהר ווי אַ „קייסערינע“. די מאַמע זאָגט אָבער, אז קיין זאך טהוט איהר ניט אזוי באַנג, ווי דאָס בעטגעוואַנט. וואָס וועלען מיר טהון אין אמעריקע אָהן בעט-געוואַנט?

אזוי זאָגט די מאַמע, ברעכט די הענט און צעוויינט זיך. דערהערט מיין ברודער אליהו, צעשרייט ער זיך אויף איהר: — שוין? דו וויינסט שוין וויעדער? האָסט פארגעסען, אַפנים, אז מיר זענען שוין גאָהענט צו אמעריקע, און מע דארף היטען די אויגען?

מיינט איהר אוראי, אז מיר זענען טאקי גאָהענט צו אמע-ריקע? עס הויבט זיך גאָר ניט אָן! מיר דארפען נאָך פאָהרען און פאָהרען! וואוהין פאָהרען — ווייס איך נאָך ניט אַקוראַט. איך הער פון די עמיגראַנטען נעמען פון שטעט: האַמבורג, וויען, וואַרזש, לאָנדאָן, ליווערפּול... אויף האַמבורג זאָגען אלע, אז עס מעג זיך אָנצינדען היינטיגען טאָג. האַמבורג, זאָגען זיי, איז סדרום. דאָרטען טרייבט מען די עמיגראַנטען אין אַ באָד אַרײַן, ערגער ווי אַרעסטאַנטען. אַזעלכע רשעים, ווי אין האַמבורג, איז נישטאָ אין ערגיץ.

אזוי זאָגען די עמיגראַנטען, און מיר קלייבען זיך דערווייל קיין וויען. דאָרטען, זאָגט מען, איז פארהאן אַ קאָמיטעט, טאקי וואָס אַ קאָמיטעט הייסט!

יאַ קאָמיטעט, ניט קאָמיטעט — איך ווייס דערווייל, אז מיר פאָהרען קיין וויען. איהר האָט אַמאָל געהערט פון דער שטאָדט וויען? ווארט צו אַביסעל, אָט וועלען מיר קומען קיין וויען, וועל איך אייך דערצעהלען אַלסדינג, וואָס אין וויען טהוט זיך.

XVII

וויען איז א שטאָדט און גאָט איז א פאָטער

א.

— וויען איז א שטאָדט!

אזוי האָט גע'פסק'ענט מיין ברודער אליהו, און אונזער חבר
פיני האָט צוגעבאָמקעט:

— נאָך אַ מיין שטאָדט! פון שטאָרטענלאַנד אַ שטאָדט!

אפילו די ווייבער, וואָס זיי געפעלט נישט קיין זאך אין דער
וועלט, האָבען אויך צוגעגעבען, אז וויען איז אַ שטאָדט. צוליב
דער שטאָדט וויען האָט די מאַמע אַרויסגענומען די שבת'דיגע
זיידענע פאט'טיילע. מיין שוועגערין ברכה האָט זיך אויסגעפוצט,
ווי צו דער חתונה. זי האָט אָנגעהאָן איהר שבת'דיג מלבוש
און האָט אויסגעזעהן אינ'ם פאַריק מיט די לאַנגע באַמבעלדיגע
אויהערינגלעך און מיט איהר רויט קלייענדיג פנים, אזוי ווי אַ
רויטע קאז אין אַ שוואַרצען שלייער. איהר האָט אַמאָל געזעהן
אַ רויטע קאז אין אַ שוואַרצען שלייער? איך האָב שוין געזעהן.
אונזער שכנה פעס'ס קינדער האָבען לייעב מאַכען מיט דער קאז
אלערליי אַנשטעלען און טהעאָטער-שטיק. די קאז האָט ביי זיי,
ווי איך האָב אייך שוין אַמאָל דערזעהלט, אַ מאַדנעם צונעמעניש:

אויך נישט געשלאָגען, נאָך מע האָט אונז געוואָלט שלאָגען. מיר זענען שיער נישט געשטאָרבען פאר שרעק. א גליק, וואָס מע האָט אויסגעשאַסען פון א ביקס. איך האָב דאָך אייך שוין דער-צעהלט א מאָל, ווי אזוי מיר האָבען גע'גנב'עט די גרעניץ. מיר האָבען עס שוין לאַנג פאָרגעסען. מיר האָבען פיינט געדענקען א זאך. אמת, די ווייבער דערצעהלען נאָך היינט אויך די נסים, וואָס מיט אונז האָט געטראָפּען בשעת גנב'ענען די גרעניץ. עס מישען זיך אָבער אַרײַן די מאַנסבילען, איך מײַן דאָס מײַן ברודער אליהו און אונזער חבר פֿיני, און לאָזען נישט, אז די ווייבער זאָלען דער-צעהלען. זיי וועלען דאָס אַליין דערצעהלען א סך בעסער. אונזער חבר פֿיני זאָגט: ער מוז דאָס באַשרײַבען אויף די גאַזעטען. ער האָט שוין אפילו אָנגעהויבען דאָס צו באַשרײַבען אין א ליערעל. איך האָב אייך, דאכט מיר, אַמאָל דערצעהלט, אז פֿיני שרײַבט ליערלעך. דאָס ליערעל פון דער גרעניץ הויבט זיך אָן ביי איהם אזוי:

ראַדזיוויל איז נישט גרעסער ווי א געהניץ,
דאָרט גנב'עט מען די גרעניץ,
און מע ווערד בא'גנב'עט פון קאָפּ ביז פוס,
און מע ווערד באַהאַנדעלט זעהר מיאוס;
מע גיט אַוועק וואָס מע האָט,
און מע זאָגט נאָך דאַנקען גאָט!
מען איז גליקליך, ווי די ראַבע קעץ,
וואָס מען איז אַריבער אָהן א זעץ,
און אָהן א קלאָפּ, און אָהן א שטורץ,
און אָהן א מעסער דורך און דורך...

דאָס איז ערשט איין אָנהויב, זאָגט פֿיני. ווייטער געהט ביי איהם, זאָגט ער, נאָך פיעל שענער! ער האָט געמאַכט, זאָגט ער, א באַשרײַבונג פון בראָד אויך. און פון קראַקע מיט לעמבערג אויך. און אַלסדינג אין גראַמען. פֿיני איז דערויף א מזיק.

„פייגע-לאה די גבאי'טע". זיי האָבען שוין אמאָל אָנגעטראָגן „פייגע-לאה די גבאי'טע" א יארמעלקע. עס פארשטעהט זיך, אז זיי האָבען איהר די יארמעלקע אונטערגעבונדען מיט צוויי בענדלעך און האָבען זי געלאָזט לויפֿען. א חוץ דעם, האָבען זיי איהר אָנגעהאָנגען אויפ'ן עק, אפנים, פון שענקייט וועגען, א פלעדערוויש. די יארמעלקע איז געווען פאר איהר, ווייזט אויס, א ביסעל צו גרויס, האָט דאָס איהר פארשטעלט די אויגען, און דעם פלעדערוויש קאָן זי נישט ליידען. האָט זיך „פייגע-לאה די גבאי'טע" געלאָזט לויפֿען משוגענערווייז, דראַפֿען זיך אויף די גלייכע ווענט, און האָט אָנגעמאַכט ביי אלע שכנים מורא'דיגע שאַדענס. אי, האָט מען זיי דעמאָלט געקאָטעוועט! מעהר פון אלע האָט געהאַט ושתּי, הערשעל הייסט דאָס, אָט דער, וואָס מיט דער גאָלי אויפ'ן שטערן. א מאָדנער יונג, אָט דער ושתּי! וויפֿיעל מע זאָל איהם נישט שלאָגען, איז דאָס ווי אין א וואַנט. איך בענק נאָך איהם מעהר ווי נאָך אלעמען! עס קאָן זיין, אז מיר וועלען זיך אין ניכען זעהן מיט איהם אין אמעריקע. מיר האָבען געהאַט א ידיעה, אז אונזער שכנה פעסי מיט איהר מאַן משה דעם אייניג בינדער מיט דער גאַנצער האַליאָסטערע פאָהרען היינט קיין אמעריקע. פריהער האָט זי געלעגט קנויטלעך, וואָס מיר פאָהרען אין אזא ווייט לאַנד, און איצט פאָהרט זי אליין אויך אהין. אלע פאָהרען היינט קיין אמעריקע. אזוי שרייבט אונז אונזער מחותן יונה דער בעקער. ער פאָהרט אויך קיין אמעריקע. ער איז שוין אויף דער גרעניץ. נישט אויף דער גרעניץ, וואָס מיר האָבען גע'גאַנג'עט. אויף איין אנדער גרעניץ. אונזער גרעניץ טויג נישט. אויף אונזער גרעניץ גאַנג'עט מען אוועק דאָס בעטגעוואַנט. אויף אנדערע גרעניצען גאַנג'עט מען אויך בעטגעוואַנט, נאָר מע פאַלט נישט אָן אין מיטען וואַלד מיט שאַרפע מעסערס, ווי מען איז אָנגעפאַלען אויף אונז, למשל. עמיגראַנטען דערצעהלען, אז ס'איז פאַרהאָן אזעלכע גרעניצען, וואו מע טהוט אויס נאָקעט און מע נעמט-צו וואָס מע האָט. נאָר שלאָגען שלאָגט מען נישט. אַונו האָט מען

ב.

וואָס טהוען מיר אין ווייזן? גאָרנישט. מיר שפּאַצירען
איבער די גאַסען. אי, גאַסען! אי, שטיבער! איהר זאָלט זעהן
פענסטער! שפּיעגלען, נישט קיין פענסטער! היינט זאָכען! צאָץ-
קעס! מלבושים! כלים! ציערונג! כמעט ביי יעדען פענסטער
שטעלען מיר זיך אוועק שאַצען, וויפּיעל סע קאָן אָנטרעפּען. מיר,
מאַנסבילען, שאַצען, און די ווייבער ווינטשעווען זיך פאַרמאָגען
האַטש האַלב פון דעם, וואָס סע טרעפט אָן די שטאָרט ווייזן מיט
די הייזער און מיט די געוועלכען און מיט די סחורות. צעלאַכט
זיך פּיני און זאָגט:

— איהר מעגט זיך ווינטשען האַטש אַ צעהנט-חלק, איז
אויך גענוג.

— וואָס אַהרט זיך, אז האַלב? דו פאַרגינסט זיי נישט?
אזוי זאָגט צו איהם מיין ברודער אליהו און דרעהט זיך דאָס
בערדעל. אין דער צייט פון אונזער נסיעה קיין אמעריקע האָט
דאָס בערדעל ביי מיין ברודער אליהו שטאַרק אַ וואַכס געטהאָן.
און מאָדנע אַ וואַכס געטהאָן. עפּיס ווי אַ בעזעם. איך בין אַ
בעלן געווען איהם געבען אַ נעם-אַראָפּ אויף פאַפּיער. איך האָב
אנומעלטען פּיני'ן אויך אָפּגעמאַהלט אויף אַ שטיקעל פאַפּיער.
און מיין שוועגערין ברכה האָב איך אַראָפּגעחאַפּט מיט אַ שטיקעל
קרייד אויפ'ן טיש. האָב איך געחאַפּט אַ מיאוס'ען פּסק. זי אליין,
ברכה הייסט עס, האָט דערזעהן און האָט זיך דערקענט ווי אין אַ
שפּיעגלעל. האָט זי צוגערופּען מיין ברודער אליהו. האָב איך פון
איהם געהאַט! ווען נישט די מאַמע, וואָלט ער מיר געמאַכט דעם
טוידט. ער שלאָגט מיך אַלע מאָל, ווען ער דערזעהט מיך מאָהלען.
מאָהלען האָב איך ליעב פון קינדווייז אָן. פריהער פלעג איך
מאָהלען מיט שוואַרצע קויל אויף די ווייסע ווענט, האָט מען מיך
געשלאָגען. נאָכדעם — מיט קרייד אויף דער טהיר, האָט מען

אלסדינג גראמט זיך ביי איהם. אפילו אויף זיין אייגען ווייב
טייבעל האָט ער אויך געמאכט אַ לערעל. איך קען עס אויף
אויסוועניג:

איך האָב אַ ווייבעל,
הייסט זי טייבעל,
גוט און שען
און מלא חן,
קיין עין-הרע זאָל נישט שאַטען!
איין חסרון —
ווייל נישט פּאָהרען
צוריק אַהיים צום טאַטען...

וואָס זאָגט איהר אויף דעם לערעל? זאָלט איהר אָבער זעהן,
ווי טייבעל בלאָזט זיך! (זי האָט אַ טבע פון בלאָזען זיך). מיין
שוועגערין ברכה נעמט זיך אָן איהר קרווידע. זי רופט פיני'ן
„שמד'ילניק“. די מאמע רופט איהם „שליס-מזל“. זיי קאָנען
גישט ליידען, למאי ער מאַכט לערלעך. מיין ברודער אליהו, פאַר-
קעהרט, איז איהם מקנא. ער זאָגט, אז אין אמעריקע איז גראַמען
און לערער אַ סחורה. מיין ברודער אליהו זאָגט, אז אין אמעריקע
וועט ער די סחורה פאַרצוקערען. מע וועט איהם אין אמעריקע,
זאָגט ער, אָפּגילטען. אין אמעריקע זענען דאָ אַ סך בלעטער מיט
אַ סך אירישע גאַזעטען. פיני זאָגט, אז ער ווייסט אליין, אז אין
אמעריקע וועט ער מאַכען גוט. ער פיהלט, זאָגט ער, אז ער איז
באַשאַפּען פאַר אמעריקע און אמעריקע איז באַשאַפּען פאַר איהם.
ער וואָלט שוין געהרען, זאָגט ער, מיר זאָלען שוין זיצען אויפ'ן
שיף און שווימען אויפ'ן ים. דערווייל זיצען מיר נאָך אויף דער
טרוקעניש און זענען אין וויען.

פיני מיינט, אז ער האט פארריכט. צום סוף האט ער גע-
מאכט א סך ערגער. די מאמע הערט נישט אויף צו וויינען:
— אוראי האט מײן מאן באדארפט זיין א כשר'ער איד, א
חזן, און געהן יונגערלייך פון דער וועלט, בכדי זיין מייניקעל
זאל זיין חלילה א שניידער אדער א שוסטער, און נאך אין אמעריקע
דערצו?...

— שוין? דו וויינסט שוין ווידער? האסט פארגעסען, אז
אין אמעריקע דארף מען אויגען?
אזוי זאגט מײן ברודער אליהו, און די מאמע הערט באַלד
אויף צו וויינען.

ג.

וואָס איך זאָל נישט זיין אין אמעריקע — אבי איך זאָל שוין
זיין. עס ציהט מיך אַהין — סכנות. ביי זיך האָב איך אָפּגע-
מאַכט, אז אין אמעריקע לערען איך מיך אויס דריי זאַכען: שווי-
מען, שרייבען און רויכערען ציגאַרען. די אַלע דריי זאַכען קען
איך איצט אויך, נאָר נישט אזוי גוט, ווי מע קאָן עס קענען אין
אַמעריקע. אויף שווימען ווייס איך, אז איך וואָלט געווען אַ בריה,
האָב איך נישט געהאַט וואו צו שווימען. ביי אונז אין טייך איז
אוממעגליך. ביי אונז אין טייך, אז איינער לעגט זיך אַוועק מיט'ן
בויך אויף דער בלאַטע, זענען די פיס אין דרויסען. אויך מיר
אַ טייך! אין אמעריקע, זאָגט מען, איז אַ ים. דאָרט, אז איינער
לעגט זיך אויפ'ן וואַסער מיט אַ פענחער, טראָגט דאָס אייך אַוועק
צו אַלדי רוחות! שרייבען קען איך אויך, האָטש קיינער האָט
מיך נישט געלערענט. איך שרייב געדרוקטע אותיות פון סדר.
איך שרייב אזוי, אז ס'איז שווער צו דערקענען. איך מאַהל,
נישט איך שרייב. איך וואָלט אָבער אַ בעלן געווען שרייבען גיך —
קאָן איך נישט. אין אמעריקע, זאָגט מען, שרייבט מען גיך.
אַלסדינג ווערד דאָרטען געטהאָן, זאָגט מען, גיך און געשווינד,

מ'ך אויך געשלאָגן. איצט מאַהל איך שוין מיט אַ בליישיטפּטעל אויף פּאַפּיער — וויל מען מיך ווייטער שלאָגן.

— האָסט שוין ווידער גענומען זיך צו די „מענטשעלעך“? ... פאַר מאַהלען שלאָגט מען מיך נישט אזוי, ווי פאַר קנעטען. איך האָב אַ טבע קנעטען ווייך ברויט און מאַכען פון דעם חזירימ'ל לעך. מיין ברודער אליהו אַז ער דערוועהט, גיט ער מיר איבער די פינגער. אונזער חבר פּיני וויל זיך איינשטעלען פאַר מיר. ער זאָגט:

— וואָס האָסט דו צו איהם? לאָז ער קנעטען, לאָז ער מאַהלען! אפשר איז איהם באַשערט זיין אַמאָל אַ מאַהלער! מיין ברודער אליהו דערהערט און שיט מיט ווערטער:

— וואָס? אַ מאַהלער? אַ מולגעטש? ער וועט שמירגעווען קלויסטערס? וואַלאַגזשען ווענט? פליאַסקען דעכער? אַרומגען מיט פאַרפאַטשקעטע הענט, ווי אַ בעל-עגלה מיט סמאָלע? לאָז ער מיר בעסער זיין אַ זינגערעל ביי אַ חזן. אַז מיר וועלען קומען, אַם ירצה השם, קיין אַמעריקע, באַשטעל איך איהם ביי אַ חזן. ער האָט אַ סאָפּראַנאָ-שטימע.

— פאַר וואָס נישט ביי אַ בעל-מלאכה? אין אַמעריקע זענען אלע בעל-מלאכות. אין אַמעריקע אַרבייטען אלע!

אזוי טהוט זיך אויף אַ מינוט אַ זאָג אונזער חבר פּיני. האַפט זיך אַרויף אויף איהם די מאַמע:

— אזוי? אַ בעל-מלאכה? מיינע שונאים וועלען נישט דער-לעבען, אַז פייסי דעם חזן'ס יונגעל זאָל זיין אַ בעל-מלאכה!

איך זעה, אַז די מאַמע וויל שוין אָנהויבען וויינען. פּיני וויל זיך פאַרענטפערען. ער זאָגט:

— אַ מאָדנע אירינע איהר זענט! למאי אַט לערנען מיר אין דער גמרא, אַז דער תנא רב יוחנן איז געווען אַ שוסטער. דער תנא רב יצחק איז געווען אַ שמיער. אָדער וואָס דאַרפט איהר אַ סך? אַט איז מיין פעטער אַ זייגערמאַכער און מיין טאַטע אַ מעכאַניק!

היים איך? זאָג איך: מאָטעל. זאָגט ער: מאָטעל קאפאָטעל, דראַבעל דראָטעל, יוסף סאָטעל, ארץ קאנאָטעל. זאָג איך: וואָס הייסט דאָס? זאָגט ער: דאָס הייסט, אז דו ביזט א יאָלד, האָטש איך אליין היים אויך מאָטעל. אפשר ביזט דו א בעלן אויף א גובערנאָטאָר? זאָג איך: פאַר וואָס נישט? זאָגט ער: קום אַהער א ביסעל געהענטער, וועל איך דיר ווייזען. בין איך צוגעגאנגען. האָט ער מיר געוויזען. בין איך אנידערגעפאלען. האָט דערזעהען די מאַמע און געמאַכט א גוואָלד. איז געקומען צו לויפּען מיין ברודער אליהו און האָט איהם געגעבען!

פון דעמאָלט אָן זענען מיר געוואָרען מיט איהם חבר. ער האָט מיך אויסגעלעהרענט, א חוץ דעם „גובערנאָטאָר“, נאָך א סך זאַכען. אשטייגער, בויכעדעריי. איהר קענט דאָס? אויסלעהרן גען אייך איז אוממעגליך. דערצו דאַרף מען זיין געבאָרען. מע דאַרף האַלטען דאָס מויל צו, נישט ריהרען מיט קיין אבר, און בילען ווי א הונט, אָדער חרוקען ווי א חזיר, אזוי, אז אלע זאָלען זוכען אונטער'ן טיש. איך האָב גענוג איבערגעשראָקען אונזערע לייט. מיין שוועגערין ברכה, ווייסט איהר דאָך, האָט א טבע פון חלש'ען. אלע האָבען זיך א וואָרף געטהאָן אונטער'ן טיש און אונטער די בעטען. איך האָב מיך אויך אָנגעבויגען זוכען דעם הונט און האָב נישט אויפגעהערט צו בילען. עס איז געווען, זאָג איך אייך, א ריינע קאָמעדיע! מיין ברודער אליהו האָט זיך אָבער סוף-כל-סוף געחאַפט, אז דאָס וואַכסט פון מיר. האָט ער מיר אַיינגעטיילט! פון דעמאָלט אָן האָב איך אוועקגעוואָרפּען די קונץ פון בויכעדעריי.

ד.

מיר וואָלטען פון וויזן שוין לאַנג אוועקגעפאָהרען, ווען נישט דער „אָליאָנז“. ווער איז דאָס דער „אָליאָנז" — קאָן איך אייך ריכטיג נישט זאָגען. איך הער גאָר, אז מע רעדט פונ'ם „אָליאָנז".

האפענדיג. מע האָט דאָרט קיין צייט נישט. אזוי האָב איך גער
הערט דערזעהלען אונטערוועגענס פון די עמיגראַנטען. איך ווייס
כמעט אלסדינג, וואָס אין אמעריקע טהוט זיך, נאָך איידער איך
בין דאָרט געווען. דאָרט פאָהרט מען, זאָגט מען, אונטער דער
ערד און מע מאַכט אַ לעבען. ווי אזוי מע מאַכט דאָס — ווייס
איך נאָך נישט. נאָר איך וועל דאָס גיך וויסען. איך נעם-איבער
אַ זאך זעהר גיך. אז איך זעה אַ מענטשען איין מאָל, מאַך איך
איהם נאָך מיט אלע פישטשעווקעס. איך האָב אַנומעלטען נאָכ-
געמאַכט אונזער חבר פּיני, ווי אזוי ער געהט מיט אַ טענצעל, און
ווי ער קוקט מיט די קורצזיכטיגע אויגען, און ווי ער רעדט גיך,
זופט הייסע לאַקשען, האָט זיך מיין שוועגערין ברכה געהאלטען
ביי די זייטען, און די מאַמע האָט אַזש אָנגעהויבען וויינען פאַר
געלעכטער. מיין ברודער אליהו אָבער האָט דאָס פיינט. ער לאָזט
מיך נישט אַ קאָפּ אויפהויבען. אַ מאַדנע זאך מיט מיין ברודער
אליהו! ער האָט מיך ליעב — און שלאָגט מיך, מאַכט מיר דעם
טויט. די מאַמע דערלאָזט איהם נישט, ער זאָל מיך שלאָגען. זי
זאָגט צו איהם:

— האָב פריהער אייגענע קינדער, וועסטו דו זיי נאָכדעם

שלאָגען...

לאָז אָבער פרובען אַ פרעמדער מיך אָנריהרען מיט אַ פינגער,
וועט ער יענעם די אויגען אַרויסנעמען. אַנומעלטען האָט איין
עמיגראַנט'ס אַ יונגעל מיר געשטעלט אַ גובערנאַטאָר. איהר ווייסט,
וואָס הייסט שטעלען אַ גובערנאַטאָר? אָט וועל איך אייך אויס-
לערנען, ווי אזוי: מע טהוט אַ נעץ-אין דעם גראָבען פינגער אין
מויל און מע דערלאָגט אייך אין זייט צווישען די ריפּען און צווישען
בויד, דערזעהט איהר זיך מיט'ן מלאך-חמות. דאָס יונגעל, וואָס
האָט מיר געשטעלט אַ גובערנאַטאָר, איז אַ יונגאטש פון אַ יאָהר
עלף מיט געשוואָלענע באַקען. האָט ער אַ פאָר ידים — מענען
זיי איהם אָפּדארען! ער האָט זיך געוואָלט מיט מיר באַקענען,
איז ער צוגעגאנגען צו מיר און האָט מיך אַ פרעג געטהאָן, ווי אזוי

געפעלט איהר נישט, וואָס אז מע קומט צו א שטוב, דארף מען פריהער קלינגען. וואָס אהרט מיר, אז מע קלינגט? אבי מע זאָל עפענען. דער „אַליאנץ“ אָבער עפענט נישט אזוי גיך. איהר מעגט קלינגען צעזעצטערהייד — ער האָט צייט. איהר מיינט, מיר זענען די איינציגע? א חוץ אונז שטעהען דאָ נאָך עמיגראַנט טען. זיי דארפֿען אויך צום „אַליאנץ“. די עמיגראַנטען קוקען אויף אונז, ווי מיר קלינגען. „קלינגט נאָך אביסעל, אפשר וועט מען אייך עפענען, אפשר האָט איהר מעהר גליק?“... אזוי זאָגען זיי, די עמיגראַנטען, און לאַכען. אפנים, ס'איז זיי גוט אויפ'ן האַרצען. אלע מאָל קומען צו נייע עמיגראַנטען. עס שטעהען אויף דער גאס שוין א היבש ביסעל עמיגראַנטען: אידען און ווייבער און קליינע קינדער. איך האָב ליב, אז ס'איז א סך מענטשען. די קליינע קינדער זאָלען נישט איבערשלאָגען מיט זייער געווייז, און די מאמעס זאָלען זיי נישט שעלטען און פאַרשטופען די מוילעך, וואָלט דאָ געווען גאנץ פרייליך. דאנקען גאָט, מע האָט געעפענט די טהיר. אלע האָבען זיך געגעבען א לאָז אריין אויף דערשטיקט צו ווערען. א גליק, וואָס אויף דער טהיר האָט זיך באוויזען א נפש אָהן א היטעל, מיט א רויט פנים און מיט א געגאָלטער מאָרדע, און האָט אונז גענומען שליווערען איינציגווייז אין דרויסען אַרויס, אזוי ווי די האַלעשקעס. איינע, א ווייבעל מיט א קינד, האָט ער דערלאָנגט אזא וואָרף אַרויס, אז ווען נישט איך מיט מיין ברודער אליהו, וואָלט זי געקליבען די צייהן. זי האָט זיך אזוי אויך איבערגעקעהרט דריי מאָל. עס האָט לאנג געדויערט, ביז מיר זענען אריין אלע איינציגווייז אינעם וועניג אין שטוב אריין. און ערשט דאָ האָט זיך אָנגעהויבען א חתונה — טאטעניו! אלע ווילען רעדען פריהער. אלע קריכען גלייך צו די טישען. ביי די טישען זיצען מענטשען מיט נאָקעטע קעפ און מיט געגאָלטע בערד און לאַכען, און רויכערען ציגאַרען. ווער פון זיי איז דער „אַליאנץ“ — ווייס איך נישט. מיין מאמע ווייסט אויך נישט. זי שטעהט און טענה'ט צו זיי:

„אַליאַנץ! אַליאַנץ! אלע עמיגראַנטען זענען אויפ'ן „אַליאַנץ“ ביזן! זיי זאָגען, אז דער „אַליאַנץ“ טהוט גאָר נישט ניט. דער „אַליאַנץ“, זאָגען זיי, האָט קיין רחמנות נישט אויף אַ מענטשען. דער „אַליאַנץ“ האָט פיינט אַ אידען. אלע טאָג געהען צום „אַליאַנץ“ מיין ברודער אליהו און אונזער חבר פיני. און קומען צו געהן פון דאָרטען אלע מאָל ווי פון אַ שווייץ-באָד.

— לאָז ער זיך אָנצינדען! — זאָגט אליהו.

— לאָז ער ברענען, ווי אַ ליכט! — זאָגט פיני.

— לאָזט בעסער מיך זיך אויסשמועסען מיט'ן „אַליאַנץ“! —

זאָגט די מאַמע און זי נעמט מיך פאַר אַ האַנט.

מיר געהען אלע צום „אַליאַנץ“: די מאַמע און איד, און אליהו, און פיני, און ברכה, און טייבעל. מיר שמעלט זיך פאַר דער „אַליאַנץ“ מיט אַ באָדד און מיט אַ גארטעל און מיט אַ רויטער נאָז. פאַר וואָס עפּים מיט אַ רויטער נאָז — ווייס איך אליין נישט. — למאי דער „ונתנה-תוקף“? דעם „ונתנה-תוקף“ האָב איך דען געזעהן אַמאָל? פון דעסטוועגען, מאַהלט זיך מיר אויס, אז איך קען איהם: ער האָט ביזע גלאַנצענדיגע אויגען, טראָגט אַ ברייטען דאַשעק און האַלט אַ קאנטשיק אין דער האַנט.

אוי, זענען מיר זיך אָנגעגאָנגען! מיין שוועגערין ברכה האָט געווינטשעוועט דעם „אַליאַנץ“, ס'זאָל איהם אזוי שטעכען אין דער רעכטער זייט, ווי עס שטעכט איהר אין דער לינקער, וואָלט ער זיך נישט פאַרקליבען צו אלדי שוואַרצע יאָהר אין עק שטאָדט! קוים מיט צרות זענען מיר געקומען צום „אַליאַנץ“. ער זיצט אין אַ שטוב — „אויף אלע אידען געזאָגט געוואָרען“. נאָר אָהן אַ הויף. וויען האַלט נישט פון קיין הויפען. וויען האָט לייעב משונה-ברייטע פענסטער מיט אומגעלומפערטע טהירען. נאָר זיי האַלטען די טהירען פאַרשלאָסען. „זיי האָבען מורא, אַפנים, מע זאָל זיי נישט אוועק'נב'ענען?“ אזוי זאָגט מיין שוועגערין ברכה. שוין, זי האָט שוין געוואַרפען איין אומחן אויף וויען אויך! עס

XVIII

וואונדער פון אנטווערפן

— זאגט מיר, ווער פון אייך איז דאָ דער „אַליאַנץ"? איך האָב געהאַט אַ שאַדען, דאָס גאַנצע בעטגעוואַנט האָט מען ביי מיר צוגענומען אויף דער גרעניץ, און שיער נישט אומגעבראַכט מיך מיט מיינע קינדער, אָט דאָס זענען זיי, יתומים נעבאַך, מיין מאַן איז געשטאַרבען יונגערהייד, געווען אַ חזן כל ימיו...

און ווייטער לאָזט מען זי נישט רעדען אַ וואָרט. איינער ציהט זי ביי דער שאַל און ווייזט איהר צו דער טהיר. ער רעדט אויף אַ לשון, וואָס סע שווער צו פאַרשטעהן. די מאַמע וויל נישט אָפּטרעטען ביז זי וועט נישט באַקומען איהר רעכט. זי זאָגט:

— וואָס רעדט איהר צו מיר אויף דייטש? איהר רעדט בעסער מיט מיר אויף אונזער אייגען לשון, וועל איך אייך אויסדערצעהלען מיין ביטער האַרץ... איהר זאָגט מיר נאָך, ווער פון אייך איז דאָ דער „אַליאַנץ"?...

— שוועגער! פאַלגט מיך, קומט לאָמיר געהן. דער אויבער-שטער האָט אונז אויסגעפיהרט ביז אַהער אָהן דעם „אַליאַנץ", און אָהן דער שטאָרט וויען, וועט ער אונז ווייטער אויך מסתמא אויס-פיהרען. גאָט איז אַ פאָטער.

אזוי זאָגט מיין שוועגערין ברכה צו דער מאַמע, און די מאַמע ענטפערט איהר:

— ביזט גערעכט, מיין קינד! קומט לאָמיר געהן! וויען איז אַ שטאָרט און גאָט איז אַ פאָטער...

XVIII

וואונדער פון אנטווערפען

א.

איהר האָט געהערט אמאָל, אַ שטאָרט זאָל הייסען אַנטווער-
פען? פאַרהאָן אזאָ שטאָרט אויף דער וועלט, פאַהרען מיר אַהינ-
צוצו. ווי קומען מיר קיין אַנטווערפען? ווייל אונזער מחותן,
מיין ברודער אליהו'ס שוועהר, יונה דער בעקער, פאַהרט קיין
אַמעריקע אויף אַנטווערפען. דערהערט, אז איהר טאַטע איז אין
אַנטווערפען, האָט מיין שוועגערין ברכה גענומען שלאָגען האַלז
און נאַקען, מיר זאָלען אויך פאַהרען אויף אַנטווערפען. פריהער
האָט זי פון דער שטאָרט נישט געוואָלט הערען אפילו. דער נאָמען
איז איהר נישט געפעלען. איצט האָט זי זיך פאַרליעבט אין אַנט-
ווערפען! אונזער חבר פּיני זאָגט, אז ער וועט זיך מוזען אָפּטיילען
פון אונז. ער וויל בעסער פאַהרען פון וויען גלייך קיין לאַנדאָן.
עס ציהט איהם, זאָגט ער, קיין לאַנדאָן. לאַנדאָן, זאָגט ער, שמעקט
שוין מיט אַמעריקע: איינגלענדער... געלע האָר... קעסטעלדיגע
הויזען... ס'איז גאָר איין אַנדער וועלט!

— פאַהר-זשע דיר געזונטערהייד צו דייע אַיינגלענדער מיט
די קעסטעלדיגע האָר און מיט די געלע הויזען, און מיר וועלען
זיך פאַהרען קיין אַמעריקע אויף אַנטווערפען.

זי ווייך, האָטש לעגט זי צו אַ מכה. מיט מיר „וואָיעוועט“ זי פון דער ערשטער מינוט נאָך דער חתונה. זי ווייסט, אז איך האָב זי נישט ליעב. ערגער פון אלסדינג איז ביי איהר, למאי איך לאָך פון איהר. עס ווייזט זיך איהר רוק, אז איך לאָך זי אויס. אז איך קוק אויף איהר, הייסט ביי איהר, אז איך לאָך. איך האָב אייך שוין דערצעהלט, אז איך האָב ליעב מאַהלען, און אז מײן ברודער אליהו שלאָגט מיך דערפאַר. האָב איך אנומעלטען אויס-געמאַהלט אַ פּוס. אַ מורא'דיג גרויסען פּוס. מיט קרייד אויף דער ערד האָב איך איהם אויסגעמאַהלט. האָט איהר באַדאַרפט זעהן וואָס ס'האָט זיך געטהאָן! זי, ברכה הייסט עס, האָט זיך אָנגעטשעפּעט, אז דאָס האָב איך אויסגעמאַהלט איהר פּוס. פאַר וואָס עפּים איהר פּוס? ווייל קיינער האָט נישט אזעלכע גרויסע פּים, ווי ברכה. קאַלאָשען טראָגט זי נומער דרייצעהן. איהר זאָלט זעהן אַ פאַר קאַלאָשען!... האָט זי מיר צוגעשטעלט אַ בענ-קעלע צו מײן ברודער אליהו. האָט זיך מײן ברודער אליהו אויף מיר צעשריען, ווי געוויינטליך:

— מענטשעלעך? האָסט זיך שוין וויעדער גענומען צו דיינע

אַלטע שטיק, מאַהלען מענטשעלעך?...

שוין! פון אַ פּוס איז שוין ביי איהם געוואָרען אַ מענטש! און פון אַ מענטש — „מענטשעלעך“!... מע קאָן פון זיי משוגע ווערען!... איך מוז מיך מודה זיין, אז וואָס ווייטער ווערד ביי מיר דאָס חולאת פון מאַהלען מענטשעלעך גרעסער און שטאַרקער. איך האָב דערטאַפט אַ פאַרביג בליישיטפּטעל. מיר האָט דאָס אַוועקגעשענקט איין עמיגראַנט'ס אַ יונגעל. אָט דער אייגענער, וואָס האָט מיר באַוויזען, ווי אזוי מע שטעלט אַ „גובערנאַטאָר“, און אויסגעלעהרענט מיך די קונץ פון בויכרעדעריי. איך האָב אייך שוין דערצעהלט פון איהם. ער הייסט אויך מאַטעל. רופען מיר איהם מאַטעל דער גרויסער, און מיך רופט מען מאַטעל דער קליינער. מיר זענען געוואָרען חבר גאָר אויף איין אנדער אופן! דערפאַר, וואָס ער האָט מיר אַוועקגעשענקט דאָס פאַרביגע בליי-

אזוי זאגט מיין שוועגערין ברכה, און פיני'ס ווייב טייבעל בלאָזט זיך אָן, ווי איין אינדיטשקע. איך האָב דאָך אייך געזאָגט, אז זי האָט אַ טבע, באלד עפּים — בלאָזט זי זיך אָן און רעדט נישט. פרעגט ביי איהר פיני: וואָס ביזט דו ברוגז? זאָגט זי, אז זי האָט פיינט איינגלענדער. זאָגט צו איהר פיני: דו קענסט זיי דען? וואו האָסט דו געזעהן איין איינגלענדער? זאָגט זי: נו, און דו, וואו האָסט דו געזעהן איין איינגלענדער?

בקיזור, עס בלייבט, אז מיר פאָהרען אַלע קיין אמעריקע אויף אַנטווערפּען. ביי מיר מאַכט נישט אויס, מע זאָל פאָהרען אפילו איבער האַצעפלאַץ — אבי קיין אמעריקע. איך און אונזער חבר פיני — מיר ביידע רייסען זיך קיין אמעריקע מעהר פון אַלע-מען. מיר פיהלען, אז אונז וועט דאָרטען זיין גוט, ווי די וועלט. פיני האָט טענות צו מיין ברודער אליהו. ער זאָגט: מיר פאָהרען און פאָהרען — און שטעהען אויף איין אָרט. זאָגט איהם אליהו: נו, ווער האַלט דיך צו? פאָהר! לויף! פליה! זאָגט פיני: ווי קאָן איך פליהען, אז דיין מאמע וויל זיך באַקענען מיט אַלע קאָמיר-טעטען פון דער גאַנצער וועלט?... דערהערט די מאמע און זאָגט צו פיני'ן: אז דו ביזט יאָ אזא חכם, טאָ געב מיר איין עצה, ווי אזוי זאָלען מיר קומען קיין אמעריקע אָהן בעטגעוואַנט?... דאָ בלייבט שוין פיני אָהן לשון, און מע ווערט וויעדער חבר. אונזער חבר פיני קאָן זיך מיט אונז נישט צעשיידען. די ווייבער קאָנען אויך נישט לעבען איינע אָהן דער אנדערער. דאָס הייסט, מע קריענט זיך אפילו גאַנץ אָפט, מע זאָגט זיך שטעכווערטלעך. עס דערגעהט אַמאָל כמעט צו פעטש אויך. מע בעט זיך אָבער באלד איבער. ווען נישט די מאמע, וואָלט מיין שוועגערין ברכה מיט פיני'ס ווייב טייבעל קיין לאַנגע גוטפריינדשאַפט נישט אויסגע-האַלטען. עס וואָלט ביי זיי געווען אַלע טאָג צוויי שליערס אַ גראַשען. איבערהויפּט, מיין שוועגערין. זי זאָגט אליין אויף זיך, אז זי איז אַ שוועבעלע. איהר אז עס קומט אָן די שלעכטע מינוט, וועט זי אייך מאַכען מיט דער בלאָטע. אין אַ וויילע אַרום ווערט

אויסגעצייכענט. אזוי ווי איך האָב ליעב. אונזער מחותן יונה דער בעקער איז נאָך נישטאָ. אונזער שכנה פעסי מיט דער חאָ-ליאָסטער — אויך נישט! זיי פאָהרען נאָך. שלעפען זיך ערגיץ איבער דייטשלאַנד. „דייטשלאַנד איז סדום!“ אזוי זאָגען די עמיגראַנטען און דערצעהלען זיך אָן מורא'דיגע מעשיות! אונזער אומגליק מיט'ן בעטגעוואַנט, וואָס מע האָט ביי אונז אוועקגע-לקה'ענט אויף דער גרעניץ, איז אַ הונט אַקעגען די אומגליקען, וואָס מע הערט זיך אָן פון די עמיגראַנטען. מיר האָבען זיך באַ-קענט דאָ אויף דער סטאַנציע מיט אַ אידנע פון מעזשביזש, דוקא נישט קיין אלמנה. זי האָט דוקא אַ מאַן, און דוקא אין אַמעריקע שוין. זי פאָהרט אַט דאָס צו איהר מאַן. שוין באַלד אַ יאָהר, אַז זי שלעפט זיך מיט צוויי קינדער. זי איז אויסגעווען וואו די וועלט האָט איין עק. נישטאָ איין שטאָדט, זי זאָל דאָרט נישט זיין. זי האָט זיך איבערגעקריעגט מיט אַלע קאָמיטעטען. קוים מיט צרות האָט זי זיך פאַרשלעפט אַהער, קיין אַנטווערפן, און וויל זיך זעצען אויפ'ן שילד, לאָזט מען זי נישט. איהר מיינט, זי האָט קאַלדיגע אויגען? חלילה! געזונט און שטאַרק. נאָר זי איז אַ ביסעל געריהרט פונ'ם זינען. דאָס הייסט, אזוי, אַז איהר וועט מיט איהר רעדען, רעדט זי אַלסדינג, ווי אַ מענטש. נאָר אַמאָל טהוט זי אייך אַ זאָג אַ וואָרט, קאָן מען בלייבען אָהן אַ בויד לאַכענדיג. למשל, איהר פרעגט ביי איהר: וואו איז אייער מאַן? זאָגט זי: אין אַמעריקע. וואָס טהוט ער דאָרטען? זאָגט זי: ער איז דאָרט קייסער... זאָגט איהר דאָך איהר: ווי קאָן אַ איד זיין אַ קייסער? ענטפערט זי אייך, אַז אין אַמעריקע מעג מען... נו, האָט איהר עפּים צו איהר? ... נאָך אַ זאָך האָט זי זיך אַריינגענומען אין קאָפּ אַריין: זי עסט נישט! אונז הייסט זי אויך נישט עסען. זי זאָגט אונז אָן, מיר זאָלען זיך נישט צוריהרען צו קיין מילכיגס, מחמת דאָס מילכיגס איז דאָ פליישיג. פרעגט ביי איהר די מאַמע: נו, און דאָס פלייש? זאָגט זי: דאָס פלייש איז דאָ נישט פליישיג, נישט מילכיג, נאָר פאַרעווע... שיסען מיר

שטיפטעל, האָב איך, פֿאַהרענדיג אין וואַגאָן, איהם אָפגעמאַהלט אויף פאפיער, אינגאנצען זיין געשטאַלט מיט די געשוואַלענע באַקען. איך האָב איהם באַשוואַרען, ער זאָל דאָס קיינעם נישט ווייזען, וואָרום טאָמער דערוויסט זיך מיין ברודער אליהו, וועל איך האָבען אַ וויסטען סוף. ווי מיינט איהר? אוראי האָט ער דאָס גלייך אָפגעטראָגען צו מיין ברודער אליהו און האָט איהם געגעבען אַ טהראַוויוז דאָס געמאַהלעכטס גלייך אין פנים אַריין. — דאָס דאַרף זיין מאָטעל'ס אַרבייט! וואו איז ער ערגיץ,

דער מוגלעטש מיט די „מענטשעלעך“?

אַזוי זאָגט מיין ברודער אליהו און זוכט מיך און קאָן מיך נישט געפינען. איך זיץ אונטער דער מאַמע'ס פלייצעס און ווער שיער נישט דערשטיקט פאַר געלעכטער. קיין בעסערער אָרט אויף צו באַהאַלטען זיך, ווי ביי דער מאַמען, איז נישטאָ אין דער גאַנצער וועלט!

ב.

דאַנקען גאָט, מיר זענען שוין אין אַנטווערפען. מיר האָבען זיך גוט אָנגעהעצקעט, גענוג אויסגעריסען געוואָרען, אָבער מיר זענען געקומען! וואָס זאָל איך אייך זאָגען — איז דאָס אַ שטאָדט! דאָס הייסט, צו וויען קומט דאָס נישט. מע דאַרף זאָגען „לחבדיל“! וואָרום וויען איז פיעל גרעסער, און אפשר שענער אויך. און מענטשען אויך מעהרער. דערפאַר איז אָבער דאָ אין אַנטווערפען ריין, אַזוי ווי גאָלד. וואָס איז דאָס חדוש? אַז די גאַסען וואַשט מען, די טראַטואַרען פּוצט מען, און די הייזער צוואַנגט מען. איך האָב אַליין געזעהן, ווי מע צוואַנגט זיי און מע זייפט זיי מיט זיף. דאָס הייסט, נישט אומעדום. למשל, דאָרט, אויף די אכסניות, וואו מיר שטעהען מיט אַלע עמיגראַנטען, איז אַזוי ווי עס דאַרף צו זיין. דאָס הייסט: בלאָטיג, און רויכיג, און נאַס, און גליטשיג, און ענג, און אַ יאָרד מיט אַ טומעל מיט אַ האַרמידער, פרייליך.

פון וואנען עס האָט זיך גענומען. אזוי האָב איך געהערט טאָקי
 דאָ אין אַנטווערפּען. פון אַ מיידעל האָב איך עס געהערט. גאָל-
 דעלע הייסט דאָס מיידעל. זי איז אין מיינע יאָהרען, אפשר עלטער
 פון מיר מיט אַ יאָהר. מיט דער גאָלדעלע איז אַ שענע געשיכטע.
 זאָל איך אייך דערצעהלען? באַקענט האָב איך מיך מיט איהר
 אין דער „עזרה“. נאָר איהר ווייסט דאָך נישט וואָס איז „עזרה“.
 דאָרף מען אייך קלאָר מאַכען. די „עזרה“ אין אַנטווערפּען איז
 דאָס אייגענע, וואָס דער „אַליאנץ“ אין וויען. געמאכט געוואָרען
 פון אונזערטוועגען, פאַר די עמיגראַנטען. דער חילוק איז, וואָס
 דער „אַליאנץ“ איז אַ זכר און די „עזרה“ אַ נקבה. איהר הערט
 דאָך, אז מע זאָגט דער אַליאנץ, די עזרה. דאָרפט איהר שוין
 אליין פאַרשטעהען דעם אונטערשיעד... הכלל, וויבאלד מיר זענען
 אָנגעקומען קיין אַנטווערפּען, זענען מיר געגאָנגען גלייך אין דער
 „עזרה“. די „עזרה“ איז נישט דאָס, וואָס דער „אַליאנץ“. דער
 „אַליאנץ“ וואָרפט מענטשען, אזוי ווי האָלעשקעס, און די „עזרה“
 טרייבט אייך נישט. איהר קאָנט קומען צו איהר ווען איהר ווילט
 און קאָנט זיך אויסרעדען פאַר איהר דאָס האַרץ וויפיעל איהר
 ווילט. אַלסדינג, וואָס איהר רעדט, ווערד אַריינגעטראָגען אין אַ
 בוך. סע זיצט אַ מיידעל, וואָס מע רופט זי פּרייליין זייטשיק,
 און פאַרשרייבט. זעהר אַ וואָהל מיידעל. זי האָט מיך געפרעגט,
 ווי אזוי איך הייס, און האָט מיר געשענקט אַ צוקערקע. נאָר פון
 דער פּרייליין זייטשיק וועל איך אייך דערצעהלען איין אנדערש מאָל.
 איצט דאָרף איך אייך זאָגען, ווער איז גאָלדעלע. זי איז פון קוטנע.
 געקומען איז זי אַהער פאַר אַ יאָהרען מיט איהר טאטע-מאמע,
 שוועסטער און ברידער. סוכות-צייט איז דאָס געוועזען. האָבען
 זיי געהאַט, זאָגט זי, אַ יום-טוב — אויף אַלע אידען געזאָגט גע-
 וואָרען. דאָס הייסט, קיין גליקען האָבען זיי נישט געזוכט, און
 קיין האַניג האָבען זיי נישט געלעקט. געוואָלגערט זיך גלייך מיט
 אַלע עמיגראַנטען. נאָר דערפאַר האָבען זיי געהאַט שיפּסקארטען
 ביז אַמעריקע אויף דער גאַנצער משפּחה, און אויסגעקלידט איז

ארויס א געלעכטער אלע. אלע, אויסער די מאמע. די מאמע וויל נישט לאכען. די מאמע וויל בעסער וויינען. זי זאגט: „אז אַך און וועה איז צום געלעכטער!“ — און זי צעוויינט זיך טאקס. — שוין? האָסט שוין לאנג נישט געוויינט? דו ווילסט, אז פון אנטווערפן שוין זאָל מען אונז אָפשיקען צוריק אַהיים איבער דיינע אויגען?...

אזוי זאָגט צו איהר מיין ברודער אליהו — און ביי דער מאמע ווערען אין איין מינוט די אויגען טרוקען. מעהר ווי אויף דער אידניע אליין האָט די מאמע רחמנות אויף איהרע צוויי קינדער געבאָד. איך ווייס נישט, וואָס די מאמע באַוויינט אזוי די קינדער? די קינדער זענען, דאכט זיך, גאנץ פרייליך! אז זייער מאמע הויבט אָן רעדען נאָרישקייטען, צעלאכען זיי זיך. איך האָב מיך מיט זיי גיך באַקענט. זיי האָבען מיר דערצעהלט, אז מע שיקט זיי צוריק אַהיים, גאָר זייער מוטער וויל נישט פאַהרען. זי וויל קיין אַמעריקע, צו זייער פאָטער, צום קייסער (חי-יחי!). נאָרט מען זי אָפ און מע זאָגט איהר, אז מע שיקט זי מיט דער באַהן קיין אַמעריקע (חי-יחי!). מע האָט איהר אַיינגערעדט, אז עס געהט אַ באַהן פון דאַנען גלייך קיין אַמעריקע (חי-יחי!).

ג.

די חרושים, וואָס מע זעהט זיך אָן אין דעם אַנטווערפן, איז גאָר נישט צום באַשרייכען! אלע טאָג קומען-צו נייע פאַרשווינען. צום מיינסטען, מיט קאלידיגע אויגען. „טראַכאַמעס“ רופט מען דאָס. אַמעריקע לאָזט נישט אַריין קיין „טראַכאַמעס“. איהר מענט אייך האָבען טויזענד שלאַפקייטען, איהר קאָנט אייך זיין קרום און שטום און וואָס איהר ווילט, אַבי נישט קיין „טראַכאַמעס“ אויף די אויגען. פון וואַנען נעמען זיך „טראַכאַמעס“? פון דעם, וואָס מע נעמט זיך אָן. אַמאָל מאַכט זיך, אז מע ווייסט אַליין נישט,

זאגט זי, מיט'ן זעלבען בלושטיין, וואָס ער שמירט אַלע איבעריגע קראַנקע. ווען זי, גאָלדעלע, פאַרמאָגט צו קויפּען איין אייגענעם בלושטיין, וואָלט זי זיך שוין לאָנג, זאָגט זי, אויסגעהיילט.

— נו, און דיינע טאַטע-מאַמע? — פּרעג איך זי.

— זענען אין אַמעריקע. זיי מאַכען דאָרט אַ לעבען. איך האָב פון זיי בריעף. אַלע חודש כמעט האָב איך פון זיי אַ בריוועל. נאָ זעה, קאָנסט לייענען? לייען מיר!

און זי נעמט-ארויס פון בוועם אַ גאַנצען פאַק מיט בריוולעך און גיט מיר, איך זאָל זיי איהר לייענען הויך אויף אַ קול. איך וואָלט דאָס איהר געווים געטהאָן. קאָן איך אָבער נישט לייענען קיין געשריבענעם. ס'זאָל זיין געדרוקט, וואָלט איך עס געלייענט. לאַכט זי פון מיר און זאָגט, אז אַ יונגעל איז נישט קיין מידעל. אַ יונגעל דאַרף קאָנען אַלע אויף דער וועלט! איך האָב מורא, אז זי איז גערעכט. אַי, וואָלט איך אַ בעלן זיין קאָנען לייענען גער-שריבענעם! אַי, בין איך מקנא מיין חבר מאַטעל דעם גרויסען, וואָס ער קאָן לייענען און שרייבען (איך האָב אייך שוין דער-צעהלט פון איהם)! האָט איהם גאָלדעלע געגעבען איבערלייענען די בריוולעך, וואָס מע שרייבט איהר פון אַמעריקע. האָט זיי מאַטעל דער גרויסער געלייענט ווי אַ וואַסער. די בריוולעך זענען כמעט אַלע געשריבען מיט איין לשון און מיט די זעלביגע ווערטער: „טהייערע גאָלדעלע, האַרציגע גאָלדעלע, לעבען זאָלסט דו!

אז מיר דערמאָנען זיך דאָ, אין דעם אַמעריקע, אז אונזער קינד האָט מען אַרויסגעריסען פון אונזערע הענט און דו וואַלגערסט זיך דאָרטען אין דער פרעמד צווישען אומבאַקאַנטע מענטשען, געהט אונז נישט איין דאָ דער ביסען. טאָג ווי נאָכט טהוען מיר דאָ קלאָנען און וויינען אויף אונזער ליכטיגען שטערן, וואָס איז צו-גענומען געוואָרען פון אונזערע אויגען...“ און אזוי ווייטער.

מאַטעל דער גרויסער לייענט און לייענט, און גאָלדעלע וויינט, ווישט זיך די אויגען. דערזעהט דאָס פרייליין זייטשיק, הויבט זי אָן זיך בייזערען אויף אונז, וואָס מיר מאַכען זי וויינענדיג.

מען געווען בגדי-מלכות. אלע האָבען געהאט צו צוויי העמדער און גאנצע שיד. היינט איז זי געבליבען אינגאנצען מיט איין העמד און אַהן שיד. ווען נישט דאָס פרייליין זייטשיק, זאָגט זי, וואָלט זי גאָר געגאנגען באַרוויס. דאָס פרייליין זייטשיק האָט איהר אוועקגעשענקט, זאָגט זי, אַ פאָר שיד פון איהרע אייגענע פיס. נאָך גאנץ גוטע שיד. אזוי האָט מיר דערצהלט גאָלד-דעלע און האָט מיר באַוווּזען די שיד, וואָס דאָס פרייליין זייטשיק האָט איהר אוועקגעשענקט. גאנץ שענע שיד, נאָר אַ ביסעל צו גרויס אויף איהר... בקיצור, ס'איז אוועקגעגאנגען די ערשטע טעג סוכות און שמחת-תורה, ס'איז געקומען די צייט, וואָס מע דארף זיך זעצען אויפ'ן שית. זאָגט מען צו זי, אז זיי זאָלען זיך דורכ-געהן צום דאָקטאָר. זענען זיי געגאנגען צום דאָקטאָר. האָט זיי דער דאָקטאָר באַטראַכט און געפונען, אז זיי זענען אלע געזונט און שטארק און קאָנען פאָהרען קיין אַמעריקע. נאָר זי, גאָלדעלע הייסט עס, קאָן נישט פאָהרען, ווייל זי האָט „טראַכאָמעס" אויף די אויגען. פריהער האָבען זיי גאָר נישט פארשטאנען, מיט וואָס מען עסט דאָס. ערשט שפעטער האָבען זיי דאָס רעכט צעקויט. דאָס האָט געהייסען, אז אלע פאָהרען אוועק קיין אַמעריקע, נאָר זי, גאָלדעלע, בלייבט איבער דאָ, אין אַנטווערפען. איז געוואָרען אַ געוויין, אַ יאָמער, אַ קלאָג. די מאַמע האָט גע'חלש'ט דריי מאָל. דער טאטע האָט געוואָלט בלייבען דאָ, האָט מען נישט געקאָנט. די גאנצע שיפסקארטע וואָלט געגאנגען פארלאָרען. איז געבליבען, אז זיי פאָהרען אוועק קיין אַמעריקע, און זי, גאָלדעלע, בלייבט איבער דאָ ביז עס וועלען זיך אויסשטעהן די „טראַכאָמעס" פון איהרע אויגען... און אַט אזוי, שוין באַלד אַ יאָהר, אז זי היילט זיך און האָט זיך נאָך נישט אויסגעהיילט. דאָס פרייליין זייטשיק זאָגט, אז דערפאר היילען זיך נישט אויס איהרע אויגען, ווייל זי וויינט כסדר. נאָר זי, גאָלדעלע, זאָגט, אז איבער איין אַנדער זאך היילען זיך איהר נישט אויס די אויגען. איבער'ן בלווישטיין! אלע מאָל, ווען זי קומט צום דאָקטאָר, שמירט ער איהר די אויגען,

אויף איהם רחמנות געהאט און האָבען איהם גענומען מיט זיך און געבראכט צו פיהרען אַהער, קיין אנטווערפן. דאָ האָט ער זיך דע־שלאָגען צו דע־"זרה". האָט די „עזרה" אוועקגעשריבען אַ בריעף קיין אמעריקע, טאָמער וועט מען אויפֿזוכען זיינע עלטערען. וואָרט ער דאָס אויף איין ענטפֿער און אויף אַ שיפֿסקאָרטע. דאָס הייסט, אויף אַ האַלבע שיפֿסקאָרטע, מהמת ער איז נאָך אַ קליי־נער. דאָס הייסט, ער איז נישט אזוי קליין, ווי ער האַלט זיך קליין. ס'איז אַ סברא, אז ער איז שוין בר־מצוה, האָטש קיין תפילין לעגט ער נישט. ער האָט נישט. זענען געוואָהר געוואָרען עמיגראַנטען, אז מענדעל איז אַ בר־מצוה־בחור'על און האָט נישט קיין תפילין, איז געוואָרען אַ גוואָלד: פֿאַר וואָס זעהט מען איהם נישט קיין תפילין? זאָגט מענדעל: „פֿאַר וואָס זעהט מען מיר נישט קיין שטיוועל?"... רופֿט זיך אָן צו איהם איינער איין עמיגראַנט מיט שאַרפע אויגען: „א, דו, שייגעץ! נישט גענוג מע זאָרנט זיך פֿאַר דיר, ביזט דו נאָך איין עזות־פנים?"... דער עמיגראַנט מיט די שאַרפע אויגען האָט אזוי לאַנג געאַרבייט, ביז די איבעריגע עמיגראַנטען האָבען זיך צונויפֿגעלעגט און האָבען איהם געקויפֿט אַ פֿאַר תפילין. אַלסדינג איז צו קריגען אין דעם אנטווערפֿען. אפשר מיינט איהר, ס'איז נישטאָ קיין בתי־מדרשים מיט קיין שוהלען? אָהאָ, נאָך וואָסערע שוהלען! איין שוהל איז דאָ אַ טערקישע. איהר מיינט, דאָרטען דאוונען טערקען? ניין! דאָרטען דאוונען אידען, די אייגענע אידען, וואָס מיר, נאָר אויף טערקיש. דאָס הייסט, פֿאַרקעהרט. מע פֿאַרשטעהט נישט איין וואָרט! געפֿיהרט האָט אונז אַהינצו אונזער נייער חבר מענדעל. מיר אַלע דריי, איך און מאָטעל דער גרויסער און מענדעל, זענען געוואָרען חבר. גאַנצע טעג געהען מיר אַרום איבער דער שטאָרט. דאָרט, אין בראָד, אין קראָקע מיט לעמבערג, אָדער אין וויען, פֿלעגט מיר די מאַמע מורא האָבען אָפֿלאָזען פון זיך אויף אַ טריט. דאָ אין אנטווערפֿען האָט זי קיין מורא נישט. דאָרט, זאָגט זי, זענען סאַמע דייטשען, און דאָ, אין אנטווערפֿען, זענען מיר, זאָגט זי,

און צו גאלדעלען זאגט זי, אז זי האט קיין רחמנות נישט אויף זיך אליין. זי מאכט זיך א תל פון דעם איבעריגען ביסעל אויגען! ענטפערט איהר דערויף גאלדעלע מיט א געלעכטער, און טרערען גיסען זיך איהר פון די אויגען:

— א תל פון די אויגען מאכט מיר דער דאקטאָר מיט זיין בלושטיין, ערגער ווי איך מיט מיין געוויין...

מיר געזעגענען זיך מיט גאלדעלען, און איך זאג איהר צו, אז מאָרגען אין דער צייט וועלען מיר זיך דאָ וויעדער א מאָל זעהן.

— אם ירצה השם! — ענטפערט גאלדעלע מיט א פרום פנים, ווי איין אלטע. און מיר ביידע, מאַטעל דער קליינער און מאַטעל דער גרויסער, לאָזען זיך געהן שפּאַציערען איבער אַנט-ווערפען.

ד.

מיר, דאָס הייסט, איך מאַטעל דער קליינער, און מיין חבר מאַטעל דער גרויסער, זענען נישט אליין. מיר האָבען דאָ נאָך א חבר. ער איז א יונגעל פון א יאָהר דרייצעהן און הייסט מענ-דעל. ער איז אויך פאַרבליבען אין אַנטווערפען, פאַהרענדיג קיין אַמעריקע. נישט איבער די אויגען, נאָר איבער איין אַנדער זאָך. איהם האָט מען פאַרלוירען אויפ'ן וועג, ערגיץ אין דייטשלאַנד. א גאנץ וועג, דערצעהלט ער, האָבען זיי זיך דערהאַלטען די נשמה נאָר מיט הערינג. האָט איהם געברענגט אויפ'ן האַרצען. האָט ער זיך אַראָפּגעחאַפט אויף א סטאַנציע האַפען א טרונק וואַסער, און איז געבליבען שטעקען אָהן א בילעט און אָהן א קאַפּיקע געלט און אָהן א העמד אויפ'ן לייב. און מחמת ער האָט נישט געקענט זייער שפּראַך, האָט ער זיך פאַרשטעלט פאַר א שטומען. האָט מען איהם אויסגעפיהרט וואו די וועלט האָט איין עק, ביז ער האָט דערזעהן א פאַרטיע עמינראַנטען, אידען. איז ער גינגענאָר גען צו זיי און האָט זיי דערצעהלט די גאַנצע מעשה. האָבען זיי

XIX

די האלאסטערע

צווישען מענטשען, צווישען אייגענע. מע הערט רעדען א אידיש וואָרט. דאָס מיינט זי די עמיגראַנטען. לעבען זאָלען די עמי-גראַנטען! צווישען עמיגראַנטען פיהלען מיר זיך טאַקיי היימיש. ובפרט צווישען אייגענע! אָט באַלד וועלען מיר האָבען געסט. אם ירצה השם, נאָך שבת קומט אונזער מחיתן, יונה דער בעקער, מיט זיין הויזגעזינר. מיר וואַרטען, היינט-מאָרגען זאָל קומען אונזער שכנה פעסי מיט איהר האַליאַסטערע. אָט דאָ וועט ערשט ווערען אַ שמחה. איך וועל אייך, אם ירצה השם, באַשרייבען אַלסדינג.

XIX

די האליאסטרע

א.

איהר זענט דאך שוין באקאנט מיט דער האליאסטרע. דאס איז אונזער שכנה פעסי מיט איהר מאן דעם איינבינדער (ער הייסט משה), מיט זייערע אכט קינדערלעך, וואס יעדער האט ביי זיי, ווי איך האב אייך שוין אמאל דערזעהלט, איין אנדער צונעמעניש. דער קלענערער פון אלע איז אין מיינע יאהרען (נייען), דאס צעהנר (טע). מע רופט איהם „ושתי“. דאס הייסט, דער אמת'ער נאמען זיינער איז הערשעל, נאך מחמת ער האט א גאלי אויפ'ן שטערן, האבען איהם די עלטערע א נאמען געגעבען „ושתי“. איך האלט פון „ושתי'ן“. איך האב איהם ליעב דערפאר, וואס ער וויינט נישט. וויפיעל איהר זאלט איהם נישט שלאגען, נעמט ער צו ווי א שוואם. עס נעמט איהם נישט קיין קויל. איינמאל האט ער צעריסען א פרעמדען סדור, האט איהם זיין טאטע, משה דער איינבינדער, געשלאגען מיט'ן ברעטעל, וואס מע שניידט אויף דעם פאפיער. „ושתי“ האט נאך דעם גוט געקערענט צוויי טאג כסדר. איהר קאנט פארשטעהן, אז ער האט זיך אפגעזאגט פון בולקע. מע האט שוין נישט געהאלטען פון זיין לעבען. די מאמע זיינע, אונזער שכנה פעסי, האט איהם שוין באווייגט, און דער פאטער

פארקיהלט און קראנט געוואָרען... ווי אזוי זי האָט אַלסדינג פאַר-
קויפט, אַבי ראַטעווען דעם טאַטען... ווי אזוי דער טאַטע איז גע-
שטאַרבן און זי איז געבליבען איין אלמנה מיט צוויי קינדער
יתומים... איינעם האָט זי, ברוך השם, חתונה געמאַכט, אַריינגע-
געבען אין אַ שמאַלץ-גרוב... די שמאַלץ איז אויסגערוגען, די גרוב
איז געבליבען... נאָכדעם, ווי אזוי מיר האָבען פאַרקויפט דאָס
לעצטע שטיקעל חיות, אונזער האַלבע שטוב, און געלאָזט זיך קיין
אַמעריקע... נאָכדעם, ווי אזוי מיר האָבען גע'גנב'עט די גרעניץ
הינטער בראָד, שיער נישט גע'הרג'עט געוואָרען אין אַ פינסטערער
נאַכט, און האָבען פאַרלאָרען דאָס גאַנצע ביסעל גוטס, דאָס בעס-
געוואָנט — וואָס וועלען מיר טהון איצט אָהן בעטגעוואָנט אין אַזאַ
ווייט לאַנד?...

אזוי טענה'ט די מאמע פאר דער „עזרה“, און די „עזרה“
הערט, און דאָס מידעל, וואָס זיצט ביי'ם טיש (פרייליין זייטשיק
הייסט דאָס מידעל), פאַרשרייבט איטליכס וואָרט, וואָס די מאמע
זאָגט, אין אַ בוך אַריין. די מאמע האָט נאָך צו דערצעהלען און
צו דערצעהלען, רופט זיך אָן צו איהר איינער פון דער „עזרה“:
— אַלזאָ, פאַהרט איהר קיין אַמעריקע?
זאָגען מיר:

— פאַרשטעהט זיך, נישט קיין יעהופעץ, קיין אַמעריקע.

רופט זיך אָן צו אונז יענער, וואָס פון דער „עזרה“:

— זענט איהר שוין געווען ביי'ם דאָקטאָר?

זאָגען מיר:

— וואָסער דאָקטאָר?

רופט זיך אָן צו אונז יענער, וואָס פון דער „עזרה“:

— אָט האָט איהר איין אַדרעס. געהט זיך דורך, ראשית

חכמה, צום דאָקטאָר, וועט ער באַמראַכטען אייערע אויגען.

דערהערט דאָס וואָרט „אויגען“, טהוט מיין ברודער אליהו

אַ קוק אויף דער מאמע און ווערד טוידט ווי די וואַנט...

וואָס האָט ער זיך אזוי דערשראָקען?...

איז ארומגעגאנגען אָהן אַ קאָפּ. אלע האָבען געמיינט, אז ס'איז איין עק, אויס „ושתי“! צום סוף — גאָר נישט. אויפ'ן דריטען טאָג האָט „ושתי“ געבעטען ברויט און געגעסען ווי נאָך אַ תענית. עסען האָבען זיי לייעב אלע, זיי האַלטען פון דער אכילה. „די הונגערדיגע משערעדע“ — אזוי רופט זיי די מוטער אליין, פעסי הייסט עס. פעסי איז אַ אירינע זעהר אַ וואָהלע, נאָר אַביסעל צו דיק. זי האָט דריי גיידערס. איך האָב זי שוין עטליכע מאָל אַראָפּגעחאַפּט אויף פאַפּיער. האָט איינמאָל דערזעהן „ושתי“, האָט ער אַרויסגעחאַפּט ביי מיר דאָס געמאַהלעכטס און האָט דאָס באַוויזען אויף אַ ציקאָוועסט דער מאַמע זיינער. האָט זי געלאַכט. איז געוואָהר געוואָרען מיין ברודער אליהו, האָט ער מיר געוואָלט איינטיילען פאַר די „מענטשעלעך“, ווי זיין שטייגער איז. אַ גליק, וואָס פעסי אליין האָט זיך איינגעשטעלט פאַר מיר. „אַ קינר, זאָגט זי, מאַכט זיך נאָר נישט כדאי זיך אָפּעסען דאָס האַרץ“. לאַנג לעבען זאָל זי, פעסי. איך האָב זי לייעב. איך האָב נאָר פיינט, אז זי קושט זיך. אז זי איז געקומען קיין אַנטווערפּען, האָט זי מיך אַרומגעחאַפּט קושען, ווי איין אייגען קינר. מיט אלעמען האָט זי זיך געקושט. מעהר פון אלע, געוויינטליך, מיט דער מאַמע. די מאַמע אז זי האָט זי דערזעהן, איז גלייך ווי דעם טאַטען פון יענער וועלט: זי האָט זיך אזוי צעוויינט, אז מיין ברודער אליהו איז אָנגעפאַלען אויף פעסי'ן, אז איבער איהר מאַכט די מאַמע אַ תל פון די אויגען און קאָן נישט געהן צום דאָקטאָר... געהן צום דאָקטאָר — דאָס מוז יעדער, ווער עס קומט אַהער קיין אַנטווערפּען. דאָס ערשטע, וואָס איינער פרעגט ביי'ם אַנדערען, איז: „זענט איהר שוין געווען ביי'ם דאָקטאָר?“... „וואָס האָט אייך געזאָגט דער דאָקטאָר?“... אפילו די „עזרה“, אז מע קומט צו איהר צו געהן, שיקט זי באַלד אָפּ צום דאָקטאָר. אז מיר זענען געקומען אַהין דאָס ערשטע מאָל, האָט די מאַמע גאָר-וואָס געוואָלט אָנהויבען דערצעהלען די מעשה: ווי אזוי איהר מאַן איז געווען כל ימיו אַ חזן אין דער קצב'ישער שוהל... ווי אזוי ער האָט זיך

אויפ'ן וועג האָט ער זיך מיט זיי באַקענט. זיי האָבען אינאיינעם גע'גנב'עט די גרעניץ. קיין נסים ונפלאות, ווי מיט אונז, האָט זיך זיי נישט געטראָפּען. הרג'ענען האָט מען זיי נישט געוואָלט, קיין בעטגעוואַנט האָט מען ביי זיי נישט צוגענומען, נאָר זיי זענען גלאַט אזוי פאַרשוואַרצט געוואָרען. זיי האָבען געהאַט, זאָגען זיי, צו זינגען און צו זאָגען. זיי זענען דורכגעגאַנגען, זאָגען זיי, אַ שווייז'באָר, אין האַמבורג. וואָס זיי דערצעהלען זיך אָן פון דעם האַמבורג! די האָר שטעלען זיך קאַפּויר! סדרום איז אַ הונט אַקעגען האַמבורג! מע באַגעהט זיך דאָרטען, זאָגען זיי, מיט די עמיגראַנטען אַ סך ערגער ווי ביי אונז מיט אַרעסטאַנטען. ווען גישט אָט דער פּעלדשער (ביבער), וואָלטען זיי דאָרטען אומגע'קומען. ער איז זיי געשטאַנען אין זייערע גויטען. ער, ביבער, איז אַ גרויסער עזות'פנים. ער דערצעהלט, ווי אזוי ער האָט זיך גערעכענט מיט די דייטשען, איז אַ שרעק! ער האָט זיך, זאָגט ער, אויסגעשמועסט מיט זיי דוקא אויף רוסיש. רוסיש, זאָגט ער, קאָן ער גוט. אַ סברא, אַז נאָך בעסער פון אונזער פיני'ן. פיני דרינגט, אַז אַלסדינג, וואָס דער ביבער דערצעהלט אונז, וואָלט געווען זעהר שען, ווען ס'זאָל זיין אמת. אונזער חבר פיני האָט פון דער ערשטער מינוט אָן געוואָרפּען איין אומחן אויף דעם פּעלד'שער ביבער. ער האָט געמאַכט אויף איהם אַ ליעדעל. אַז פיני האָט נישט ליעב אַ מענטשען, מאַכט ער אויף איהם אַ ליעדעל. אויב איהר ווילט, קאָן איך עס אייך איבערזאָגען:

אונזער פּעלדשער ביבער

איז אַ גרויסער גבור

אויף דערצעהלען זאכען.

ס'קאָן זיך אַמאָל מאַכען

(פּופּציג מאָל אַ טאָג),

טהוט ער זיך אַ זאָג

אַ גרויסען ליגען

פון דרד'שלוס ווענען.

ב.

שוין, דאנקען גאָט. מיר זענען שוין אלע געווען ביי'ם דאָקט-
טאָר, נאָר די מאמע נאָך נישט. די מאמע וועט זיין שפעטער.
מין ברודער אליהו האָט מורא. זי האָט די לעצטע צייט צופיעל
געוויינט... דער דאָקטאָר האָט אונז אַרײַנגעקוקט אין די אויגען
אַרײַן און אָנגעשריבען אונז עפּים אויף פאַפּיער און פאַר'חתמ'עט
אין אַ קאָנווערט. האָבען מיר זיך תחילת זעהר דערשראָקען. מיר
האָבען געמיינט, אז דאָס האָט ער אונז פאַרשריבען אַ רפואה צו
די אויגען. פּרעגען מיר איהם: וואָס האָט ער אונז פאַרשריבען?
ווייזט ער אונז מיט דער האַנט אויף דער טהיר. שטויסען מיר
זיך, אז מע הייסט אונז געהן... קומען מיר צו דער „עזרה" און
ווייזען איהר דאָס געשריפטס פונ'ם דאָקטאָר. נעמט דאָס מיידעל
(פּרייליין זייטשיק) און עפענט אויף דאָס קאָנווערטעל און לייענט-
איבער און מאַכט צו אונז:

— איך קאָן אייך אָנזאָגען אַ בשורה: דער דאָקטאָר זאָגט,
אז איהר האָט געזונטע אויגען.

אוראי איז דאָס פאַר אונז אַ בשורה! וואָס טהוט מען אָבער
מיט דער מאמע? זי הערט נישט אויף צו וויינען. טענה'ן מיר
מיט איהר:

— וואָס טהוסט דו? טאָמער חלילה וועט דער דאָקטאָר פאַר-
בראַקעווען דיר די אויגען?

— הערסט דו? אָט דאָס וויין איך דאָך!...

אזוי ענטפערט די מאמע און לעגט צו די אויגען אַ פלעס-
טערעל. דאָס פלעסטערעל האָט איהר געגעבען איין עמיגראַנט אַ
פּעלדשער. ער איז זעהר נישט קיין שענער. ער האָט משונה-
מאָדנע צייהן, נאָר ער בחור'ט זיך. ער טראָגט אַ מעשענעם זייגער
מיט אַ זילבערנער קייט מיט אַ רוקער, און אַ גאָלדען רינגעל אויף
דער האַנט. ער הייסט נישט קיין שענעם נאָמען: „ביבער!"
געקומען איז ער אַהער קיין אַנטווערפּען מיט דער האַלאַסטרע.

אויף איהם קוקענדיג, קושט זיך מיט זיי דער פערשער אויך. פרעגט זיי: ווער איז דאָס? זאָגט ער: איך בין ביבער. שיסט אַוויס פֿיני אַ געלעכטער... און די מאַמע מיינט? די מאַמע טהוט זיך איהרס: זי וויינט!... מיין ברודער אליהו עסט זיך. ער קוקט אויף איהר און צופט זיך ביי'ם בערדעל. ער קאָן איהר אָבער איצטער גאָר נישט זאָגען: ס'איז דאָך אייגענע, נישט קיין פרעמדע, מחותנים, און פון איין שטאָדט. פאַר וואָס זאָל מען זי נישט לאָזען אַ ביסעל זיך אויסוויינען?...

— ווי אזוי האָט איהר גע'גנב'עט די גרעניץ און וואו האָט

מען אייך באַנומען?

דאָס איז געווען דאָס ערשטע, וואָס מיר האָבען געפרעגט ביי אונזערע מחותנים. און אונזערע מחותנים האָבען פון דעם צו דער- צעהלען נאָנצע פעק! מיר קריכען אָבער נישט אין קאָפּ אַריין זייערע מעשיות. איך האָב מיך פאַרקליבען אין אַ ווינקעלע מיט מיין שוועגערין'ס אַ שוועסטערעל. איך האָב אייך אַמאָל דער- צעהלט פון איהר. זי הייסט אַלטע און טראָגט צוויי צעפֿלעך, פון אונטען צונויפגעדרעהט, ווי אַ בייגעל. איהר דאַרפט געדענ- קען, אז מע האָט זי מיר אַמאָל גערעדט פאַר אַ כלה (ביי מיין ברודער אליהו אויף דער חתונה). דעמאָלט איז זי אַלט געווען נייען יאָהר. איצט איז זי שוין אַלט צעהן, דאָס עלפטע. אין איינע יאָהרען מיט גאָלדעלען, מיט דער מיידעל, וואָס איז געבאָר געבליבען זיצען אין אַנטווערפען איבער די אויגען. איך דערצעהל אַלטען פון גאָלדעלען, און פון איהרע קראַנקע אויגען געבאָר, און פון מיין חבר מאָטעל דעם גרויסען, און פון מיין חבר מענדלען, און פון דער „עזרה“, און פון דעם פרייליין זייטשיק, וואָס שרייבט אין אַ בוך, און פונ'ם דאָקטאָר, וואָס קוקט אין די אויגען. און פון וויען דערצעהל איך איהר, פונ'ם „אליאנץ“, וואָס האָט פיינט אַ אירען, און פון קראַקע מיט לעמבערג דערצעהל איך איהר. און פון דער גרעניץ, ווי אזוי מיר האָבען גע'גנב'עט, און ווי אזוי מיר זענען קוים אַרויס מיט'ן לעבען. איך לאָז נישט דורך קיין זאך.

3

ביבער, אָט דער פֿעלדשער, וואָס איך דערצעהל אייך, האָט זיך אונטערגענומען צורעכט מאַכען דער מאַמע די אויגען. ער זאָגט, אז קיין דאָקטאָר אין דער וועלט וועט נישט געפינען אויף זיי קיין חסרון. ערשטענס, ווייס ער די קונץ נאָך פון דער היים. ער איז אַ פֿעלדשער, און אַ פֿעלדשער איז דאָך אַ האַלבער דאָקטאָר. און חוץ לזה, איז ער געווען אין „דייטשענלאַנד“ און האָט זיך צוגעקוקט, וואָס מע טהוט מיט די עמיגראַנטען, זיי זאָלען האָבען געזונטע אויגען. ער זאָגט, אז מע מאַכט ממש פון בלינד זעהענדיג. פרעגט איהם פיני: „אפשר פארקעהרט?“... ווערד ער אין כעס (ביבער איז אַ גרויסער כעסן). ער שיט־אָפּ פיני'ן מיט ווערטער. ער זאָגט, אז ער איז צו אַ גרויסער חכם! צו קלוג פאַר אַמעריקע! אין אַמעריקע, זאָגט ער, האָט מען פיינט חיטראַקעס! אַמעריקע איז אַ לאַנד, וואו מע ווייסט נישט פון קיין חכמות. אין אַמעריקע איז געזאָגט — געמיינט, געמיינט — געזאָגט. אין אַמעריקע איז אַ וואָרט אַ וואָרט. אַמעריקע איז, זאָגט ער, געבויעט אויף אמת, און אויף יושר, און אויף גערעכטיג קייט, און אויף כבוד, און אויף עהרליכקייט, און אויף סאָוועסט, און אויף מענטשליכקייט, און אויף נאמנות, און אויף רחמנות... פרעגט איהם פיני: „און אויף וואָס נאָך?“... ווערד ביבער נאָך מעהר אין כעס! איין עבירה, וואָס מע האָט זיי איבערגעשלאָגען סאַמע אין מיטען שמועס! מען איז אונז געקומען זאָגען, אז עמיצער פרעגט זיך נאָך אויף אונז אין דרויסען. ווער קאָן עס זיין? מיר געהען אַרויס — געסט! געסט! געסט! אונזערע מחותנים זענען געקומען! יונה דער בעקער מיט דער גאַנצער משפּחה. אַ נייע חאַליאַסטרע! וויעדער אַ מאָל אַ גדולה: מיין שוועגערין ברכה קושט זיך מיט טאַטע־מאַמע, מיין ברודער אליהו קושט זיך מיט זיין שוועהר און מיט די שוואַגערס. אויף איהם קוקענדיג, האַפּט זיך פיני אויך קושען מיט אונזערע מחותנים, און

רעטאָנדע? דערהערט, אז ס'איז שוין נישטאָ קיין רעטאָנדע, בין איך צופריעדען. איך נעם אלטען און געה מיט איהר שפאצירען. איך באווייז איהר די שטאָרט אנטווערפען. זי ווערד נישט נתפעל. זי האָט, זאָגט זי, געזעהן גרעסערע שטעדט. וואָס זאָגט איהר אויף איהר טאטען? איך פיהר זי אויף די סטאנציעס, וואו סע שטעהען עמיגראנטען. איך מאַך זי באקאנט מיט מיינע חברים. אלטע ווערד נישט נתפעל פון קיין זאך. זי האלט זיך גרויס. זי איז א גרלנ'טע. זי איז פון תמיד אן אזוי... שפעטער געהען מיר אלע אינאיינעם, אונזער האליאסטרע און זייער האליאסטרע, אין דער „עזרה“. דאָרט באגעגענען מיר זיך מיט אונזער שכנה פעסי און מיט איהר האליאסטרע. אויך גאָלדעלען זעהען מיר דאָרטען. גאָלדעלע וויל זיך באקענען געהענטער מיט אלטען. אלטע האלט זיך מיט איהר פון דער ווייטען. גאָלדעלע פיהרט מיך אָפּ אויף א זייט און פרעגט מיך, וואָס איז מיט דעם מיידעל אזוי דער יחוס, וואָס סע שטעהט איהר נישט אן מיט איהר צו רעדען? דערצעהל איך איהר, אז מע האָט מיר פארראַיאָהרען ביי מיין ברודער אויף דער חתונה גערעדט אלטען פאר א כלה. ווערד זי רויט, אזוי ווי פייער, און קערעוועט זיך אָפּ אויף א זייט און ווישט זיך די אויגען...

ד.

וואָס זאָגט איהר אויף דעם אומגליק, וואָס אונז האָט גע-
טראָפען? מיר זענען געווען מיט דער מאמע ביי'ם דאָקטאָר, ער
זאָל איהר באטראכטען די אויגען. האָט ער איהר באטראכט די
אויגען און נישט געזאָגט גאָרנישט. ער האָט גאָר אָנגעשריבען
א צעטעלע און אריינגעלעגט אין א קאָנווערט. האָבען מיר דעם
קאָנווערט אוועקגעטראָגען צו דער „עזרה“. געקומען צו דער
„עזרה“, האָבען מיר דאָרט נישט געטראָפען קיינעם נאָך, גאָר איין
פרייליין זייטשיק, אָט די, וואָס זי פארשרייבט אלע עמיגראנטען

אלטע הערט מיך אויס מיט גרויסע אויגען. נאָכדעם דערצעהלט זי מיר, וואָס זיי האָבען געהאַט. ווי אזוי איהר טאַטע האָט שוין לאַנג געוואָלט פאָהרען קיין אמעריקע, האָט איהר מאַמע נישט געוואָלט. און נישט אזוי די מאַמע, ווי די משפּחה. די משפּחה זאָגט, אז אין אמעריקע דאַרף מען האָרעווען, און איהר מאַמע איז דערצו נישט געוואָהנט געוואָרען. איהר מאַמע האָט אַ רעטאָנרע. די רעטאָנרע האָט איהר דער טאַטע געמאַכט נאָך אין די גוטע יאָהרען, אז זיי האָבען נאָך געהאַט אַ סך געלט. איצט, אז ס'איז זיי געוואָרען שלעכט, און די בעלי-חובות האָבען אָנגעהויבען צו דעקוטשען, איז געבליבען, מע זאָל פאַרקויפּען אַלסדינג און פאָהרען קיין אמעריקע. אז ס'איז געקומען צו דער רעטאָנרע, מע זאָל פאַרקויפּען די רעטאָנרע, זאָגט די מאַמע: אַלסדינג וועט זי פאַר-קויפּען, נאָר נישט די רעטאָנרע. פּרעגט זי דער טאַטע: אויף וואָס דאַרפסט דו די רעטאָנרע? אין אמעריקע דאַרף מען נישט קיין רעטאָנרע! זאָגט איהם די מאַמע: וואָס הייסט, אויף וואָס דאַרף איך די רעטאָנרע? וויפּיעל יאָהר האָב איך, זאָגט זי, גע-בעטען גאָט, איך זאָל מיך דערשלאָגען צו אַ רעטאָנרע, קוים דער-לעבט אַ רעטאָנרע, זאָל איך איצט נעמען און פאַרקויפּען די רע-טאָנרע? טאָג ווי נאָכט האָט מען געהערט ביי אונז נאָר רעטאָנרע און רעטאָנרע! די גאַנצע משפּחה (פון דער מאַמע'ס צד) זענען זיך צונגיפּעקומען. מע האָט זיך געקריעגט און געזידעלט. עס האָט שוין געהאַלטען כמעט ביי צעגעהן זיך, דאָס הייסט, דער טאַטע זאָל זיך גי'ען מיט דער מאַמע, אַלץ איבער דער רעטאָנרע. ווער האָט אויסגעפיהרט? געוויינטליך, די מאַמע! מע האָט די רעטאָנרע נישט פאַרקויפּט! מע האָט מיטגענומען די רעטאָנרע, איינגעפאַקעוועט די רעטאָנרע באַזונדער אין אַ פעקעל, און ביז מיר זענען געקומען צו דער גרעניץ איז שוין נישט געווען קיין רעטאָנרע...

אזוי דערצעהלט מיר אלטע, און ווייטער וויל איך שוין נישט הערען. מיר איז נאָר געגאַנגען צו וויסען, אויב ס'איז נאָך דאָ אַ

אין בוך אריין. האָט זי מיך באַגעגענט מיט אַ געלעכטער. תמיד לאַכט זי, ווען זי זעהט מיך. אַלע מאָל גיט זי מיר איבער אַ גרוס פון גאָלדעלען און לאַכט. עפענט זי אויף דאָס קאָנווערטעל, טהוט אַ קוק אין צעטעל אַריין און הערט אויף צו לאַכען, און פאַרברעכט די הענט. פּרעגט ביי איהר די מאַמע: וואָס הערט זיך? זאָגט זי: וואָס זאָל זיך הערען, מיין ליעבע אידנע? ס'איז שלעכט! דער דאָקטאָר זאָגט, אַז איהר קאָנט נישט פאַהרען קיין אַמעריקע... מיין שוועגערין ברכה, ווייסט איהר דאָך, האָט אַ טבע פון חלש'ען, איז זי באַלד געפאַלען חלשות. מיין ברודער אליהו איז געבליבען שטעהן אָהן אַ טראָפען בלוט אין פנים. די מאַמע אַליין איז גע- בליבען אַ פאַרשטיינערטע. זי קאָן שוין אפילו נישט וויינען... דאָס מיידעל (פּרייליין זייטשיק) האָט זיך אַ וואָרף געטהאָן נאָך וואַסער. זי האָט אָפּגעמינטערט ברכה'ן, געטרייסט אליהו'ן, אויס- גערעדט דאָס האַרץ דער מאַמע און געהייסען קומען מאָרגען. אויפ'ן וועג זאָגט איהר מיין ברודער אליהו מוסר, למאי זי האָט געוויינט די גאַנצע צייט, און ער דערמאָנט איהר, וויפיעל מאָל ער האָט איהר געזאָגט, זי זאָל נישט וויינען!... די מאַמע וויל איהם ענט- פערען, האָט זי נישט קיין ווערטער... זי קוקט אַרויף און בעט גאָט: „טהו מיט מיר, רבוננו של עולם, אַ חסד און מיט מיינע קינדער, און נעם מיך צו פון דער וועלט!“... אונזער חבר פּיני דרינגט, אַז אינגאַנצען איז דאָ שולדיג אָט דער ליגנער, אָט דער פּעלדשער ביבער. אַ גאַנצען טאָג מיט אַ גאַנצע נאַכט הערט מען נישט אויף צו עסען איינס דאָס אַנדערע, ביז עס קומט מאָרגען. אויף מאָרגען געהען מיר וויעדער צו דער „עזרה“. גיט אונז די „עזרה“ איין עצה, אַז מיר זאָלען זיך פרובען פאַהרען איבער לאַג- דאָן. אפשר וועט לאַנדאָן דורכלאָזען די מאַמע מיט איהרע פאַר- וויינטע אויגען קיין אַמעריקע. אָדער אויב נישט קיין אַמעריקע, איז האָטש קיין קאַנאַדע... וואו איז קאַנאַדע — ווייסען מיר נישט. מע זאָגט, אַז ס'איז נאָך ווייטער פון אַמעריקע... מיין ברודער אליהו און אונזער חבר פּיני האָבען דערווייל איבער וואָס צו קריעגען

XX

די האליאסטערע ווערד צעקראכען

איך נעם מיך אן מיט הארץ און שמעל איהם ארויס א פייג:
 „נא דיר!“... דאס הייסט אזוי גרויס, ווי איך וואלט איהם זאגען:
 „ושתי! אזא מכה דיר און אזא שטיק גאלד מיר, ווי איך וועל אין
 גיבען זיין אין אמעריקע!“...
 א! איהר וואלט גאר נישט זאגען — איך וועל אין גיבען
 זיין אין אמעריקע!

XX

די חאליאסטרע ווערד צעקראכען

א.

וואָס אַ טאָג, וואָס אַ טאָג ווערד די חאליאסטרע עמיגראַנטען קלענער, און אַנטווערפּען ווערד אַ פּוסטקע. שבת מיט'ן שיף פאַהרען-אַפּ אַ גוזמא עמיגראַנטען, אלע קיין אַמעריקע. מיט זיי פאַהרט אַוועק אויך מיין חבר מאַטעל, דאָס איז מאַטעל דער גרוי-סער, אָט דער, וואָס האָט מיך אויסגעלעהרענט שטעלען אַ גובער-נאַטאַר, די קונץ פון בויכרעדעריי און נאָך אַזעלכע זאַכען. איך ווייס נישט, וואָס האָט אין איהם דערזעהן אַזעלכעס מיין ברודער אליהו, וואָס ער האָט איהם פיינט. איך מיין, אַז דאָס וואַכסט פון ברכה'ן. מיין שוועגערין ברכה האָט אַ טבע זיך אונטערהערען, וואָס מע רעדט, און צוקוקען זיך, וואָס מע לאַכט. ס'איז איהר עסק, וואָס מיר לאַכען. אפשר לאַכען מיר פון אונזער פיני'ן, אליהו'ס חבר, וואָס ער שלעפט לעקאך פון די קעשענעס מיט צוקער-קעס און עסט? אָדער אפשר גאָר פון ביכער דעם פעלדשער, ווי אַזוי ער באַריהמט זיך פאַר דער חאליאסטרע עמיגראַנטען, האַקט אַזעלכע שקרים, אַז מע קאָן בלייבען אָהן אַ בויך לאַכענדיג? מאַהלט אייך, איצטינס מאַל איז זי גערעכט געווען. מיר האָבען געמאַכט אַ גאַנצע קאָמעדיע פון איהר מאַמע, ריוועלע די

— פארשטעהט זיך, להכביל! אז איך רעד פון מיין רעטאָנרע,
פאָהרט איהר מיר אַרײַן מיט אייער בעטגעוואַנט, מיט אייערע
קישענס!

זאָגט איהר די מאַמע:

— ביי מיר איז דען גנבה'שע קישענס?

זאָגט ריוועלע די בעקערין:

— גנבה'שע נישט גנבה'שע, איך בין צוקאָפּענס נישט גע-

שטאנען.

און וויעדער אַ מאָל דאָס אייגענע און אַכער אַ מאָל דאָס

אייגענע!

האַרף מען טהעאטער?

ב.

פארשטעהט זיך, אז מיר ביידע, דאָס הייסט, איך מאַטעל
דער קליינער, און מיין חבר מאַטעל דער גרויסער, האָבען זיך דעם
זעלבען אויפדערנאכט אוועקגעזעצט און האָבען געמאַכט אזא מין
אַנשטעל: ווייסט דו וואָס? איך וועל זיין ריוועלע די בעקערין,
און דו וועסט זיין די מאַמע דיינע, און לאָמיר מאַכען די אייגענע
שפיעל, וואָס זיי. נאָר וואָס דען? מיט'ן אייגענעם לשון און
מיט'ן אייגענעם קול: איך וועל רעדען גראָב, ווי ריוועלע די בע-
קערין, און דו — מיט אַ וויינענדיג קול, ווי די מאַמע דיינע.

און ביידע מאַטלעך האָבען זיך פארשטעלט. איינער האָט
אַנגעטאָן אַ פאָדק, דער אנדערער אַ פאַטשיילע. צונויפנערופען
חברה: מענדעל דאָס בר-מצוה-יונגעל, אונזער מחותנ'ס טעכטערעל
אַלטע, גאָלדעלע מיט די קאָלי אויגען, און נאָך יונגלעך און מיידלעך
פון דער האַליאָסטרע עמיגראַנטען. און מיר האָבען זיך גענומען
צו דער אַרבייט:

מאָטעל דער קליינער (מיט אַ וויינענדיג קול):

אוי, מחותנת'טע! ווען איך זאָל וועלען אזוי פיעל רעדען פון מיין

בעקערין מיט דער רעטאָנדע. טאָג ווי נאָכט רעדט זי פון דער
רעטאָנדע, וואָס מע האָט ביי איהר אוועקגע'גנב'עט אויף דער
גרעניץ, דאָס מויל מאַכט זיך איהר נישט צו!

מאָהלט אייך, אז מיין מאַמע קאָן זיך שוין נישט איינהאַלטען
און זאָגט צו איהר:

— אוי, מחותנת'טע! ווען איך זאָל וועלען אזוי פיעל רעדען
פון מיין בעטגעוואָנט, פון מיינע קישענס, וואָס מע האָט ביי מיר
צוגענומען אויף דער גרעניץ, ווי איהר פון אייער רעטאָנדע!...

זאָגט ריוועלע די בעקערין מיט איהר מאַנסבילשער שטים:

— זאָגט חאָטש לַהבדיל!

זאָגט איהר די מאַמע:

— ביי מיר איז דען גנבה'שע קישענס?

זאָגט ריוועלע די בעקערין:

— גנבה'שע נישט גנבה'שע, איך בין צוקאָפּענס נישט גע-

שטאנען.

זאָגט איהר די מאַמע:

— איך פאַרשטעה נישט, מחותנת'טע, וואָס איז ביי אייך

פאַר אַ לשון?

זאָגט ריוועלע די בעקערין:

— וואָסער אַ גוט-מאָרגען, אזא גוט-יאָהר.

זאָגט איהר די מאַמע:

— מחותנת'טע! מיט וואָס האָב איך דען אָנגעריהרט אייער

האַנאָר?

זאָגט ריוועלע די בעקערין:

— ווער זאָגט דען, אז איהר האָט מיר אָנגעריהרט דעם

האַנאָר?

זאָגט איהר די מאַמע:

— וואָס זשע זאָגט איהר „לַהבדיל“?

זאָגט ריוועלע די בעקערין:

טאטען יונה דעם בעקער, מיט זייערע „בנים“, מיין מאמע, מיין ברודער אליהו, אונזער חבר פני מיט זיין ווייב טייבעל, ביבער דער פערלדשער מיט די געלע צייהן און נאך אידען און ווייבער — א גאנצע האליאסטרע! דאס ערשטע האָט מיין שוועגערין ברכה מיר צוגעשטעלט א בענקעלע פאר אלעמען, אז איך מאך-נאך דער גאנצער וועלט. זי האָט געוואָלט, אז די גאנצע וועלט זאָל זיך אין מיר נוקם זיין. די גאנצע וועלט האָט זיך אָבער נישט געוואָלט נוקם זיין אין מיר. פאר מיר איז געווען גענוג מיין ברודער אליהו אליין. מיין ברודער אליהו האָט א טרוקענע האנט מיט דארע פינגער. אז ער ווארפט אייך אויף א פאטש היינט פאר-נאכט, בלייבט ביי אייך א סימן אויף דער באק ביז איבערמאָרגען אין דער פריה.

„מע דארף אָט די צוויי מאָטעלס צעשיידען!“ — אזוי האָט גע'פסק'עט ברכה, און מיין ברודער אליהו האָט מיר אָנגעזאָגט מיט'ן האַרבען וואָרט, אז טאָמער דערוועגט ער אונז אינצווייט, מאכט ער פון מיר א מאָצינקע! איך וואָלט וועלען זעהן, ווי אזוי ער וועט דאָס מאכען פון מיר א מאָצינקע? ער פאָרגעסט, אז ס'איז דאָ א מאמע אויף דער וועלט, וואָס וועט גיכער לאָזען זיך ארויסנעמען די קאלי אויגען, איידער דערלאָזען, מע זאָל פון מיר מאכען א מאָצינקע.

ד.

מיט דער מאמע'ס אויגען איז נישט אין בעסטען. דאָס הייסט, נישט גוט. זעהר נישט גוט! מע זאָגט, אז מע וועט זי גישט ארויפלאָזען אויפ'ן שיף פאר קיין מיליאָן אפילו. מע דארף אַנט'לויפען פון אַנטווערפען. אין אַנטווערפען זענען דאָקטוירים רשעים! זיי קוקען אין די אויגען אַריין. וויבאלד זיי געפינען ביי אייך אויף די אויגען „טראַכאַמעס“, אזוי האַפט זיי אַוועק דער רוח. נישטאָ ביי זיי נישט קיין כבוד, נישט קיין רחמנות! מיר וועלען מוזען פאָהרען קיין אַמעריקע דורך איין אַנדער וועג.

בעטגעוואנט און פון מיינע קישענס, וואָס מע האָט ביי מיר צוגע-
נומען אויף דער גרעניץ, ווי איהר פון אייער רעטאָנדע!...
מאָטעל דער גרויסער (מיט אַ גראַבער שטימע):
זאָגט האָטש „להבדיל“.
מאָטעל דער קליינער: ביי מיר איז דען גנבה'שע
קישענס?

מאָטעל דער גרויסער: גנבה'שע נישט גנבה'שע,
איך בין צוקאָפּענס נישט געשטאַנען.
מאָטעל דער קליינער: איך פאַרשטעה נישט,
מחותנת'טע, וואָס איז ביי אייך פאַר אַ לשון?
מאָטעל דער גרויסער: וואָסער אַ גוט-מאָרגען,
אזא גוט-יאָהר.

מאָטעל דער קליינער: מחותנת'טע! מיט וואָס
האָב איך אָנגעריהרט אייער האָנאָר?
מאָטעל דער גרויסער: ווער זאָגט דען, אז איהר
האָט מיר אָנגעריהרט דעם האָנאָר?
מאָטעל דער קליינער: וואָס זשע זאָגט איהר
„להבדיל“?

מאָטעל דער גרויסער: פאַרשטעהט זיך, להבדיל!
אז איך רעד פון מיינ רעטאָנדע, פאַהרט איהר מיר אַריין מיט
אייער בעטגעוואנט!
מאָטעל דער קליינער: ביי מיר איז דען גנבה'שע
קישענס?

מאָטעל דער גרויסער: גנבה'שע נישט גנבה'שע,
איך בין צוקאָפּענס...

ג.

געה ריכט זיך, אז אַקוראַט אויפ'ן וואָרט „צוקאָפּענס“ וועט
זיך עפענען די טהיר און עס וועלען זיך באַווייזען געסט: מיינ
שוועגערין ברכה מיט איהר מאַמע ריוועלע די בעקערין, מיט איהר

פאָסטער און מוטער זענען אין אמעריקע שוין העכער אַ יאָהר און זי זיצט דאָ, אין אַנטווערפּען, צוליב די אויגען. דערהערט, אַז אונז־זערע מחותנים פאָהרען־אוועק, האָט זי געוואָלט געהן טאָנצען. וואָס איז די מעשה? זי האָט פיינט אלטען, אָט די, וואָס מע האָט זי מיר גערעדט אַמאָל פאַר אַ כלה. זי האָט זי פיינט פאַר איהר גדלות. גאָלדעלע האָט פיינט אַ מענטשען, וואָס בלאָזט פון זיך. — דיין כלה מיט די רויטע צעפעלעך קאָן איך נישט אָנקוקען: זי איז אַ גדל'טע!

אזוי זאָגט צו מיר איינמאָל גאָלדעלע, און דאָס פנים ברענט איהר ווי איין אויווען.

— פון וואָנען האָבען זיך גענומען ביי אלטען רויטע צעפעלעך, אַז זי האָט גאָר שוואַרצע? אזוי זאָג איך צו גאָלדעלען. ווערד זי נאָך מעהר אין כעס, וויינט און זאָגט צו מיר:

— רויטע! רויטע! רויטע!...

גאָלדעלע, אַז זי איז ביז, דאַרף מען זי לאָזען צורוה, ביז עס געהט איהר אָפּ דער כעס. און אַז עס געהט איהר אָפּ דער כעס — איז זי גאָלד און זילבער! מיט מיר איז זי טאַקי נאָר ווי אַ שוועס־טער. אלסדינג דערצעהלט זי מיר: ווי אזוי זי האָרעוועט אויף דער סטאַנציע, קעהרט די שטובען, האָרעוועט די עופות, פאַרוויעגט די קינדער (די בעל־הבית'טע, וואו זי שטעהט, האָט אַ צייט נישט געהאַט קיין קינדער; איצט האָט זי גאָט געבענטשט מיט אַ צוויילינג). היינט דערצעהלט זי מיר, ווי אזוי זי געהט צום דאָק־טאָר אלע טאָג זיך קורירען די אויגען; ווי אזוי דער דאָקטאָר שמירט זי מיט'ן זעלבען בלוישטיין, וואָס ער שמירט אלע איבעריגע קראַנקע.

— אוי, ווען גאָט העלפט מיר איין אייגענעם בלוישטיין, וואָלט איך אפשר קאָנען אַמאָל זעהן מיין טאַטע־מאַמע... אזוי זאָגט גאָלדעלע מיט טרערען אויף איהרע קראַנקע אויגען. עס רייסט מיר אויס אַ שטיק האַרץ. איך קאָן נישט הערען, ווי

דורך וואָסער אַ וועג — ווייסען מיר נאָך נישט. ס'איז דאָ וועגען
גענוג. הלאַזי וואָלט נאָר געווען מיט וואָס צו פּאָהרען. ס'איז
אַ סברא, אַז ביי מיין ברודער אליהו אין קעשענע טאָגט שוין.
דער גאַנצער מאַיאָנטעק פון אונזער האַלבער דירה איז ביי אונז
אוועק אויף די דאָקטוירים מיט די פעלדשערעס — אלץ צוליעב
דער מאַמע'ס אויגען. איך האָב געחאָפט אַ וואָרט פון מיין ברודער
אליהו און פון זיין חבר פּיני: „הלאַזי מיר זאָלען זיך האָטש דער-
שלעפען ביז לאַנדאָן!“... אודאי וואָלט איך בעסער וועלען גלייך
קיין אמעריקע, איידער קיין לאַנדאָן. אונזער שכנה פעסי די גראַבע
מיט איהר גאַנצער האַליאָסטער איז שוין לאַנג אין אמעריקע. זיי
מאכען שוין דאָרט אַ לעבען. ושתי (הערשעל מיט דער גאָלי)
געהט שוין דאָרט אַרום שפּאַציערען מיט די הענט אין די קעשענעס
איבער אלע גאַסען און קנאַקט גיסלעך. אונזערע מחותנים —
יונה דער בעקער, ריוועלע די בעקערין, מיט די „בנים“, מיט מיין
כלה אלטע — האָבען זיך נישט געקאָנט דערוואָרטען אויף מיין
מאַמע'ס אויגען און זענען אוועקגעפּאָהרען קיין אמעריקע אָהן אונז.
אוי, אוי, אוי, וואָס סע האָט זיך אָפּגעטהאָן יענעם טאָג אין אַנט-
ווערפען! מיר האָבען גישט געלאָזט די מאַמע, זי זאָל זיין ביי'ם
שיף, וואָרום אַז זי וועט זיך דאַרפֿען געזעגענען מיט די מחותנים,
וועט זי וויינען און דערווייל באַגראַבען דאָס איבעריגע ביסעל
אויגען. וואָס האָבען מיר גע'פּוועל'ט? האָט זי נאָך מעהר גע-
וויינט. זי טענה'ט, אַז מע נעמט צו ביי איהר דאָס איינציגע
שטיקעל חיות — האָטש אויסוויינען זיך די צרות, גרינגער מאַכען
דאָס האַרץ!... נאָר ווער הערט זי?

ה.

ווייסט איהר, ווער ס'איז צופריערען מיט'ן אָפּפּאָהרען פון
אונזערע מחותנים? איהר וועט קיינמאָל נישט טרעפען — גאָל-
דעלע! אַט דאָס מיידעל, וואָס מיט די קאָלי אויגען, וואָס איהר

איך אָנגעשטעלט מאָל און אויהערען. היינט, אז איך דערהער
דאָס וואָרט פּאָגראַם, — אַנטלויף איך. איך האָב בעסער ליעב
פּרייליכע מעשיות. איז אָבער נישטאָ ווער ס'זאָל דערצעהלען
עפּיס פּרייליכעס. געווען איין פעלדשער ביכער אַ פּרייליכער
פאַרשוי, אפילו אַ גרויסער ליגנער, איז ער שוין אויך אין אַמעריקע.
— ער האָט דאָרט שקרים אויפ'ן פּוד! — אזוי זאָגט אונזער
חבר פּיני.

— מע וועט איהם דאָרט לאַנג נישט לאָזען האַקען שקרים.
האָב קיין מורא נישט. אין אַמעריקע האָט מען פיינט אַזעלכע...
אין אַמעריקע איז אַ ליגנער ערגער פון אַ משומד!...
אזוי זאָגט מיין ברודער אליהו, און ברכה פרעגט איהם: פון
וואָנען ווייסט דו? הויבט זיך אָן ביי אונז אַ חתונה: איך און
פּיני האַלטען מיט אליהו'ן, טייבעל האַלט מיט ברכה'ן. וואָס איי-
נער זאָגט, דרינגט דער אַנדערער קאפּויר.
מיר מאַנסבילען: אַמעריקע איז אַ לאַנד פון גאָלע
אמת!...

זיי, די ווייבער: אַמעריקע איז אַ מדינה פון סאַמע
ליגנערס!...
מיר מאַנסבילען: אַמעריקע איז געבויט אויף אמת,
יושר און רחמנות!...

זיי, די ווייבער: גנבה, גזילה, שאַרלאַטאַנעס!...
אַ גליק, וואָס סע מיסט זיך אַרײַן די מאַמע. זי זאָגט:
— קינדערלעך, וואָס דאַרפט איהר זיך קריעגען איבער אַמע-
ריקע, אז מיר זענען נאָך אין אַנטווערפּען?

זי איז זעהר גערעכט. מיר זענען נאָך אין אַנטווערפּען. אָבער
נישט אויף לאַנג. אַטאָם פאַהרען מיר אַוועק קיין לאַנדאָן. אַלע
צעפּאָהרען זיך פון דאַנען, אַלע עמיגראַנטען, די גאַנצע חאליאסטרע.
וואָס וועט זיין מיט אַנטווערפּען!??

זי רעדט פון טאטע-מאמע. איך קאן נישט זעהען, ווי זי וויינט.
איך זאג צו איהר :

— ווייסט דו וואס, גאלדעלע? אט פאָהר איך קיין אמעריקע.
איך וועל מאַכען דאָרט אַ לעבען, וועל איך דיר צושיקען פון דאָרט
אַ בלווישטין.

— דו נארסט מיך נישט אָפּ? שוועהר מיר ביי דיין הייליגע
נאמנות.

אזוי זאָגט צו מיר גאלדעלע, און איך שוועהר איהר ביי מיין
הייליגע נאמנות, אז איך וועל זי נישט פאַרגעסען. אז גאָט וועט
מיר העלפּען, איך וועל נאָר אָנהויבען מאַכען אַ לעבען אין אמעריקע,
אזוי שיק איך איהר באַלד אַרויס אַ בלווישטין.

ו.

איך ווייס שוין פאַר געוויס, אז מיר פאָהרען שבת אין דער
פריה קיין לאַנדאָן. מיר גרייטען זיך שוין אין וועג אַרײַן. מיין
מאמע מיט מיין שוועגערין ברכה מיט אונזער חבר פּינ׳ס ווייב
טייבעל געהען פון איין סטאַנציע אין דער אַנדערער זיך געזעגענען
מיט דער חאַליאַסטערע עמיגראַנטען. נישט אזוי דאָס געזעגענען,
ווי אויסרעדען זיך דאָס האַרץ פאַר מענטשען. וואָס לאָזט זיך
אויס? מיר זענען גאָר מאָנאַרכען קעגען אַנדערע עמיגראַנטען.
ס'איז פאַרהאַן אין דער חאַליאַסטערע אַזעלכע מאָדנע שלײַס־מזל'ען,
וואָס זענען אונז מקנא. זייערע צרות איז גאָר נישט איבערצור-
דערצעהלען. אַלע זענען געווען אין דער היים שענע בעליב־תים.
אַלע האָבען פאַרמאָגט אַלדאָס גוטס. אַלע האָבען געהאַט שטענדיג
אַ טיש פאַר אַרעמע לייט. אַלע ווינטשען זיך פאַרמאָגען, וואָס
מענטשען האָבען ביי זיי צוגענומען. אַלע האָבען געטהאָן די
שענסטע שדוכים. היינט זענען זיי אַלע שלעפּערס. מאָדנע
ברואים! מיר האָבען זיך שוין צוגעגעסען זייערע מעשיות. פרי-
ער, אז איך פלעג הערען, מע דערצעהלט פון אַ פאָגראָם, האָב

XXI

זיי געזונט, אנטווערפען !

XXI

זיי געזונט, אנטווערפען!

א.

קיין שטאָדט האָט מיר אזוי נישט באַנג געטהאָן אוועקצור-
וואַרפען, ווי די שטאָדט אַנטווערפען. און נישט אזוי די שטאָדט,
ווי די מענטשען. און נישט אזוי די מענטשען פון אַנטווערפען,
ווי די חאַליאַסטערע עמיגראַנטען. און נישט אזוי די חאַליאַסטערע
אַליין, ווי מיינע חברים און חבר'טעס. אַ סך זענען זיך צעפּאַהרען
פריהער. ווּשתי, אַלטע, מאָטעל דער גרויסער — די זענען
שוין לאַנג אין אמעריקע, מאַכען אַלע אַ לעבען. געבליבען איז
קאַר מענדעל דער בר-מצוה-בחור (ברכה האָט איהם געשענקט אַ
צונעמעניש „דער לאָשעק“). און גאָלדעלע דאָס מיידעל מיט די
קאָלי אויגען איז געבליבען. ווייטער קיינער נישט. וואָס וועט
טהון די „עזרה“, די וואָס העלפט די עמיגראַנטען? וועמען וועט
זי העלפען? עס טהוט מיר באַנג אַנטווערפען. איך וועל בענקען
גאָך אַנטווערפען. אַ וואָהלע שטאָדט, וואָהלע מענטשען. אַלע
האַנדלען מיט ברייאַנטען. אַלע טראָגען זיך אַרום מיט שטיינער.
אַלע קענען די מלאכה: שניידען, קליווען, שלייפען שטיינער.
וועמען איהר באַגעגענט, איז ער אָדער אַ שטיינשניידער, אָדער אַ
קליווער, אָדער אַ שלייפער. אַ סך יונגלעך פון אונזער חאַליאַסטערע

ב.

אָנגעדענקען זיך אלע ליערלעך, וואָס פֿיני מאַכט, דאָרף מען האָבען אַ קאָפּ פֿון אַ מיניסטער. מיין ברודער אליהו קוילעט זיך מיט איהם דערפאַר. אליהו זאָגט, טאָמער ווערד מען געוואָהר אין דער „עזרה“, אז מיר מאַכען ליערלעך אויף אַנטווערפֿען, טרייבט מען אונז אַרויס פֿון דאָרטען. און מיר קוקען־אַרויס אויף דער „עזרה“ פֿאַר אונזער אוועקפֿאַהרען, זי זאָל אונז עפֿים העלפֿען. מיר געהען צו איהר אלע טאָג. מיר זענען דאָרט היימישע מענ־טשען. דאָס מיידעל, וואָס שרייבט אין בוך, דאָס פֿרייליין זייר טשיק, קען אונז אלע ביי די נעמען. מיך האָט זי ליעב, ווי אַ קינד. מיט דער מאַמע איז זי ווי אַ שוועסטער. איהר קאָנט פֿאַרשטעהן, אז אפֿילו ברכה זאָגט, אז פֿרייליין זיטשיק איז אַ גלגול פֿון אַ אידיש מיידעל מיט אַ אידישער נשמה. די גאַנצע חאַליאַסטערע עמיגראַנטען האָבען זיך פֿאַרליעבט אין איהר. און נאָר דערפֿאַר, וואָס זי רעדט צו זיי אויף אידיש, נישט אויף דייטש. ווייטער רעדען זיי אין אַנטווערפֿען אלע דייטש, חאַטש געב זיי אַ קרענק! פֿיני זאָגט אפֿילו, אז דאָס לאַנד געהער נישט צו קיין דייטשען, און די אידען וואָלטען געמעגט רעדען אידיש. נישקשה, עס וואָלט זיי גאָרנישט געשאַדט. אלע אידען פֿון דער זייט נרעניץ האָבען פֿיינט אידיש, האָבען ליעב דייטש. אפֿילו די קבצנים זייערע רעדען דאָ אויך אויף דייטש. ער וועט אייך פֿגור'ען פֿון הונגער, אַבי אויף דייטש! אזוי זאָגט ברכה און טרייבט אונז אונטער, מיר זאָלען שוין פֿאַהרען קיין לאַנדאָן. ס'איז איהר שוין נמאס געוואָרען דאָס אַנטווערפֿען מיט זייער לשון. אז וואו מע געהט און וואו מע שטעהט, הערט מען נאָר: בריליאַנטען! דימענ־טען! אלע טראָגען זיך אַרום מיט פֿולע קעשענעס, מיט גאַנצע פעק בריליאַנטען. עס זאָל זיך דאָס אפֿילו צוקלעפֿען צו אונז אַ בריליאַנטעל! עמיצער פֿון זיי זאָל חאַטש וועלען פֿאַרלירען אַ פֿאַר דימענטלעך, און איך זאָל זיי געפינען! אזוי זאָגט ברכה,

זענען דאָ פאַרבליבען, געוואָרען שטיינשניידער. מיר זאָלען זיך
 אזוי נישט רייסען קיין אמעריקע, וואָלט מען מיך אויך אוועק-
 געגעבען צו דער ארבייט, געמאַכט פון מיר אַ שטיינשניידער. מיין
 ברודער אליהו'ן איז געפעלען די מלאכה. אונזער חבר פיני'ן אויך.
 זיי זאָלען זיין, זאָגען זיי, אַ ביסעלע יונגער, וואָלטען זיי אליין
 גענומען זיך צו דער ארבייט — שליפען שטיינער. ברכה לאַכט
 פון זיי. זי זאָגט, אז שטיינער איז גוט צו טראָגען, נישט צו
 שליפען. פיני'ס ווייב טייבעל האַלט מיט איהר. טייבעל איז
 אויך אַ בעלן אויף צו אַנטהון שטיינער. זיי געהען אלע טאָג
 קוקען אין די פענסטער און קאָנען זיך נישט אַפּלויבען פון די
 בריליאַנטען מיט די דימענטען, וואָס וואַלגערען זיך, אזוי ווי מיסט.
 עס דרעהט זיך אזש דער קאַפּ. עס שעמערירט זיי אין די אויגען.
 זיי זענען אויס מענטש. פיני לאַכט פון זיי. ער זאָגט, אז די
 אלע שטיינער האָבען ביי איהם אַ פנים פון חוזק, און די, וואָס
 געבען זיך אָפּ דערמיט, זעהען-אויס ביי איהם ווי משוגעים. איהר
 מיינט, ער האָט נישט געמאַכט אויף זיי קיין ליכערעל? אזוי הויכט
 זיך אָן דאָס ליכערעל:

אַנטווערפען איז אַ לאַנד
 פון די בעסטע שטיינער,
 מיליאָנערען אלערהאַנד —
 קיין אַרעמאָן נישט איינער.
 דימענטען ווי מיסט,
 העכער האַלב אומזיסט!
 בריליאַנטען האָבען זיי אַ סך! אַ סך!
 ציערונג? — פאַר דער גאַנצער וועלט!
 עס פעהלט זיי נאָר איין זאך:
 — — — — — מוזמן געלט...

און ווייטער געדענק איך נישט.

דייטש... פרענט מיך בחרם, וואָס זיי האָבען דאָרטען גערעדט?
 אז מיין קאָפּ איז מיר גאָר דאָרטען, אויפ'ן שיף, אויפ'ן ים, אין
 לאַנדאָן, אין אמעריקע. און דאָ קומט צו לויפען גאָלדעלע אין
 איין אַטהעם:

— דו פאָהרסט שוין טאָקי?

— איך פאָהר.

— ווען?

— מאָרגען.

— וואוהין?

— קיין לאַנדאָן.

— און פון דאָרטען?

— קיין אמעריקע.

— און איך בלייב דאָ מיט מיינע קאָלי אויגען, און מיין

טאטע-מאמע — גאָט ווייסט, ווען איך וועל זיי זעהן!

אזוי זאָגט גאָלדעלע און וויינט מיר אָפּ דעם קאָפּ. עס טהוט
 מיר וועה דאָס האַרץ. איך וויל זי טרייסטען, האָב איך נישט
 קיין ווערטער. איך קוק אויף איהר און טראַכט מיר: „רבוננו של
 עולם! וואָס האָסטו צו אָט דעם מיידעל? וואָס האָט זי דיר
 געטהאָן?“ ... איך נעם זי ביי דער האַנט. איך גלעט זי:

— וויין נישט, גאָלדעלע. אָט וועסטו דו זעהן, איך וועל

קומען קיין אמעריקע און וועל מאַכען אַ לעבען, איז דאָס ערשטע —
 שיק איך דיר אַרויס אַ בלוישטיינדעל אויף צו שמירען די אויגען.
 נאָכדעם וועל איך דיר שיקען אַ שיפס-קארטע, אַ האַלבע שיפס-
 קארטע, ביזט דאָך נאָך נישט אַלט קיין צעהן יאָהר. וועסטו דו
 קומען צו פאָהרען קיין אמעריקע. דאָרט וועט אויף דיר וואַרטען
 אין „קעסטעל-גארטעל“ דיין טאטע מיט דיין מאמע. איך וועל
 אויך זיין אין „קעסטעל-גארטעל“. אז דו וועסט צופאָהרען מיט'ן
 שיף קיין אמעריקע, זאָלסטו דו קוקען אין „קעסטעל-גארטעל“ און
 זאָלסטו מיך זוכען מיט די אויגען. איך וועל האַלטען אָט דאָס
 בליישיפטעל אין די הענט — זעהסטו דו? אז דו וועסט דערזעהן

און די אויגען איהרע ברענען. איך ווייס נישט, וואָס ברכה איז אזוי פארקאכט אין די מענטשן מיט ברייאַנטען. איך וואָלט איך אוועקגעגעבען אלע שטיינער פון דער גאַנצער וועלט פאר איין קעסטל פארבען מיט אַ בערשטעלע אויף צו מאַהלען. איך האָב אויסגעמאָהלט אַ שיף נישט לאַנג מיט אַ שטיפטעל אויף פאפיער, אַ שיף מיט אַ האַליאָסטער עמיגראַנטען, קעפּ אויף קעפּ. איך האָב דאָס מאַהלעכטס אוועקגעשענקט גאָלדעלען, דעם מיידעל, וואָס מיט די קאָלי אויגען. גאָלדעלע האָט דאָס געוויזען דעם פרייליין זייטשיק. יענע האָט דאָס באַוויזען אין דער „עזרה“ פאר דער גאַנצער וועלט. האָט דערזעהן אויך מיין ברודער אליהו, האָב איך געהאַט פון איהם: „מענטשעלעך! וועסט אויפהערען אַמאָל מאַהל לען מענטשעלעך, צי ניין?“ מיין ברודער אליהו האָט מיך שוין לאַנג אזוי נישט געשלאָגען. איך האָב עס דערזעהלעט גאָלדעלען. האָט דאָס גאָלדעלע דערזעהלעט דעם פרייליין זייטשיק. האָט דאָס פרייליין זייטשיק פירגעהאַלטען מיין ברודער אליהו, פאר וואָס ער שלאָגט מיך. זי האָט איהם באַוויזען דאָס מאַהלעכטס און האָט איבער איהם גע'טענה'ט און גע'טענה'ט. מיין ברודער אליהו האָט זי אויסגעהערט, און אז ער איז געקומען אַהיים, האָב איך ערשט דעמאָלט פון איהם געהאַט. מיין ברודער אליהו זאָגט, אז ער מוז מיר אַרויסשלאָגען דעם שגען פון מאַהלען מענטשעלעך...

ג.

היינט זענען מיר געווען דאָס לעצטע מאָל ביי דער „עזרה“. וואָס מיר האָבען דאָרט געטהאָן — ווייס איך נישט. מיין ברודער אליהו האָט עפּים גע'טענה'ט. פּיני האָט געמאַכט מיט די הענט. ברכה האָט זיך אַריינגעמישט אין מיטען. די מאַמע האָט גע-וויינט. די וואָס זיצען אין דער „עזרה“ האָבען עפּים גערעדט צו אונז, געוויינטליך, אויף דייטש. דריי זענען דאָרסען געזעסען, און אלע דריי האָבען זיך פאַרהערט, ווער קאָן בעסער רעדען

ליעב זעהן, ווי מע פאקט זיך. אויף פאקען זיך איז מיין ברודער אליהו איין בריה. אז עס קומט צו פאקען זיך, ווארפט ער אראפ די קאפאטע און הויבט-אָן קאמאנדעווען: „גיט אַהער דאָס קוויטיגע גרעט! ... מאַמע, דעם טשייניק! ... דאָס היטעלע, ברכה, דאָס היטעלע, גיכער! ... די קאלאָשען, פיני, דו בלינדער יאצקא, דו סליפאק איינער, דו זעהסט נישט? אַט שטעהען די קאלאָשען ביי דיר אונטער דער נאָז! ... מאַמעל, וואָס שטעהסט דו, ווי אַ לעה-מענער גולם? העלף עפּיס טהון! ער ווייסט נאָר מאַהלען מענ-טשעלעך! מענטשעלעך! ...”

דאָס מיינט ער שוין מיך. איך טהו מיך אַ וואָרף און הויב אָן העלפּען טראָגען און ווארפּען וואָס עס קומט מיר אין די הענט. ווערד מיין ברודער אליהו אין כּעס, למאי איך ווארף, און וויל מיך שלאָנען. שטעלט זיך איין פאַר מיר די מאמע: „וואָס ווילסט דו האָבען פונ'ם קינד?“ ... געפעלט נישט ברכה'ן, למאי די מאמע רופט מיך „קינד“, און צעקריעגט זיך מיט דער מאמע. דערמאנט איהר די מאמע, אז איך בין אַ יתום, און וויל אָנהויבען וויינען. זאָגט איהר אליהו: וויין, וויין! וויין אויס דאָס לעצטע ביסעל אוינען! ...

אַט באַלד פאַרלאָזען מיר אנטווערפּען.

זיי געזונט, אנטווערפּען!

אין אמעריקע א יונגעל מיט אַט אַזא בליישטיפטעל — זאָלסט דו וויסען, אז דאָס בין איך, מאַטעל פייסיס. נאָכדעם, אז דו וועסט אַראָפּ פון שיף, וועסט דו זיך צעקושען מיט דיין טאַטע-מאַמע. אַהיים וועסט דו נישט געהן מיט זיי. דו וועסט זיי נאָר איבער-געבען די זאַכען דיינע און בעסער געהן אָנקוקען מיט מיר אַמע-ריקע. איך וועל דיר ווייזען גאנץ אמעריקע, מחמת איך וועל דאָך שוין זיין קלאָר אין דעם אויף אויסוועניג. נאָכדעם וועל איך דיר ברענגען אַהיים צו דיין טאַטע-מאַמע, וועסט דו עסען מיט זיי וועטשערע, א פרישע יויך...

נאָלדעלע האָט נישט געוואָלט הערען ווייטער. זי איז מיר געפאלען אויפ'ן האלד און געקושט מיר. איך זי אויך.

ד.

אַט די ברכה, הערט איהר, האָט א טבע: וואו מע פארזייעט זי נישט, דאָרט וואַכסט זי אויס. זי דאַרף אָנקומען אַקוראַט אין דער מינוט, ווען איך געזעגען זיך מיט גאָלדעלען! געזאָגט האָט זי מיר גאָהנישט. קיין האַלב וואָרט אפילו. זי האָט נאָר אויסגע-צויגען מיט איהר מאַנסבילשער שטים אפּשר אויף דריי קלאַפטער: „אזוי-ווי? ...“

נאָכדעם האָט זי עפּים מאָדנע ציוניפּגענומען די ליפּען, פאַר-דרעהט די נאָז. אַ הוסט האָט זי אויך געטראָגן בשעת מעשה: „עיהעם!“ און איז אַוועק גלייך צו מיין ברודער אליהו. וואָס זי האָט איהם געזאָגט, ווייס איך נישט. איך ווייס נאָר, אז איך בין אַרויסגעגאַנגען פון דער „עזרה“, האָט מיר אליהו אָפּגעשטעקט אַ געשמאַקען פאַטש. עס האָט מיר געקלונגען אין ביידע אויגערען. — פאַר וואָס? — פרעגט איהם די מאַמע. — פאַר ווען? — ער ווייסט שוין, פאַר וואָס! ... — ענטפערט איהר מיין ברודער אליהו, און מיר געהען אַלע אויף דער סטאַנציע. דאָרט איז אַ מהומה, אַ טאַרעראַם. מע דאַרף זיך פאַסען. איך האָב

לאַנדאָן, פאַר וואָס ברענסט דו נישט ?

לאַנדאָן, פאַר וואָס ברענסט דו נישט ?

א.

זינט איך לעב, בין איך נישט געווען אויף אזא יריד, ווי אין לאַנדאָן. נישט אין לאַנדאָן איז א יריד, נאָר לאַנדאָן אליין איז א יריד. סע קלאפט און סע קלינגט און סע פייפט און סע טראַס-קעט, און מענטשען — מענטשען אזוי ווי מאָהן, אזוי ווי מערעש-קעס ! פון וואַנען נעמען זיך אזוי פיעל מענטשען, און וואוהין לויפען זיי ? אַפנים, זיי זענען הונגעריג, אָדער זיי האַלטען ביי אוועקפאַהרען. אַניט, וואָס דאַרף מען זיך אזוי שטופען, שלאָגען זיך מיט די עלענבויענס, אומוואַרפען אַ מענטשען און טרעטען איהם מיט די פיס ? איך רעד פון פיני'. אונזער חבר פיני, אויב איהר געדענקט, האָט אַ נידעריגע ראיה. דערצו האָט ער אַ טבע, ער האַלט דעם קאַפּ אַרויף און פלאַנטעט מיט די פיס. אַ פאַרטראַ-גענער מלאך. דער קאַפּ פליהט ביי איהם. דעם ערשטען ברוך-הבא האָט ער געחאפט אויף דער באַהן. מיר זענען נאָר אַרויס-געקראַכען פון וואַגאָן, האָט זיך שוין געטראָפען איין אומגליק. דער ערשטער איז אַרויסגעפלויען פיני. איין הויז פאַרקאטשעט, איין זאָק אַראָפּגעלאָזט, דעם האַלזטיכעל פון יענער זייט — אזוי ווי תמיד. איך האָב נאָך פיני'ן קיינמאָל נישט געזעהען אזוי האַ-פערדיג. ער האָט געברענט, ווי אויף פאַקען. ער האָט אָנגעהויבען שיטען מיט מאָדנע ווערטער, ווי זיין שטייגער איז : „לאַנדאָן ! ענגלאַנד ! דיזראַעלי ! באַקל ! היסטאָריע ציוויליזאַציע !...“ עס

סכנות! ס'איז דען א שטאָרט? — זאָגט זי. — ס'איז נישט קיין שטאָרט, ס'איז א גיהנם! עס וואָלט געמעגט קומען אויף איהר א שרפה נאָך פאַר-אײַגהרען! אזוי זאָגט ברכה, און מיין ברודער אליהו פרובט זיך פאַרענטפערען די שטאָרט, זוכען מעלות. נאָר עס העלפט איהם, ווי א טוידטען באַנקעס. ברכה הערט נישט אויף צו שיטען פערך און שוועבעל אויף דער שטאָרט און ווינטשעווען, זי זאָל אָפברענגען. קיין אנדער שטראָף ווינטשט זי איהר נישט, נאָר ברענגען. פיני'ס ווייב טייבעל האָלט זי אונטער. די מאַמע זאָגט: „אפשר וועט גאָט רחמנות האָבען און דאָס לאַנדאָן וועט זיין אונזער לעצט אָפקומעניש?“ נאָר מיר אין דרייען: איך און אליהו און פיני האַלטען פון לאַנדאָן איין עולם ומלואו. אונז איז דוקא געפעלען אַט דער טומעל, וואָס סע טומעלט, מיט דעם קאָכעניש, וואָס סע קאָכט.

וואָס אהרט עס אונז, אז סע קאָכט? לאַז קאָכען. אונז גע-
פעלט נאָר נישט, וואָס מיר געהען אַרום אָהן ארבייט. מיר זוכען א קאָמיטעט און קאָנען נישט געפיגען. וועמען מיר פרעגען, איז אָדער מע ווייסט נישט, אָדער מע וויל נישט ענטפערען. מע האָט קיין צייט נישט. מע איז פאַרטראָגען. מע לויפט! מיר מוזען אָבער האָבען א קאָמיטעט. מיר קאָנען זיך אָהן א קאָמיטעט נישט באַגעהן. נישט מחמת קיין זאך, נאָר מחמת דעם, וואָס מיר האָבען נישט מיט וואָס צו דערשלעפען זיך קיין אַמעריקע. מיין ברודער אליהו'ס קעשענע האָט זיך אויסגעלעדיגט. דאָס געלט, וואָס מיר האָבען אָפגעלייזט פאַר אונזער האַלבע דירה, איז אוועק ווי א רויך. פיני לאַכט פון אליהו'ן: „וואָס וועסטו טהון מיט דער קעשע-
נע?“... אליהו איז אין כעס. ער האָט פיינט, אז מע טרייבט קאַטאַוועס. ער איז פונקט דער היפּך פון זיין חבר פיני. ער איז א פאַרוויינטע נשמה. פיני רופט איהם: „דאָס פאַרזאָרגטע בעל-
הבית'על“... איך האָב פיני'ן ליעב נאָר דערפאַר, וואָס ער איז תמיד פרייליך. זינט מיר זענען געקומען קיין לאַנדאָן איז ער נאָך גע-
וואָרען פרייליכער. ער זאָגט, אז דאָרט, אין קראָקע, לעמבערג,

איז אוממעגליך געווען איהם איינצושטילען. עס האָט נישט גע-
 דויערט קיין צוויי מינוט, איז אונזער חבר פֿיני שוין געלעגען אויף
 דער ערד, און מענטשען האָבען געשפּאַנט איבער איהם, ווי מע
 שפּאַנט איבער אַ שייט האָלץ. אַ גליק, וואָס זיין ווייב טייבעל
 האָט געמאַכט אַ גוואָלד: „פֿיני, וואו ביזט דו?“ האָט זיך מיין
 ברודער אליהו געגעבען אַ וואָרף און האָט איהם אַרויסגעשלעפט
 אַ צעקנייטשטען און איין אָפּגעבליאַקעוועטען, ווי איין אלטען
 קאַפּעליש. דאָס איז געווען נומער איינס. דעם צווייטען פּסק
 האָט ער געחאַפט דעם זעלבען טאָג אין שטאָדט, און דוקא אויף
 דער אידישער גאַס, וואָס מע רופט זי מיט אַ מאָדנעם נאָמען
 „ווייטשעפּעל“, דאָרט וואו מע פאַרקויפט פיש און פֿלייש, סדרים,
 ציצית, עפּעל, קוואַס, טאָרט מיט צוקערלעקאך, מיט אָנגעשניטענע
 שטיקלעך הערינג, טליתים, לימענעס, ווילטשקע, אייער, גלעזלעך,
 טעפּ, קאַלאָשען, לאָקשען, בעזעמער, פייפּעלעך, בעפּער, שטריק —
 פונקט דאָס אייגענע, וואָס ביי אונז. ס'זאָל פּעהלען אַ האָר.
 אפילו בלאָטע אויך, ווי ביי אונז. און שמעקען שמעקט אויך
 ווי ביי אונז. אַמאָל נאָך ערגער. מיר האָבען זיך דערפרעהט,
 אז מיר האָבען דערזעהען דעם ווייטשעפּעל. פֿיני האָט זיך שוין
 צופיעל דערפרעהט. „באַרדיטשעו! — האָט ער זיך צעשריגען. —
 גוואָלד, אידישע קינדער! מיר זענען נישט אין לאַנדאָן, מיר
 זענען אין באַרדיטשעו!“ אוי, האָט ער געחאַפט אַ באַרדיטשעו!
 איך האָב געמיינט, מע וועט איהם דאַרפּען אוועקפיהרען אין
 שפּיטאָל. פון דעמאָלט אָן לאָזט איהם טייבעל אַליין נישט געהן
 איבער לאַנדאָן אפילו אַ טריט. איך קוק אויף דעם ווייטשעפּעל
 און טראַכט מיר: רבּנו של עולם, אז אין לאַנדאָן איז אזוי,
 היינט וואָס קאָן שוין זיין אין אַמעריקע?!...

רעדט־זשע אָבער מיט ברכה'ן, זאָגט זי, אז לאַנדאָן וואָלט גע-
 מעגט פאַרברענט ווערען נאָך איידער מיר זענען געקומען. פון
 דער ערשטער מינוט, וואָס מיר זענען געקומען קיין לאַנדאָן, האָט
 מיין שוועגערין ברכה געוואָרפּען איין אומ־חן אויף דער שטאָדט —

היים. עס פעהלט מיר אויס נאָך אַ פאַר מענטשען צו אַ מנין...
דאָס בחור'על איז שוין בר-מצוה, צי נאָך נישט?

דאָס מיינט ער מיד. מיר איז דאָס דוקא געפעלען, וואָס ער
רופט מיד, „בחור'על" און מיינט, אז איך בין שוין בר-מצוה.

אַרויפגעדראַפּעט זיך מיט איהם אין דער פינסטער אויף די
טרעפּ, זענען מיר אַריין אין אַ פינסטער חדר'על, אָנגעפאַסט מיט
קליינע פאַרמורזעטע קינדער און אָנגעפילט מיט אַ געדיכטען ריח
פון „געפרייטע" פיש. קיין מנין איז נאָך נישט געווען. עס האָבען
נאָך געפעהלט זיעבען. דער איד האָט אונז געבעטען זיצען, און
אַליין האָט ער געגעבען אַ שפרונג אויף דער גאָס, טאָמער וועט ער
חאַפּען נאָך אַ צוויי אידען. ער האָט געגעבען עטליכע שפרונג, ביז
ער האָט צונויפגעשלאָגען אַ מנין. איך האָב מיד דערווייל
באַקענט מיט די פאַרמורזעטע קינדערלעך און געחאַפּט אַ קוק אין
אניווען. דאָרט האָבען זיך „געפרייט" פיש. ביי אונז אין דער
היים זאָגט מען „געפרעגעלט". דאָ דאַרף מען זאָגען „געפרייט".
איך ווייס נישט, פאַר וואָס? אפשר דערפאַר, ווייל ס'איז אַ פריי
לאַנד, הייסט דאָס געפרייטע פיש? אָדער דערפאַר, ווייל די פיש
פרעהען זיך בשעת מע פרעגעלט זיי? סאי ווי סאי זענען גע-
פרייטע פיש נאָר נישט אזוי שלעכט, ווי מיין שוועגערין ברכה
מאַכט דעם אָנשטעל. ווען מע גיט מיר איצטער אַ שטיקעל גע-
פרייטע פיש, וואָלט איך זיך מחיה געווען. איך מיין, אז ברכה
אַליין וואָלט זיך אויך נישט אָפּגעזאָגט. מיר האָבען אלע אַ גאָנ-
צען טאָג כמעט געפאַסט. מיר לעבען שוין עטליכע טאָג מיט אַ
שטיקעל הערינג און מיט רעטאָך. אין ווייטשעפעל קריגט איהר
גוטע שוואַרצע רעטאָכער. דער איד וואָלט געטהאָן אַ שכל, ווען
ער בעט אונז, מיר זאָלען בלייבען מיט איהם עפּים נעמען אין מויל
אַריין. אַפּנים, ער הויבט נישט אָן צו פיהלען, אז מיר ווילען עסען.
פון וואָנען ווייס איך דאָס? מחמת, וויבאלד מיר האָבען אָפּגע-
דאווענט מנחה און ער האָט אָפּגעחאַפּט דעם קדיש, האָט ער אונז
באַלד אָפּגעדאַנקט פאַר דער טרחה און האָט אונז געזאָגט, אז מיר

בראך, אנטווערפען, וויען, מוז מען רעדען דייטש. דאָ אין לאַנדאָן
איז אַ מחית. מע קאָן רעדען אידיש, ווי אין דערהיים. דאָס
הייסט: האַלב אידיש, האַלב־רוסיש.

דאָס לשון זייערס איז ערגער נאָך פון דייטש. ברכה זאָגט,
אַז דריי ענגלענדער מעגען זיין אַ כפרה פאר איין דייטש. זי
זאָגט: וואו איז דאָס געהערט געוואָרען אין דער וועלט, אַז אַ גאס
זאָל הייסען ווייטשעפעל, און געלט זאָל הייסען „אייפעני“, „טא-
פעני“, „טריפעני“? ס'איז דאָ נאָך אַ וואָרט, וואָס געהער זיך אָן
מיט געלט, הייסט עס „פייה“. מיט דעם דאָזיגען „פייה“ האָט
זיך געטראָפּען ביי אונז אַ גאנצע מעשה. אויב איהר ווילט, קאָן
איך זי אײך דערצעהלען.

ב.

איהר ווייסט דאָך שוין, אַז מיר זוכען אַ קאָמיטעט אין לאַנד-
דאָן. געפינען אין לאַנדאָן אַ קאָמיטעט — איז פונקט, ווי אין אַ
וואָגען שטרוי אַ נאָדעל. נאָר ס'איז דאָך אָבער דאָ אַ גאָט אויף
דער וועלט, געהען מיר איינמאָל אזוי איבער'ן ווייטשעפעל. פאַר-
נאכטליך איז דאָס געוועזען. דאָס הייסט, נישט פאַרנאכט, נאָר
בייטאָג. אין לאַנדאָן איז נישטאָ נישט קיין בייטאָג, נישט קיין
אינדערפריה. אין לאַנדאָן איז שטענדיג פאַרנאכט. באַגעגענט
אונז אַ איד מיט אַ קורץ ווייטיקעל, מיט אַ טשודנעם קאָפּעליש
און מיט זוכענדיגע אויגען.

— איך וואָלט געמעגט שוועהרען, אַז איהר זענט אידען...
אזוי זאָגט צו אונז דער איד מיט'ן קורצען ווייטיקעל, און
פיני ענטפערט איהם:

— קאָניעטשנאָ! נאָך וואָסערע אידען! פון אידענלאַנד!...

— ווילט איהר אפשר פאַרדיענען אַ מצוה?

אזוי מאַכט וויעדער דער איד, און פיני ענטפערט איהם:

— למשל־נאָפרימער?

— איך האָב יאָהרצייט, און קאָן נישט אוועקגעהן פון דער-

ג.

ארויסגעגאנגען פונ'ם יאָהרצייט, איז אונז נאָכגעלאָפֿען דער ריח פון די געפרייטע פיש. מיר אלע האָבען געקלערט וועגען זיי, נאָר רעדען האָט קיינער נישט גערעדט פון זיי, אחוץ ברכה. זי האָט זיי אָנגעבענטשט אַ פולען קאָפּ. זי האָט זיי געווינטשעוועט, זיי זאָלען זיך דערווערגען, רבונז של עולם, מיט זייערע געפרייטע פיש, וואָס זיי אויר'ען אויף אַ מייל. מײן מאַמע קאָן נישט ליידען:

— וואָס האָסטו דו צו זיי? נעבאָך עהרליכע מענטשען! זיצען אין אזא גיהנם — פון דעסמוועגען, אז עס קומט צו אַ יאָהר צייט, זוכט מען אַ מנין...

דערויף ענטפערט איהר ברכה:

— שוויגער! לאָזען זיי אייך ברענען אינאיינעם מיט זייערע יאָהרצייטען און מיט זייערע געפרייטע פיש! מע שטעלמאָפּ פרעמדע מענטשען, מע רופט זיי אַרײַן צו זיך אין שטוב אַרײַן, — נעם געב דעם קינד אַ שטיקעל געפרייטע פיש האָטש פון יוצא ווענען...

דאָס מיינט זי מיך. אַט ערשט בין איך געווען בײַ'ם אירען אַ „ברמצוה-בחור'על", איצט בין איך שוין געוואָרען בײַ ברכה'ן אַ „קינד"... גוטע יאָהרען, אז ברכה נעמט זיך אָן מײן קרײַודע! אזוי טראַכט איך. מיר לאָזען זיך אלע זאָלבעזעכסט צום קאָמיר טעם. אײן עצה האָט אונז דער איד געגעבען, אַ דאַנק איהם, אז מיר זאָלען נישט געהן צו-פּוּם — מיר זאָלען בעסער זיך אויפזעצען אויפ'ן טראַמוויי און פאָהרען גלייך. האָט אָבער דער לאַנדאָנער טראַמוויי אַ טבע — ער האָט פיינט זיך אָפּשטעלען. וויפיעל מע זאָל צו איהם נישט מאַכען מיט די הענט, ער טהוט זיך זײַנס — ער לויפט. נאָכלויפֿען איהם וועט אײך נישט העלפֿען — איהר וועט איהם נישט חאָפֿען. אַ גליק, וואָס אײנער האָט זיך אויף אונז דערבארעמט, און דוקא אײן אײנגלענדער מיט אָפּגעגאָלטע וואָג-

קאנען געהן. מיין ברודער אליהו האָט אָבער געוואָלט האָבען דורך
 איהם אַ שטיקעל טובה. האָט ער געמאַכט אַ שמועס מיט איהם
 וועגען קאָמיטעט, און געהאַפּט אַ קוק בשעת מעשה אויף די גע-
 פּרייטע פיש און געגעבען אַ שלונג-אַראָפּ. דער איד האָט מיט
 איין האַנט געהאַלטען ביי דער קליאַמקע פון דער טהיר, און מיט
 דער אנדערער האַנט האָט ער אונז דערצעהלט פונ'ם קאָמיטעט
 עפּים זעהר נישט קיין פּריוויליגע מעשיות. ערשטענס, האָט דער
 איד געזאָגט, אז עס הויבט זיך נאָר נישט אָן — נאָר נישטאָ קיין
 קאָמיטעט. דאָס הייסט, ס'איז דאָ אַ קאָמיטעט, עטליכע קאָמיר-
 טעטען, נאָר די לאַנדאָנער קאָמיטעטען געבען נישט אזוי גיך קיין
 געלט. אויב איהר ווילט באַהילפּיג זיין פון אַ לאַנדאָנער קאָמיטעט,
 מוזט איהר פריהער זיך גוט אָנלויפּען, ברענגען פאַפּיערען און
 ערות, אז איהר זענט איין עמיגראַנט און פאַהרט קיין אמעריקע.
 מחמת ס'איז דאָ אַ סך עמיגראַנטען, וואָס זאָגען נאָר, אז זיי פאַה-
 רען קיין אמעריקע. גאָכדעם, אז איהר ברענגט שוין אַלסדינג,
 קאָן מען אייך פון קאָמיטעט געבען צושטייער נאָר אויף צוריק-
 וועגס, דאָס הייסט, איהר זאָלט פאַהרען צוריק אַהיים. מחמת די
 לאַנדאָנער קאָמיטעטען האַלטען נישט פון אמעריקע. דערהערט
 אזעלכע דבורים, איז מיין ברודער אליהו באַלד געוואָרען אין כּעס
 (איהר ווייסט דאָך, אז ער איז אַ כּעסן). און פינף איז דאָך אוראיי אַ
 היציגער פאַרשוין, האָט ער אָנגעהויבען צו פייערען אויף זיין לשון:
 — קאָס מאָזשנע — ווי אזוי איז דאָס מעגליך? קאָקאי
 פאַלנע פּראַוו — ווי האָבען זיי דאָס רעכט אונז הייסען פאַהרען
 צוריק? קאָס אים נע סטייגן — ווי שעמען זיי זיך נישט אין אַ
 לאַנד פון ציוויליזאַציע?

שלאַגט איהם איבער דער איד פונ'ם מנין, האַלט אָפּען די
 טהיר און זאָגט צו איהם:

— רעד אהער, רעד אהין! אַט האָב איך אייך געגעבען איין
 אַררעס פון אַ קאָמיטעט, פאַהרט זיך דורך אליין צום קאָמיטעט,
 וועט איהר זעהען, אז ס'איז אַללרייט.

און אינוועניג אין שטוב זיצען מענטשען און רויבערען ציגארען און זאָגען זיך איינס דאָס אנדערע: אָללרייט. דער חלוק איז, וואָס די דייטשע קאָמיטעטשיקעס טראָגען די וואָנסעס פארדרעהט אַרויף און רעדען אויף דייטש, און די לאַנדאָנער קאָמיטעטשיקעס האָבען אָפּגעגאָלט די בערד מיט די וואָנסעס אינגאנצען און רעדען: „אָללרייט!“ א טהעאטער מיט זיי. די מאַנסבילען געהען גע- גאָלט, און די ווייבער טראָגען אלע פאַריקען אויף די קעפּ. און נישט נאָר די ווייבער — אפילו די מיידלעך טראָגען צוגעקלעפטע האָר מיט אויסגעגרייזעלטע בוקלעס, האָבען אלע גרויסע צייהן און זענען אזוי מיאוס, אז ס'ע שלאָגט צו דער גאָל. פון דעסטוועגען, לאַכען זיי פון אונז אין די אויגען, טייטען מיט די פינגער, און קוויטשען אזוי, אז ס'איז אַ בזיון פאַר לייטען. צוויי מיידלעך האָבען אונז אָפּגעשטעלט אין מיטען גאס און האָבען זיך צוגע- טשעפעט צו מיין ברודער אליהו, ער זאָל געהן אין „באַרבער-שאַפּ“. פריהער האָבען מיר נישט פאַרשטאַנען, וואָס דאָס באַדייט. איצט ווייסען מיר שוין: געהן אין באַרבער-שאַפּ הייסט אָפּשערען זיך און אָפּגאָלען זיך. מאַדנע ברואים. אליין געהען זיי פאַרדריפעט ביז'ן האַלז, פרעסען אין מיטען גאס געפרייטע פיש, וואָס לאָזען זיך הערען פאַר אַ מייל, און האָבען פיינט האָר. שכורים זענען זיי אויך גאנץ נישקשה'דיגע, נאָר זיי וואַלגערען זיך נישט אויף דער גאס, אזוי ווי ביי אונז. מע לאָזט זיי נישט. אַ לאַנד איז דאָס זעהר אַ וואַהלס, זאָגט ברכה, נאָר עס וויל נישט ברענען.

— וואָס וועט דיר אַרויסקומען, אז ס'וועט ברענען?

אזוי פרעגט ביי איהר מיין ברודער אליהו, און חאפט פון איהר אַ מיאוסען פסק. ברכה אז זי וויל, קאָן זי. אַמאָל, מאַכט זיך, זאָל זי אייך שווייגען, נישט רעדען אַ וואָרט צו קיינעם, און אַמאָל עפענט זיך אויף ביי איהר אַ קוואַל פון ווערטער, איז אָדער פאַרשטעלען זיך די אויהערען מיט וואַטע, אָדער לויפּען אין דער וועלט אַריין. איך געב אייך איבער איהרע רעד, וואָרט ביי וואָרט:

סעם (טאָמער זעהט איהר א מענטשען מיט גענאָלטע וואַנפּעס, זאָלט איהר וויסען, אז ס'איז איין איינגלענדער). דער איינגלענדער דער האָט געזעהען, אז מיר מאַכען מיט די הענט צו די טראַמוויען, און די טראַמוויען לויפּען, האָט ער אונז צוגעפיהרט צו א קלויס-טער און האָט אונז אָנגעוויזען מיט די הענט, אז דאָ זאָלען מיר שטעהן. כך הוה. עס האָט נישט געדויערט קיין מינוט, איז אָנ-געלאָפּען א טראַמוויי און האָט זיך אָפּגעשטעלט. זענען מיר אלע אַריין — איך, און מיין ברודער אליהו, און אונזער חבר פיני, און די מאַמע, און ברכה, און טייבעל — און מיר פאַהרען. געהט-צו דער קאָנדוקטאָר און הייסט זיך, מע זאָל נעמען בילעטען. שטעלט זיך אַרויס פיני און פרעגט איהם: סקאָלקאָוויפּיעל? זאָגט איהם דער קאָנדוקטאָר: „פיף“. פרעגט איהם פיני נאָך א מאָל: סקאָלקאָוויפּיעל? זאָגט איהם דער קאָנדוקטאָר וויעדער א מאָל, שוין מיט כּעס: „פיף“. דרעהט זיך אויס צו אונז פיני און זאָגט: טשטאָ טאָקאָיע, איהר הערט? ער הייסט מיר פייפּען! געהט צו מיין ברודער אליהו און פרעגט איהם מיט די הענט: וויפּיעל קאָסט א פאַהר? זאָגט איהם דער קאָנדוקטאָר, שוין רעכט אין כּעס: „פיף!“ צעלאַכט זיך פיני, און אליהו רופּט זיך אָן צום קאָנדוקטאָר שוין אויך מיט כּעס: „פיף אליין!“... ווערד דער קאָנדוקטאָר מלא גולן, טהוט א ציה ביי א שטריק, שטעלט-אָפּ דעם טראַמוויי און וואַרפט אונז אַרויס מיט אזא רציחה, גלייך ווי מיר האָבען איהם געוואָלט קוילען און צונעמען זיין רייזע-טאַש מיט'ן געלט. צום סוף לאָזט זיך אויס, אז דאָס, וואָס דער קאָנ-דוקטאָר האָט „געפייפּט“, האָט ער דאָס געמיינט פינף.

— נו? זאָל נישט קומען א שרפה אויף לאַנדאָן?

אזוי זאָגט ברכה, און מיר געהען אין קאָמיטעט אַריין צורפּוס.

ד.

אין לאַנדאָנער קאָמיטעט איז פּרייליך, ווי אין אלע קאָמי-טעטען. אין הויף וואַלגערען זיך עמיגרעאַנטען, אזוי ווי מיסט,

— וואָס שטעלסט דו זיך אזוי איין פאַר דעם געבענטשטען
 לאַנדאָן מיט'ן שוואַרצען הימעל, מיט די געגאָלטע מאָרדעס, מיט
 דעם שענעם ווייטשעפעל, מיט די געפרייטע פיש, מיט די אלטע
 מוידען, מיט די געדערהטע בוקלעס, מיט די פאַררופעטע קליידלעך,
 מיט די קבצנים וואָס טרינקען דזשינדרושער-ביער, מיט די קאַני-
 דוקטאָרען, וואָס הייסען פייפען, מיט די אידען, וואָס האָבען יאָהר-
 צייט און זשאַלעווען אַ טרונק וואַסער? אזא שטאָדט מוז ברענען!
 אזוי זאָגט ברכה אין איין אַטמעם, ווי די עשרת בני חם,
 און לאַזט-אויס מיט צונויפגעלעגטע הענט:

— לאַנדאָן, פאַר וואָס ברענסט דו נישט?!...

רבנו של עולם! ווען וועלען מיר שוין זיין
 אין אַ מעריקע???

